

Мусукаева С.А.

За счастье: Стихотворения и поэмы. – Нальчик: Эльбрус, 2004 –

ISBN 5-7680-1949-9

В книгу вошли стихотворения и поэма, написанные в последние годы.
Любить и быть любимой – такова идея сборника.

М _____ $\frac{4702100200}{M 125 (03)} =$ _____ =2004

M _____ $\frac{4702100200}{M 125 (03) = 2004} = 2004$

ISBN 5=7680=1949=9

Мусукаева С., 2004

Мусукаланы Сакинат

Насып ючюн

Назмула бла поэма

Нальчик
«Эльбрус»
2004

Саугъам

Эшикни жепи этип,
Андан къарады насып.
«Ол къалмаз, - дедим, - кетип», -
Кеси кесими басып.

Кимди алай тюбейди,
Жилтинден жанады от.
Алай, даучу кѣп эди,
«Угъай!» - деген жан а жокъ.

Мен тюйюлме аладан
Не кючлю, не да эсли,
Келдим къалыубаладан,
Юлюшсюз бола, кесим.

Аны сан этер кибик,
Мен тюйюлме кюрешчи.
Ёкюлюм, къара кийип,
Хар нени да юлешди.

Сени атынг айтылып,
Ой, ызындан къаратды.
Ол, жанымы сагъайтып,
Жыр, назму болуп къайтды.

Анда атды ариу танг,
Анда батды танг жулдуз,
Сени атынгы айтхан
Жарсыуну этди учуз.

Керек тюйюл юлюш да.
Башха затха алдандым.
Тартып-созуп кюрешмей,
Манга керекни айтдым:

Сени атынг – бек саугъам.
Къууанч, къанат да бере,
Чыгъарып мени таугъа,
Андан къаратды жерге...

Къапланмасын жетиге
Насып деп, эшик ачдым.
Ол къайтып келирге,
Аны аллына чапдым.

Табалмайбыз бир бирни...
Насып деген – кьанатлы,
Эшик жетипден кирип,
Сени атынгы айтды.

Анда ойнайды сериуюн =

Сокьур да, сау да билгеннге
Кюрешмей тюшюне,
Кёреме мен, кёреме мен
Сейир ариу тюшле.

Анда ойнайды сериуюн,
Кьагьа марал жауун,
Тохтатмай, тыймай келиуюн,
Аушладан аууп,

Кюнню биргесине жерни
Сепкил этеди ол.
Араланы келсе тергей,
Тейри кьылычы – жол.

Анга чегет, кюнлюм да бир,
Орталары – нюрлю.
Анда ариу тангны кёрюп,
Чууакь кёгюм кюлдю.

«Тейри кьылыч бизни, бизни!» -
Деди жашил агьач.
Чыпчыкь жыйын, ючкюл тизип
Кетди, кьагьа кьанат.

Насып да тюз алай кетди –
Жангыз такьыйкьалай.
Тюшюм мени тели этди,
Келе келип алай.

Тюш

Къая алай бийик эди,
Кириши – жютю.
Жаным ары ёрлей эди,
Бир ауур жюгю...

Ары жаны – кёксюл тала,
Кырдык шыбырдау.
Бери жаны – сары къая,
Жокъ эди алдау.

Эки да кесим сайлагъан:
Тынчлыкъ неда ёр.
Мени кесине байлагъан
Къайсы болур, кёр.

Къайсында насып желлери
Шууулдай болур?
Бу жолну барып келгенни
Хапары толу...

Кече сайын мен ёрлейме
Сары къаягъа.
Андан башха тюш кёрмейме
Тангым атаргъа.

Къаяны ары жанында –
Жап-жашил тала,
Тейри къылычны да анда
Нюр ызы къала.

Ата-бабаны жылыуу –
Жербаш юйледе.
Биз, барып, ары жыйылып,
Чегет кюлгенде,

Уллу кюнню халаллыгъы
Тёгюлюп жерге...
Жанымы анда къаллыгъы
Келип ёмюрге.

Тюш эсе да, тюн эсе да,
Барады ёрлеу.
Жаным ажашып эсе да,
Жокъ эди тергеу.

Ары жаны – ариу тала,
Кырдык шыбырдау.
Сары кыая артда кыала,
Барады жашау.

Сен – Аллаха аманат

Узакъ жолда айланган
Сен – Аллахха аманат.
Мен – аллынга кыарагъан,
Билдим, сынадым азап...

Айтыла болур алгъыш...
Мени жюрегим а – сакъ.
Кете билмеген сагъыш
Излеп турады жасакъ.

Дауларым санга туююл –
Кесиме кюеди жан.
Мен сени алай суюдюм,
Бир затны да этмей сан.

Ой, кюледи кыадарым,
Алдап, кыозутуп мени.
Мен ызынгдан кыарадым,
Алай тыймадым сени.

Сен кюлгенлей, дуня,
Алгъынча, ариу болур,
Санга чексиз кыууанган
Жюрегим жырдан толур.

Анча алгъыш айтылды,
Шо бири болсун кыабыл!
Сен бери кыайытыргъа,
Сен аллынга чабып

Чыгъар иги кыууумум.
Сен ёчюлтме жилтинин!
Кесинг насып туудуруп,
Энди этме изгилтин.

Сыйлылыгыын билди да...

Ахыргыа кьалгыанда, адамлыкъ
Сыйлылыгыын билди да адам:
«Мен этмезме, - деди, - харамлыкъ».
Ол алай сунуп келди, баям.

Жашау дегенинг а кьыланчлы,
Ары да урду, бери бурду...
Адам, кеси теренин ачып,
Сейир этди, кюлдю, улуду.

Айхай, кесинден кьачып кетген
Мен кёрмедим, бир кёп айландым.
Кесин кесине душман этген
Кюрешни ачысын сайлады.

Сайлады да, бошалмайды жол,
Ол барады аллына жатып,
Узакьда ойнайды шайтан той,
«Кюн кетген болур, - дедим, - батып».

Кюн да, сен да – эки жарыгъым.
Экигиз да манга багъалы.
Экигизни да мен таныдым,
Къач келгенде, жанып, саргъалып.

Къалын чегетде бугъады кюн,
Къызартып элме тереклени.
«Сюе эсенг, - бюгюн, бюгюн кюй!» -
Деп къагъады жел этеклени.

Жаным тартынады. Ол – сейир,
Учуп баргъан къанатлы кибик.
Сен не мен кьалгыынчыгъа кетип,
Ол турлукъду жол салып, келип.

Анам

Кёлюм тешилмезча болгъанда,
Жокъ эди мени кьоруулагъан.
Жашаудан, неден да тойгъаннга
Къарагъан адетди туурадан.

Къапхан, ачитхан кёк бёрюлей,
Улудум къарангы кечеге.
Ариу айтып, ариу кёрюрге
Бир адам да болмай ёхчеге.

Ненча кере ёкюллюк этип,
Тюшюме келди ёлген анам.
Жилятхан эди, эртте кетип,
Энди уа тынчаймайды, баям.

Мени терслигими да билип, -
Тасха жокъ керти дуняда, -
Манга жангыдан жарсып, эрип
Келеди ол кече арада.

Акъырын сылайды башымы,
Узакъгъа кетип кёз къарамы.
Ол, кёзлерин менден къачырып,
Ачитмазгъа дейди жарамы.

Былай эт деп айтханы да жокъ.
Жарсыйды, къарай кюйгениме –
Бир башха жары элтеди жол,
Элтмейди мени суюгениме.

Гюняхларым кёпдю сууапдан,
Мен кесиме жилийма алай.
Анам а, жукъ айтмай жууапха,
Тынгылайды, узакъгъа къарай.

Ата юйюм

Кюнлюм бетде уллу юй турады,
Мен тюшюмде дайым кёрючю.

Кюн кёзюн аны таба бурады,
Олду бери терк-терк келиучю.

Атам акъ атха минип барады,
Мен эштеме туякъ тауушун,
Терезени сары танг алады,
Кече къара жолун тауусуп.

Жылы сютню татыуу сейирди,
Кёмюгю да - булутлу, гюллю,
Андан толу аякъны береди,
Къоба келгенлей, анам, кюлюп.

Сыйпалгъан арбазда ыз къалгъанды –
Суу бюркгенди, къумгъандан анам.
Сыгын отха ол гыржын салгъанды,
Хар небиз да игиди, баям.

...Атам – къарт, анам эртте кетгенди.
Арбазда уа айланады кюн.
Ол мени къайтып ары элтеди,
Мен, жанып, бола тургъанда кюл.

Къайда жашасам, къайда турсам да,
Анга айтдым – юйюм, арбазым.
Мен не сейирлик жашау къурасам да,
Анда – кёбюм, мында уа – азым.

Ийнанма

Жюз эшикни ачып кетсем,
Жюз эшикге кирит этсем,
Сени излеп, сурап турсам,
Жюз эрттеннге баш урсам,

Жюз келиннге жаулукъ атсам,
Айгъа, кюннге таурух айтсам, -
Бары да бир жашау болуп,
Гюнях, насып – таппа-толу.

Тилегими ангылагъан,
Сюйюп, билип тынгылагъан,
Манга ариу сёзле айтып,
Манга саугъа болуп къайтып, -

Бары да сен эсенг кесинг,
Къалай къойдунг уруп кесип
Бир насыпны жюз юлюшге?
Жаным къалды сур бёлюшге.

Ийнанда сен бир заманда,
Мен айтханда, не жазгъанда,
«Насып, намыс юлюшдю, - деп, -
Аны билип, къылыкъ-адеп

Сурайма мен керти», - десем,
Дунияны шагъат этсем,
Ийнанма сен, ийнанма сен,
Алайды, хау, алай десем.

Ийнанма сен, ала ючюн,
Кёкге минип, жерге тюшюп,
Жашайма мен десем анга.
Ийнанма, ариуум, манга.

Сюйбиз Аллахны алай –
Урлай, тырнай, марай, алдай.
Кюндюз этебиз гюняхла,
Кече жетебиз Аллахха.

Жашайды ол кюйлеримде

Кюндюз, кече да сагъышым,
Сёзюм, антым эм алгъышым –
Бары да сен, сени атынг,
Жюрегиме кюнлей батып,

Жашайды эрттеден бери,
Аны анда тыйып Тейри.
Урады ол жюрегимде,
Жашайды ол кюйлеримле.

Ол жокъ болса, къалмаз насып.
Жырым ачып, кюйюп, жарсып,
Кёкге, жерге да сыйынмаз.
Кесим, жаным да ол кюн – тас.

Бушуу

Къарындашымы ёлгенди жашы.
Хайран болгъанды бушуудан башы.
«Ахмат, жилияма», - дер эдим анга,
Алай жапсарыу сёз къайда, къайда?!

Къайда табайым мен анга асыу? –
Аллай бир уллу бу келген жарсыу.
Ёлгенди аны ариу баласы,
Ачыйды, ачий жүрек жарасы.

Бушуу дегенинг келеди алай
Аны сакъламай, билмей тургъанлай.
Таш болуп тюшдю сени башынга.
Ой, Ахмат, жилия, жилия жашынга.

Мен да жилиям сени биргеннге,
Ачыу этейим жерге киргеннге,
Ачыу этейим татлы баланга,
Аллах кесине сайлап алгъаннга.

Аны кюлгени къалгъанды мында.
Ол – кёз аллынгда, жанынгы къыя,
Жашайды алай, турады алай,
Ма, бош, арбазгъа ойнай чыкыгъанлай.

Къарындашымы ёлгенди жашы,
Хайран болгъанды бушуудан башы.

Шошлукъ

Бир сейирди шошлукъ:
Эштиледи анда
Кертиге къошулуп
Айланнган алдаула.

Мен суйген атынга
Силкинеди даучу –
Атыла-сатыла,
Жууукъдады ачыу.

Кертини да бети
Ауана тюшгенлей,
Ой, аны адети
«Бу былайды!» - деген.

Ай да, кюн да – энчи,
Кеслерин ариулай, -
Бир бирге келечи,
Шо алай тургъанлай.

Излесенг, - табылыр
Хар неге да сылтау,
Тюз жолда абыныр
Эте билмеген дау.

Мен, аны да билип,
Шош къарайма жолгъа.
Эталсам игилик,
Къызгъаныб' а къоймам.

Сабийле окъуна
Кюлдюле ызымдан:
«Къызылны онгнганы –
Асыры къызылдан!»

Алай ... барды бир зат
Угъай деп къычыргъан, -
Биз тюйюлбюз азат
Чырмыкъдан, алдаудан.

Хар кимге тенг келип
Ким кёргенди насып?!
Мен къалсам элгенип,
Ол кетмезми къачып?

Эки дуня I

Жанны сау этерге
Бар эсе уа дарман!
Сен – сёзюнг жетерик,
Дау этдирме, тырман.

Шо къайда да айлан,
Шо къайда да жюрю,
Ол элтген къадарны
Бир ауурду жюгю,

Аны тут эсингде,
Анга эт себеплик,
Ой, базын кесинге,
Жыр да, жол да этип...

Умут – тау башында,
Сюймеклик – теренде.
Аланы ашыргъан
Терк киреди жерге.

Эштиледи тилек,
Жан къарайды кёкге,
Ол келеди тилеп,
Бир азгъамы, кёпге –

Ким билсин, насыбын,
Хар кимни – юлюшю,
Жанымы къачырып,
Букъдурдум мюйюшге...

II

Анангы кёзлери
Тилекге сыйынып,
Ыннангы сёзлери
Борбайны къыйдырып.

Атангы къарамы –
Къайгъылы, соруулу,
Ол санга къарады,
Ол сени къоруду.

Ой, эки дуния –
Бир бирни юзюгю.
Сал къайда да уя,
Къалмай сен юзюлюп.

Асуугъамы айтдым?
Баямы алайдан?
Мен – къуру да къайтып
Жанынгы къыйнагъан.

Сен кетсенг: «Ой, кетди», -
Деп, анга тюшюнмем,
Сен турурса келип
Мени хар тюшюме.

Тою ушамагъан тойгъан

Боран да, буз да – бир кюннге.
Жауун къатыш жауады къар,
Шайтан жели, тепсей, кюле,
Насып жолун этгенди жар.

Жатады, терезе кёзню
Бёлей, эхчей, келген ахшам,
Бир кёп умутланы юзюп,
Башха жолну элтген, башха.

Алай, бары да – ётюрюк
Тюзлюк, керти да аллында –
Барыбызны да элтирик
Санга (санга!) ашыкъгъанда.

Кюеди кюн, таугъа батып,
Боран да, буз да – кертиле.
Сени босагъанга жатып,
Жаным улуйду эрттеннге –

Тою ушамагъан тойгъа,
Жыры ушамагъан жыргъа,
Нени да бир кибик жоя,
Тюшалмагъан керти ызгъа.

Сёзюнг, кызыл кюнлей, ариу.
Къучагъыма батады ол.
Анда тепсей, кюле, жарый,
Къызыл гюлден теплейди жол.

Алай – къарады терезе.
Ары жаны – къара кюлтюм.
Санга унамай тёзерге,
Аны бла бирге кюйдюм.

Жюзюк

Ой, жюзюгюн тас этип, аяз
Къойзгъайды сары чапракъланы.
Аны анга берген эди жаз.
Не аманды чапракъ акъгъаны!

Сары чапракъ жабар да къояр
Сюйгенини берген белгисин,
Ол аязны насыбын жояр,
Билмегенлей кеппе-кертисин.

Мадар этсин, бир кесек созсун,
Жайны ариу жарыкъ жолларын,
Ол аязны талада къойсун.
(Кеси да биледи къоярын).

Кюз кюледи. Аны кюлгени
Чегетлеге чапды да кетди.
Кюнлюмлени ариу кюйгени
Аланы да умутлу этди.

Аны кюлгени къалып къалыр,
Мурккуланы къарда къызарта,
Ол келлик къышны онгун алыр,
Анга ийнарла, жырла айта.

Кюле-кюле келген сары къач,
Жюзюгюнгю табар да берир.
Анга жүрегинги сырын ач,
Ол санга эрир, эрир, эрир!

Къач да, къыш да суйгенле жолун
Таныйдыла, барырла анда.
Ай къарайды – жумушакъ, толу,
Ажашмай барырча барырла.

Жолда

Келе, кете,
Жолда ажаша,
Оюн эте,
Не да талаша,
Къадар деген –
Тузлу эм баллы,
«Мени!» - дерге,

Биргеме кьалды.
Насып болуп,
Басынчакълады.
Салма жолда
Сени сакълады...
Дау боллукъду,
Айтылып турса:
Жол да, кьол да –
Ёсгени - мурса.
Кюйдюрюр деп,
Жарсыгъан да – аз.
Сюйдюрдюм деп,
Хар неге да – баз.
Ажашады,
Алданады жан,
Кёл ашамай,
Салмайын болжал.
Алай... сурду,
Сурду дуня,
Бошду, кьууду
Сезимге уя.
Ёмюрлюк зат
Китапда да жокъ.
Сер азаб' а
Бардырады той.
Ийманлы да,
Иймансыз да бар.
Жол салгъан а
Бир насып табар...
Кюн кибикди
Сюйгеним дедим.
Ой, кийипди
Къара жүрегим -
Сен ауруйса.
Къадарынг – соруу.
Жокъласам да,
Билалмам толу.
Ариу айт деп,
Кёзюнге къарап,
Дау да, дерт да
Узакъны марап,
Кюн кибикди
Сюйгеним дедим...
Ол келликди
Кёрюрге мени.

Сен башха тюрлю суйдюнг

Дау айтсам да Аллахха,
Табына барсам да,
Мени алай жаратхан,
Башханы кьойсам да,

Сюе болур тюзлюгю
Турса, кьара кьонмай,
Кьалмай кетип, юзюлюп,
Желде, кьарда онгмай.

Мен да ма алай суйдюм.
Сен билеклик этмей.
Жашадым, жанып, кюйюп,
Бурулуб' а кетмей.

Дау айтырча да тюйюл –
Мен кимни терслейме?!
Сен башха тюрлю суйдюнг:
«Мен сюеме», - демей.

Хакь

Букьдурур жер тапмай
Мудах кьарамын,
Келип, эшик кьакьмай,
Кече кьарангы.

Шош, сабыр кьонады
Терезе кёзге,
Акь ингир онгады,
Акьырын, тёзе.

Ол, таудан ауар да,
Ташайып кетер,
Сакь жауун жауар да,
Жиляуун этер.

Шош ингир кетеди.
Барады алай –
Аз шургу эте да.
Ызына кьарай.

Чарс аны тутханды
Эки кьолундан,

Ёкюлю букъгъанды
Баргъан жолунда.

Хар ким, келгенича,
Жангызлай кетер,
Жаным, элгенирча,
Адыргы этер.

Келген тынч туююлдо,
Кетген да – алай.
Жан андан кюеди –
Аны ангылай.

Чегине жетсенг да,
Дуния – татлы.
Мен алай десем да,
Ол къара атлы.

Терезе къагъады,
Туурада тохтап,
Жашау деген хакъды
Деп, сени жокълап.

Сен къыш суннган

Сени къышынг келе эди,
Мени уа – акъ жазым.
Ол акъ таудан эне эди,
Сурат, накъыш жазып.

«Сен къыш суннган, - ол жаз эди!» -
Дедим, кюлдюм санга.
Алай... ёмюр бир аз эди,
Учуп кетген жазлай.

Чек

Къайгъырыу да излейди чегин.
Башдан къуйгъан неде да аман.
Мен, ол затны бир кере чегип,
Эталмайма сёзюмю дарман.

Мен ангылап кюрешсем тюзюн,
Терсин да байлап, жарашдыра,
«Не этсенг да, бошалып тёзюн», -
Дейди назмум, мени ашыра.

Ненча жыл жашаса да адам,
Ненча жолну келсе да атлап,
Сюйгенича болалмай, баям,
Келе болур, тилекле кьатлап.

Тилеклени жоллары уа – бир:
Къадар этгенге келе ала.
Жомакъ излеп, хапарым келир,
Кесим а келмем ингир ала.

Кетип деген – жүрекден юзген.
Башхалача, алай кеталмам.
Терезеден къарама кюзге.
Келлик болсам, былай кеч кьалмам.

Хар кетгенни болады ташы...

Сын жоннганла, гюл чакъдыргъанла –
Заманны къаратор атында
Емюрлеге сез айтдыргъанла,
Келмегенле оя, сатыла,

Сизни кьолугъузну жылыуу
Ташда, къара топракда кьалып,
Болалмайын ары сыйынып,
Кек тюзлени, сыртланы алып...

Хар кетгенни болады ташы,
Хар келгенни болады гюлю,
Жулдуз болуп, толуп тау башы,
Андан къарап, жиляды, кюлдю,

Жер юсюнде тансыкълыкъ кьуууп,
Андан кьачып айланган адам.
Бу дунягъа келгенде туууп,
Хар ким башха умутлу, баям.

Келгенибиз, кетгенибиз – бир,
Ыразылыкъ береди Аллах.
Энди келлик да алай келир –
Тапмаз насыбын сурап, сакълап.

Акьыллы да, тели да туююл –
Адамгъа тийишлисин керюр:
Кьууанып, жарсып, ойнап, куююп,

Жашаргъа суююп алай ёлюр.

Акъырын тѣгюлюр да кече...

Жашау мени сенден айырыр,
Жолда бара, санга тюбемем.
Насып жулдуз, этек къайырып,
Къачса, анга: «О, къайыт!» - демем.

Ингир хазырлагъан кѣк жерге
Акъырын тѣгюлюр да кече,
Аллахы, адамы да кѣре,
Жарсыуу башлар манга кѣче.

Алай эте, къысалмайма кѣз –
Андан-мындан къабады эсим.
Хапарны башлай эсе бир сѣз,
Андан ары чабама кесим.

Ол да, бу да келеди алай –
Оноу эталлыкъ кибикме мен.
Бири кетсе, башхасы къала,
Тохтамайды, бошалмай келген.

Кесине эталмагъан гебен –
Мен кимге къалайым черенле? –
Жолну къайры элтирин билген
Мен туююл не бери келгенле...

Жашау сени менден айырыр.
Алай болса: «Манга кел», - демем.
Эрип кетген ариу жайымла
Сени кѣзлерингде излемем.

Нечик чууакъды кѣк

Таш ата билген да бар,
Ата билмеген да кѣп.
Излеген бир зат табар...
О, нечик чууакъды кѣк!

Ол чууакълыкъгъа къозуп,
Кюле, агъады шорха,
Учхан булутну озуп,

Чыгып кюмюшлю жолгъа.

Ол жырлагъан жырчыкъда
Къар да, жауун да жашай,
Аяз букъгъан ыфчыкъда
Тал тамыр ийип башлай.

Ол жырда келеди ай,
Жарыкъ эте кечени,
Къара кёкде жылтырай,
Ол бу жыргъа ёч эди.

Ол жырда жашайды чыкъ,
Кёк чапыракъ къалтырай,
Аны жарыгъы – ачыкъ,
Анда да жашайды ай.

Ол жырда тейри къылыч
Таудан таугъа жетеди,
Къалын агъачны жырып,
Нюрюн къоюп кетеди.

Ол жырда – чыран бузла,
Къызыл кюннге жууукъда,
Узакъ ёмюрле бузлап,
Минг жылланы турлукъла...

Билек болургъа суюдюм санга

Санга жокъду эгеч-къарындаш.
Келгенича, кетеди адам.
Суугъа тюшюп, батып кетген таш –
Ол да жилию этеди, баям.

Сен да – алай. Адыргыды танг
Ариу кёзлеринге къараргъа.
О, нечик ачыу этеди жан,
Къалып эки дуния арада.

Муну танып, бери тартына,
Ненча кере хорлап ёлюмню,
Жаз ингирлени да таралта,
Ненча насып, къууанчда кёрдю...

Жол, ныхыт да – бары бошалыр.

Алгъынча, жаумазла акъ къарла.
Къолунг къолуму сабыр алыр –
Экиси да бирдиле ала.

Санга бушууум – ташдан ауур,
Бир жанына салып, солумам.
Аллахыма бир кёпдю дауум:
Оноуму алып къолуна,

Ачыта да, булжута кетип,
Жолну да, къолну да суюдюрюп,
Эрттенинги насыплы этип,
Ингиринги къойду кюйдюрюп.

Кеч мени – мен турсам тынгылап,
Жол бергеннге ушар деп анга,
Хар нени кесимча ангылап,
Билек болургъа суюдюм санга.

Иги эди сени кёргеним.
Насыплыны къысхады кюню.
«Кюн не ариу тиеди!» - дедим,
Энди ол да барады кюйюп.

Умут

Ауур термилиуюмю
Къанатына къондуруп,
Сени менсиз юйюнгде
Кеси кесин сойдуруп,

Айланады умутум,
Ары, бери да бола,
Адет-тёре унутуп,
Кеси кесин жойдура.

Терезеден къарайды,
Жангы айны сагъайта,
Жюрегими тарайды,
Ариу атынгы айта.

Ётюрюк да, керти да –
Эки ачы да сылтау –

Экисинден бири да
Айтмай озмай эди дау.

Айлана эди умут.
Умут тьююл – тьююмчек.
Къадарчы, кёзюн жумуп,
Сала билмей марда, чек.

Унуталмагъан жаным...

Жанынг сезе болурму? –
Жолунг – къаппа-къарангы.
Чырмау, чюйре толуду,
Алып къююп араны.

Келе эди муратым –
Санга тюбер умутлу,
Алай бир терк суууду –
Анга къая оюлду.

Жолу кесилип аны,
Тёгерегин къармайды.
Унуталмагъан жаным
Энтга сени сакълайды.

Танг ала...

«Тансыкълыгъым билегинг
болгъанлай туруп турсун.
Санга этген тилегим
Биринчи болуп толсун»...

Ол тилекге сыйынып
Сен излеген умутла,
Аланы, кёзюм къыйып,
Кетермедим жууукъдан.

Алай эте, жюз ёмюр
Барыр эдим, жол сала,
Кёрмез ючюн сен ёлюп
Тургъанынгы танг ала.

Узакъ кёкде ай

Этерик ишлерин унутуп,
Тохтагъанды ай узакъ кёкде.

Жер адамы – алай умутлу,
Жашауу барлыкъ киби кёпге.

Умутдан бир кесеги толса,
Жолунгу ётдюнг деп ортасын,
Къазауат этгенинг сел болса,
Ол заманда, ол кюнде жарсы.

Аллай кюнлерими эсимден
Кетерирге кюрешип келдим,
Кесим сыйырмасам кесимден,
Башха алай этмезин билдим.

Тереземи туюе, жетерле
Желни къанатларын ат этип,
Жюрегими кёлсюз этерле,
Мен къалгъынчы бу жерден кетип.

«Не затынг да игиди», - деди
Туурадан къарагъан бир адам.
Не десе да, ол кёрмей эди
Менде баргъан кюрешни, баям.

Ай юзеди тагъылгъан чюйюн,
Манга дау айтыргъа итине.
Жашау дегенни – ауур жюгю,
Не къыйынды аны элтирге.

Мен Къой жолну барама

Жаулугъун къойгъан болур
Кюн чырпыла ичинде –
Къол, кюнден болуп толу,
Шош кюеди кечгиде.

«Жылытмай кетмем сени, -
Дейди, - мудах жанынгы...»
Къоймай турду кечени,
Экиндиси танылып.

Аны къысып кесиме,
Сени таба барама.
«Къой нени да – кечди», - дей,
Жюрегими тарама.

Киши бла сёлешмем.
Бошала билмез кече.
Акъ гюлмендисин тешген
Айны, къара кёк, эхче!

Мен Къой жолну барама,
Ол узакъгъа созулур...
Сен ызымдан къарама –
Мени ол да къозутур.

Жулдуз болуп, тюшерме
Ол сен тургъан арбазгъа.
Сен: «Тюшмюдю бу?!» - деме.
Мен келирме бир азгъа.

Атладым сени таба...

Жукъу къарыулу болду
Солутмагъан къайгъыдан.
Тюшюм да – сенден толу.
Сен – тюшюме къайытхан.

Анда мен суйген сёзле
Келедиле аузунга,
Мен ол сёзледен ёзге
Эштмей кече узуннга

Бир деп бир башха хапар.
Кюндюз аны сакъладым.
«Кёрме сен, - дедим, - хата».
Хар неги да акъладым.

Алай, инжилте, къаба,
Акъырын жанады от.
Атладым сени таба...
Атладым да, сен а – жокъ.

Къалай айтырла санга...

Дуния башы болуп,
Сюелди да эрттенлик,
Хар нени жолда къоюп,
Андан болду кетгенинг.

Таяныр эдим анга,

Ариу тийген кюн кёрсем...
Къалай айтырла санга,
Сен келгинчи, мен ёлсем?

Сезим жашауча бир зат.
Ол къууанса, мен да – сакъ.
Сёзюм, жырым да – азат,
Атхан тангым - чыммакъ-акъ.

«Ашыкъмагъан – кюн табар», -
Деп санай эди эртген.
Жарлы, насыплы да бар.
Ортада уа - кюй этген.

Дунияны юсюнде
Чурум дегенинг – толу.
Булут, умут да сюрген
Ол жолну баргъан болду.

Алгъышым – алгъыш тюйюл...

Тюкню аугъан жанына
Сылады къолум.
Ол тюйюлдю жалынган –
Бар эди онгум.

Сюймей сени ачыта
Туругъа кесим,
Кёп умутну къачыра
Баргъанда эсим,

Жюрегиме тюрелип
Бара эди жол.
Жыр дегеним кюй эди,
Башхасын а – кьой.

Алгъышым – алгъыш тюйюл,
Ариуум – башха.
Жюрегим, кёз къаш тюйюп,
Кетип сагъышха.

Терс да, тюз да жокъ эди.
Жокъ эди шагъат.
Эштилгени той эди –

Умутум такъгъан.

Ой, кюеме кесиме,
Тапханым а – не?
Жанны берип жесирге,
Алмадым ийне.

Ызынг бла

Сени ызынг бла барып,
Жаным турады къатыма.
Сен къыйналсанг, ол, къапланып,
Сюеди эс тапдырыргъа.

Жанынг сезе эсе аны,
Уллу кюнлей болгъанды хош.
Жанып бошамады, жанып,
Андан къалгъаны - бары бош.

Жаным сакълайды жанынгы.
Сени къутхармайын къоймаз.
Юсю бла атлап аны,
Сени эуюл палах жоймаз.

Алай ариу сюеди ол,
Жашау ачса да минг бетин,
Артха керти боллукъду жол,
Турсам иги къууум этип.

Сени ызынг бла атлап
Жаным кетгенди жангынга.
Этдим тилек, санга атап
Толур деп, ийнана анга.

Сен къайтырыкъса...

Сёз, къарыу къоратмай,
Хорлагъанды ай.
Танг турлукъду атмай,
Кёк кёлге къарай.

Анда кёз къысады
Кериуан жулдуз,
Насыбы къысхады,

Алдау – учуз.

Кече бөрү болмай,
Кюндюз а – къазакъ,
Айланады кьоймай
Эл сайын жасап

Сары жолланы да
Къарангылыгъын,
Насып кьойгъанны да,
Ой, жаланлыгъын.

Жашау, зауукълукъ да –
Экичи да бар.
Кюню тауусулмай,
Экили – кьадар.

Хорлагъан эсе да,
Жумушакъды ай.
Сен бери келсенг деп,
Алынга къарай.

Сюйюнчю айтырча,
Сакълады алай:
«Сен къайтырыкъса!» -
Деп кьатлай-къатлай.

Оноу этген Аллахды

Сен ауруу кызыуунгда
Кёп ачы затны айтдынг.
Мен а, кетмей, ызынгдан
Къарадым, къайтып-къайтып.

Сен кюрешме алдаргъа.
Мен билеме сылтауун:
«Ашыкъсам, - дединг, - алгъа,
Кёп болур эсе дауу...»

Кёл басар кибик жаным,
Айтылгъан, кьалгъан да – не?
Мен, башха сени танып,
Бир башха кюннге ие.

Анда насып да – уллу,
Жан да, жүрек да – сабыр.
Ол ёчюлмейин турду,
Сени соруп, ыз табып.

Сен кюрешме алдаргъа.
Алай этген гюняхды.
Мен айтырыкъ даулагъа
Оноу этген Аллахды.

Сёз

Манга эштдирмезге кюреше,
Шыбырдайды эшикде жауун.
Аны айтханы да кюй эсе,
Ол нени да тап этер, жаууп.

Къызгъан жолгъа хычыуун тие,
Тюшедиле ариу сепкилле.
Хар неге да табылды ие.
Сёз а – бош, нёгер эди желге.

Айтылды да, кетди да къалды,
Жалан этип жанымы алай,
Хар нени да ол ачыу алып,
Умутларым ары батханлай.

«Иги кюнню тюшюр эсинге –
Ол болушур», - деди ауазынг.
Ол къысды да мени кесине,
Эрттеним башлады аязып.

Жомакъ

Жан, жүрек да кенг болса,
Жоллары да – кенг.
Муратынг ариу толса,
Табылады тенг.

Жау, шуёх да – биргенге.
Сайланады жол.
Эрттен, кеч да кёргенни
Кёралырмы ол?

Гюл сепген кибик, атлам

Къууанчлыды, акъ.
Мен айтдым, санга атап,
Сейирлик жомакъ.

Кюн тие эсе анда,
Къарамынгды ол.
Сен ариу жашил жайда
Этдирдинг да той,

Аны къобуз тауушу
Эсимде къалды.
Ол келди да ауушну,
Гюл болуп аллы.

Ийнаныргъа суюдюм жолунга

Тилегими къабыл этерге
Келген кибик, келгенди тюшюм:
Сен алай ариу кюле эдинг,
Сёз айтыргъа жокъ эди кючюм.

Кёргениме ийнанмай турдум,
Сен жууукъ келгинчи къатыма.
Сагъышланы бир кибик къуууп,
Алай ариу айтдын атыма...

Биле эдим ол тюш болгъанын –
Кёп керек туююл эди анга.
Уллу кёк насыпдан толгъаны
Сейир кёрюнюп турду манга.

Ийнанмагъан аманды нечик –
Ийнаныргъа суюдюм жолунга.
Экибиз ариу келе эдик,
Къолуму алдын да къолунга.

Тилек

Саусузла юйю – уллу,
Кюреш барады анда.
Жолунг – тилекден толу,
Жараса эди санга.

Анда – мени сезимим,
Мени адамлыкъ къачым,
Анда – жаным эзилип,
Тынчлыкъ, насып да къачып.

Аллахымы бетине
Къарагъан кибик, айтдым:
«Не этсенг да – эт, - дедим, -
Жаланда сау къайтып,

Ышыры кирсин юйге.
Къалай насып эди ол! –
Сёзюм ушады кюйге, -
Бошлмасын, - дейме, - жол...»

Ол барда – умут да бар,
Аны жарытады ай.
Сен келе туруп, табар
Кибик жол алай.

Насып да бериледи ёнкюч

Не сакълайды мени деп угъай –
Тюбей келгениме жилядым.
Бара эди умут, баш булгъай,
Бара эди. Аны къыйнадым.

Сууукълукъну эритирча кюч
Табылмады келген жолумда.
Насып да бериледи ёнкюч –
Туталмай къалдым да къолумда.

Жылы юйден барады кетип –
Жылыумуду, тютюнмюдю ол?
Жангылыч да, къууанч да этип,
Шош жатады, анга къарап, жол.

Босагъа аллында

Жангылычым чыгъып кетди юйден.
Манга эрий, бола эди жазыкъ.
Мен санга этген, этерик кюйле,
Не десенг да, этедиле азлыкъ.

Жюрегими теренине кирип,
Анда барны чыгъармадым бери.
Сени алай узакълагъа ийип,
Жаным кеси кеталмады кери.

«Жатсам – къопмам!» - деп, алайды кюйюм.
Санга тюбеп, къууанч этер жаным,
Анча кере жана келип, кюйюп,
Хар нени да керти бетин танып,

Сюйледи босагъа аллында,
Ачы терслигине кеси кюле.
Уллу кюнню ариу батханында
Алтын бетди мудахлыгъы кюе.

Жашау – узун...

Тынчлыгъым башхагъа тюбеди,
Къыйынлыгъым а къалды санга.
Мен алай сейир келе эдим:
Ийнанып бир насыплы тангнга.

Абыннган да, къалгъан да – кесим.
Къушну эки къанаты – жашау.
Бийиклеге тартыннган эсим
Бир кюн къууанч эте, бир кюн – дау.

Ауаралы къарамы – жалан.
Мудах айны жыры да – мудах.
Бир сёзю – керти, бири – жалгъан,
Бет тюрсюню уа дайым да – акъ.

Тиширыу таукелликге жетген
Тынчлыгъым къалгъанды башхагъа.
Къыйынлыгым а келе келип,
Сёз айтдырмай сейир тасхагъа,

Терезе кёзден къарап, излеп
Айланады сени жанынга,
Жашау – узун, насып – къысха деп,
Энди танып эртте танырын.

Къан тегюлген жер,
Кюе тургъан юй...
Жиляуун этдинг,
Эталмадынг кюй.

Зулму кезюне
Къарадынг алай –
Анга тезерге
Болалмагъанлай,

Къадар а кюлдю:
Жангы къабырла
Кюйдюре, кюе,
Жанынг абына...

Ол кюнде тели
Этмеген эсинг,
Бюгюнде келип,
Жол эм къол кесе,

Сен келсюз болсанг,
Унамаз ананг.
Бийикден къарап,
Сагъайып тургъан.

Ол шагъат болду
Сени жолунга –
Умутунг толу
Тюшюп къолунга.

Атала жери
Къууанды санга,
Сен келип бери
Сез айтханынга

Ана тилинде –
Бир ариу татлы –
Жаннга илине
Учхан къанатлы.

Мен да къууандым
Сен келгенинге,
Къолуму алып:
«Сен, - дегенинге, -
Жашаугъа башха

Тюрлю кьаратдынг.
Жолларым – тасха.
Ариу танг атды...»

Сагъышларынгы
Мен билсенг сюдюнг,
Санап аланы,
Мени кюдюрдюнг.

Санга игини
Кесимден юздюм.
Жаным инжилип,
Къууандым, тездюм...

Къан тегюлген жер,
Кюе тургъан юй...
Сен бери келдинг,
Энди этме кюй.

Алгъышым – тилек.
Тилегим – алгъыш.
Бир бирин бийлеп,
Этдире сагъыш.

Сени биргеннге –
Эки къанатым...
Не татлы эди
Ол ариу атынг!

Дуния насыпха ие болгъанлай...

«Мен санга, - дедим, - болмайма чырмау».
Алай а билдим: айтханым – алдау.
Умут сыйырсанг, жашамаз адам.
Менде да чыдам жокъ эди, баям.

Къайсы тынч болур эки сайлауну?
Къайсына этсем игиди дауну?
Айырылыуну ачыды бети.
Хар келип кетген да алай деди.

Энтта да алай: сабыр кюй - сагъыш.
Ызынгдан этдим жюз тюрлю алгъыш.
Эрирге хазыр жашил чегетле –
Кёл баса, алай кетеди кетген.

«Болмайма чырмау мен санга», - дедим.
Алай ёмюрге жабышхан эдим.
Къачханым сайын болама жууукъ,
Башлар деп къоркъа насыбым суууп.

Жашил талада ойнагъан къууанч,
Энтгада манга минг эшик ач!
Биринден кирсем, бирине тюбеп,
Чырмау болгъаным аладау эди деп.

Ариу кёзлеге къарасам алай,
Дуния насыпха ие болгъанлай,
Жюрегим къанат алыр да, учар.
Ол мен сакълагъан кереди къучакъ.

Кёк

Тёгюледи, жиляйды кече.
Ёпкелеу да, кёлкъалды да – кёп.
Ала барыда анга кёче,
Бир армауду, саргъылдымды кёк.

Кюн болуп тиеди дер эсем,
Кюн букъгъанды таула артына.
Аллахдан тилек эте кетсем,
Сюйюп тынгылайма атынга.

Отдан ургъан жылыуну сууукъ
Суннган кюнюм да болду бирде.
Сени бла бир кюнде туууп,
Кирмез дейме насыбым жерге.

Сокъур умут

«Уюгъан насыпны бузаргъа
Кюрешмегиз», - дедим жюз айгъа.
Минг жулдузну къалауур этип,
Минг да чарсны къарангы этип,

Жол да, къол да кёрмезге болса,
Ауазынг кесим жангыз кёйса,
Минг соруугъа болмаса жуууап,
Тёгерек да къалгъанда жукълап,

Сокъур умут, сакълап босагъа,
Элтмезин айта турса санга,
Салыр эди жолун жүрегим,
«Андады, - деп, - анда суюгеним».

Заман

Заман шырхылайды жүрекни,
Анга сабыр ахшам керекли.
Тынчайсын да, къарасын кёкге,
Ары къарап турдула кёпле.

Ала бары – биз жетмеген Гъарш.
Бир – кюн болуп, бир а – басып чарс.
Белгисизлик булгъайды кълун –
Бир ныхытлы, тешлюдю жолу.

Дарман болуп заман шырхысы,
Бир кёп затны элтди ырхысы.
Анда мени бир кёп кюйлерим,
Жилягъаным, жарыкъ кюлгеним...

Анда – сени жылы ауазынг,
Анда – мени къышым аязып,
Анда – алай ариу умутла,
Сен да, мен да эртте унутхан.

Анда кюле эди эрттенлик.
Сейир эди алай этгени:
Кёре эдим – бары тас эди,
Келген жолунг къуру, чарс эди.

Хар не да игиди

Ичимде букъдура билмей, къууандым.
Артада уа кеси кесимден уялдым –
Алай иги эди сени келгенинг,
«Хар не да игиди, тапды», - дегенинг.

Кёргеним алай иги эди сени –
«Энди тынч жукъларма, - дедим, - кечени».
Алай келмеди жукъу тангнга дери –
Мудах эди къарамынг, жалан эди.

Къарай эдим аллынга

Башха хунерим болмай,
Санга жыр такъдым.
Тилек этдим, ол толмай
Болмазын айтып.

Сезе эди жүрегим:
Тюшлерим – иги.
«Ой, келир излегенинг», -
Дей эди ингир.

«Энтта да къууан анга», -
Дей эди эрттен.
Къарай эдим аллынга,
Сен – узакъ кетген.

Тие эди ариу кюн,
Сылай башымы:
«Эте турма энди кюй,
Ашырып аны.

Къайтып келлиги баям,
Ма бу жай кибик...»
Жаным а – мудах, жалан,
Сагъышха кирип.

Арбачы

Къууанч бла бушуу къатыш
Толкъун-толкъун тебеди жан –
Къызыл кюн башласа батып,
Аны ызын ызлап чапхан.

Къысыр къая турады шош,
Жатады, кёк тауну бийлеп.
Анга къайгъы да, не да – бош,
«Ёмюр заман тюйюлдю!» - деп.

Аны айтады къарамы,
Эштип турады арбачы.
Алай ариуду саламы –
Кёкге, жерге, кюннге ачыкъ...

Ата-баба да таянган
Къая ташха къулакъ салып,

Жанны, санны да кыялган
Ариу сёзю жюкге алып,

Элтип барады арбачы.
Къобуз ойнайды узакъда.
Тери эшиклерин ачып,
Жыры чыгъады тузакъдан.

Сагъышым

Сюзюлюп барады сагъышым –
Ачыкъ кёкде учаргъа хазыр.
Аны бла ийген алгъышым –
Этген тилеклерими азы.

Жууунады кёкню кёгюнде,
Батар къоркъуудан узакъ, баям.
Ол бийикден сени кёрюрге
Термиледи да, къарап-къарап,

Къууанады, этеди шукур,
Аязны къанатында уюп.
Жерде уа кызарады муркку,
Уллу кюн батып бара туруп.

Къара кёкге

Къара кечеге абына,
Къара кёзлери жабыла,
Барады жолда умутум –
Жандан юзюлген журунум.

Кюмюш ай къарады кёкден,
Къара чарсы керти кёкден,
Жулдуз, чыракъ кибик, жана,
Тийсенг, жетер эдинг анга.

Жерге къарайды умутум,
Кетип къалалмай жутулуп...
Къара, къара жарыкъ кёкге –
Жулдузадан умут кёпге.

Татлыды ай жарыкъ анда.
Анга бир кёп къараганла.

Жолунг болурча жулдузлу,
Барып тур, жаным, ол ызны.

Эки адам

Арбаз сыйпайды сыйпаучу,
Тикни барады къарт уучу.
Эки адам. Эки къадар.
Бири – къарар. Бири – алдар.

Бири жукъламайды кече,
Жолдан жолгъа ёте, кёче,
Сибиркгиси къояды ыз,
Жолну келир эрттен бла къыз.

Къыз – сейирлик, эрттен да – кенг.
Ол жомакъгъа, жыргъа да тенг.
Ойнайды кюе арбазлада,
Къол аязын тутуп жазгъа.

Мараучуну алдар да ол,
Ажашдырыр – таугъады жол...
Тиеди кюн. Жолла - таза.
Къууанырла келген жазгъа.

Сабий да, къарт да – барысы...
Мудах да энди жарысын.
Кюледи кюн кюнлюмледе,
Кирип, бугъуп юлкюледе.

Алай суна...

Беспас къайдан келлигин
Билмеген жокъ арада.
Алай, жанып, эригип,
Башха жолну баргъаннга

Тагъыла эди жаным,
Аны тасхасы кёпден.
Бир бирни билип, танып,
Узакъ болмайын кёкден.

Битеу алапатлыкъла
Андан келгенча болуп,
Къайтып, ары къараргъа,
Кюрешип, жерни къоюп,

Алай эте келгенде,
Ары-бери да бурулду...
Атхан тангдан элгене,
Ай жилий эди, толуп.

Алышына, кьошула,
Кюнюбюз кюнден кюннге.
Келебиз, алай суна,
Ёмюр ётюп ёмюрге.

Кёзден кетген...

Тырман этип сёлеше эдинг,
Сары жолла юлеше эдинг...
Кеси жолунг бошала туруп,
Кьюла тюзлей, кетгенде кьюруп.

Ары дери ёпгелер эдинг,
«Керек да туююлсе!» - дер эдим.
Таш-агъач алып, чайнар эдим...
Айхай, ол эрттен кьайнай эди.

«Кёзден кетген...» - деп, бара эдинг.
Баргъан жолунг а кьара эди.
Сен жулдузланы кёре эдинг,
Мен а биргенге ёле эдим.

Керти

Хауадан ишленгенча бир зат –
Хар неден да бир кибик азат,
Жашауума киреди чабып,
Бир – ариу айтып, бирде – кьабып.

Атлагъаны – кьанат кьакъгъанлай,
Бийиклеге тартына, алай,
Тюшлериме киреди тангда,
Анда кьалыргъа суююп, анда.

Кертини кьысылмайды кёзю:
Ол манга туралмайды тёзюп,
Насыпны керти атын айтып,

Уллу кюн угъай, жаным батды.

Сагъышлары, умутму?..

Кесимдеми туудула,
Башынданмы эндиле?
Бири бирлерин къууа –
Ала алай келдиле –

Сагъышлары, умутму
Неда бош ариу сёзле?!
Хар нени да унутуп,
Аланы сюзе, сюзе,

Жашил жолну келеме,
Чыкъда жибий этегим.
«Насып юлюшюм!» - демей,
Тергемейин жетерин.

Аяз къакъгъан кибикди
Аны кертиди бети,
Отдан жыйрыкъ кийипди...
Алай эди адети.

Ючеулен

Тиширыу, эр киши, суймеклик.
Бир жыр этип, бир а кной этип,
Ючюсю да бир бирни табып,
Акъ жолну барадыла салып.

Женглери да тие бир бирге,
Ёмюрден ётдюле ёмюрге.
Жолну гузабасы да – эски,
Аны, ай жарыкъ тюшюп, кесди.

Ай жарыкъда баргъанла – ала,
Айны да шагъатха алгъанла –
Тиширыу, эр киши, суймеклик,
Ариу кечени жомакъ этип.

Тюше эди эсине...

Хар адамны кесини
Тийишли хант къангасы.
Тюше эди эсине

Жашаууму кьарасы.

Анда сени атынгдан
Жууукъ, узакъ да болмаз,
Анча кере айтылгъан –
Ол мени кьоймаз, кьоймаз.

Атама деп, аталмам.
Жолла салып келеме.
Башха жырны айталмам,
Телерими телемей.

Умут да, жулдуз да – чарс.
Экиси да – соруулу.
Бир сыйлы затым а – тас,
Болмагъандан кьорурум.

Кюле, кюе барама.
Терси, тюзю да – жалгъан.
Ой, ызымдан кьарама, -
Алай кьыйынды баргъан.

Терезе кёзле

Жукъу кьонуп, жукълайды сахар.
Насыплы да, насыпсыз да бар.
Къара кечеге къарап тургъан,
Анда-мында бир жарыкъ ургъан

Терезе кёзлери да – ачыкъ.
Жукъулары да кетди да къачып,
Жумушакъ тегюледи жарыкъ –
Жолда болур ол ары барлыкъ.

Сакълап тургъан терезе кёзле,
Къыш чиллесине, жазгъа тёзе,
Къарайдыла кече чарсына,
Сен бери келе тургъан суна.

Менден кёп биледиле ала:
Ала терезеле туююл – жара,
Жюрек жарала, жолгъа къарай,
Кечелерин ашыра алай,

Тангнга сингип, андан кюйдюле.
Ала сени алай суйдюле –
Кеч тюшгенлей, аллынга къарап,
Санга жыр да, назму да атап.

Энтта кёп кечени жанарла,
Жулдуз болуп, ай болуп ала.
Сакълагъан бир тынчды дегенле
Ол затха тюшюнмей эдиле.

Баиша тюрлю

Жашаууму тамы бугъунуп,
Мен аны бир бош оюн сунуп,
Чыганлыгъа айтдырдым жомакъ.
Жомакъ болургъа керек омакъ.

Ол а бир башха тюрлю айтды.
Ёмюр озду да, ары къайтып,
Энтта да кёзюне къарадым.
Кесими жангыдан алдадым...

«Китап ачдырсам – иги», - дедим.
Ол гяуур, бу муслийман эди.
Эфенди да санады аны, -
Сёзюнде бир кёп эди балы.

Кёз кёре, эрий эди эрттен –
Ол эди манга къуугъун этген.
«Нек тураса? – дей эди ачы, -
Ол саулукъда бол келчи-барчы...

Кеч боллукъду, ол ары кетсе,
Санга сур жели эжиу этсе,
Къатында тур, керекде – табыл.
О, нечик сууукъ болур къабыр...»

Ол да - сени

Келеди кюн. Ол да сеники
Болгъаны не игиди, иги.
Энтта да келген кюннге ие
Болдунг да сен – не ариу тийре!

Кёк жаулугъун къысханды эмен,
Бурма чачын букъдура желден,
Къанат алып, тепсейди аяз,
Умут кёпден, башха заты – аз.

Чууакъ кёкню бир ариу кюню! –
Ол, эрттенликни къууа, кюлдю.
Сен тургъан отоугъа къарады.
Мени да элтсе эди ары...

Аяз

Кёлю толуп, къычырды аяз:
«Мени суйген, жапсаргъан да – аз.
Келмей кълсам, ёмюрле санап,
Жокъ айтырыкъ, манга жыр атап...»

Айхай, сен келтирген сериуюн
Тохтатып кългъанда келиуюн,
Башха тюрлю кёрюнюр эрттен.
Сенсе аны къланатлы этген.

Сенсе чегетлени кюлдюрген,
Нарат шыбырдауун суйдюрген,
Жюзюп баргъан ариу этекле,
Ашхамгъа, эрттеннге керели.

Ыннаны сёзю

Солтанланы Жашауну къаза Хытыгъа атайма

«Ырысхы – къоранч туююл.
Кетген, келген да этер.
Жаланда кёз-кълаш туююп,
Этме, эталсанг хатер.

Жарсый келген – тилеген
Кибик, аллай бир затды.
Бералгъанда бермеген –
Ол да бир хыянатды.

Тилей баргъан, жилигъан,
Экиси да – теппе-тенг.
Кимден да бек кълйналгъан –
Кълун узатып келген.

Не бай болсанг да, бакы,
Аллынга келгенни ал.
«Сынап берди Аллахым», -
Деп, ыразы болуп кьал».

Бнна ёлюп кетгенди.
Сёзю кьалгъанды мында –
Ол шагъатлыкъ этеди:
Акьылман эди ынна.

Ушакъ

Масхара жилтин чартлай
Эки ариу кёзюнгден,
Сёлеше эдинг алай –
Тынгылатмай сёзюнге.

Ары жанында кьалып
Манга айта тургъанынг.
Жанымы сермеп алып,
Жангы болуп туугъаным.

Санау

Эки жагъаны бирге
Бирикдиреди кёпюр.
Аны, муну да тергей,
Ётдюре эдим ёмюр.

«Жашау суюген – жалынчакъ, -
Деп, кюле эди эрттен. –
Жыл дегенинг – бир минчакъ,
Ёмюрню ёмюр этген» -

Санай эди санауун
Дунияла жолунда.
Адам а эте дауун
Тюзелмеген болумгъа,

Салынмагъан кёпюрге,
Сау болмагъан жарагъа...
Келе эди ёмюрле,
Ол а не берди анга?

Жангыз адам. Жангызлыкъ.

Жюрек да, оюм да – бош.
Анда-мында бир кызып,
Жилэй эди жаны шош.

Мен жазган

Агъач чюй жарады агъачны.
Хар нени да амалы – аздан.
Не кёп айлансам да мен кычып,
Санга айтылады сен жазган.

«Мудах назму жазгандан эсе... -
Деп, кесими тохтата турдум. –
Бир башха, жарыкь оюм келсе,
Иги эди», - деп, аны кыудум.

Сагъыш эте, булжудум алай,
Сени атынг тилиме битип,
Жюрегиме сингип кыалганлай,
Мени сансыз, ажымлы этип.

Кыатлай-кыатлай барама аны.
Жюк, кыанат да – экиси да бар.
Ариу атынгы айта, жаным
Бир кюнде бир жапсарыу табар.

Сайлау

Кыысха, учхара мурат
Жорта эди аллымда.
Ол жашаууму туурап
Кыоярыгы таныла.

Эс бурмадым. Кыаранга
Шош жата эди жерге,
Сени, мени арамы
Кыара чарсына чёргей.

Сёзюм да, антым да жокь,
Экиси да – жартыла.
Ары – ырхы, бери – жол,
Келе келип, жатдыла.

Жассы бел баугъа ушап,
Жылтырай эди ырхы,
Ол кере эди кыучакь...

Кеси уа – кырты, кырты.

Жол элге эди узакъ –
Кёкге жетип, батаргъа.
Жюрегим болуп тузакъ,
Къоймай эди атларгъа.

Бийикни алып...

Бийик терекге
Жел алгъа жетер.
Насып керекли –
Тилегин этер.

Желге тирелген
Жашил бутакъла –
Анга эриген,
Анга жыр такъгъан.

Жашил къанатлай,
Бийикни алып,
Тангым, шош атлай,
Ары жол салып.

Тилекни, тангны
Бирге тюбетип,
Эрттенни жангы,
Огъурлу этип,

Эки ариу зат
Бирге келселе,
Хар не да азат
Болуп кёрселе,

Керти да толур
Этилген тилек,
Танг анга болуп
Къанат эм билек.

Жеталмайма

Жан къыйнагъан, акъыл кесген
Сёзле, ишле тюшюп эсге,

Жюрегими къара булут
Жаба эди, жияп, улуп.

Чеги, мардасы да кемге
Бошлай эди, кёме-кёме.

«Иги зат да болгъан болур.
Жашау жолу топпа-толу...» -

Деп, жапсара эди ашхам.
Бир бош сунуп андан къачхан.

Эрттен эди ийнанганым.
Мени кюнде къыйнагъаным.

«Анга дери жетсем эди,
Нем да иги болур эди.

Аны – жылы акъ къаоллары,
Аны – ачы акъ жоллары.

Жычыуун, салкъын да болуп,
Манга тюбеп, толуп-толуп,

Жыр да, кюй да айтырыкъла,
Эсгериуге къайтырыкъла...»

Танг да атар, кюн да тиер.
Мени суйген салам иер.

Алай – башха сени атынг,
Мени жүрегиме батып,

Анда кюе, анда жашай,
Къалгъанды да, кёл-жан ашай,

Кеталмайма. Аталмайма.
Мен, кюн болуп, баталмайма.

Тенглик

Жигит бла къоркъакъ тенг
Болгъан дуня.
Аланы алай этген,
Бугъа уяла,

Узакъладан къарайды.
Айтылмагъан дау.

Бюгюн жашау алайды –
Тас болуп сылтау.

Жаусуз, даусуз, сюдсюз да
Жашайды адам.
Сейир этди кюйсюз да
Бу затха, баям.

Сейир этди насыплы –
Юлюшю чыкыгъан:
Дунияны асылын
Не болду жыкыгъан?!

Насып ючюн

поэма

Ёмюр - атлы

Ариу жомакъ, таурух болуп къалып,
Бизни да жол нёгерликге алып,
Ёмюр - атлы – барады тик ёрге,
Кюнню, айны жарыкъларын кёре.

Аны жолу – ёмюрлени жолу,
Къазауатдан, хорламладан толу,
Анда – жүрек учундургъан къарсла,
Ариу жырла, уча, жете Гъаршха.

Анда – къызла такыгъан ачы кюйле,
Тютюн этип, кюе тургъан юйле,
Жигитлени къылычлары ойнай,
Ким мюлк къурай, кими аны тонай.

Ёмюр жолу – кюрешлени жолу,
Аны эси учхан окъдан толу,
Къыямала – отла, суула – анда.
Къагъанакъла, жау чыракълай, жана,

Помпеяны ахыр сагъатында
Ёмюр кеси болгъанды къатында.
Кеси кесген болса да киндигин,
Алалмады жаннган отдан бирин...

Везувийни тыялмагъан ёмюр,
Бата тургъан кыралланы кёрдю.
Жиляу этди, ачыу этди анга –
Жашил жерни кыйын кьадарына.

Ёмюр жолу – кезиулени жолу,
Анда умут, ёлюм да тенг болду,
Къууанч, жарсыу да келдиле бирге,
Ёзенгиле бир бирине тие.

Жыр

Кёкде, ёмюр ызлап баргъан жолда,
Келеди жыр, дуния андан тола.
Таудан таугъа, кьолдан кьолгъа ауа,
Марал жауун болуп, жерге жауа.

Келеди ол, ариу макъам салып,
Эски жырны керти сёзюн тагъып,
Бирде кюнню кёзю болуп, тие,
Бирде булутладан салам ие.

Келеди ол сары кьумлу тюзде,
Чыгъанала жыя, гюлле юзе.
Жюрек отну тиргизирге сую,
Ажашханны биргесине кюе.

Ныхыт жолла, кыйын жолла аны
Этедиле кыйтып жаппа-жангы.
Жырны жолу – ёмюрлени жолу,
Заман кеси анга шагъат болду.

Билек болду анга заман, кьанат,
Биргесине ачы кюнле санап.
Биргесине къууанч жырын айтды,
Кёпюр салып, кыйытмаздан кыйтды.

Уллу Хожда, кюйген жолну бара,
Атхан тангы болгъан эди кьара...
Тарых теренинде сарнай, жиляй,
Барады жыр, кьара ташны сылай.

Суугъа кетген кызыны кюйлеринде

Жиляйма мен жырны кюйгенине.
«Жырым!» – дедим, «Жашау!» - деген кибик,
Анга кьууанч, жарсыу бирден кирип.

Адам

Бийик кёкге тансыкъ болуп кьарай,
Жана тургъан жулдузланы санай,
Чыкъла тюшген жаяу жолну баргъан
Бек биринчи улан эди – Адам.

Алам анга уллу кьууанч этди.
Земзем сууу, жерни жырып, жетди,
Къанатлыла жарыкъ жырла тагъа,
Жаннет гюлле тюрлю-тюрлю чагъа.

Суусап эди. Татлы суудан ичди.
Ариу эди Жаннет тёрню ичи. –
Адам жашап туруп эди ёмюр,
Насып, кьууанч да бир жолгъа кёрюп.

Кече – айы, кюндюз кюню тийип,
Тал береги суугъа чачын ийип,
Салкъын аяз гелеулени сылай,
Жаннет – сени, сен Жаннетни сынай...

Болса да, жан кюнден кюннге – мудах.
«Жазыу, къадар да - бир!» - деди Аллах.
Билеме мен аны кертилигин:
Насып ючюн жолла элтиригин.

Кеси кибик бир жан излеп, баям,
Андан мудах бола эди Адам:
Аллах анга жылы кьучакъ керди -
Негер этип, тиширыуну берди.

Хауа кирди жашаууна аны! -
Эки болуп къалгъан кибик жаны,
Эки болуп тийген кибик, кюню,
Таудан кьарап, алай ариу кюлдю.

Адам бла Хауа

Туман басып, кьалкьып тургъан жерге
Кюмюш айны нюрю тегюлгенде,
Гелеуледе ызын кьоя, Адам
Бара эди жулдуз таба, баям.

Тюшген чыкьны жыйып, минчакъ эте,
Артха кьала да, ашыгъып жете,
Хауа кеси келеди ай жолда,
Жанын, кесин, этген антын жоя.

Чакьгъан тала – аны намазлыгъы.
Келеди ол... Кьалай да базынды?!
«Сюеме!» - деп шыбырдады кекге.
Анга сейир этедиле кепле.

«Жаннет!» - деди Аллах берген журтха
Сыйлы адам, земзем суудан уртлай.
Хауа ючюн айтхан болур алай,
Дуния башында ол журтну сайлай.

Чапракъ жыйды. Жыйрыкъ бичди Хауа,
Ариу сёзюнг болду анга саугъа.
Жаннет чыпчыкъ аны кьатлап турса,
Ёмюрледе ёсмез эди мурса.

Чыкьлы жолда этеклери жибий,
Гюлле жыя, кьайгьылары эрий,
Гюллю тажын да башына кийип,
Келликди ол отоуунга кирип.

Жомакъ болуп, алай кьалыр эсде
Гюлден толу, жулдуз бетли кече...
Хауа, кьарап ёмюр теренинден,
Кьууанч этди, сени кергенинде.

Сайлау

Уллу дуния. Эки адам жерде.
Андан бери тууадыла эрле, -
Сюйгенлени жолгъа кьаратханла,
Ёмюрлени кьайтып санатханла.

Жети да жол айырылган жерде
Жети сайлау этедиле эрле.
Сары жолну туюди ат туякъ,
Саггышларым элтедиле узакъ.

Жети жолну жети атлы чыкъды,
Барадыла ала жашил чыкъны.
Бери жаны – бегитилген къая,
Ары жаны – белгисизлей къала.

«Жауу болуп терсликлени жерде
Тебре, атлан ала бла бирге...»
Жулдуз жыйын – кёкню бийигинде,
Кесинг а сен – жерни киндигинде.

Жиляй-жиляй ашырмадым сени,
Терслемедим, алай деп, бирлени,
Барган жолунг жүрегиме жатды,
Тангым, санга тилек эте, атды.

Жарам жара туююл эди – саугъа...
Сени бла жаным таудан таугъа
Учуп, жүзюп, зауукъ этип барды,
Эс этмейин къаяланы, жарны...

Ауаз эштдим, ууаз эштдим анда –
Кече жолла бирге байланганда:
«Жети жолну жети атлы чыгъар,
Жети жигит жети душман жыгъар...»

Эрле жолу

Кёкню жууукълугъу – сизге билек.
Анда жашайды этилген тилек.
Сизни кёрюп, ол ашыгъып чапды,
Бийик кёкде жети эшик ачды.

Жети жолдан бири эди сени –
Тюзлюк ючюн къылыч кётюргенни.
Аны билип, суюдю жулдуз алам
Жолунг болса ачыкъ, ариу, сыйдам.

Орам башы – кериуанлы, ызлы,
Суюдиле сизни дуния къызы.
Къара ташда жиляйды Гошаях,

Таулу жыргъа киргенди Акътамакъ,

Сизни сакълап, къарайдыла жолгъа
Ариу Зухра, Лейля эм Зулейха...
Итакагъа жатды ауур туман,
Тебрейсиз сиз Колхидагъа, баям.

Кёкде жолла, жомакъ кибик, тюрлю:
Сизни толгъан Айны кызы суюдю.
Къарап тура болур аллыгъызгъа,
Ташны жарып, улан чыгъарыргъа...

Кече – къара. Алда уа – кыяма.
Амал да жокъ, мадар да тыяргъа.
Жети атлы, жети жолну сайлап,
Барадыла анда, белле байлап.

Насып ючюн, тюзлюк ючюн къайнап,
Суюген кызыларын таралтып, кыйнап,
Барадыла эрле жолда ала –
Бизни алларына къаратханла.

Сен

Туякъ таууш ашыкъдыра, къууа,
Бараса сен, таудан таугъа ауа.
Кече – къара. Жулдуз жанды кёкде.
Аны таба барадыла кёпле.

Жомакъмыды, таурухмуду ол зат?!
Кыйынмыды андан болгъан азат?
О, къалма сен къазауатда ёлюп,
Хорлам тангны жууукълугъун кёрюп!

Хорлам тангны ариулугъун кёрюп,
Минчакъ этип, кюмюш чыккыны тегюп,
Кёкню уллулугъун къучакъладынг,
Алам таба алгъыш бла атладынг.

Халкынг ючюн, жигитликле эте,
Бараса сен, иги къууум элте,
Жети жолдан бирин сайлап алып,
Душманынгы бетден бетге танып.

Жулдуз жолну баргъан къадарында,
Алдау болмаз сени атламында.
Жулдуз жолу – жигитлени жолу,
Эрлик этип келликлени жолу.

Бюркюп чыкыгъан гараладан ичип,
Таугъа ёрлеп, бугъейлеге тюшюп,
Алай ёсген тауда алыр дерсин,
Анда кёрюр жашау тюзюн, терсин.

Туугъан жерим – сени туугъан жеринг -
«Мени анда сакълайдыла», - деринг,
Къарайды шош кече арасында
Жулдуз жолгъа чыкыгъан баласына.

Туугъан жеринг

Шорха суула айтадыла жырла,
Тал тереги гыллыулата сыргъа,
Къысалмайды кёзюн къара шаудан,
Сени баргъанынга къарай таудан.

Андан къарап, кёремисе жерни?
Туугъан жери – тилекчиси эрни.
Кёремисе, ёчюлтмейин чыракъ,
Турады от жагъанг сени сакълап!

Ары жаны – къара чарсы, туман,
Бери жаны – ол сен кесинг туугъан,
Сени суюген, сакълап тургъан сени,
Къалаууру сенсиз кечелени.

Бери жаны – сени суюгенлени,
Къайгы этип, санга куюгенлери.
Тилек этип, ёхтем болуп, алай
Турады тау, жулдуз жолгъа къарай.

Жети жолдан бирин сайлап алдынг.
Кюнню нёгер этип, кече - айны
Бараса сен, жетеуленден бири,
Сакълайма мен ёмюрледен бери.

Эрлик да, кишилик да – биргенге,
Бараса сен кёкню кенглигинде,
Жангыз атлы, жулдуз жолну сайлап,
Гемудангы кишенлерин бошлап.

Жилтин ызы сейир эди аны –
Темиркъазакъ, жулдуз болуп, жанды. –
Туягъындан тюшген жарыкъ жулдуз.
Эрле жолу этмез сени учуз.

Мен

Манга сейир этедиле кёпле:
«Сени кюйюнг жашайды, - деп, - кёкде!»
Мындан къарап, кёреме мен анда –
Бараса сен айны жарыгъында.

Айны жарыгъында, сары жолда
Миннген атынг, жилтин ызла къоя,
Аны кёрюп, сакълап туруп жаным,
Къалалмайын сенсиз кюйюп, жанып.

Кёкню биргесине эди сёзюм.
Тансыкъ болуп, жолгъа къарап, тёзюп,
Тилек этип, умут этип, жарсып,
Чачарма деп къара кече чарсны,

Алай турдум. Болду мени антым
Жюрегимде жашап тургъан атынг.
Аны айтсам, тилек этген сунуп,
Умут деген къалалмайды суууп.

Аны айтсам, тарых теренинден
Къарайдыла насып излегенле,
Ачыйдыла узакъ ёмюрледе,
Тохтап къалып сыйрат кёпюрюнде.

Гюнях деген, сууап деген затла
Бар эселе анда - ахыратда,
Уллу Аллах кечсин суюгенлени,
Жолга къарап, алай кюйгенлени...

Сени атынг – насып къанатлылай,
Ариу болуп, татлы болуп алай
Айтылгъанлай туруп жашил жерде, -
Таурухлада къаладыла эрле!

Сезим оту

Хауа да, жан да болмагъан дуня,
Санга келип, ишлеп ариу уя,
Жаннет кьоллу боллукъ эди Адам,
Хауа тюбеп, «чырмамаса», баям.

Сезим оту, биз ангылар кибик,
Алай жерли болду, алай бийик!
Адам, Хауа да сынагъан тасха
Андан бери болалмайды башха.

Насып деген сыйлы затны билсе,
Жан, кюн болуп, чарсны жарып, тийсе –
Ма ол болур уллу сезим деген,
Ёмюрледен, бийикледен келген.

Андан бери болалмайды башха
Бек биринчи жаратылгъан тасха:
Алып, суугъа атсам да жанымы,
Чыгъып келир, излей къарамынгы.

Чабып, сени жарты жолда жетер,
Санга атап, ариу жырын этер.
Аны жалан да сен эштсенг, суюдюм,
Анда мени жашил жайым кюйдю.

Тутмакъ этип, атсам да мен аны -
Тансыкъ болуп, эрий тургъан жанны,
Къарайды ол кече узагъына,
Эс бурмайын мени тузагъыма.

Жулдуз кёкде, кьол узатсам, жетип
Къаллыкъма деп, алай умут этип,
Учама мен Сарайгъанла таба,
Сени кёрюп, жилтин жолда чаба.

Тейри жарыкъ

Нечик сейир, нечик ариу суюдюм! –
Кюзню биргесине болуп, кюйдюм.
Жазда балли терек болуп, чакъдым,
Къара жерни ариу гюлюм жапды.

Къала ишлеп, суймекликге атап,

Аны ариу сагъышларым жасап,
Жашайма мен, айны чюйге тагъып,
Ол къалада умут отун жагъып.

Къая къызы – ол сарычач обур,
Сени кёрюп, къая жухха къонуп,
Желни къанатына тагъып, санга
Иеди, алданырса деп, саугъа.

Саугъа да не? Алдау да не анда?
Къара туман, болуп сенден алгъа,
Къаргъа къанат атхан кибик жерге,
Амал тапмаз ючюн мен излерге,

Къаппа-къара этгенди кечени.
Алай излеп турлукъма мен сени,
Ёмюр теренинде къалгъан къызлай,
Санга баргъан жулдуз жолну ызлай.

«Сакълама! – деп, - сакълама!..» - деп ауаз.
Анга нёгер болмаз салкъын аяз.
Мени аяр да, Нарт къала таба
Ойнай-кюле, кетер, жорта-чаба.

Тейри жарыкъ къайда да ажашмаз,
Анга жалан эссиз эшик ачмаз.
Арслан кибик, келген жауну хорлап,
Къайтырса сен, мени излеп, жокълап.

Сынау

Айны къызы, Кюнню къызы – кеси
Кимден да акъыллы ариу, эсли.
Тенгиз Тейри аны урлап кетип,
Айны, Кюнню бирге мудах этип,

Жашай турду адамладан узакъ,
Айрыкамы болуп анга тузакъ,
Алтын чачларын Суу ана тарай,
Аманатха къарагъанлай, къарай.

Сатанайны умутлары – узакъ.
Зиндан деген да не анга, тузакъ?!
Желмаууздан, Алмостудан къачып,
Келгенди нарт элге эшик ачып.

Аны кёрюп, тилсиз болгъан нартла,

Бирден суююп, этгендиле антла.
Ёрюзмекни жолун жарытханлай
Турлукъду ол узакъ элде алай.

Барлыкъды ол кече къарангыда,
Адет ташлап, шайтан тойларына,
Ёрюзмегин излей, сора, сурай,
Суюгенине деп арбасын къурай.

Алып чыгъар аны тойдан кеси,
Шайтанладан онглу болуп эси.
Ёрюзмеги ичип, тепсеп, арып,
Турады шош, сабий кибик, къалкъып.

Жулдуз жолну баргъанды ол эртте,
Сени ючюн деп, жигитлик эте.
Жулдуз жолу – эрле жолу, сынау,
Аны жыры, сыры, кюйю да сау!

Къачны жыры

Къонакъ кибик, сабырды шош ингир.
Жашау дегенинг - тегерек дингил,
Кюйген кюзню мудах ауазында
Кетген жазла сары кюй жаздыла.

Къачны жыры сары акътерекге
Тыншчыкъ тийди, аны сабыр эте,
Жангыз адам жашап тургъан юйню
Терезесин сары этип, кюйдю.

Жангыз адам, къарай сары жолгъа,
Тансыкълыгъы эсгериуюн оза,
Къанкъаз къанатындан этип къалам,
Жазады акъ къагъытда акъ салам.

Назму жазып, ариу сёзюн айтып,
Жанын анга аякъ тюпге атып,
Ариу суюдю, алай ариу суюдю –
Кюзню биргесине болуп кюйдю.

Орус закий: «Наталья!» - дегенде,
Кюнден толуп къалгъанча эринле,
Алай ариу, алай татлы айтды,

Жаным аны эштип туруп кьайтып.

Натальясы патчах байрамында,
Буюкьмайын дуня кьарамындан,
Тепсейди вальс, ариу, женгил уча,
Патчах кеси анга кьучакъ ача.

Ёлдю закий, учхан окьну тьйды,
(Жаным анга кьалай этмез сыйыт?!)
Кюню батды. Сюймеклиги кьалды, -
Жашайды ол кьучагьында тангны.

Аулакъланы жели

Кюзню тангы сейирди, тасхалы,
Туман басып, нени да чарс алды.
Киши жери – Ата ташы тьйюл.
Анда сансыз бир кёп адам кюйдю.

Жомакъ этип сюйгенини атын,
Айтады шош миллетими кьарты.
Анда – кьыргъыз аулакъланы жели,
Анда – кьазах жамауатны эли.

Таурух болуп жашау кюйю анда,
Туруп туруп, тохтамай айтыла.
Макъам салып таулу ана сёзге,
Келгенди ол бизни биргебизге.

Сюе эди. Ажашдырды кьадар. –
Умутчуну аныча ким алдар?! –
Аулакъ жели санайды кьабырла.
О, ненча жан абындыла анда?!

Къачны жыры ингир жарыгьында
Келеди шош, чарсдан тарыгьыргъа,
Таурух болуп кьалыр ючюн мында,
Жутолмайын кече кьарангыда.

Этген кюйю – аны да жол ызы, -
Батады кюн, тауну эте кьызыл.
Къачда кюйдю сюйгеними жаны,
Къачхы жыр, айт тасхаларын аны.

Къачхы жыр айт, сюймеклиги кьайда? –

Насып ючюн келгенди ол жолла,
Анга атап, тагъама мен дууа,
Сёзюм - окъну, окъ - сёзюмю кьууа.

Таурух болуп

«Къызла кюйген» къаяланы кёрдюм.
Ала бла бирге барып, ёлдюм...
Сынла болуп къалгъандыла ала
Къурум басхан къая ыранлада -

Келесе деп, жолгъа къарагъанла,
Мени кибик, санга таралгъанла,
Кюйле этип, жырла жырлагъанла –
Ма аллай сейирлик таулу къызла.

Таурух этип, жомакъ этип, айтды
Ала этген жигитликни халкъым:
Келген душман малтар деп умутну,
Чегем тарын саулай да улутуп,

Отха кирип къалгъандыла ала –
Сюйгенлерин сакълап тургъан жанла...
Жети жолну баргъан жети атлы,
Аны эштип, болгъандыла къаты.

Узакъ жолну жети ызлыгъында
Антла этип суюген къызларына,
Барадыла жети жигит улан,
Жети элде, жети жерде туугъан.

Жети батыр чыкыгъандыла жолгъа,
Терслик кючюн кьууа, жете, жыгъа,
Барадыла, чачадыла чарсны...
Мени жаным да биргенге барсын!

«Къызла кюйген» таула бети – къара,
Чегем тарын мудах этген жара!..
Сакълап турады таулада бир къыз,
Жулдуз учар да, кёргюзтюр деп ыз.

Tencey

Эрийди кюн кюзню къучагъында,

Къулакъ сала жерни ушагъына.
Эрийди ол, болалмайын азат:
Жерде бир кѣп сынай тургъан азап!

Андан къарап, кѣре болур гюлню,
Къызыл гюлню ариу Кармен юздю.
Аны тюйреп бурма чачларына,
Тепсейди ол майдан ортасында.

Тепсейди ол, кюнню кѣзю жетип,
Аны ариу, женгил, жарыкъ этип.
Тепсейди ол, къызыл къанатлылай,
Къанат алып, кѣкге атларыкълай.

Хозе жетип, чыгъаргъанда бичакъ,
Тохтап къалгъан суннган эдим ол чакъ...
Ёмюрлени теренине кирип,
Жарты къалгъан тепсеуюнде эрип,

Кетдими къыз? Угъай, угъай! Тохтап
Къалалмайын, ол майданны жокълап,
Бата тургъан кюнню биргесине
Тепсейди ол эски тѣресинде.

Аны ауанасы къалды анда.
Учады ол аяз къанатында.
«Кармен! Кармен!» - деп ол солдат жашны
Къазауаты жара жерни, ташны.

Тепсейди ол, эски майданында,
Къоркъуу, бушуу да жокъ болуп анга.
Тепсейди ол, тюше туруп кече,
Жети да жол айырылгъан чекде.

Гюллю эрттен

Жулдуз кѣкде кѣрюрме деп бир ыз,
Сакълап турады таулада бир къыз.
Аны жыры – терек шууулдауу,
Санга – тилек, къадарына – дауу.

Жети жолдан бирин сайлап алгъан,
Жюрегиме тансыкъ отун салгъан
Сени онглу, мени жазыкъ сунуп,

Барады ай, булутлагъа бугъуп.

Тюзюн билсе, сейир этерми ол?! –
Сени алып, элтип баргъан бу жол
Мени ючюн жети айырылып,
Жаннет эшик бери къайырылып,

Уллу кёкде жети жулдуз жанып,
Жети суйген жети ийнар тагъып,
Баргъанларын билсе эрлик жолда,
Ызларындан жилтин ызла къоя?!

Гюржю къыралында юйюн сатып,
Суратларын базарлагъа атып,
Нико алай ариу суйдю мени,
Гюллю этип жарыкъ эрттеними.

Анга атап, мен жырладым жырла,
Суратчыны къууандыра ала,
Эбзе тилде, эски ана тилде,
Жюзюм чагъыр суулай тегюлгенде.

Жырла айтып, аны кёзлеринде
Болгъан отну салдым сёзлериме...
Андан бери саулай ёмюр батды,
Манга гюлден толу эрттен атды.

Мени ючюн

Къадар нечик уллу саугъа этди –
Мени суйюп, Одиссейим кетди
Колхидагъа - узакъ айрыкамгъа,
Суймеклиги къанат болуп анга.

Тенгиз бети – чарсны туманында.
Алай эди: мени тырманымда
Алгъыш сёзюм, тилек сёзюм – аслам,
Андан кетдинг, артха къарай, баям.

Таукел эдинг. Таукеллигинг алып,
Ийман салып, сабыр эди жаным.
Санай эди агъачлада кукук,
Бура эдим тобугъумда урчукъ.

Урчукъ буруп, алай сакълап турдум,

Сени бла мени эди журтум.
Сени юйюнг, мени юйюм да – ол.
Чыгъар, чыгъар санга бери бир жол!

Тилек этип, къарай эдим кёкге, -
Анда асыу тапхандыла кёпле.
Манга къарап, тенгиз кючсюннгенде,
Уруш эте болгъандыла эрле.

Мени ючюн Колхидагъа жетип,
Алтын жюнню манга саугъа этип,
Одиссейим узакъ жолла келди.
Аны жаны алай ётгюр эди!

Ёмюр ётюп, келген кибик, алай
Келген эди, жулдуз жолну ызлай.
Эшгенме мен Одиссейге кёлек,
Чыгым алгъыш болуп, чыгым - тилек.

Алынга къарай

«Къайтырса сен, мени излеп, жокълап,
Турурма мен, сени сакълап-сакълап, -
Дедим бирде, - сакълайдыла насып
Жерде кёпле. Насыб а ажашып...»

Ахыратха келген эди Орфей,
Келген эди, мени сора, излей.
Аны булбул кибикди ауазы
Мени ол уятды да, аяздым!

Ёлю жукъу басып тургъанында,
Дунияны жети къатысында.
Татлы ауаз айта эди манга:
«Къоймам сени, - деп, - жаным, мен мында!»

Сермеп алып, къысды жүрегине,
Ийнандыра къалай суюгенине.
Къалкъый эдим аны къучагъында,
Жаным кирип татлы ушагъына.

Орфей мени алай суюгенине,
Мени ючюн алай кюйгенине,
Манга атап, жырла такъгъанына
Сейир этип тургъандыла ала –

Мени, элтп, ары атхан жанла,
Тансыкълыгъым ёлюр ючюн анда.
Манга ариу айтханында Орфей,
Мен кёз ачдым, аны (аны!) излей!..

«Кёпню билген, кёпню кёрген дуня
Сени, мени да журт этер, уя», -
Деп, ийнанып, къарайма аллынга,
Жулдуз жолну баргъан къадарында.

Желни къанатында

Кюйле этп, кёкню сарнатханла,
Жылла угъай, ёмюр санатханла,
Къая жухдан суугъа секиргенле,
Сизни ючюн чыкыгъандыла эрле,

Нартла кибик, алай сыналыргъа,
Ташны сыгып, сютюн чыгъарыргъа,
Махтау алып келликдиле ала,
Сиз аланы сакълап тургъан чакъда.

Къарайсыз сиз узакъ ёмюрледен,
Таурух болуп керти суйгенлеге.
Сизни кибик алай кюйгенлеге,
Эшиклерин желле тюйгенлеге.

Къара ташда жиляйды Гошаях,
Желле тасхаларын элте узакъ.
Жиляйды шош ингир къучагъында,
Бахсан сууу кире ушагъына...

Хыйны этп суйгенине, бийче
Кюледи шош, къызыл чагъыр иче.
Къаншаубийни эси кетип, анда
Турады ол – уллу Къабартыда.

Аны алай эсиргени кетсе,
Сени барынг акъылына жетсе,
Таугъа, тюзге да эштдирип жиляр,
Кеси кесин сенден да бек къыйнар.

Къара чачынг, желни биргесине
Бара барып, келип анга тийсе,

Ахы кетип, уянырыкъ болур...
Аны сени тилеклеринг къорур.

Жаяу жолчукъ

Тюшюм – ёмюрлени такъыйкъасы.
(Аллах игиликге жораласын.)
Сени кёрюп, къууаннганым анда
Тёлеу болуп тюшдю, уяннганда.

Тейри къылыч жатхан кибик, анда
Тюрлю-тюрлю бояу алып таула,
Къая жухда кюнню кёзю къалкъып,
Жаным алгъыш, тилек этип, айтып.

Анда – сени ариу ышаргъанынг,
Ата ташха, манга ышаннганынг,
Насып ючюн узакъ жол келгенинг,
Манга жарсыу, къууанч да бергенинг.

Анда ёсген гюлле – мындан таза,
Бояуларын насып кеси жаза,
Кёксюл гелеу, тенгиз толкъунунлай,
Кесин ары, бери да ургъанлай.

Атанг чалгъан дуруланы чыкъдынг,
Бара эдинг, минчакъ эте чыкъны.
Мында жашап тургъан бабанг эртте
Жаяу жолчукъ къойгъан эди, кете.

(Насып излей болур эди анда –
Жулдузлагъа, айгъа да жууукъда...)
Сени кёрюп, къууаннганда шаудан,
Кюнню кёзю жарый эди тауда.

Ананг этген тилеклени къатлай,
Булутланы ызларындан атлай,
Барама мен. Жюрегимде – тасха:
Къайтып келлик болурмуса артха?

Кечге къалсанг

Эрле суйген, эрле кюйген – тюзлюк.
Сени ючюн мен, жанымдан юзюп,

Этер эдим юлюш жерге, кёкге! –
Манга сейир этедиле кёпле.

Кёзден кетген кёлден кетген сунуп,
Къарама сен узакъ кёкден, бугъуп.
Сюймекликге керекмейди алдау:
Мени жырым, сырым, кюйюм да – сау!

Кюледи кюн сени кёзлерингде,
Сыйынмайын айтхан сёзлеринге.
Сурат этип алалмадым аны, –
Тангдан тангнга бола эди жангы.

Ачхан эди чыкълы жолну Адам,
Керек болур артда да деп, баям.
Эки жаны – гюлден толу тала,
Жауун кюнню биргесине бара,

Тейри кылыч тартхан эдинг анда,
Кёргюзтюрге айтып артда манга.
Аны излеп, къарайма талагъа
Бата баргъан кюнню жарыгъында.

Гюлле жыйып, эшер эдим мен таж,
Аны кёрюп, чачакъ болур бу чарс,
Майдан сайлап, этер эдим мен той,
Мени тепсеп, жырлап кюймеге кьой...

Кечге къалсанг, ахыратдан чыгъар.
Сенсиз болуп, уллу дуниям да - тар.
Сюйюп салгъанма атынгы кюйге,
Сени кимден да бек, къаты сюе.

Мусукаланы Сакинат

ПОЭМАЛА

АЛМА-АТАДА САГЪАДЫЛА АЛМАЛА

(поэма)

*Миллетими, ёксюзле ёсдюрген
аналарына кыысылып, узакъда
къалгъан сабийлерине атайма*

1.

Алма-Атада чагъадыла алмала,
Къурмач болуп, тегюледи тегерек.
Ала-Тауда эрийдиле туманла,
Чууакъ болуп, жангы болуп ариу кек.

Бери къарап, Алма-Атаны тансыкълай,
Ары къарап, ата ташха кюйгенле,
Жер-жерледе белюм-белюм болгъанлай,
Эки журтну тенг этдиле, суюгенден.

Бир кепдюле жангы журтда туугъанла.
Туугъан жеринг анда, мында да – сыйлы.
Эки журтну жүрегинде тутханнга,
Бирин сайлап, бирин къойгъан а – кыйын.

«Жолу болгъан къайтып келир юйюне...» –
Деп, къарайды жол, жингирик бурула.
Тюзде ёчюлгенле такъгъан кюйлени
Айланады ашхам аяз сууура.

Жетдиреди Малкъарны этегине,
Тауну, ташны сылатады жумушакъ,

Узакъ жерде ол кюйлени этгенле
Керген кибик Ата журтха кенг къучакъ.

Туман басып, энедиле Азаудан
Эрттен сайын аланы сагъышлары,
Къатлайдыла, айтадыла саулагъа
Айтылмагъан кёп ариу алгъышларын.

Къарайдыла Акъ къаядан, кюн болуп,
Тилеклери – алай жууукъ Аллаха!
Айтадыла кюйлерин, толуп-толуп,
Бой салмайын зорлукъ берген палахха.

2.

Бой салмайын зорлукъ берген палахха,
Таулу ынна айта эди бёлляуун:
– Жукъла, балам, тебрей турабыз артха,
Къайтырыкъбыз ары... тохтаса жауун.

– Жауун тохтасамы дейсе, ыннака?
Ол кёп жаууп, бир кёп жаууп турса уа?
– Быллай жашны ким кёргенди – тынмагъан?!
Атып къоярыкъма алып мурсагъа!

– Мурса тапсанг, атар эдинг, ыннака.
– Жукъла, балам, ариу тюшле кёрлюксе.
– Сен а, ынна, шо тюшлеге ийнанган –
Ма, бир къужурса да, ма бир тюрлюсе...

Алты жашын алты жолгъа ашырып,
Къарай эди алларына Фатимат.

Бири да кьайтмады артха, ашыгъып.
Ана уа тура эди, кюйюп, сакълап.

Ёлгендиле деп, ийнаныб а! Къалай?!
Бири, экиси, ючюсю... алтысы!
Алты жашны ариу атларын санай,
Жашай эди ынна – ана жарлысы.

Уруш кьайгъы, кёчгюнчюлюк – экиси,
Жарсыулары бирча тартып базманда...
Тилеклери уллу Аллаха жетсин! –
Жюрегинден этди аланы ана.

Ата журтха элтген жолла, кючсуне,
Жатадыла, сары тырмыла болуп,
Бир кёп кере киредиле тюшюне,
Арбаз, юй да киеу нёгерден толуп.

3.

Арбаз, юй да киеу нёгерден толуп,
Фатиматны ёхтемлиги – туурада:
Мухамматы, юйюр тунгучу болуп,
Къыз кьачырып, тоюн эте тургъанда...

Ариу келин кирген эди арбазгъа,
Сау тукъумгъа намыс да, сый да эте.
Ушай эди ол кьууанч ариу жазгъа,
Жылла бла эсгериу болуп кете...

Къарай эди къарт Фатимат ызына,
Алты жашы эшик ачхан юйюне,

Жангыз кызы Фирузагъа кысыла,
Сюргюн желде, кыакъгыч болуп, туююле.

Фирузаны эки гитче жашчыгы –
Атасызлай ёсген эки баласы.
Уллу желге төрт жанындан ачылып,
Оюлуп ююю, арбазы – кыаласы.

Сабийлени аталары – урушда,
Хапары да, келямы да жокъ аны.
Кыалабалыкыда, бурдумда, бурушда,
Жер табалмай, инжиле эди жаны.

Хусейчикни – гитчечигин кёмгенде,
Эки жашы эки кыанат болдула.
Кёп эдиле мында ачыу кёргенле,
Киши жерни бурууларын толтура.

Тиширыуну уллу кишилиги – ол –
Ач сабийни ач кёзюне кыарагъан.
Бошала да, тас бола да билмей, жол,
Кюмюш ызлай, тюше эди арагъа.

4.

Кюмюш ызлай, тюше эди арагъа,
Эсгериуле элте барып, тюртюле, –
Сюе эди кыарт Фатимат кыараргъа
Чегем аузунда жашил Гюдюргюге.

Шаптал чакъгъан ариу арбаз. Беттургу.
Сабийлери ойнайдыла талада.

Башха дуня кёрмей, билмейин турду,
Сюргюн жолу тюшгюнчюге арагъа.

Думаланы ариу хауасы – женгил,
Къанат болуп, таугъа алып кетерик,
Тангны жүрек аузуна кирип, сингнгип,
Насыплы да, умутлу да этерик.

Ариу кызла, суу кылычларын тагъып,
Энедиле чокъракъ суулу шауданнга.
Фатимат да эртте, ол жолну барып,
Насып юлюш тапхан эди саугъагъа.

Мухамматы устаз болуп келгенде,
Тансыкълыгъын байракъ этип, чапханы,
Баш иеси, анга къарап, кюлгенде,
Уллу кюнню, шош кызара, батханы –

Бары бирге насып болгъаны – баям.
Аталары, жашлары да – къууанчлы.
Ол насыпны бир кере сезген адам
Бу дуняда жаннет эшигин ачды.

Алай эди. Эсгериуле билеклик
Этедиле, эрттен-ингир да жетип,
Ачыуундан толу болгъан этегин
Къарылгъач къанатындан женгил этип.

5.

Къарылгъач къанатындан женгил этип
Къоядыла эсгериуле къор жанын:

Суфиянны кьош ёгюзлерин жегип,
Экиндиде эл орамны баргъаны.

Арбада уа – кьакъ кьабыргъала, бишлакъ,
Тамып, жолну сепкил эте жаулары,
Кьойчу жашла кьызлагъа ийген кьаймакъ –
Таудан келген татлы саугъала – бары...

Ючюнчюсю, оюнчу жашы – Оюс,
Кеси жангыз эшик ачып кирмеген,
Жарыкълыгъы жарыта элни тоюн,
Бир жан болмай ол тулпарны суймеген.

Мустафа уа! Ол кьошдан энип келсе,
Тепсегени – учуп баргъан кьанатлы.
Аны аякъ алгъанына берип сый,
Ненча адам ариу алгъышын айтды!

Хананий а гитче эди, жаш, женгил,
Жаны – таза, айтхан сёзю да – ачыкъ.
Башха тюрлю оюмну жыгъып, женгип,
Алай кетди уруш аулакьгъа, кьачып.

Кьартлыкъ жашы, бек кичиси – Хамбалий,
Жарыкъ жилтин, жарыкъ жанып, ёчюлдю. –
Сюргюнлюкде агъач кьырыргъа барып,
Жашау бетин таныгъынчыгъа ёлдю...

Фатиматны жолгъа кьаратхан умут
Жюрегинде, азап болуп, тепгени,

Бир – кѳууанып, бирде уа – жияп, улуп,
Алай эди жазы, кѳышы кетгени.

6.

Алай эди жазы, кѳышы кетгени.
Сары кѳая, тѳе кибик, турады,
«Кѳайтыр адам кѳайтхан болур...» – дегенлей,
Кюн, шош кѳе, тау артына бугѳады.

Шорха суула саркѳадыла бийикден,
Жыргѳа салып, таурух, хапар да айта,
Жашау жолу, юркѳп баргѳан кийиклей,
Суусап излей, турады артха кѳайта.

Танг алада тѳютюн ызына ушап,
Кѳзден кетсе, кѳлге кирип, бугѳуна,
Бир эсгериу турады, келип, жокѳлап,
Жууап тапмай ѳчѳлмез соруууна.

Сора, излей, ары-бери да кѳайта,
Айланады кѳннѳу ызындан чабып,
Кѳк кенгинден кѳарайды, хапар айта,
Анга бир жан аурутхан адам табып.

Жерни басып, битедиле сабанла,
Аязланы этеклерин ойната.
Уллу кѳннѳу кѳол аязда тутханла –
Кѳнден толуп, чайкѳаладыла ала.

Ачлыкѳ кѳзѳу – будай бюртѳок жокѳлагѳан,
Аулагѳанды мадул сабаны саулай.

Сейир этген, кёл этген да жокъ анга –
Сюеледи, ажашып къалгъан даулай.

Будай сабан – къара жерни саугъасы.
Сабий бетден къарайдыла къарт кёзле.
Гыржын туурам, жашау болуп багъасы,
Сыйынмайды бир тюрлю ариу сёзге.

7.

Сыйынмайды бир тюрлю ариу сёзге
Ач сабийни жапсарыр деген марда.
(Мындан къарап да къыйынды тёзерге
Ол сабийге ариу айтхан анагъа.)

Жауун болуп, жауадыла таулада,
Кёкге учуп, булут болгъан тилекле,
«Сакъ болугъуз, – дегенча, – бу саугъагъа!» –
Тохтап будай сабаны этегинде.

Бишген будай чайкъалады, эрите
Уллу кюнде сары жолну жанларын.
Ачлыкъ деген – ол эртте эди, эртте.
Сейир эди аны эсде къалгъаны.

Сейир эди аны эсде тургъаны –
Тюйюлгени тешилмеген туююмчек.
Кеси угъай, хапары да сур аны,
Анга жылла, жолла да салалмай чек.

Сууху атлы – заман – таукел барады,
Бирде – къара, бирде уа акъ жоргъалай.

Эсде къалгъан – сау болмагъан жарады,
Аны дауу шош айтылып тургъанлай.

Эсде тургъан – кечилмеген бир азап.
Унутулса, кечилгени – белгили.
Эсгериуден болалмайды жан азат.
Андан эди аны жолла келгени.

Кюе болур кюнлюм бети, саргъалып,
Аяз айтхан, жауун айтхан кюйледен.
Адам эси келеди жыйып, алып
Ол кюйлени, сау дунияны суйгенден.

8.

Ол кюйлени, сау дунияны суйгенден,
Жюрегинде элте эди Фатимат,
Башха жерни жарсыулары тюйгенде,
Ол кюйлеге бата эди бар азап.

Кёзлерине къарайдыла туудукъла,
Жангы жерге жарашыргъа кюреше, –
Энтта мында жылла бла турлукъла
Отжагъала къурайдыла, юйлеше.

Къарыусузла эрип баргъан киши жер,
Сагъыш этип, ача эди къучагъын.
Ол жылыуда бола эди къайгъынг сел –
Къалкъгъан къушлай, келе эди учарынг.

Жомакъ эди туугъан ташыбыз, таурух.
Солумайын, тынгылай эди Шакъман,

Ол жомакъны ыннасы айта туруп,
Анда сунуп не жарагъа да дарман.

Кёре эди тюшюнде Хабийбуллах
Атасыны чалы бурууун анда,
Келе келип, «Кёчесиз!» – деген палах,
Бирден тутуп, жамауатны ургъанда,

Фирузаны чабып баргъаны ары –
Атасыны оноу этер юйюне.
Кеси – башсыз, анда къалып къартлары,
Ол къайгъыда ачий, жарсый, туююле.

Энтта жашчыкъ турады чабып, барып,
Анасыны жылы къолундан тутуп...
Алай узакъ, ныхыт эди жол ары,
Бир онг болмай, аны къююп, унутуп.

9.

Бир онг болмай, аны къююп, унутуп,
Ары элтип турадыла тюшлери,
Къайтып-къайтып, сабийлигин улутуп.
Тауда чапракъ ие эди мюшкери...

Кюнле санай, кёп ёмюрле ётгенде,
Чучхур болуп, агъадыла гарала.
Таудан къаты болмагъанын кёргенден,
Ушай болур таулу адам таулагъа.

Арбаз сайын ойнайдыла сабийле,
Къарайдыла чегет бетден наратла,

Таулу элде турадыла эштиле
Чынтты таулу, чынтты да малкъар атла.

Заман деген, бурула тургъан чархлай,
Эски жолну алгъа элтип барады.
Ачыу, къайгъы кёрсенг да, къара алгъа! –
Гюл, терек да жангы болуп чагъады.

Алма-Атада чагъадыла алмала,
Булут болуп, кётюрюлюп къаллыкълай.
Сакълай болур аланы Сары къая,
Ойнай келип, имбашына аллыкълай.

Тюшге кирип Ата журтда бийикле,
Анда къалгъан таулу жанла – тынгысыз.
Жалау чатдан энедиле кийикле,
Мюйюзлери булутлада къоя ыз.

Тюзню, тауну, сууну жырып, келликле,
Умутларын, дууа этип, такъгъанла –
Къадар болмай Ата журтха келирге,
Уллу кюнлей, Ала-Таугъа батханла.

10.

Уллу кюнлей, Ала-Таугъа батханла,
Жарыгъыгъыз андан бери жетеди.
Башха жерде сууукъ кёрде жатханла,
Къадарыгъыз бизни мудах этеди.

Энди сизге табарча тюйюл мадар:
Сиз – Сыйратны ары жаны, биз – бери...

Чач-түок этип кетгенди бизни къадар,
Жан да, сёз да – бири биринден кери.

Адам кетсе, игилиги къалгъаны
Туура болуп жашап тургъан жанлагъа,
Сагъынабыз ариу бла атларын,
Алай андан не магъана алагъа?

Кёзю кыймай кеси алып къабаргъа,
Ач сабийге гыржын бурху узатхан,
Адет бла салынмайын къабыргъа,
Бир кёп эди, сансыз – тюзледе жатхан.

Алма-Атаны базарын жылтырата,
Ёшюнлюкле, белибаула, къамала –
Тиширыула алтын-кюмюш атханда,
Жашау багъасын тутхандыла ала.

Ата-бабадан келген болушлукъ
Анда да жүрекге умут алдырды:
Ийнаныугъа, гыржын болуп, къошулуп,
Ненча жанны ач ёлюмден къалдырды!

Алма терек кёмюк этип чакъгъанда,
Акъ жырларын таугъа, тюзге да айта,
Аяз къанатында гюлле акъгъанда,
Акъ булутха ушайды Алма-Ата.

11.

Акъ булутха ушайды Алма-Ата.
Салкъын аяз айланады арбазда.

Олтурады Фатимат, кьулхуу айта,
Сейир эте тегюле тургъан жазгъа.

Къабыргъадан къарайдыла жашлары –
Жарыкъ бетли, кюле тургъан суратла.
Дуния деген кюйсюз эди, тасхалы, –
Къалай элтди бу жанланы Сыйратха?!

Къарайдыла жангызлыкъда – жёнгерле,
Эшик ачып, салам берип, кирликлей, –
Жылланы да, жолланы да женгнгенле,
Берилгенле кишилике, эрликге.

Жюрек, жан да сакъ эдиле эрирге.
Сагъышланы байракъ этген – умутла.
Хазырланып турду жашла келирге,
Сюймегенден, билмегенден унута.

Алма-Атаны ата тургъан тангында
Терезеден къарайды кюнню кёзю.
Жангы кюнде эски тилек жангыра,
Тёзюмюне энтта къошады тёзюм.

Желни сюрген, къанат берген да – заман...
Аталадан сабийлери тамата.
Жангы жерде мирзеу, жылыу да тамам.
Кенг къучагъын ачханды Алма-Ата.

Ёседиле жетип келген туудукъла,
Жюреклеге балхам бола атлары.

Ийнаннгандан ёчюлмеген умутха,
Таулу мында да алгъышын къатлады.

12.

Таулу мында да алгъышын къатлады –
Жете келген ишлейди жангы уя.
Минги таудан салкъын аяз жол алды,
Кетип баргъан чарсны ызындан къууа.

Алма-Атаны алма хауасы – татлы,
Тогъуп-тогъуп кюрешсенг да, къандырмаз.
Ол затладан хапар, жомакъ да айтды,
Салам берип, ашыгъып келген аяз.

Тейри къылыч, кёпюр болуп, тагъылып,
Минги таудан Ала-Таугъа ётеди.
Анда болгъан нюр жарыкълыгъын табып,
Таулу да кесине саугъа этеди:

Эки къарт тау! Тенглешдире аланы,
Ушатыргъа суююп жазын, къышларын,
Кёрген кибик эрттегили Холамны,
Къарайды ол Ала-Таугъа, ышарып.

Эсгериуле келедиле, кюн таякъ
Тийген кибик, жарыкъ эте кёзлени.
Аласыз а жарлы боллугъу баям
Къыямагъа, сюргюннге да тёзгенни...

Къара шауданны ауазы эсинде
Къалгъан эди, бешик жырлай, айтыла.

Таулу нюзюр эте эди кесине
Бир кюнде ата ташына кыйтыргъа.

Этген кюйю аяз болуп кетгенни
Тилеклери чууакъ кёкде учханда,
Ариу эди Алма-Атаны эрттени,
Къысар кибик аны алып къучакъгъа.

13.

Къысар кибик аны алып къучакъгъа,
Таза эди сабий бетли эрттенлик...
Эки къанат да бар эди учаргъа –
Ата журтха мычымайын жетдирлик.

Суююнчюлюк келе эди. Бёрк оюн
Къыза эди, сабан тойну жарыта.
Кёрген къыямаларын артда къоюп,
Хазыр эди таулу жолла барыргъа.

Бери келген къара жолну азабын
Унутдуруп, жырлай эди эрттенлик.
Жол кёл алып, неден да алгъа чабып,
Уча эди, эте эди сейирлик.

Таулу жанын ата эди журтуна.
Умутуна жетсе, адам – къанатлы.
Башха кыйгъыла бирден унутула,
Ол – уллу жолда учуп баргъан атлы!

Ата эди кесин журтуна алай,
Къарыусузун, жангызын да унутуп.

Къууанч деген – эки бетли кюмюш ай,
Башха затны эсден алып, къурутуп.

Алма-Атада къалып къалгъанла уа – кёп.
Жангыз къартла, башсыз келинле – анда.
Аны кёрюп, сейир этди уллу кёк,
Сейир этди адам къубултхан жаннга:

«Кюе келген, суюе келген болуп, ол –
Ёксюзлерин, жангызларын унутхан...»
Кире эди тюшлерине кюмюш жол –
Анча кере бёрю этип, улутхан.

14.

Анча кере бёрю этип, улутхан
Темир жолну келликдиле таулула.
Фатиматны ол къууанчын сууутхан –
Ёксюзлери туююлдюле онглула.

Иги эди, от жагъаны тирилтип,
Юй-журт салыр кибик болсала ала...
Къарай эди, ауур сагъышха кетип,
Армау болуп, киши жеринде къала.

Айта эди: «Бизге да чыгъар бир кюн,
Къарыусузун атып къоймаз миллетим...»
Кёлюнде уа къатлана эди бир кюй,
Анга уллу айып да, дау да этип.

Желе ойнай, атылып къалгъан жерде
Туююлдю тынч жангы жашау къурагъан.

Олтурады Фатимат, кёпню тергей.
Не кыйынды кеси кесин тонагъан!

Къоркъа эди, биле эди Фатимат:
Эски журтда башха къадар жашады.
Бюгюн ары – эски журтуна къайтса,
Бютюн да бек излерикди жашларын.

Бютюн да бек излерикди чынгылдан
Берип кетип, ачий тургъан насыбын.
Хар неси да тас болгъан эди анда...
Ол зат кьоймай, тура эди ачытып.

Алай кыйын ала баргъан жоллагъа,
Ала чыкыгъан арбазгъа къарап тургъан.
Керек эди ол жарсыуну хорларгъа,
Ол а – жүрекге кирип, анда ургъан.

15.

Ол а – жүрекге кирип, анда ургъан,
Ёлюп, кетип къалалмагъан ёмюрю...
Жокъду анда аланы сакълап тургъан,
Элтип кетип боран кюлюн-кёмюрюн.

Жокъду анда алларына къарагъан.
Ёксюз болуп топпа-толу арбазы –
Эртте жарыкъ, къууанчлы тойла баргъан. –
Энди аны чагъа болурму жазы?

Фатиматны сагъышлары – кескинле.
Адам жарлысы – къайда да ажашып.

Къыса эди туудукъларын кесине,
Башлагъанда жаны къутуруп, ачып.

«Бир кюнде бир...» – сакълай эди кезиуюн,
Женгил бола, шашхын бола акъылы.
Жаны кюйюп бара эди, эзилип, –
Келе эди кетериги... къаллыгъы.

Экисинден къайсы эди кертиси –
Жунчугъаннга солуу берлик, сериуюн?
Эки сайлау. Сен – бирини иеси...
Алай эди жангы хапар келиую.

Арып-талып тура эди Фатимат.
Тюер ючюн къалмады аны къадар.
Мындан къарап, бюгюн не ариу да айт.
Ол кюн, угъай, жокъ эди анга мадар.

Армау эди, экили да жүреги:
Жангы журтха жангы къарыу, кюч керек.
Къарай эди ариу жазгъа, тюгенип.
Таулада уа чагъа эди чум терек.

16.

Таулада уа чагъа эди чум терек.
Темир жолну темир тауушу – ариу.
Этген эди эртте жүрекни элек,
Энди бере бара эди кюч-къарыу.

Байракъ болуп, шууулдай эди аяз,
Термилиуюн къанатларын кётюре.

Ол кюн, артха къарагъанла болуп аз,
Бир тынч эди умут тауун элтирге.

Бир тынч эди сау дунияны жангыртхан
Ариу нюрню тенгизинде чайкъалгъан.
Къууанч эди, жүреклены жарыта,
Жомакъ эсе, таурух эсе да айтхан.

Артда къалып къайгъы, ачыу, къыйынлыкъ,
Бетге къарап, кюле эди сериуюн.
Къууанчлагъа уллу, гитче жыйыллыкъ
Той тартыуну къаршы эди келиую.

Тынчайтмагъан, къалкъытмагъан умутла,
Къол узатсанг, жетер кибик, ма алай –
Келе эдиле жууукъдан-жууукъгъа,
Къанат алып, кюн таба учарыкълай.

Кече чарсы, танг жарыгъы алагъа –
Юйге элтген кюмюш жолну этеги.
Башха сагъыш кире эсе арагъа,
Келгенича, женгил болуп кетгени.

Насып деген ариу сезим эхчеген
Унутады башха ауараланы.
Алай эди Ата журтха жол келген –
Хар кюнлери жомакъ эди аланы.

17.

Хар кюнлери жомакъ эди аланы –
Инжилиу да, термилиу да – биргелей.

Балхам болуп, сынтыл эте жараны,
Атландыла: «Сюйюнчюлюк!» – дегенлей.

Ачыкъ болуп игиликге, кертиге,
Жюрек аузун къандыргъан кибик суусап,
Тюбей эди Алма-Атада эртеннге
Таулу, башха къайгъысын къуууп, къыстап.

«Юйге къайтыу!» – деди да, кётюрюлдю! –
Алай кючлюдю къан деген неден да!
Терслик къолу – къыяма жолу тюйдю,
Бой салмады, тюнгулмеди келген а.

Келе эди, уллу жолну тепсете,
Талпыныуу, умуту да – ариула.
Жюрек сёзю, кесинден алгъа жетип,
Къурай эди тау элинде юй, уя.

Сюе эсенг туугъан журтну, суй алай –
Умут деген акъ атха къанат берип,
Эс бурмай ётюп кетген къыямагъа,
Жангы кюннге, айгъа да къучакъ керип.

Байрам кибик, келе эди жангы кюн.
Ёсген эди жангы тёлю узакъда, –
Жюреклени кюлтюм этген уллу кюй
Салалмады умут тангын тузакъгъа.

Жашил жазны ийнакъ болуп келиую
Къагъа эди терезе кёзню алай –

Сау дуняны сылай эди сериуюн,
Ана кьолу хычыуун сылагъанлай.

18.

Ана кьолу хычыуун сылагъанлай,
Жылы болуп келе эди эрттенлик.
Сейир эди, жарыкъ эди ол алай –
Къарыу алыр кибик узакъ жол келлик.

Ёчюлмеген, тас болмагъан умутла,
Бирде – бугъа, бирде – бир бирин кьууа,
Сыйынмайын бир тюрлю бир жорукъгъа,
Кеслерине ишлей эдиле уя.

Жоллу эдиле кёбюсю аланы –
Умут эсгериуге ушап ким кёрдю?! –
Батып кетген, кюйюп кетген жанланы
Ненча умут биргелерине ёлдю?

Къач ингирде ала этген кюйлеге
Тынгылайды чертлеуюкге букъгъан ай.
Аладан бек кыйын эди сюерге –
Сюе кетип, жомакъ болуп къалгъанлай.

Ингир сайын, чарсны кьолундан тутуп,
Келе келип, босагъагъа олтургъан,
Бирде ёлюп кетип, жангыдан туууп,
Кёл этдирип, жолгъа чыгъарып тургъан.

Азат этип ачы кюйден жанланы,
Къарайдыла ийнакъ кёзле кечеден.

Бир кѣпдюле тилеклери аланы,
Даулары да – тынч болмагъан кечерге.

Алай сыйлы, сейир эди кючлери! –
Жетер кибик тюйюлбюз ол бийикге, –
Бара эди аман тюш кете кери,
Жангы тангнга, жомакъгъача, кийире.

19.

Жангы тангнга, жомакъгъача, кийире,
Уча эди умут деген къанатлы.
«Эски журтха туудукъларым кирирле...» –
Алай эди умуту Фатиматны.

Умуту да, жулдузу кибик, батды.
Алай батды жазны ариу кюнюнде –
Туман болуп, босагъа ташха жатды,
Тауну, тѣшню тынгылата кюйюне.

Алай батды, бу дунияны тюзлюгю
Ёмюрлеге чарсха кирип къалгъанча,
Уллу кѣкде жулдуз аты юзюлюп,
Сау аламны къарангылыкъ алгъанча.

Алай батды, бар терсликле терлиги,
Атха угъай, элиягъа миннгенча,
Къууанч жолу, къанат жолу кесилип,
Шибля болуп, алай келип тийгенча.

Айта турсанг, ангылар кибик тюйюл
Эки тиширыугъа келген зулмулукъ,

Бюгюнде да тобукъланы тюйдюрюп
Турады ол, бола жууукъдан-жууукъ.

Бийик болуп бушууладан, кюйледен,
Эки жанны бирден юзюп тангларын,
Аллахсызла ачы кьол кетюргенде,
Эшик туюе, жилий эди даулары.

Эки тиширыуну – эки мелекни
Жашаулары азап бла бошалды:
Ёлтюрдюле, кюйдюрдюле, от этип.
Бушуулары, жел улуууча, кьалды.

20.

Бушуулары, жел улуууча, кьалды
Жашау элтген эрий баргъан жоллада.
Умутланы ариу эди да аллы,
Къарайдыла ары зулму жойгъанла.

...Къарайдыла Фирузаны огъурлу,
Халаллыгъы хорлай тургъан кезлери,
Жюрекдени, жанланы да толтуруп,
Тасха болуп айтылмагъан сезлери.

Эрийдиле, ертен тиллери жалай,
Фатиматны тилеклери, антлары.
Турадыла, ертен ичинден къарай,
Жашларыны саргъалгъан суратлары.

Терслик бети не жерде да бир болур, –
Азаплыны жолу алай туурады,

Къара кюнлери болуп топпа-толу,
Жел да, буз да аны бирден урады.

Арбаз толу къая кибик кишини
Талай жолгъа бирем-бирем ашыргъан –
Къалгъандыла, армау болуп, экиси,
Сагъышларын бир биринден жашыра.

Ашхам сайын бери келген жоллагъа
Къарай-къарай, урчукъларын ийире.
Жашауларын, сакълай-сакълай, жойгъанла –
Ол экиси эки мёлек эдиле.

Анча жашны тюймелерин тикгенле,
Тылы басхан, аш-суу этгенле – ала.
Жол чыккъъанда, тилек, алгъыш этгенле...
Думалада чагъа эди акъ тала.

21.

Думалада чагъа эди акъ тала –
Фирузаны тюшлеринде ажашхан.
Сабийлени аталарыды, баям,
Барисбийди кюнлюмде бичен чалгъан.

Жети эгеч жети алгъышын этген,
Жомакъдача, жангыз эди къарындаш.
Белгисизге жол салып, чыгъып кетген –
Хар тилекде бола эди, келип, баш.

Жети эгеч жангыз жолгъа къарагъан,
Минчакъ санай, атын тилекде айтхан,

Барисбий деп, жомакъгъа, жыргъа салгъан...
Къыйын эди уруш аулакъдан къайтхан.

Кюйсюз эди бирге турлукъ жанлагъа
Бийик кёкден къадарчыны къарамы.
Чегем башында чучхурла акъгъанда,
Тансыкълыгъы эте эди жаралы...

Энди ала барысы да – ёртенде.
Къол узатып, мадар этер жан а жокъ.
Эки жулдуз, эки мёлек ёлгенде,
Балаларын жыгъа эди, жетип, окъ.

Тукъум болуп, туудукъ болуп да къалгъан
Эки жашны ауур эди юлюшю:
Ала кёрген: дуня дегени – жалгъан,
Хорлай эди татлы затын кючлюсю.

Къалгъан эди ёмюрлеге жүрекде
Жана тургъан ачы отну къызыуу.
Ол къуру да жанып туруп, кюйдюре.
Азап деген, къадар деген жүк – уллу.

22.

Азап деген, къадар деген жүк – уллу.
Элтир ючюн уллу кишилик керек.
Гюняхсызгъа жетеди аны ууу...
Арбазда уа чагъа эди акътерек.

Чагъа эди, татлы эте хауаны,
Жангылыкъны хорламына ийнанып.

Эрий эди къяя кибик даулары
Сабийлени – акъырынчыкъ, кыйналып...

Жара болуп кългъан эди ёмюрге
Ёлюм бушууу этдирген кычырыкъ.
Андан ары кёп кълмады кёрюрю –
Шакъман эди ызларындан ачырыкъ.

Сылтау болмай, тюк да тюшмез башынгдан.
Къадар эди ажым жолла сынатхан –
Жангы журтун сала туруп, басхычдан
Жыгъылды да, ачыды жарлы Шакъман.

Ауруй кетип, ол дунясын ташлады.
Жашау деген – хорланмагъан бийикле...
Минги тауну кърлы, бузлу башлары...
Тик ёрледе отлайдыла кийикле.

Минги тауда зынгырдагъан гарала...
Хабийбуллах суу ичерге кълпланыр.
Биледиле узакълада кългъанла:
Ата журтну сууу да башха, татлы.

Аны сен да сынарса деп, ийнанып,
Жатады жол, кълкыууна хорлата.
Бир танг атар – Хабийбуллахны алып,
Жолгъа саллыкъ, жомакъ да, жыр да айта.

23.

Жолгъа саллыкъ, жомакъ да, жыр да айта, –
Ариу эди ол сен суйген кёк сахар.

Кюнле – жылы, кечеле да – жарыккъла,
Сууу – татлы, айбатлыгъы – кёк жаухар.

Чомарт жерге иер ючюн ауана,
Кёкге къарап, ёсе эди тал терек.
Уллу кюнден толуп тургъан алмала
Кёк кенгине, жерге да къууат бере.

Аякъ тиреп бара эди жамауат.
Урунууну ариулугъу – сейирлик.
Заман деген дарман эди, не да айт,
Бара эди къайгъы тангын эритип.

Сыйлы эди, ёмюрлюк эди аны
Нени да кёре билгенлиги, къарап.
Ышыкъ болуп неге да уллу жаны,
Келе эди, ёмюрюн бизге атап.

Ариу шахар, жашил шахар – гюл орун!
Таугъа къарап, алай ариу жатады.
Аны сени татлы ауазынг къоруй,
Кюн, шош атлай, Ала-Таугъа батады.

Сени сабийлигинг чапхан орамны
Сары къуму чёкген болур, басылгъан.
Алай а ол – байлап тургъан араны,
Кёз жаш жутуп, сени бла жарсыгъан.

Исси къумгъа минчакъчыкъ болуп тюшген
Тамчымыды, неда къуруй тургъан чыкъ?!

Жашау жолу тюзеле эди кючден,
Бетле бола эдиле жарыкъ, ачыкъ.

24.

Бетле бола эдиле жарыкъ, ачыкъ,
Чарсха кетип тюненени даулары.
Жангы сезим, нени да жаба башын,
Умут кьоллу эте эди сауланы.

Ачы кюнде унамагъан ёлюрге –
Жулдуз болуп, аламгъа чыкъгъан умут!
Азап танып, кьууанчны да кёрюрге
Сюе эди жүрек, кьалгъынчы суууп.

Гюнях элте, сууап элте да билген
Уллу жолну эки жаны да ачыкъ.
Тёре болуп, жауун жаууп, кюн тийген,
Биринден да бугъалмаз кибик, къачып.

Бир жашауну эки бети болгъанлай,
Татлы хантны, ачыны да таныта,
Чыгъа болур адам улу жолуна,
Кёрген кюйюн, жомакъ эте да, айта...

Артха къарап, кёрюп турама мындан
Ол сен термилген ётмекни туурамын.
Бир заманда да кетмез акъылымдан
Мудах сабий анга къарап тургъаны.

«Бизни атабыз да къайтыр урушдан...»

Тюртюлмейме анангы кёзлерине:

Ол ийилди тюшюп кетген урчукъгъа,
Бу жолну да керек болуп тѣзерге.

Жашай эди умут анда – теренде:
Сюе эдинг кесинг шагъат болургъа –
Агъа эдиле чучхурла Чегемде –
Акъ бийикде тазалыкъдан толула.

25.

Акъ бийикде тазалыкъдан толула –
Беттургъуда чагъадыла шапталла.
Акъ къаяны ызлыкъ баргъан жолунда
Жазны сүйюнчюлюгюдюле ала.

Суусузлада солуйдула жулдузла,
Киришледе ойнай кетип бугъумуч.
Чучхурла башында уа – чыран бузла.
Алагъа къона болур къыртчыгъа, къуш.

Шаудан, кезлеу да татыуун Жылгыда
Санай эдиле кѣргенле, билгенле.
Думалада айтылгъан ариу жырла,
Кюнлю болуп, учуп кетип бийикге.

Гетмиш къолда айланадыла журла
Адам кѣзю жете тургъан тик ёрде.
Хушто-Сыртны башында уа – чучхурла
Агъадыла, жанадыла кюн кѣзде.

Жууунгуда, Акъ къаяны къойнунда,
Чагъадыла алма, кертме терекле.

Таулу элде Чегем сууну бойнунда
Кёп эдиле алгъын заманда, эртте...

Эртте десенг, жашау жолну татлысы,
Жайлыкълада – кёкден тойгъан ыстауат,
Бийикледе – жангы айны жартысы,
Монглюкъ басып, узакъ болуп къазауат.

Юйюн, мюлкюн къурагъаннга тынч туююл.
Анда, мында да – таулуну къыйыны.
Алай а бошалмады умут, куююп.
Келе келип, ол болмайды сыйынып...

26.

Келе келип, ол болмайды сыйынып:
Анда, мында да сюзюледи сабан.
Эки журтну кёрюнмейди къыйыры,
Жюрекдени сабыр этеди заман.

Ачый болмаз, алгъын кибик, жарасы:
Жангы журтда жангы тёлю ёсгенди.
Халкъым теше башлагъанды къарасын –
Жангы умут жангы тангнга кёчгенди.

Юйюм деген юйю тенгли таш элтп,
Женгил эди журт къурауну баргъаны.
Алай а миллетибиз асыл эди –
Анда да бергени оза алгъанын.

Ары элтген темир жолну башында
Шыйыхланы нюрю къалып, жанады.

Таулу кьайтды ата-баба ташына,
Алай а жүрек жартысы андады.

Алма-Атада, тола келип, кьызарып,
Гюл чакьгьаны сау дунияны басханда,
Турадыла, кьалгьанлагьа айтылып,
Малкьар элде жашап тургьан тасхала.

Алада уа – суююнчюлюк, тансыкьлыкь,
Кюнню, айны эхчей тургьан магьана –
Сени, ариу айтып, жүрекке кьысып,
Ийнар такьгьан бу эки да арада.

Ол ауазда – жууукь-ахлу кьайгьысы –
Кьанда болгьан келип туруп ёмюрле.
Ол ауазда – сау дунияны алгьышы –
Онг бермеген, жол бермеген ёлюрге.

27.

Онг бермеген, жол бермеген ёлюрге –
Жомакь болгьан, таурух болгьан тансыкьлыкь.
Келе эди адам, кёрлюгюн кёре,
Терслик кьучюн жүрек термилиу жыгьып.

Байракь болуп, шууулдай эди тюзлюк,
Бетин буруп, кьутулгьаннга кьарс кьагьа.
Берир эди таулу, жанындан юзюп,
Чыгьа келип ол эрттенни аллына.

Бугьа эди кьара мюйюшде азап.
Жолу барны умутлары да – бийик.

Эки кьанаты – этер кибик азат,
Уллу кюнню жарыгъы жолгъа тийип.

Алай эди ариу эрттенни бети –
Жерни, кёкню, Алма-Атаны ийнакълай,
Минги таудан сериуюн аяз, жетип,
Ойнай эди, ийнакъ болгъанлай, алай.

Умутланы, алгъышланы ахшысы,
Жолла санай, чекле аудура келип,
Ата журтну хауасына тансыгъын
Айта эди, кьучагъын кенгнге керип.

Кире эди эски таулу элlege,
Сюйюнчюлюк болуп эрттен кьойнунда.
Ол биринчи кьарылгъачлай келгенде,
Кюй шош болду Жылгы сууну бойнунда.

Алма-Атада чагъадыла алмала,
Гюлден толуп, тегюледи тегерек,
Минги тауда эрийдиле туманла,
Чууакъ болуп, таза болуп ариу кёк.

НАСЫП ЮЧЮН

поэма

Ёмюр - атлы

Ариу жомакъ, таурух болуп къалып,
Бизни да жол нёгерликге алып,
Ёмюр – атлы – барады тик ёрге,
Кюнню, айны жарыкъларын кёре.

Аны жолу – ёмюрлени жолу,
Къазауатдан, хорламладан толу,
Анда – жүрек учундургъан къарсла,
Ариу жырла, уча, жете Гъаршха.

Анда – къызла такъгъан ачы кюйле,
Тютюн этип, кюе тургъан юйле,
Жигитлени къылычлары ойнай,
Ким мюлк къурай, кими аны тонай.

Ёмюр жолу – кюрешлени жолу,
Аны эси учхан окъдан толу,
Къыямала – отла, суула – анда.
Къагъанакъла, жау чыракълай, жана,

Помпеяны ахыр сагъатында
Ёмюр кеси болгъанды къатында.
Кеси кесген болса да киндигин,
Алалмады жаннган отдан бирин...

Везувийни тыялмагъан ёмюр,
Бата тургъан кыралланы кёрдю.
Жиляу этди, ачыу этди анга –
Жашил жерни кыйын кьадарына.

Ёмюр жолу – кезиулени жолу,
Анда умут, ёлюм да тенг болду,
Къууанч, жарсыу да келдиле бирге,
Ёзенгиле бир бирине тие.

Жыр

Кёкде, ёмюр ызлап баргъан жолда,
Келеди жыр, дуня андан тола.
Таудан таугъа, къолдан къолгъа ауа,
Марал жауун болуп, жерге жауа.

Келеди ол, ариу макъам салып,
Эски жырны керти сёзюн тагъып,
Бирде кюнню кёзю болуп, тие,
Бирде булутладан салам ие.

Келеди ол сары къумлу тюзде,
Чыгъанала жыя, гюлле юзе.
Жюрек отну тиргизирге сую,
Ажашханны биргесине кюе.

Ныхыт жолла, кыйын жолла аны
Этедиле кыйтып жаппа-жангы.

Жырны жолу – ёмюрлени жолу,
Заман кеси анга шагъат болду.

Билек болду анга заман, къанат,
Биргесине ачы кюнле санап.
Биргесине къууанч жырын айтды,
Кёпюр салып, къайытмаздан къайтды.

Уллу Хожда, кюйген жолну бара,
Атхан тангы болгъан эди къара...
Тарых теренинде сарнай, жилий,
Барады жыр, къара ташны сылай.

Суугъа кетген къызны кюйлеринде
Жилийма мен жырны кюйгенине.
«Жырым!» – дедим, «Жашау!» – деген кибик,
Анга къууанч, жарсыу бирден кирип.

Адам

Бийик кёкге тансыкъ болуп къарай,
Жана тургъан жулдузланы санай,
Чыкъла тюшген жаяу жолну баргъан
Бек биринчи улан эди – Адам.

Алам анга уллу къууанч этди.
Земзем сууу, жерни жырып, жетди,
Къанатлыла жарыкъ жырла тагъа,
Жаннет гюлле тюрлю-тюрлю чагъа.

Суусап эди. Татлы суудан ичди.
Ариу эди Жаннет тёрню ичи. –
Адам жашап туруп эди ёмюр,
Насып, кьууанч да бир жолгъа кёрюп.

Кече – айы, кюндюз кюню тийип,
Тал береги суугъа чачын ийип,
Салкьын аяз гелеулени сылай,
Жаннет – сени, сен Жаннетни сынай...

Болса да, жан кюнден кюннге – мудах.
«Жазыу, къадар да – бир!» – деди Аллах.
Билеме мен аны кертилигин:
Насып ючюн жолла элтиригин.

Кеси кибик бир жан излеп, баям,
Андан мудах бола эди Адам:
Аллах анга жылы кьучакъ керди –
Негер этип, тиширыуну берди.

Хауа кирди жашаууна аны! –
Эки болуп къалгъан кибик жаны,
Эки болуп тийген кибик, кюню,
Таудан къарап, алай ариу кюлдю.

Адам бла Хауа

Туман басып, къалкьып тургъан жерге
Кюмюш айны нюрю тегюлгенде,
Гелеуледе ызын кьоя, Адам

Бара эди жулдуз таба, баям.

Тюшген чыкъны жыйып, минчакъ эте,
Артха къала да, ашыгъып жете,
Хауа кеси келеди ай жолда,
Жанын, кесин, этген антын жоя.

Чакъгъан тала – аны намазлыгъы.
Келеди ол... Къалай да базынды?!
«Сюеме!» – деп шыбырдады кёкге.
Анга сейир этедиле кёпле.

«Жаннет!» – деди Аллах берген журтха
Сыйлы адам, земзем суудан уртлай.
Хауа ючюн айтхан болур алай,
Дуния башында ол журтну сайлай.

Чапракъ жыйды. Жыйрыкъ бичди Хауа,
Ариу сёзюнг болду анга саугъа.
Жаннет чыпчыкъ аны къатлап турса,
Ёмюрледе ёсмез эди мурса.

Чыкълы жолда этеклери жибий,
Гюлле жыя, къайгъылары эрий,
Гюллю тажын да башына кийип,
Келликди ол отоуунга кирип.

Жомакъ болуп, алай къалыр эсде
Гюлден толу, жулдуз бетли кече...
Хауа, къарап ёмюр теренинден,

Къууанч этди, сени кѳргенинде.

Сайлау

Уллу дуня. Эки адам жерде.
Андан бери тууадыла эрле, –
Сюйгенлени жолгъа къаратханла,
Ёмюрлени къайтып санатханла.

Жети да жол айырылгъан жерде
Жети сайлау этедиле эрле.
Сары жолну тюеди ат туякъ,
Сагъышларым элтедиле узакъ.

Жети жолну жети атлы чыкъды,
Барадыла ала жашил чыкъны.
Бери жаны – бегитилген къая,
Ары жаны – белгисизлей къала.

«Жауу болуп терсликлени жерде
Тебре, атлан ала бла бирге...»
Жулдуз жыйын – кѳкню бийигинде,
Кесинг а сен – жерни киндигинде.

Жиляй-жиляй ашырмадым сени,
Терслемедим, алай деп, бирлени,
Баргъан жолунг жюрегиме жатды,
Тангым, санга тилек эте, атды.

Жарам жара туююл эди – саугъа...
Сени бла жаным таудан таугъа

Учуп, жюзюп, зауукъ этип барды,
Эс этмейин къяяланы, жарны...

Ауаз эштдим, ууаз эштдим анда –
Кече жолла бирге байланганда:
«Жети жолну жети атлы чыгъар,
Жети жигит жети душман жыгъар...»

Эрле жолу

Кёкню жууукълугъу – сизге билек.
Анда жашайды этилген тилек.
Сизни кёрюп, ол ашыгъып чапды,
Бийик кёкде жети эшик ачды.

Жети жолдан бири эди сени –
Тюзлюк ючюн къылыч кётюргенни.
Аны билип, суюдю жулдуз алам
Жолунг болса ачыкъ, ариу, сыйдам.

Орам башы – кериуанлы, ызлы,
Сюедице сизни дуния къызы.
Къара ташда жиляйды Гошаях,
Таулу жыргъа киргенди Акътамакъ,

Сизни сакълап, къарайдыла жолгъа
Ариу Зухра, Лейля эм Зулейха...
Итакагъа жатды ауур туман,
Тебрейсиз сиз Колхидагъа, баям.

Кёкде жолла, жомакъ кибиқ, тюрлю:
Сизни толгъан Айны кызы суюдю.
Къарап тура болур аллыгъызгъа,
Ташны жарып, улан чыгъарыргъа...

Кече – къара. Алда уа – кыяма.
Амал да жокъ, мадар да тыяргъа.
Жети атлы, жети жолну сайлап,
Барадыла анда, белле байлап.

Насып ючюн, тюзлюк ючюн къайнап,
Сюйген кызыларын таралтып, кыйнап,
Барадыла эрле жолда ала –
Бизни алларына къаратханла.

Сен

Туякъ таууш ашыкъдыра, къууа,
Бараса сен, таудан таугъа ауа.
Кече – къара. Жулдуз жанды кёкде.
Аны таба барадыла кёпле.

Жомакъмыды, таурухмуду ол зат?!
Кыйынмыды андан болгъан азат?
О, къалма сен къазауатда ёлюп,
Хорлам тангны жууукълугъун кёрюп!

Хорлам тангны ариулугъун кёрюп,
Минчакъ этип, кюмюш чыккыны тегюп,
Кёкню уллулугъун къучакъладынг,

Алам таба алгыш бла атладынг.

Халкынг ючюн, жигитликте эте,
Бараса сен, иги кьууум элте,
Жети жолдан бирин сайлап алып,
Душманынгы бетден бетге танып.

Жулдуз жолну баргъан кьадарында,
Алдау болмаз сени атламында.
Жулдуз жолу – жигитлени жолу,
Эрлик этип келликлени жолу.

Бюркюп чыкыгъан гараладан ичип,
Таугъа ёрлеп, бугъейлеге тюшюп,
Алай ёсген тауда алып дерсин,
Анда кёрюр жашау тюзюн, терсин.

Туугъан жерим – сени туугъан жеринг –
«Мени анда сакълайдыла», – деринг,
Къарайды шош кече арасында
Жулдуз жолгъа чыкыгъан баласына.

Туугъан жеринг

Шорха суула айтадыла жырла,
Тал тереги гыллыулата сыргъа,
Къысалмайды кёзюн къара шаудан,
Сени баргъанынга къарай таудан.

Андан къарап, кёремисе жерни?

Туугъан жери – тилекчиси эрни.
Кёремисе, ёчюлтмейин чыракъ,
Турады от жагъанг сени сакълап!

Ары жаны – къара чарсы, туман,
Бери жаны – ол сен кесинг туугъан,
Сени суюген, сакълап тургъан сени,
Къалаууру сенсиз кечелени.

Бери жаны – сени суюгенлени,
Къайгъы этип, санга кюйгенлери.
Тилек этип, ёхтем болуп, алай
Турады тау, жулдуз жолгъа къарай.

Жети жолдан бирин сайлап алдынг.
Кюнню нёгер этип, кече – айны
Бараса сен, жетеуленден бири,
Сакълайма мен ёмюрледен бери.

Эрлик да, кишилик да – биргенге,
Бараса сен кёкню кенглигинде,
Жангыз атлы, жулдуз жолну сайлап,
Гемудангы кишенлерин бошлап.

Жилтин ызы сейир эди аны –
Темиркъазакъ, жулдуз болуп, жанды. –
Туягъындан тюшген жарыкъ жулдуз.
Эрле жолу этмез сени учуз.

Мен

Манга сейир этедиле кёпле:

«Сени кюйюнг жашайды, – деп, – кёкде!»

Мындан къарап, кёреме мен анда –

Бараса сен айны жарыгъында.

Айны жарыгъында, сары жолда

Миннген атынг, жилтин ызла къоя,

Аны кёрюп, сакълап турур жаным,

Къалалмайын сенсиз кюйюп, жанып.

Кёкню биргесине эди сёзюм.

Тансыкъ болуп, жолгъа къарап, тёзюп,

Тилек этип, умут этип, жарсып,

Чачарма деп къара кече чарсны,

Алай турдум. Болду мени антым

Жюрегимде жашап тургъан атынг.

Аны айтсам, тилек этген сунуп,

Умут деген къалалмайды суууп.

Аны айтсам, тарых теренинден

Къарайдыла насып излегенле,

Ачыйдыла узакъ ёмюрледе,

Тохтап къалып сыйрат кёпюрюнде.

Гюнях деген, сууап деген затла

Бар эселе анда – ахыратда,

Уллу Аллах кечсин суйгенлени,
Жолга къарап, алай кюйгенлени...

Сени атынг – насып къанатлылай,
Ариу болуп, татлы болуп алай
Айтылгъанлай турур жашил жерде, –
Таурухлада къаладыла эрле!

Сезим оту

Хауа да, жан да болмагъан дуня,
Санга келип, ишлеп ариу уя,
Жаннет къоллу боллукъ эди Адам,
Хауа тюбеп, «чырмамаса», баям.

Сезим оту, биз ангылар кибик,
Алай жерли болду, алай бийик!
Адам, Хауа да сынагъан тасха
Андан бери болалмайды башха.

Насып деген сыйлы затны билсе,
Жан, кюн болуп, чарсны жарып, тийсе –
Ма ол болур уллу сезим деген,
Ёмюрледен, бийикледен келген.

Андан бери болалмайды башха
Бек биринчи жаратылгъан тасха:
Алып, суугъа атсам да жанымы,
Чыгъып келир, излей къарамынгы.

Чабып, сени жарты жолда жетер,
Санга атап, ариу жырын этер.
Аны жалан да сен эштсенг, суюдюм,
Анда мени жашил жайым кюйдю.

Тутмакъ этип, атсам да мен аны –
Тансыкъ болуп, эрий тургъан жанны,
Къарайды ол кече узагъына,
Эс бурмайын мени тузагъыма.

Жулдуз кёкде, къол узатсам, жетип
Къаллыкъма деп, алай умут этип,
Учама мен Сарайгъанла таба,
Сени кёрюп, жилтин жолда чаба.

Тейри жарыкъ

Нечик сейир, нечик ариу суюдюм! –
Кюзню биргесине болуп, кюйдюм.
Жазда балли терек болуп, чакъдым,
Къара жерни ариу гюлюм жапды.

Къала ишлеп, суймекликге атап,
Аны ариу сагъышларым жасап,
Жашайма мен, айны чюйге тагъып,
Ол къалада умут отун жагъып.

Къая кызы – ол сарычач обур,
Сени кёрюп, къая жухха къонуп,

Желни къанатына тагъып, санга
Иеди, алданырса деп, саугъа.

Саугъа да не? Алдау да не анда?
Къара туман, болуп сенден алгъа,
Къаргъа къанат атхан кибик жерге,
Амал тапмаз ючюн мен излерге,

Къаппа-къара этгенди кечени.
Алай излеп турлукъма мен сени,
Ёмюр теренинде къалгъан къызлай,
Санга баргъан жулдуз жолну ызлай.

«Сакълама! – деп, – сакълама!..» – деп ауаз.
Анга нёгер болмаз салкъын аяз.
Мени аяр да, Нарт къала таба
Ойнай-кюле, кетер, жорта-чаба.

Тейри жарыкъ къайда да ажашмаз,
Анга жалан эссиз эшик ачмаз.
Арслан кибик, келген жауну хорлап,
Къайтырса сен, мени излеп, жокълап.

Сынау

Айны къызы, Кюнню къызы – кеси
Кимден да акъыллы ариу, эсли.
Тенгиз Тейри аны урлап кетип,
Айны, Кюнню бирге мудах этип,

Жашай турду адамладан узакъ,
Айрыкамы болуп анга тузакъ,
Алтын чачларын Суу ана тарай,
Аманатха къарагъанлай, къарай.

Сатанайны умутлары – узакъ.
Зиндан деген да не анга, тузакъ?!
Желмаууздан, Алмостудан къачып,
Келгенди нарт элге эшик ачып.

Аны кёрюп, тилсиз болгъан нартла,
Бирден суююп, этгендиле антла.
Ёрюзмекни жолун жарытханлай
Турлукъду ол узакъ элде алай.

Барлыкъды ол кече къарангыда,
Адет ташлап, шайтан тойларына,
Ёрюзмегин излей, сора, сурай,
Суюгенине деп арбасын къурай.

Алып чыгъар аны тойдан кеси,
Шайтанладан онглу болуп эси.
Ёрюзмеги ичип, тепсеп, арып,
Турады шош, сабий кибик, къалкъып.

Жулдуз жолну баргъанды ол эртте,
Сени ючюн деп, жигитлик эте.
Жулдуз жолу – эрле жолу, сынау,
Аны жыры, сыры, кюйю да сау!

Къачны жыры

Къонакъ кибик, сабырды шош ингир.
Жашау дегенинг – тегерек дингил,
Кюйген кюзню мудах ауазында
Кетген жазла сары кюй жаздыла.

Къачны жыры сары акътерекге
Тыншчыкъ тийди, аны сабыр эте,
Жангыз адам жашап тургъан юйню
Терезесин сары этип, кюйдю.

Жангыз адам, къарай сары жолгъа,
Тансыкълыгъы эсгериуюн оза,
Къанкъаз къанатындан этип къалам,
Жазады акъ къагъытда акъ салам.

Назму жазып, ариу сёзюн айтып,
Жанын анга аякъ тюпге атып,
Ариу сюйдю, алай ариу сюйдю –
Кюзню биргесине болуп кюйдю.

Орус закий: «Наталья!» – дегенде,
Кюнден толуп къалгъанча эринле,
Алай ариу, алай татлы айтды,
Жаным аны эштип турур къайтып.

Натальясы патчах байрамында,
Буюкъмайын дуня къарамындан,
Тепсейди вальс, ариу, женгил уча,

Патчах кеси анга кьучакъ ача.

Ёлдю закий, учхан окъну тыйды,
(Жаным анга кьалай этмез сыйыт?!)
Кюню батды. Сюймеклиги кьалды, –
Жашайды ол кьучагъында тангны.

Аулакъланы жели

Кюзню тангы сейирди, тасхалы,
Туман басып, нени да чарс алды.
Киши жери – Ата ташы туююл.
Анда сансыз бир кёп адам кюйдю.

Жомакъ этип сюйгенини атын,
Айтады шош миллетими кьарты.
Анда – кьыргъыз аулакъланы жели,
Анда – кьазах жамауатны эли.

Таурух болуп жашау кюйю анда,
Туруп туруп, тохтамай айтыла.
Макъам салып таулу ана сёзге,
Келгенди ол бизни биргебизге.

Сюе эди. Ажашдырды кьадар. –
Умутчуну аныча ким алдар?! –
Аулакъ жели санайды кьабырла.
О, ненча жан абындыла анда?!

Къачны жыры ингир жарыгъында

Келеди шош, чарсдан тарыгъыргъа,
Таурух болуп къалыр ючюн мында,
Жутулмайын кече къарангыда.

Этген кюйю – аны да жол ызы, –
Батады кюн, тауну эте къызыл.
Къачда кюйдю суюгеними жаны,
Къачхы жыр, айт тасхаларын аны.

Къачхы жыр айт, суюмеклиги къайда? –
Насып ючюн келгенди ол жолла,
Анга атап, тагъама мен дууа,
Сёзюм – окъну, окъ – сёзюмю къууа.

Таурух болуп

«Къызла кюйген» къаяланы кёрдюм.
Ала бла бирге барып, ёлдюм...
Сынла болуп къалгъандыла ала
Къурум басхан къая ыранлада –

Келесе деп, жолгъа къарагъанла,
Мени кибик, санга таралгъанла,
Кюйле этип, жырла жырлагъанла –
Ма аллай сейирлик таулу къызла.

Таурух этип, жомакъ этип, айтды
Ала этген жигитликни халкъым:
Келген душман малтар деп умутну,
Чегем тарын саулай да улутуп,

Отха кирип кьалгъандыла ала –
Сюйгенлерин сакълап тургъан жанла...

Жети жолну баргъан жети атлы,
Аны эштип, болгъандыла къаты.

Узакъ жолну жети ызлыгъында
Антла этип суйген кызыларына,
Барадыла жети жигит улан,
Жети элде, жети жерде туугъан.

Жети батыр чыкыгъандыла жолгъа,
Терслик кючюн кьууа, жете, жыгъа,
Барадыла, чачадыла чарсны...
Мени жаным да биргенге барсын!

«Кызыла кюйген» таула бети – къара,
Чегем тарын мудах этген жара!..
Сакълап турады таулада бир кыыз,
Жулдуз учар да, кёргюзтюр деп ыз.

Tencey

Эрийди кюн кюзню кьучагъында,
Кьулакъ сала жерни ушагъына.
Эрийди ол, болалмайын азат:
Жерде бир кёп сынай тургъан азап!

Андан къарап, кёре болур гюлню,
Кызыл гюлню ариу Кармен юздю.

Аны тьюреп бурма чачларына,
Тепсейди ол майдан ортасында.

Тепсейди ол, кюнню кёзю жетип,
Аны ариу, женгил, жарыкъ этип.
Тепсейди ол, кызыл кьанатлылай,
Кьанат алып, кёкге атларыкьлай.

Хозе жетип, чыгьаргьанда бичакъ,
Тохтап кьалгьан суннган эдим ол чакъ...
Ёмюрлени теренине кирип,
Жарты кьалгьан тепсеуюнде эрип,

Кетдими кыыз? Угъай, угъай! Тохтап
Кьалалмайын, ол майданны жокълап,
Бата тургьан кюнню биргесине
Тепсейди ол эски тёресинде.

Аны ауанасы кьалды анда.
Учады ол аяз кьанатында.
«Кармен! Кармен!» – деп ол солдат жашны
Кьазауаты жара жерни, ташны.

Тепсейди ол, эски майданында,
Кьоркьуу, бушуу да жокъ болуп анга.
Тепсейди ол, тюше туруп кече,
Жети да жол айырылгьан чекде.

Гюллю эрттен

Жулдуз кёкде кёрюрме деп бир ыз,
Сакълап турады таулада бир къыз.
Аны жыры – терек шууулдауу,
Санга – тилек, къадарына – дауу.

Жети жолдан бирин сайлап алгъан,
Жюрегиме тансыкъ отун салгъан
Сени онглу, мени жазыкъ сунуп,
Барады ай, булутлагъа бугъуп.

Тюзюн билсе, сейир этерми ол?! –
Сени алып, элтип баргъан бу жол
Мени ючюн жети айырылып,
Жаннет эшик бери къайырылып,

Уллу кёкде жети жулдуз жанып,
Жети суйген жети ийнар тагъып,
Баргъанларын билсе эрлик жолда,
Ызларындан жилтин ызла къоя?!

Гюржю къыралында юйюн сатып,
Суратларын базарлагъа атып,
Нико алай ариу суйдю мени,
Гюллю этип жарыкъ эрттеними.

Анга атап, мен жырладым жырла,
Суратчыны къууандыра ала,
Эбзе тилде, эски ана тилде,

Жюзюм чаггыр суулай тегюлгенде.

Жырла айтып, аны кезлеринде
Болгъан отну салдым сезлериме...
Андан бери саулай емюр батды,
Манга гюлден толу эрттен атды.

Мени ючюн

Къадар нечик уллу саугъа этди –
Мени сюйюп, Одиссейим кетди
Колхидагъа – узакъ айрыкамгъа,
Сюймеклиги къанат болуп анга.

Тенгиз бети – чарсны туманында.
Алай эди: мени тырманымда
Алгъыш сезюм, тилек сезюм – аслам,
Андан кетдинг, артха къарай, баям.

Таукел эдинг. Таукеллигинг алып,
Ийман салып, сабыр эди жаным.
Санай эди агъачлада кукук,
Бура эдим тобугъумда урчукъ.

Урчукъ буруп, алай сакълап турдум,
Сени бла мени эди журтум.
Сени юйюнг, мени юйюм да – ол.
Чыгъар, чыгъар санга бери бир жол!

Тилек этип, къарай эдим кекге, –

Анда асыу тапхандыла кёпле.
Манга къарап, тенгиз кючсюннгенде,
Уруш эте болгъандыла эрле.

Мени ючюн Колхидагъа жетип,
Алтын жюнню манга саугъа этип,
Одиссейим узакъ жолла келди.
Аны жаны алай ётгюр эди!

Ёмюр ётюп, келген кибик, алай
Келген эди, жулдуз жолну ызлай.
Эшгенме мен Одиссейге кёлек,
Чыгым алгъыш болуп, чыгым – тилек.

Алынга къарай

«Къайтырса сен, мени излеп, жокълап,
Турурма мен, сени сакълап-сакълап, –
Дедим бирде, – сакълайдыла насып
Жерде кёпле. Насыб а ажашып...»

Ахыратха келген эди Орфей,
Келген эди, мени сора, излей.
Аны булбул кибикди ауазы
Мени ол уятды да, аяздым!

Ёлю жукъу басып тургъанында,
Дунияны жети къатысында.
Татлы ауаз айта эди манга:
«Къоймам сени, – деп, – жаным, мен мында!»

Сермеп алып, кысды жүрегине,
Ийнандыра кылай сүйгенине.
Кылкый эдим аны кычагында,
Жаным кирип татлы ушагына.

Орфей мени алай сүйгенине,
Мени ючюн алай күйгенине,
Манга атап, жырла такгыанына
Сейир этип тургандыла ала –

Мени, элтип, ары атхан жанла,
Тансыкылыгым ёлюр ючюн анда.
Манга ариу айтханында Орфей,
Мен кёз ачдым, аны (аны!) излей!..

«Кёпню билген, кёпню кёрген дуния
Сени, мени да журт этер, уя», –
Деп, ийнанып, кырайма аллынга,
Жулдуз жолну баргын кыдарында.

Желни кыанатында

Кюйле этип, кёкню сарнатханла,
Жылла угыай, ёмюр санатханла,
Кыая жухдан суугыа секиргенле,
Сизни ючюн чыкгыандыла эрле,

Нартла кибик, алай сыналыргыа,
Ташны сыгып, сютюн чыгырыргыа,

Махтау алып келликдиле ала,
Сиз аланы сакълап тургъан чакъда.

Къарайсыз сиз узакъ ёмюрледен,
Таурух болуп керти суюгенлеге.
Сизни кибик алай куюгенлеге,
Эшиклерин желле туюгенлеге.

Къара ташда жилийды Гошаях,
Желле тасхаларын элте узакъ.
Жилийды шош ингир къучагъында,
Бахсан сууу кире ушагъына...

Хыйны этип суюгенине, бийче
Кюледи шош, къызыл чагъыр иче.
Къаншаубийни эси кетип, анда
Турады ол – уллу Къабартыда.

Аны алай эсиргени кетсе,
Сени барынг акъылына жетсе,
Таугъа, тюзге да эштдирип жилир,
Кеси кесин сенден да бек къыйнар.

Къара чачынг, желни биргесине
Бара барып, келип анга тийсе,
Ахы кетип, уянырыкъ болур...
Аны сени тилеклеринг къорур.

Жаяу жолчукъ

Тюшом – ёмюрлени такъыйкъасы.

(Аллах игиликге жораласын.)

Сени кёрюп, кьюуаннганым анда

Тёлеу болуп тюшдю, уяннганда.

Тейри кылыч жатхан кибик, анда

Тюрлю-тюрлю бояу алып таула,

Къая жухда кюнню кёзю къалкъып,

Жаным алгъыш, тилек этип, айтып.

Анда – сени ариу ышаргъанынг,

Ата ташха, манга ышаннганынг,

Насып ючюн узакъ жол келгенинг,

Манга жарсыу, кьюуанч да бергенинг.

Анда ёсген гюлле – мындан таза,

Бояуларын насып кеси жаза,

Кёксюл гелеу, тенгиз толкъунунлай,

Кесин ары, бери да ургъанлай.

Атанг чалгъан дуруланы чыкъдынг,

Бара эдинг, минчакъ эте чыкъны.

Мында жашап тургъан бабанг эртте

Жаяу жолчукъ къойгъан эди, кете.

(Насып излей болур эди анда –

Жулдузлагъа, айгъа да жууукъда...)

Сени кёрюп, кьюуаннганда шаудан,

Кюнню кёзю жарый эди тауда.

Ананг этген тилеклени кьатлай,
Булутланы ызларындан атлай,
Барама мен. Жюрегимде – тасха:
Къайтып келлик болурмуса артха?

Кечге къалсанг

Эрле суйген, эрле кюйген – тюзлюк.
Сени ючюн мен, жанымдан юзюп,
Этер эдим юлюш жерге, кёкге! –
Манга сейир этедиле кёпле.

Кёзден кетген кёлден кетген сунуп,
Къарама сен узакъ кёкден, бугъуп.
Суймекликге керекмейди алдау:
Мени жырым, сырым, кюйюм да – сау!

Кюледи кюн сени кёзлерингде,
Сыйынмайын айтхан сёзлеринге.
Сурат этип алалмадым аны, –
Тангдан тангнга бола эди жангы.

Ачхан эди чыкълы жолну Адам,
Керек болур артда да деп, баям.
Эки жаны – гюлден толу тала,
Жауун кюнню биргесине бара,

Тейри кылыч тартхан эдинг анда,
Кёргюзтюрге айтып артда манга.
Аны излеп, къарайма талагъа

Бата баргъан кюнню жарыгъында.

Гюлле жыйып, эшер эдим мен таж,
Аны кёрюп, чачакъ болур бу чарс,
Майдан сайлап, этер эдим мен той,
Мени тепсеп, жырлап кюймеге кьой...

Кечге кьалсанг, ахыратдан чыгъар.
Сенсиз болуп, уллу дуниям – тар.
Сюйюп салгъанма атынгы кюйге,
Сени кимден да бек, кьаты сюе.

ТЮБЕШИУ – АЙЫРЫЛЫҒУ

(сонет поэма)

Жибрил мёлек Файгъамбаргъа (Аллахны саламы анга болсун) былай айтханды: «Мухаммат, кимни да суй – аны бла айырылмай къаллыкъ туююлсе». «Ёлюм алпында чакъ». Хамид ибн Абдуррахман.

Эки жолда эки адам ...

1.

Къызыл, сары бетин ача,
Кюнлюм жата эди къачда,
Сабыр ата эди эрттен,
Бир зат да жокъ къоркъуу этген...

Къачны мудах эрттенинде
Юйден чыгып кетгенинде,
Жюрек тепген эди алай –
Сен энди къайтмай къаллыкълай!

Ойнай, ариу айта, кетдинг.
Жашил чыкъны бара эдинг.
Эсде къалгъанды баргъанынг.

(Бирде, кёлюм къалып, санга
Этсем да мен ауур даула,
Сен эштме, жаным, аланы.)

2.

Билипми, билмейми этдинг? –

Сен к̄айтмазг̄а чыг̄ып кетдинг!

Тынчаймай, энди танглада

К̄арап турама аллынга.

К̄арап турама аллынга,

Сени кирип келлик суна...

Чабып чыг̄ар да жашчыг̄ым,

Сыларса кюнча башчыг̄ын.

К̄екге атарса, к̄етюрюп.

Ол, к̄ууанып, ойнап, кюлюп,

Батар сени к̄учаг̄ынга...

Санга атап, кюйле так̄сам,

К̄айтып келип тург̄ан ахшам

Киреди шош ушаг̄ыма.

3.

Ийнар айтхан кюнюм кетип,

Кюйле таг̄ар кюнюм жетип,

Жюрек б̄елгенме экиге –

К̄алг̄анлаг̄а, кетгенлеге.

Ол сен барг̄ан чак̄да тохтап,

Сени излеп, соруп, жок̄лап,

К̄арайды ай бийикледен,

Жомак̄ айта келликлеге.

Ол жомак̄да сени атынг

(Андан сыйлы болмаз затым!)

Айтылгъанлай турлукъду кёп.

Аны айтса, ёню – татлы,
Кюнюм, кюле, кюе, батды.
Къара кийгенди бюгюн кёк.

4.

Сен къыйналгъан чакъда жаным
Кюйюп кете эди, жанып.
«Бир зат болгъанды, – деп, – санга!»
Жалан да ол эсде къала,

Чабып чыкыгъанма эшикге.
Хапар а, келмей, кечиге,
Орам санап, жюрюп турду,
Дуния кёзюн манга бурду.

Ётсюз туююл эдинг да сен,
Сюе эдим амал этсенг...
Андан онг жокъ къайытыргъа.

Ай сагъая эди, тохтап,
Бир кёп адам, мени жокълап,
Бир кёп ариу сёз айтдыла...

5.

Тилсиз болгъанды эрттеним –
Алай ачыды кетгенинг!
Салкъын аяз, ташлап жолун,
Манга узатмайды къолун.

Кюйюп барады жүрегим.
Мен не сейир жолла келдим! –
Насып таугъа чыгъып бирде,
Бирде къара кёрге кире...

Сени излеп, сени табып,
Батады кюн, жиляп, жанып.
Аны къарайма ызындан.

Таула башы бугъейлени,
Элни, сууну, эллилени
Бояп барады къызылгъа.

6.

Туман жатады жоллагъа,
Тызыл таргъа, Жеркли къолгъа.
Юрдю сууу, мудах агъа,
Турады жыр, назму тагъа.

Сууукъ суугъа ийип этек,
Башын чайкъайды тал терек.
Ол кёп къарайды шауданнга,
Сырын айта сары тангнга.

Санга ушайды ол бирде,
Тюшлериме мудах кире.
Ол кёз кётюрмейди къачха.

Анга ариу айтхан кетди.

Бизни кьатлап мудах этди.
Ол – мен тюшюнмеген тасха.

7.

Сени излей, салырма жол,
Жолум ныхыт болса да, кьол.
Барып турурма аллынга,
Тансыкъ бола кьарамынга.

Гюлле сары этген жолум
Ызлыкь болгъанды аламда.
Жыя барама аланы –
Жууукь этерча араны.

Сылай сары жерни бетин,
Бузуп кьойгъанды адетин
Сени излеп келген аяз.

Элле, жерле санап, атлап,
Зикир этип, аны кьатлап,
Къыла турады ол намаз.

8.

Заман – кьара атлы болуп,
Бети жарымайды, солуп.
Иги, аман да кьатышып,
Барып турады, ашыгъып.

Тынчлыкь табалмай арада,
Менича, ол да, тарала,

Алып ауур жүгюн кьолгъа,
Атлайды чарс кьатыш жолда.

Анга айтадыла даула,
Андан сурайдыла саугъа –
Алай барады ёмюрге.

Сени кьайсы жолдагьынгы,
Сени кьайда болгьанынгы
Ол онг берирми кёрюрге?

9.

Бийче тепсей тургъан ташда
Жашайды дейдиле тасха:
Кьайда алтын кьоллу бийче –
Саны узун, бели инчге?

Андан сорур эдим сени,
Жолгъа кьаратмай кечени.
Мудах таурух айтады жел:
«Аны излей эсенг а, кел,

Чегем тарда жатады ол.
Басханды ханс, букьгьанды жол...»
Сордум жулдуз кериуаннга.

Сарайгьанла, атлап алгъа,
Жыр такьдыла, атап санга.
Ыспас этеме алагъа.

10.

Мени жарыкъ жазларымда,
Кёргенсе сен жазгъанымда,
Заман, Марал Къолларында
Солуй, келген жолларындан

Бизге таурух айтды, жомакъ,
Кечелени эте омакъ.

Сени, мени да алдатып,
Къачды, атыбызны айтып.

Минип Къочхар Ташха, андан
Къарап, излеп ариу майдан,
Айтып турады ол жырла.

Кюнде кетмез сагъышымы,
Санга этген алгъышымы
Къатлай, эжиу эте, къырла.

11.

Эртте жомакъ болгъан жайда,
Кесим жокълап, кесим сайлап,
Ол сен келлик кюннге атап,
Тургъанма отоула жасап.

Онгул къалып, баппаханла,
Жибек болуп, жайылгъанда,
Жолунг элте эди сени
Къанатында дум кечени.

«Алда – насып!» «Алда – кьартлыкь. –
Аны, ажым этип, айтдынг. –
Кьадар ашыкьмайды бизлей...»

Жолубузда тизе ёрле,
Заман кьадар бла бирге
Барып турду, сылтау излей.

12.

Эки жолда эки адам –
Тюбемезге болдукь, баям.
Алай суймеклигинг мени
Тапды этегинде жерни.

Туура этип келлигинги,
Кьатлап насып берлигинги,
Турдум, кьууанч этип, ачыкь,
Жюрегими санга ачып.

Келип тургъан эдим, сени
Излей, кьанатында желни.
Насып, кьууанч деген – алда...

Барама энди буз жолда,
Эсгериуню алып кьолгъа,
Алданмай болмайын анга.

13.

Тенгнге алгъанма кечени.
Ахшам а, келмей кечери,

Сёзге, кёзге да ийнанып,
Турду, менича, кыйналып.

Аны женгин жыртхан нарат,
Болуп къара чарсда чыракъ,
Жарыкъ этерми араны?
Тешип кетерми къарамы?

Сени кёрген кюнюм – насып,
Анга къууанч этип, жарсып,
Къайтып турама мен ары...

Жарсыулары манга кёче,
Мудах къарайды шош кече.
Заман жапсармайды аны.

14.

Кыйын болду айырылыу.
Сени манга кыйгырыуунг
Жашап турлукъду ёмюрде.
Къачда кюнлюм кюйгенинде,

Жерге чапракъ тюшгенинде,
Келирсе сен тюшлериме.
Анда кёрюрме бетинги.
Сени кёрген – алай иги!

Тюшюм мениди да саулай –
Къадар манга берген саугъам,
Кечелени ариу этер.

Анда кьарарма кёзюнге,
Сейир эте тёзююме...
Тангым сени бла жетер.

15.

Сюймеклигим, сени излей,
Жиляйды шош сары кюзде,
Жазда айта эди ийнар,
Айны, кюнню кезиу сынай...

Сени атынг – мени антым,
Анга келеме мен кьайтып.
Толмаз умут ашайды жан,
Ачы болду айырылгъан.

Биз жюрюген жолда бара,
Къарап турама мен артха. –
Анда кьалгъанды насыбым.

Къара жерни чапракъ жаба
Атлайма мен сени таба...
Жетип баралмай, жарсыдым.

Къайгъы этесе сен манга...

1.

Эшик кьагъа, келеди кьач.
Чайыр ийис этген агъач
Мудах артады чапыракъ,
Желле кьагъадыла байракъ.

Алтын байракъ, болуп алгъа,
Чыпынлагъа тагъа сыргъа,
Чорбатланы атлап кетди,
Жерни сары-къолан этди.

Къачны жыры – мудах, жарыкъ.
Аны нёгер этип бардыкъ, –
Ариуду, сакъды къарамы.

Айтады ол эски жырла.
(Ала ушайдыла сыргъа!)
Эсим байлайды жарамы.

2.

Сени манга айтхан сёзюнг
(Аны къыймаз жаннга кёзюм!)
Алгъыш этеди жаууннга,
Къулакъ да салмай дауума.

Тейри къылыч болуп, Гъаршдан
Къарап турлукъду ол къышда.
Къачда боллукъду къанатлы –
Андий жамчы кийген атлы.

Къанатлары уча желде,
Ол ашыгъыр элден элге...
Сакълап турама мен сени.

Келип къаллыкъса деп, жаным,

Сени тылпыуунгу танып,
Турду уятмай кечени.

3.

Жашап турур сёзлерингде,
Жашап турур кёргенимде
Сени манга айтхан антынг.
Къалай ариу эди атынг!

Ийнанмай кёз кёргенине, –
Къадар бизни бёлгенине,
Эрттен-ингир сёзюм – ачыкъ,
Санга келеме мен къачып.

Тилек этсем, анда – алгъыш.
Аны биргесине сагъыш
Барады шош, жилий, кюле.

Бети бир кёпдю жашауну.
Келип турсам тюзню, тауну,
Келдим, сени къатлап сую!

4.

Тюзюн айтсам, этди саугъа,
Тюбешдирип мени санга,
Жашау, кёрюр ючюн насып,
Мени къадарыма жарсып.

Билип турса да ол алдан,
Келип турду мени алдап:

Къалай татлы эди сёзюнг!
Аны да сен манга къойдунг!

Эзде къалгъанды ауазынг, –
Аны эштеме, аязып.
Сенден манга саламды ол.

Назму айтаса эрттенде...
Насып, сен, мен да кетгенде,
Келип турлукъду энтта жол.

5.

Сёзюнг, кёзюнг да къоругъан
Мен – насыплы кюнде туугъан!
Санга жолум жарыкъ болуп
Турур дедим, кюнден толуп.

Насыплары къачханланы,
Чарсха эшик ачханланы,
Кёрюп, ачий тургъанма мен:
Къыйынды ол жюкню элтген.

Къара кече къучагъында
Жарсый тураса сен манга:
Узакъ болгъанды арабыз.

Манга къайгъырыуунг сени
Айырмайын турур бизни.
Иги болурму жарабыз?

6.

Жарыкъ къарайса суратдан,
Манга насып кюн сынатхан,
Чексиз азап да кёргюзтген,
Тюшден угъай, кюнден кетген.

Къарайма, мен суйген бетде
Жашай эди къууанч эртте.
Мен ийнанама ол затха! -
Бзы къалгъанды суратда.

Уя ишлей эдик бирге.
Кесибизге, сабийлеге.
Алай ариу эди эрттен!

Сени къолунг тийген жерде
Хар не да сюеле ёрге...
О сен – къайтмаз жолгъа кетген!

7.

Сабий къоркъуп атлагъаны,
Сени анга къапланнганынг
Кеталмай, кетмей эсимден,
Саугъа этеме кесиме.

Сёзюнг – ариу, къолунг – ачыкъ...
Жюрек ауруу тапсам, жарсып,
Сейир этермисе анга?! –
Сенсиз жашау – азап манга.

Кёзлерингде тохтап эрттен,
Санга кыйын кыачха жетген.
Жашлай турлукъса ёмюрге.

Сен жаш боллукъса кёпледен,
Жылла ашыкмай ётгенде...
Сени сюеме кёрюрге.

8.

Шо бир кере сени кёрюп,
Къаллыкъ болсам да мен ёлюп,
Сюйюп атлар эдим санга.
(«Насып!» деп атайым анга!)

Эсгериуле татлылыгы!
Тангны ариу атханлыгы
Сизни ючюн болгъан болур –
Кюнден толуду ол, толу!

Сени жылы къолунг гюлле
Узатханын кёрюп, кюле,
Къарап турама кёзюнге.

Сен айтыучу жырны эсде
Тутуп турлукъма ёмюрге.
Тансыкъ этгенсе сёзюнге.

9.

Жырынг, сёзюнг да – бир татлы,
Тангым кюле-кюле атды,

Ариу, жарыкъ да болгъанлай,
Къууанч, насып да толгъанлай.

Биз экибиз да бир бирге
Ушап къалгъанбыз, сейирге.
Кюлюп тургъанса сен анга,
Мени бла чыкъгъанда жолгъа.

Ушап къалгъанбыз бир бирге.
Сени, мени да билгенле
Эслеп турадыла аны.

Сен, мен да, чакъгъанда бусакъ,
Кергенбиз насыпха къучакъ,
Тохтап... этегинде жарны.

10.

Манга тюрлю-тюрлю атла
Атап, санап, къатлап антла,
Алай эте, ойнай турдунг...
Мен ол зат ёмюрлюк сундум.

«Тюшерме кёп кюн эсинге!» –
Деп, ышарсанг манга бирде,
«Да, къайры кетериксе?!» – деп,
Кюлдюм, тохтамадым, эслеп.

Билип, айта эдинг алай,
Мындан узакъ кюннге къарай.
Алай... узаймайды ол танг.

Былай кысха жетеригин,
Былай бушуу этеригин
Билип, ачымай эди жан.

11.

Жарсыууму кече элесп,
«Бир тин чакълы болса эсеп», –
Деп, акъыллы къартха келдим,
Анга былай-былай дедим.

Айтды, узакъ къарап, мудах:
«Мени да ол соруу кыйнап,
Келеди бююннге дери.
Аны эталмадым кери.

Ах, суймеклик, сени, – деди, –
Ангыламаз тели эдим,
Жашагъанда жашдан къартха!

Суймеклигим, этеклери
Ойнай, кюле, жел этдире,
Озуп кетди. Къайтмаз артха...»

12.

Эки адам, эки къадар –
Тегерекден кепле къарай,
Жолла бирге жыйылгъанда,
Насыплары тыйылгъанла.

Жаннга да болмай гурушха,
Барып турадыла Гъаршха
Сени-менича суйгенле,
Къадар, онг бермей, тюйгенде.

Озуп кетмез ючюн келген,
Ачханма эшикни кенгнге,
Къабакъ тартхан желни женгнге.

Къайтып, айтырса деп хапар,
Турама, босагъа сакълап.
Аны алгъанма да тенгнге.

13.

Сен не къысха ёмюр турдунг! –
Кюнюм угъай, тюшюм сундум.
«Сен ызымда къалсанг – иги», –
Эштип алай дегенинги,

Ушатмай, суймей эштирге,
Жарсыу этгенме ингирге,
Жулдуз да, ай да къаратып,
Ауанамы чарсха атып.

Кюеди кюн чегетледе,
Мен жашилкёз этекледе
Айланнганда къачхы кече.

«Ариу хапар, иги хапар
Алып келсе эди къадар!» –

Дедим, сагъышымы эхчей.

14.

Хапар айтама башхагъа,
Атынг, сыйынмай тасхама,
Алай къатлап турдум аны...
Санга къурман болсун жаным!

Тартып, тыялмадым сени,
Нёгер этсем да кёплени.
Къарап къалгъанма ызынгдан –
Жолунг кюеди къызылдан.

Сени къолунг кибик, жылы
Кюнню сёзю, халы, тили –
Ариу айтады таулагъа.

Къызыл этгенди таланы
Аны ашыкъмай батханы,
Чумдан къызыл чапракъ агъа...

15.

Къыйын болду айырылыу.
Сени манга къайгъырыуунг
Кирип келеди тюшюме,
Бир къууана, бир кючюне.

Келеди ол къачып манга,
Сенден ариу хапар айта,
Ауазынгы эштдирирге,

«Сюеме энтта да!» – дерге.

Сени тюшде кёргеними,
Сенсиз кялай тёзгеними
Билип тураса сен анда.

Сюймекликни жолда, баям,
Кьююп кете болмаз адам. –
Къайгъы этесе сен манга.

Тансыкъ болгъанма атынга...

1.

Артиш бегипди кяаяда.
Черек ашайды жагъала.
Ойнап, жагъын этип, жырлап,
Дауун айтады ол кыргъа.

Айры жолда жолоучула –
Санга, манга оноучула,
Юйсюз-кюйсюз айланганла,
Не насыплыдыла ала!

Жыйдым суйген адамыма
Гюлле – Гюлчю къабагъында.
Алай ариудула ала!

Чыкъда жибийди этегим.
Къадар а, билмей этерин,
Салады энтта да жара.

2.

Кёкде Илкер алай узакъ –
Анга къарап, чагъар бусакъ.
Къыртыш, чапракъ сылай женги,
Жолла сюреди тёбенги.

Тюзлюк болмаз дуняда.
Анга табылмайды уя.
«Излеп кюрешме, – деп, – аны!»
Кюледи чарс кёзю тангны.

Сени излей, тилек этип,
Къалды умут таугъа кетип.
Ансыз жылытмайды бир зат.

Эрттен бёлгенди жукъусун.
Жерде жангы насып туусун!
Жанынг болур эсе азат.

3.

Тауда гара суула къайнап,
Кёзлерими туман байлап,
Барама мен, жолум – чарсда,
Аны мурса хансла баса...

Насыбыма тиймезча окъ,
(Андан ариу, иги да жокъ!)
Къоруй да билмедим аны.
Алай ачыкъ эди жаным!

Тейри жарты жоллу этди, –
Мени сенсиз кыюуп кетди.
Сейир этеме мен анга.

Гюлле ёсген тала – ариу.
Турлукъма мен ары барып.
Анда тюбер ючюн санга.

4.

Сени кёрюр насыбымы
Этгенме тас деп, жарсыдым.
Жюрек тепгенди жеринден, –
Сени сюеди кёрюрге.

Сакълап турама эрттенде,
Сакълап турама ингирде,
Сени атламынгы танып...
Тёзюп болалмайды жаным.

Тансыкълыкъны ауурлугъу
Женгип дуния дауурлугъун,
Алгъыш этеме мен анга.

Санга бери чыгъар деп жол –
Ётюрюкге ушайды ол.
Сёз жокъ мени жапсарыргъа.

5.

Жеркле тагъадыла сыргъа.

Тынгыларгъа суююп жыргъа,
Жууукъ бардым къатларына –
Тансыкъ болгъанма атынга.

Ала айтадыла ийнар,
Аны къатлай, анга ийнан.
Дарий-мууар кийип, кёгюм...
Алгъышымы эрип кёбю.

Кюнюм, минип сары атха,
Насып ючюн къазауатха
Кирди, чачама деп туман.

Белги бергенме аязгъа –
Хапар айтсын деп ол жазгъа...
О, сен – кыйын кюнде туугъан!

6.

Жазны къучагъында сёзюм
Жарыр, тапмаз кибик сёгюм.
Макъам – къанат берген бир зат,
Аны алып, учар азат.

Санга туберме жолумда.
Къолум тиер да къолунга.
Санап чыгъарма тасхамы,
Шуёх эталмай башханы.

Мен – насыплы кюнде туугъан –
Сени танып, билип тургъан!

Сюйюп айтама атынгы.

Узакъ болса да арабыз,

Бирден экиди жарабыз.

Иги эталмайбыз аны.

7.

Кесинг, сёзюнг да биргеме

Къалып, келип ёмюрледе,

Жырда, кюйде айтылгъанда,

Сени бери къайтарыгъа

Сюйюп, къарайма эрттеннге,

Ийнанмай сен кетгенинге.

Тиеди тюненеча кюн,

Алай эштип турама кюй.

Сабий кюледи тюшюнде,

Анга къарайма, кючсюне.

Тансыкъ болгъанды ол санга!

Бара-баргъанында ёсюп,

Сюймеклигинг анга кёчюп,

Билек боллукъду ол манга.

8.

Жюрегими эталмай сел,

Сакълап турама: сен келсенг,

Башха тюрлю болур жашау.

(Къутхар мени, Уллу Алдау!)

Жазар эдим, дедим, дууа,
Озгъан насыбымы къууа.
Къайтып келирмисе артха
Жылгъа, кюннге, бир сагъатха?

Тасха сёзюм санга ачыкъ
Болур ючюн, жүрек ачып,
Санап чыгъарма мен аны.

Санга айталмай къойгъаным
Мени тохтамай сойгъанын
Кёрюп, чыдамайды жаным.

9.

Сени излей да, чакъыра,
Чыгъып барама мен къыргъа.
Андан, сууукъ болса да кюн,
Узакълагъа жетеди кюй.

Эштип, болурмуса женгил?
Тёбенгини озуп, женгип,
Кирип келирмисе юйге,
Менича, кёрюрге сюе?..

Салкъын аяз, къонуп ташха,
Кетип турады сагъышха.
Аны да – къайгъылы жолу.

Сёзюм жеталмайды сени,

Барып турса да кечени.
Ол тилекден топпа-толу.

10.

Дунияла ёлчеминде,
Бирден бирге кёчгенинде,
Къойгъан болмазса кесинлей
Сезиминги – иесизлей.

Аны алайлыгъын эслеп,
Жарсып айланмай, кечди деп,
Ариу айтама хар кюнде,
Сен ол затны эштсенг сую.

Сени эсден кетерирге
Мени сенсиз этерикле
Эрттеледен кюрешдиле.

Алай сезим – узакъ жоллу.
Аны сезген – топпа-толу.
Андан ариу таж эшдиле.

11.

Артха къарайма къууанып,
Жыргъа, сыргъа да сукъланып.
Мен айтмай, билмей тургъанны
Санайды кёп кюню аны.

Анда жилийды къууанчым,
Озгъан затха жарсый, ачий, –

Жерден кетгенсе сен кёкге...
Анда кыалырмыса кёпге?!

Булут жапханды чегетни.
Излеп, сурап, тапмам сени.
Алай жарлыды дуниям!

Жазгъа алгъын кибик чыгъа,
Турурму чум терек чагъа? –
Аны ургъанды элия.

12.

Тангым сенсиз келгенине,
Ачыу мени женгнгенине,
Жиляп, жарсып да кыарадым,
Жууукъ эталмай араны.

Жаным, кыалса да кесинлей,
Сени тутады эсинде.
Эсгериуле черегине
Кыарайма мен, сейирсине.

Суудан таза эди жанынг.
Билип жашай эдим аны.
Насып эди сени барынг.

Жууукъ болсам да кыышыма,
Кыарап турлукъма ызыма:
Анда бир кёп эди жарыкъ.

13.

Тансыкълыкъдан ёле турсам,
Не эсими артха бурсам,
Барама, алдана, суюе,
Назму эте, жарсый, кюе.

Сёзюнг къалгъанды да эде,
Тангым мудах ата келсе,
Эсгериуле къучагъында
Батама мен ушагъыма.

Суююп киреме мен чарсха:
Анда жашайды да тасха –
Къайтып биргебиз экибиз.

Къачда чапракъ тюшгенинде
Жашарма мен тюшлеримде...
Нечик жарлы болгъанбыз биз!

14.

Къыйын болду айырылыу,
Сени манга къайгъырыуунг
Мени сакълап айланганда,
Къысхартмады тилек жолла.

Босагъама жатып туман,
Манга эштдирмейин, тырман
Этеди, жол таба къарап,
Аны жингиригин къармап.

Боран согъады сыбызгъы,
Къары жабар ызыбызны. –
Къарап турама мен артха.

Сюймеклигим – уллу тасха.
Болалмай, болмайын башха,
Жашап турур жашдан къартха.

15.

Узун болмаз эди ёмюр,
Турсам кюнде сени кёрюп.
Болжал эталмады къуугъун –
Сен не къыйын кюнде туудунг!

Жиляу эталмайма санга!
Айып саламыса манга?
Ачыу, къара къушлай, чёкдю,
Чёкдю да, дум этди кёкню.

Жаным болуп турады шу, –
Ариу эталмайды бушуу.
Сен не да де, сен не да айт.

Ол тюйрелгенди эсеме,
Чарсдан къарайма кесеме.
О, къайтала эсенг, бир къайт!

2006 год

АТЛАРЫ

Алма-атада чагдадыла алмала

Насып ючюн

Тюбешиу – айырылыу

Жанкьозла чакьгьанда

Кьалкьый эди узакьда жулдуз

АРИУ КЮН

Кюн тегюлдю, сау аламны толтура,
Сагьышларым, кюн тууушда олтура,
Къарайдыла кюнлюмню чакьгьанына,
Кюмюш чыкьны гюлледен акьгьанына.

Жыр, тагьылып ариу тангны кьойнунда,
Айтылады Юрдю сууну бойнунда,
Ариу хапар кибик, алай – кьанатлы!
Аны элтип барады тауда атлы.

Тас болдула даула, ауур соруула
Неда башха айтылмагьан кьоркьуула –
Бата баргьан кюннге кьарап турабыз,
Аны жюреклеге батхан сунабыз.

«Бу ариу кюн оюлмаз, – дедим, – кьалам,
Шагьат болуп тургьанлай саулай алам,
Бу ариу кюн аман ишле болмазла –
Энтта чыгьарбыз, жаным, келлик жазгьа».

КЪАДАР

Кезюме ачыкь туруп,
Къарайды къадар.
Мен а, ол кьаршы сунуп,
Излейме мадар.

Алдаргьа мурат этип,
Андан жашырын,
Узакьда кьоюп, кетип,
Сени ашырдым.

Аллахха да, анга да
Энди кепдю дау –
Жартылай кьалгьан затха
Табылыр сылтау.

Эс жеталмагьан жерни

Тёр этген сезим,
Жууукъ этмеген сени –
Терс эдим кесим.

Жарыта да, кьарала,
Сюелди кьадар,
Бу дуня арада
Жокъ анга мадар.

Тюшюне да, тьююле,
Алдана, келдик,
Алай, жашаргъа сюе,
Насыплы эдик.

НАСЫП

Кьууанчны жашырын кьанаты
Ауана болгъанда бетинге,
«Бу насыпды!» – дединг да, атын
Эштдирдинг кьайгъылы желлеге...

Терезе кьакъдыла да, ала,
Кьанатлы этдиле насыпны.
Ол, учуп, бийикге чыкыгъанда,
Кюйдюрюр деп, анга жарсыдым...

Сёзлеринг ариуданмы сени? -
Сабырлыкъ келтире кьарамынг,
Тынчайтып кьарангы кечени,
Селейтип эрттеги жарамы.

Кьууанчны ажашхан кьанаты
Кёрюне тургъанда бетингде,
Сен кьатлайса: «Насып!» - деп атын,
Жанымы Гаршлагъа жетдире.

КЕЧЕДЕ

Кьоркьуу эм насып алышына,
Тюберге кьоркьуп сагъышыма,
Шош кьарайма кьара кечеге,
Хар нени да суююп кечерге.

Ма, кьалкьыйды узакъда жулдуз,
Кьайгъы дегенни эте учуз.

Къадары уа жангыз адамны –
Туурасында уллу аламны.

Шош къарайды бийикледен тау,
Аны жаба, къона къара ау.
Ол туманмы болур? Неда чарс?
Анда учуп баргъан атлы – тас.

Тюберге къоркъуп сагъышыма –
Эрттеден келген танышыма,
Олтурама. Терезе – ачыкъ.
Алай...
Кетмейди къайгъым къачып.

БАРЫ ДА – ЖАНГЫ

Жауун тамчы айтды аны:
«Жуууп кетсем, не да – жангы:
Шыбырдауу тереклени,
Шууулдауу череклени,
Кюнлюм бетни акъ гюллери,
Тёппеледе кюн кюлгени,
Къыланчлары тау жолланы
Теренлери тар къолланы,
Жазгъанлары къаламланы,
Сагъышлары адамланы,
Сюйгенлени айтханлары,
Кетгенлени къайтханлары,
Чыкъны чапракъгъа жатханы,
Кюнню кёк таугъа батханы...»

Алам сёзю – жауун тилде,
Жюрек, жан да аны биле.
Жауун жауду – жылы, жарыкъ,
Жолгъа чыкъсын узакъ барлыкъ:
Дунияда не да – жангы,
Къууанч эте, барыр жаны.
Анга ариу алгъыш керек,
Эрттенли къагъады терек
Терезени жарыкъ кёзюн,
Айтыгъыз деп ариу сёзюн.

Атам, анга алгъыш эте,
Эшиклени ачып кенгнге,
Олтурады, босагъада,

Китап алып кьолларына.
Жарыкьды аны кьарамы,
Татлыды айтхан саламы.
Кьууатлы этер бу жауун
Аны арбазын эм бауун,
Жууар жолланы эм тикни,
Ол суйген агъач шинтикни...

ЖОЛ

Къая ичлеринде жол
Тар эм тик болур.
Алай а барады ол...
«Бир кесек солу!»

Тёппе таба элтирик
Жол алай кьыйын! –
Тешик къаяда кибик,
Сан эм жан кьыйып.

Сыйрат кёпюр. Атламынг
Къайгъылы алай –
Сени тыйды да таргъа
Къадарынг, сайлай.

Ёседиле бийикде
Къаяда гюлле.
Ала бери келликге
Турдула кюе.

Чууакъ кёкню къанатын
Ийилте жерге,
Умут элтген атлыны
Чакъыра ёрге,

Ала бир кёп къазауат
Этдиле тауда,
Чагъар ючюн, кьызарып,
Бу сууукъ кьарда.

Бийиклеге элтген жол
Ныхытлы болур.
Алай а барады ол...
Умуту толур.

ЖЫРЫМЫ КЪАТЛАЙ

Кёрпе тон тигалмадым,
Санга атап, мен.
Къадаргъа ийнанмадым,
Менисе деп сен.

«Тие эсе кюн, – дедим, –
Бир зат ючюннге...»
Мен алай келе эдим,
Жана, ёчюле.

Бийикден къарайдыла
Бир – кюн, бир а – ай.
Къадалып марайдыла –
Этсинле мадар.

Жюрегим солур кибик,
Къууандырсынла.
Ачысын а унутуп,
Ийнандырсынла

Насыбым барлыгъыны
Кертилигине.
Келди аны танырым,
Сен келгенинде.

Кийирип тюшлеринге,
Къоюп кетсинле,
Мен ары тюшгеними
Къадар этсинле.

Мен къалай суйгеними
Айтсынла санга,
Не кюйле этгеними,
Атынгы сала.

Ачылса Тейри эшик,
Ары атлайыкъ,
Кечигип къала эдик,
Женгил болайыкъ...

Кёрпе тон тигалмадым,
Жазмадым дууа –
Мен анга ийнанмадым,

Аны бош суна.

Бош суюдјом, ариу суюдјом,
Къарай аллынга.
Сен болдунг, уллу кюнлей,
Дарман жаныма.

АРЫ ЖАНЫНА

Кёк бла бирикген таулары
Ары жанына кюн аугъаны
Ариу эди ингир алада.
Энди аны жоллары къайда?

Бир кёп атлы кетдиле ары,
Учуп-учуп ауушну, тарны,
Узакъ булутлагъа жол сала,
Жерде эсгериулері къала.

Къанат алып, кетдиле алай –
Иги хапар айта баргъанлай...
Ала акъ атлыла эдиле.
Чууакъ кёкде шош эридиле.

ШОШЛУКЪДА

Санай турады уку
Кече шошлукъда.
Узакъ кетгенди жукъу,
Желге къошула.

Нёгер бола чарслада
Баргъан сагъышха.
Сейир эди: тасхамы
Салып алгъышха,

Айта эди узакъда
Тюзлюк ётюрюк,
Жюрегиме таш ата,
Сёзю ёлтюрюп.

ЖЕЛ

Жоллагъа ие болуп,
Айланады жел:

Айтханы – толуп-толуп...
Сагъайгъанды эл.

Жел, жауун да тюйгенни
Мадары – аздан...
Тас этгенди суюгенин
Бу ариу жазда.

Ангылай эди жауун
Кюйгенин желни:
Ол айта эди дауун,
Къарата элни.

Жарасын байлай аны,
Жауарыкъды къар:
«Тауланы ары жаны
Тасхалыды, бар!»

Бийикден энип келди
Жумушакъ туман.
Арытханды ол желни,
Этдире тырман.

«Насыпсыз, жарлы да бар!» –
Деп къатлайды ол.
Туманнга кирип, бата,
Шош жатады жол.

КЕЗБАУ

Кезбау сёзле – хауада
Назы илляула кибик.
Айтылдыла саугъагъа,
Бийик боккала кийип.

Кёзюм кюлюп, къарайма –
Жим-жылтырай, тагъылып.
Мен жууукъгъа барама,
Къалмаз ючюн абынып.

Сейир этип жашайма
Къор-садагъа адамгъа, –
Ол къадарны жасайды,
Тюшюнмейин баямгъа.

«Кёзбау сёзле – гюллеча,
Хуерилип кьалырла...» –
Ала, манга кюлгенча,
Тынчлыгъымы алдыла...

Байрам кибик, ариула –
Ариу айтылгъан сёзле.
Бирле тели болурла,
Юйренмей, билмей тёзе.

АНЫ ЮЧЮН

1.
Сени кёрмезге
Жокъ эди кючюм.
Насып излерге
Чыкыгъаным ючюн,
Айып да этип,
Къарады кече,
Мен алгъа кетип,
Ызымдан кёче.

Айгъа айтыргъа
Тиллене эдим.
Сен кьайытыргъа
Деп, келе эдим.
Элтип, саугъагъа
Берейим дедим –
Жюрек байларгъа
Жыр этген эдим....

2.
Узакъ тикледе
Атлагъан айны
Сюйюп иймезге
Юсюне жарны,
Сени юсюнгден
Айтайым хапар.
(Жана, ёчюле,
Ол аны алдар.)

Жомакъ айтайым,
Атынгы салып –
Санга кьайтайым,
Кёп излеп, арып...

Тансыкълыгъымы
Ёлчеми жокъдан,
Бардым, танг чыгъы
Жаннганда окъа...

ЭСГЕРИУЛЕ

Жолум кибик, эсгериулерим
Къыланч да, тайкъы да болдула.
Аланы биргеме элтгеним –
Бир уллу насыпча къолумда.

Ала жокъда, мени нем да аз,
Жюрегим да ортада къалып,
Болмай танг, не жауун, не аяз –
Дунияны эригиу алып.

Ала барда – сени кёзлеринг
Кюледиле, кёзюме къарай,
Санга тансыкъ болуп, тёзгеним
Бюгюн-бюгече мени марай.

Эсгериуле – мени байлыгъым.
Кюн болуп, жылытдыла мени.
Келеди узакъгъа барлыгъым,
Атынгы айта-айта сени.

Тайкъы да, къыланч да болсунла.
Ала – мени бек сыйлы затым.
Ала барда, насыпны сынай,
Барама мен, атынгы айтып.

ЁРТЕН

Жашил сыртны къаралтып
Барады ёртен –
Гюлмендисин хаух атып,
Баргъанча ёрге,
Аякъ тюплери кюе,
Насыбы къачхан.
Ол биле эди сие.
Жазыуу – башха.

Кюе тургъан жашил сырт –
Аны жюреги.

Насып да, кьууанч да – кьыт.
Къайда сюйгени?

БОЛМАДЫ

Оноу-амал этерге
Жетиширча болмады –
Сен ашыкъдыңг кетерге.
Иги кьууум толмады.

Армау болуп, сюелип
Къалгъанды жарлы жаным.
Келе эди кюери:
Бу ачыу тангын танып.

Солуу ала, узакъ кюн
Тау башында тохтады.
«Кюе эсенг, энди кюй!» –
Деп, жүрегин бошлады.

Оноу-амал этерге
Жетиширча болмады –
Сен ашыкъдыңг кетерге.
Мени бир зат кьоймады.

Насып да аз кёрюндю...
Жаным, нени да женгип:
«Мен хорларма ёлюмню!» –
Деп, нек турду да келип?!

ОЗГЪАН

Ийнаныууму озгъан
Бушууум болур –
Жанымы тонап, кьозгъап
Бошады толу.

Сору этип, сорургъа
Жетишдирмеди.
Буруу этип, кьорургъа
Келишдирмеди.

Шум болгъанды тегерек,
Къара азаплай,
Жанып бошаргъа керек

Умутум акълай.

Жиляйды да жүрегим,
Эмилик – аты.
Керти эди суйгеним.
Энди кюн батды.

ТЕНГ ТЮЙЮЛДЮ

Нени да керти мурдорун
Излейди адам.
Неге да тежейди орун.
Тюз болур, баям.

Жулдуз жыйын, бийик тау да,
Жерде адамла,
Ёлгенле, жаны саула да,
Ёмюр, къадама –

Бары да башха бетлиди,
Башха ниетли.
Жаратхан алай этди да,
Ташагъа кетди.

Бирча туююл тау да, таш да,
Жанлы-жаныуар,
Бирча туююл кёз да, къаш да,
Энчилиги бар.

Тенглик излеген сейирди
Уллу аламда:
Хар нени санап бергенди
Къадар адамгъа:

Насып тангны, тынч жолну да,
Сабыр кечени,
Бийик таулары, къолну да...
Сейир ёлчеми.

НАСЫП

Элия чакъгъан кибик,
Алай болду насыбым.
Сен келе эдинг кирип...
Кетерсе деп, жарсыдым.

Башы бар эсе жолну,
Ахыры да боллугъун
Сездим да, кѣлюм толду,
Санга тюбеп, жолугъуп.

Тас этерме деп, кѣоркъдум
Уллу кюнлей сѣзюнге.
Кѣууанчым кѣобуз сокъду,
Ай макъамын тѣздюре.

ЖАНГЫ

Жанынг ариулугъундан
Жарый эди жүрегим.
Санай келсем кѣыйырдан,
Энди келип сюерим
Тийген кюнню, эрттенни,
Минчакъ болгъан чыкъланы...
Дунияны кѣргеним –
Бары да – жангы, жангы.

Кюле эди кѣарамым, –
Ыразы дуниягъа.
Чууакъ кѣкге кѣарадым,
Анда – насыпха уя.
Андан кѣарайды кѣууанч,
Жанымы эркелете.
Анга сен да эшик ач,
Юйюнге жууукъ эте.

Кюмюш бетли чыпчыкъла
Учадыла таулада –
Ала ичдиле чыкълан,
Тюше келип, танглада.
Алагъа ушай болур
Сюймекликни кѣанаты –
Жарыгъы топпа-толу,
Алай ариуду атынг!

ЖОЛУМ

Хар не жеринде кѣалыр –
Жер тепмез, кюн тутулмаз,
Жолуму сейир аллы –

Жел да, жауун да кьуумаз.

Алай эди эрттеним:
Булут жапмаз чууагъым.
Бюгюн ачыу этгеним –
Ёчюлгенди чырагъым.

«Жер тепмеди», – деп, кёлюм
Аны айтып турса да,
Келе келдим да, кёрдюм:
Къула тюсю – мурсады!

Санга ушагъан адам
Манга ариу айтады
(Кирип тюшюме, баям,
Тангда артха къайтады):

«Жашау этерге келген
Бир кёп затны сынайды...
Санга азап чекдирген
Жаным алай къыйнайды!

Ёмюрге деп, тюшмез къар.
Гюл чакъгъаны да – жангы.
Куртланы хорла да, бар.
Аллында – жазны тангы».

СЕН ДА, МЕН ДА

Кирши этген жаууннга
Ушады кёлюм:
Келип, эски дауларын
Санады ёлюм.

Уллу айны толгъаны
Букъдурмаз ийне.
Сени манга къойгъанынг –
Кюйдюре, кюе.

Сен да, мен да ётюрюк
Айтыргъа уста.
Келди, байракъ кётюрюп,
Таукеллик – тасха.

Аман хапарны керти

Боллугъу – тура.
Мен жилиуунгу этдим,
Ой, жанынг сауда!

«Ариу айтсам – гюл кибик!» –
Дединг да, кюлдюнг.
Жюрегинг а кюл эди –
Ол эртте кюйдю.

Сени, тас этип, тапмаз
Жюрегим тынчлыкъ,
Чырагъы ариу жанмаз,
Ачытыр кышы.

«Не татлы эдинг!» – дедим,
Кёзюнге къарай,
Жашарыкъ кюнлеринги
Къалгъанын санай.

ЭРТТЕНЛИК

– Таулагъа, юйгеча, кирип
Келген эрттенлик,
Таулу бёркню алчи кийип,
Неди этгенинг?

– Тойгъа чыгып, тепсерикди
Кюнню къанаты!
Желден эсе терк келликди
Бюгюн акъ атлы!

– Аны сакълап, жолда къалып
Къалды къарамым...

– Аны ат бойнуна алып,
Барлыкъды жаным.
Кийирип келир арбазгъа –
Андады насып...
Къарама къонагъым азгъа –
Алдады къарсы
Тийген кюнню, чууакъ кёкню,
Учунган жанны... –
Алайды: насыбы кёпню
Эрттени – жангы.

КЪУУ ТЕРЕКЛЕ

Жел, чапыракъ таууш этмей,
Биширмей кёгет,
Этеклери жерге жетмей,
Башлары – кёкге,
Къуу терекле турадыла.
Жашаусуз – ала.
Эсгериуле къууадыла –
Ах, чакъгъан тала!

Жол иссиде этмейдиле
Ала ауана.
Жокъ болуб`а кетмейдиле.
Сюелип къала.
Кёк кенглени жарыкъ эте,
Тийген элия,
Сюймеклигинг ачы эди –
Къурмады уя!

Бар эсе да, жокъ эсе да
Насып деген зат,
Къуу тереклени кесгенди,
Чекдирип азап.
Къол узата, женг узата,
Элия – жууукъ.
Ариу чагъып, гюлле чача,
Къалдыла суууп.

ЭРТТЕН ЧЫКЪ

Жерден чыкъгъан кырдыкны
Бири – гюл, бири – мурса.
Барлыкъма эрттен чыкъны,
Къуруп кетмейин турса.

Минчакъ-минчакъ жылтырай,
Минг кёз болуп къарайды,
Сакъ аязда къалтырай,
Кюнню кёзюн марайды.

Кюзгюмюдю, чыкъмыды –
Сау дуния сыйынган?
Неда минчакъчыкъмыды –
Уллу кёкден къыйылгъан?

Тейри жарыгъы болуп,
Ууакъ-ууакъ къалтырай,
Жолумда топпа-толу,
Жата эди чыкъ алай.

КЮНЮМ

Учуз сёлешгенлени
Сёзлерине тынгылай,
Къууанч бермей эштгеним,
Кюнюм кетеди алай.

Аны билмезден болсам,
Жарсымаз эдим артда –
Мен сансыз этип къойсам,
Кимге барсын сёз айтхан?

Шагъырей жаулукъ этип.
Эрий тургъан жүрегим,
Ары-бери да жетип,
Сюе эди сүймезин.

«Сатыугъа береме!» – деп
Айталмаз эдим, баям.
Кёрюп турсам да келип:
Гинасуу кибик – адам.

Амалгъа-затха уста,
Тасхалары – гюняхлы,
Аманат этип, буза,
Анга кюле ууахты.

Къошдум алагъа алдау,
Бразы болуп кесим.
Бир зат а этеди дау...
Ол менден эсе эсли.

СЁЗ

Неге керекди сёзюм,
Къуллукъ этмесе жаннга,
Тынгылай эсенг, сюзюп,
Тюшюналмайын анга?

Сокъур, накъышха тийип,
Бармакъларын ойнатды.
Аны оюму – бийик.
Ол аны сабыр айтды.

Тынгылады акъыллы.
Тели уа уллу кюлдю –
Сокъур кѳрген затланы
Ол кѳралмады толу.

Жашау дегенинг алай:
Сѳз да, сурат да тамам.
Ала бизге айтылгъан
Салам болурла, баям.

Керек тюйюлдю сѳзюм,
Къуллукъ этмесе жаннга.
Жанымдан юзюп бердим,
Сен да таян деп анга.

СЕЙИР ЭДИ

Кюмюш айлай – узакъда
Сени барлыгъынг.
Ушай эди хаух затха
Мени байлыгъым.

Къол аяздан учуруп
Иерча тюйюл –
Келе эди учунуп...
Тохташыр, кюйюп.

Сору эди къарамы
Тангны чарсында,
Къарай эди къадалып,
Алданып къарсха.

Аллай байлыкъгъа ие
Болгъаным – сейир.
Тура эдим таж кие,
Тохтатды Тейри.

«Насып деген таж тюйюл», –
Деди да, кетди.
Аны ол сѳзю, тюйюп,

Ажымлы этди.

Кеси ауушум, тарым,
Кеси жолларым...
Мен турур эдим барып,
Чакъырсанг ары.

КЁПЮРЛЕНИ СУУ ЭЛТИП

Бирикдиреме десем,
Кёпюрлени суу элтип.
Сени кёрюрге келсем,
Сен да арсарлыкъ этип.

Къарай кетип аллыма,
Сакълагъандан эригип,
Ингир салкъынлыгына
Мени аманат этип.

Юзюлмеген жууукълукъ
Байлай эди, балхамлай.
Башха затны унутуп,
Келе эдим мен алай...

Жашау деген – кенг арбаз.
Иги, аман да – тура.
Къадаргъа ыразы – аз,
Кёлкъалды сёз кёп тууа.

Насыбы болгъан аны
Букъдурур теренинде...
Мени санга баргъаным
Ушаймыды келгеннге?

КЪАРАМ

Кёкге кётюрюлюп жүрегим,
Сени кёрюрге суююп, келдим.
Чагъа эди балли терегим.
Кесим да бир насыплы эдим...

Бурулуп, мудах къарагъанда,
Жарыкъ кюннөм жумулуп къалды.
Анга эртте эди батаргъа –
Къучагъы ариу эди тангны.

Сен айтмагъан башха хапарны
Айтадыла ариу кёзлеринг, –
Къыйырында бараса жарны,
Сейир эди билип, тёзгенинг.

Къарамынгы сер ауурлугъу
Тонай эди тангны къууанчын.
Келди бир узакъда турлугъум,
Болалмайын санга кёз ачып.

Тюшлерим – саугъа кибик бир зат.
Къууандым, анда кёрюп сени.
Алай...
«Ол къарамдан эт мени азат!», –
Деп, тынчайтмай турдум кечени.

Сени, мени да умутубуз,
Ушайдыла эки къанатха.
Ол мудах къарамны унутуп,
Юйреналмай къалдым жашаргъа.

СЕЙИР ЭТИП

Сейир этип, ангылайма:
Жолум эртте сайланып.
Билгич сёзге тынгылайма,
Анда кесими танып.

«Жолунг, – дейди, – белгилиди.
Жазылып мангылайда...
Къадар дегенинг телиди –
Жан, жүрек да жокъ анда...»

Къайда, къалай, не этгенме?
Менми терсме, къадармы? –
Айыралмайын кетгенме.
Билалмасам, жарармы?

Эрттен, ингир къууадыла
Бири бирин эрттеден.
Ма алагъа ушайдыла
Къадар бла жан деген.

«Бара эсенг, бар!» – деди да,
Тейри эшикле ачды.
Мен кесим шашхан эдим да,
Кюе, абына, къачдым.

Алай, къайры къачарыкъма,
Къайда бугъарыкъма мен? –
Билгичге барып, тарыкъмай,
Къыйынды манга кетген.

ТУУГЪАН КЮНЮНГДЕ

НАСЫП БЛА СЕН БИРГЕ

Сени туугъанынг манга
Къууанчха болгъан эди –
Ол чыгъа келген тангда
Насыбым туугъан эди.

Андан бери кёп жылны
Келип турама дайым,
Бирде ныхытла тыя,
Бирде уа чагъа жайым.

Мен къарайма аллынга.
Насып да, сен да – бирге.
Келлигинге къууана,
Алгъыш айтама жерге:

Чагъа тургъан акъ тала,
Жол жингирикде гюлле,
Къуршоу болгъан акъ къая,
Кюнде жылтырай, кюле,

Къарайдыла жоллагъа,
Сени келтирлик – ала.
Кюн бугъуннган къоллагъа
Эрттен къучагъын жая.

СЮЙЮНЧЮЛЮК

Дуниягъа туугъанынг,
Сюйюнчюлюкча, татлы.
Мен, ол затха къууанып,
Айтдым: «Не ариу атынг!»

Къарда чакъгъан жанкъозгъа
Ушай эди кюлгенинг,
Бар къууанчланы озду
Сени манга келгенинг!

«Насып деген жулдузгъа
Сени кибик ие жокъ.
Таукел бол да, жол ызла –
Бери келтирликди ол!» –

Деп жырлай эди эрттен,
Сени аллынга къарай.
Ол – уллу умут элтген,
Кимге да келди жарай.

Анга айтама ариу –
Ол унутмайды сени,
Атынгы айта, жарый,
Ашырады кечени.

ЖЫРГЪА САЛЫП

Кюн батады таулагъа,
Жумушакъ атлай барып.
Ол къойгъанды саугъагъа
Атынгы, жыргъа салып.

Анга къарап, сёзюнгю
Жылыуун манга атап,
Этдинг мени тёзюмлю,
Къачымы сылап, жасап.

Анда болгъан кюн кёзю
Жылыу бере жаныма,
Башха сагъышны юзе,
Турады да таныла,

Анга да болдум къурман.
Босагъама кюн жатды.
Сен – насыпха деп туугъан –
Бир талай ариу айтдынг!
ТЮБЕШИУ

Тюбешиу сейир эди –

Узакълагъа созулуп...
Келгенинг иги эди,
Бир кѣп турдунг кьозутуп.

Къадар дегенинг – алай:
Кюзгю кибикди эсим.
Кюнле, жылла да санай,
Алай келгенде кесим,

Сынар ючюн сынарын
Тууады деп хар адам,
Сюймей, билмей кыйнадым,
Алай – кыйнадым, баям,

Жашап тургъан умутну.
Мен алай эссиз эдим!
Бюгюн, аны кьубултуп:
«Кыйынды сенсиз!» – дедим.

ЖАНЫМ – ТЕЙРИ КЪЫЛЫЧЫ

Санга насып излерге
Юйренип кьалып сѣзюм,
Минчакъ этип, тизерге
Изледи аны кѣзюм.

Жарыкъ да, мудах да бар
Минчакъланы ичинде.
Алай бары да мадар
Сюедиле этерге...

Сени туугъанынг кьууанч
Болуп келди жаныма.
Сѣзюм, жулдуз учханлай,
Учду сени аллынга.

Бийик кѣкден дуния,
Къол аяздача, ачыкъ.
Насыбым этди уя,
Айланмай кетип, кьачып.

Жюрегинги кыйнамам.
Жаным – Тейри кьылычы.
Манга сукъланды алам,
Алай сюйгенинг ючюн!

АЙ АЛЛЫМА ЧЫКЪГЪАНДА

Гюл этмеген сабанда
Жырлай болмаз къанатлы:
Ай, аллыма чыкыгъанда,
Шыбырдап аны айтды.

Кюнде кюйген кюй тюйюл –
Жюрек кеси болурму?
Салкъын жауунну суююп,
Ол бир кюнде солурму?

Аны элтген жолланы
Отдан болуп тиллери,
Ала – кёпню жойгъанла,
Суюмегенни, суюгенни...

Ачый-ачый тийгени –
Кюнню кёзю ёртенди.
Ол къарамын ийгенли,
Салкъын деген ёлгенди.

Гюл этмеген сабанда
Айлана эсе умут,
Ай, аллыма чыкыгъанда,
Шыбырдап айтыр: «Унут!

Унут: чакъмазлыкъ тала –
Дунияла терслиги.
Ёмюрден бери алай
Келди, къанат кесдирип».

КЕТИП БАРГЪАНДА

Тау да, тёппе да сайлап,
Кюн бара эди батып.
Келген эрттеним къайда? –
Ол да кетгенди, атып.

Огъурлулукъ урлугъу,
Сабан болуп, чайкъалмаз.
Ол къарап, сакълап турду.
Энди уа – къалгъанды аз.

Чапыракъ таууш этмез
Къуругъан терек къайтып.
Алай эсинден кетмез,
Къуру да турур айтып:

Къалай ариу чакъгъанын! –
Кюнню, кёзю къалтырай,
Жашил жерге акъгъанын,
Сепгил накъышла ызлай.

Не сейирди эсгериу –
Элияла чакъгъанлай,
Жанынг баргъанда кетип,
Аны аллын тыйгъанлай.

АЯЗМЫДЫ, ТАНГМЫДЫ?

Жаумай къалгъан жауунлай,
Адыргысы сагъайта,
Чыгъа келип, бугъуна,
Сени атынгы айта,
Аязмыды, тангмыды –
Тынчайтмайды бир сезим.
Андан жазыкъ бармыды?
Ангыламайма кесим.

Аны тынчлыкъсызлыгъы,
Туман кибик, къайгъылы.
Умут атдан жыгъылды...
Келе эди барлыгъы,
Жете келип, кюн кибик,
Босагъанга жатары,
Сени бетинге тийип,
Кёзлерингде батары.

Аязмыды, тангмыды? –
Терезени къагъады.
Андан жарлы бармыды? –
Ол къачха кнуй тагъады.
Сары чапыракъ болуп,
Сууукъ жерге жатады.
Тас этип келген жолун,
Жюрегиме батады.

СЮЕЛЕДИЛЕ ЭКЕУ

Кюнле, жылла ётгенде,
Алай да бола болур –
Бир кёпдюле кетгенле,
Сылтаула топпа-толу.

Аны-муну да санап,
Жан аурутуп кесиме,
Эрттеним келсе къанап,
Къоркъуу тюшюп эсиме,

Адам жолу гюняхлы
Болгъанына къарайма.
Чакъгъан алма да акъды,
Чагъып турса, жарамай.

Соруу белгиле болуп,
Къарайдыла эртгенле –
Гюнях, сууап да толу
Жашау эте келгеннге.

Башын атар жер излей,
Бара эди суху жел,
Бирин бирине тизе,
Эте билмей кесин сел.

Ахырына таянган
Къарай эди чорбатха –
Тели эди ийнанган
Гюняхсыз деген затха.

Саугъа эди да насып,
Къол аязны узатып,
Аны ызындан чабып
Барабыз, атып, сатып.

Гюняхды, сууапды деп,
Къоркъуу келгени – милдеу.
«Насып деген акъды, – деп, –
Насып деген хакъды», – деп
Сюеледиле экеу.

КЮН

Ойнайды кюн ыранлада,

Бугъады, дорбуннга кирип.
Черек ариу жырлагъанда, –
Анга да кюн кёзю тийип.

Атлайды кюн чегетледе,
Къара агъач къара туююл.
Аны жарыкъ этгенине
Къууаннгандан, ойнап, кюлюп,

Жерге алтын ауун жайып,
Къучакъ керип анга алай,
Назму айтып, жырла тагъып,
Тели эте тургъанынлай.

ЖАУУН

Ызындан сюрген да болмай,
Шош жауа эди жауун.
Жер аны жутады, тоймай,
Унута эски дауун.

Сакълагъан, суюген да хакъды, –
Кёкледен келеди ол.
Умуту жарыкъды, акъды.
Акъ жырлай, жатады жол.

Чакъдырды тюзню, тёшню да,
Сабаннга къууанч сепди.
Тюзледен таугъа кёчдю да,
Хар нени таза этди.

Чорбатда уа – той да, къарс да.
Узакъда кюледи танг.
Бугъунуп баргъан а чарсды –
Жарыкъдан, кюнден къачхан.

Жауунну сюрген да жокъду –
Жел, аяз да ажашып.
Жер тилейди: «Сокъчу, сокъчу!
Тоюнга жаным ачыкъ».

Къобузчу черек эсе да,
Не таудан келген шорха –
Сен саугъа болуп келесе,
Жалкъалы, кюнлю жоргъа!

КЪАЙТЫП

Жюрек – кимден да уста –
Алай алдай биледи!
Аккылы жиберсе кыстап,
Кетип... кыайтып келеди.

Келе-келип, сюелип,
Оюмларын айтады,
Ары-бери да жетип,
Сора артха кыайтады.

Тили, алдау битгенча,
Татлы, жарыккы айлана,
Ол насыпкы этгенча,
Алай кёрюндю манга...

Насып, алдау да – чарсада.
Жыялмайма ууучха.
Мени алдагкы кыарсада
Жаным, санным кыуруша.

СЕН

Сабыр шошлуккыну ауанасы
Сылай эди ариу бетинги.
Келген ингирни ауарасы
Жолла салып, узаккыга кетди.

Дарман болуп, жарасам – иги.
Сюе эдим амал этерге.
Келген жолунг – ныхыткы, тикли –
Ой, кыоймайды ариу кетерге.

Ёмюр озуп, тешилмез кыара –
Сени кыыйгкыан аурууну бети.
Сен тюбединг анга да алай –
Бош, жумушаккы, лаккыырда этип.

Артха салып, ууаккы затланы
Болжал этип турдум кесиме,
Сен ачыу тешекке жатханкы,
Ала бары тюше эсиме.

Ол биз барлыкъ кёксюл тенгизни
Толкъунлары – бийик дуня.
Сакълап турду ол экибизни,
Къурайым деп насыпха уя.

«Сени кёзлеринг кибик, алай
Чууакъ болуп тенгизни бети...»
Ол биз барлыкъ жоллагъа къарай,
Сагъыш этип, сен алай дединг.

«Ариу айтсам, болурса ёхтем!» –
Кюле эди кёзюнгде жилтин.
Таула, жолла, чынгылла ётюп,
Сен манга саугъа болуп келдинг.

Санга къарап, къууанама мен,
Назму тагъып, атынгы къатлай.
Нечик иги эди сен келсенг,
Ариу тангны кюлдюре, атлай.

СЮЙМЕКЛИК

А.Г.

Бушуулу суймеклигинг
Бара эди жоллада,
Бир – уллу кюнлей тийип,
Бир – туююле, тонала.

Къарай эди узакъдан
Аны сезмеген адам,
Къамчи болуп, узала,
Айыбын айта, баям.

Алай сени кёзюнгде
Жаратылгъан сезимни
Жангыз бир деп кёргенде,
Жан, жүрек да эзилип,

Айта эди башхасы:
«Кёзлерине кюн болдунг.
Санга сёз айтхан – ассы.
Огъурлу болсун жолунг».

КЕЧЕГИ ТАУКЕЛЛИК

Тюзлюк кьозуй эди
Кече арасында,
Тангны оза эди
Чарсны кьарасында.

Кече таукелликни
Жолу – кьяя кыйыр.
Келген эрттенликде
Башха тюрлю сыйы. –

Кече терилтгенлей,
Туруп, жоллу болуп,
Ёмюр теренинде
Сабыр тюшюн кьююп.

Тюзлюк, дауун айтып,
Тыя эди солуу,
Ары-бери кыйгып,
Арып, ырмак болуп.

Сары кьяялагъа
Тие тюзлюк дерти,
Кьалкый турганлагъа
Айта эди керти.

Кьоркьюу, сокьурануу –
Кери таукелликден.
Уллу кюнлей, жанып,
Тюбер ингирине...

Алай, оту эрий,
Жарты бола жолу,
Кетеди таукеллик
Кече букьган кьолну.

КЪАРА БОТА

Башына атды да ботасын,
Узунетек тишируу чыкьды...
Эслемедим, тешип кьарасын.
Бара эди эрттенлик чыкьны.

Ёмюрле санаган жоллагъа
Кьарайдыла жарлы анала, –
Баям, тилекле толганына

Ийнанып, жашайдыла ала.

Саркъадыла, эне тарлагъа,
Таза суула кёксюл бийикден.
Не кыйынды жангыз баргъаннга,
Не кыйынды бери келликге.

Умутлу, тынгысыз да болуп,
Анала сакълагъан танглада,
Жиляй эди кёк, толуп-толуп,
Билеклик эталмай алагъа.

Башына къара бота атхан
Тиширыуну къарамын кёрюп,
Не кыйын эди анда батхан...
Не кыйын эди кетген ёлюп.

ОЙНАЙ КЕТИП

Ойнап сёлеше эдим,
Ойлап сёлешдинг.
Жыр, назму эште эдим.
Сен а кюрешдинг
Сагъыш этип, оюмлап.
Хар не – жеринде...
Игилени тоюна
Бир кёп келгенле.

Тау башладан сериуюн,
Къагъады къанат.
Гюлле жыйып – келиуюнг,
Туурса къарап.
Ойнай эди лакъырданг,
Илине, къача,
Насып юлюш кьойгъаннга
Къучагъын ача.

«Жол беригиз! – деп, – манга!»
Учады умут.
Тойда аякъ алгъаннга,
Кёзлерин жумуп,
Къарайды къачхы кюнюм
Сары агъачдан, –
Ол, тойну, жырны суююп,
Бери ажашхан.

Ойлап сёлеше эдинг.
Ойнадым, кюлдюм.
Айтып кюреше эдинг...
Алай мен кюйдюм.
Сёзюнг айтханны кёзюнг
Эте жумушакъ,
Манга, жүрекден юзюп,
Тёлединг жасакъ.

КЪАДАР

Чырпа бёркюн жапханлай
Мангылайына,
Айлана эди къадар
Танг атханында.

Насып къайда болгъанын,
Букъдурулгъанын,
Къайсы жолну кьойгъанын,
Къайда баргъанын

Сурап айланган жанла,
Ташадан къарап,
Турдула жыр айтханны
Ачыуун марап.

Къадар аллы – босагъа,
Арбазынг, баям.
Андан келди, жол сала,
Насыплы адам.

Аны сёзю – жумушакъ,
Даулары да – аз.
Балли терек чакъды акъ,
Ышарды да жаз.

УМУТ

Къанат алып, уча эди,
Бара эди умут.
Ол бир татлы къучакъ эди...
Ачдым кёзню, жумуп.

Жашау деген ныхыт эди,

Къарлы болуп жолла.
Талап кетген ырхы эди,
Тауну этип къолла...

Уллу кюнню жылы къолу
Сылар эди келип,
Бери болса эди жолу,
Бийик таудан энип.

Аны жылы тылпыуунда,
Ташны жарып, чыкыгъан
Кёксюл чёпню кымылдауу –
Ёлюм кючюн жыкыды.

Биле эди аны умут. –
Келе эди алай,
Сау дунияда терслик, къуруп,
Жерге батханынлай.

Келе эди, терек, чагып,
Жерни жасагъанлай.
Жырла айтып, назму тагып,
Келе эди алай.

КЪАЧ

Чыгъа келген кюнню нюрюнде
Чегет агъачлары къалтырай,
Кюн таякъла жолгъа тёгюле,
Жер да, кёк да насыплы алай.

Алтын таракъ ариу агъачны
Тарады саргылдым кекелин,
Женгил аяз, бери ажашып,
Билмей турду неле этерин.

Ёртен алып саулай агъачны, –
Ары, бери да къонады кюн.
Кюзню мудахлыгы кенг къачып,
Эштиледи чегет элде кюй.

Эрттен чыкыда кёреди кесин
Чапырагы кызаргъан бусакъ.
Жыйып бошап оюмун, эсин,
Излемейди кюз арты жасакъ.

ЫННАМ

Этегине тюшюп минчакъла,
Зикир айта, олтурду ыннам.
Ол къара деп айтмазы акъгъа
Керти эди, бек керти, баям.

Тазалыкъны тагы жоллары
Жарыкъ болуп дуня эрттенден,
Аны кюч-къарыу да къойгъанлы,
Тилек эди, алгъыш – этгени.

Къарындашына, туудугъуна,
Къоншулагъа, узакъ жууукъгъа...
Аны алайлай турлугъуна
Ийнанып, эс бурмадым жукъгъа.

Атлы болуп, учады заман,
Бир бийикден бирине чыгъа.
Тюшге кирип къалгъанды ыннам,
Минчакълары – кюмюшбет чыкъла.

НАСЫП

Эрттенликге ушап, ауазынг
Кюлдюреди терезе кёзню.
Аны жылыуундан аязып,
Къагъытха тюшюрдюм акъ сёзню.

Аманатха – хыянат къайда?!
Тёгюледи дуня насыбы.
Сен мени айыргъанынг сайлап
Жанымы жангыдан жапсарды.

Белгисизлик туудургъан – соруу.
Сюедице хар ким ачыкъны.
Айтама мен, кесими къоруй:
Сёзюнг, кюн болуп, алай чыкъды.

КЮРЕШ

Аллыма кюн чыкъгъанлай,
Жарыкъ эди къарамынг.

Энтга да сен чыкь алай...
Ачый тургъан жарамы
Кёз турасында тутуп,
Шош келеди эрттенлик.
Ол, кьоялмай сууутуп,
Сен ташагъа кетгенли,
Сууурады тилинде
Сёзню, ызны да халын, –
Сен биринчи келгенден
Бюгюннге дери барын.

Ауру кьызыуу тийип,
Эрийдиле сёзлеринг.
Къадарыма баш ийип,
Келмей эди тёзерим.
Кырдыкбаш юйден къарап,
Мудах эди насыбым.
Ол тура эди жарап,
Мен аны да къачырдым.
Жашап турады чарсда
Къарамынгы къайгъысы.
Жарсыуум ургъан къарсдан
Жан, жүрек да жайыкъды.

САГЪЫШ

Чарс бёлеген таш
Кюнлюмде жатды.
Бермейин кёз-къаш,
Танг алай атды.

Бугъунду тасха
Къая ыранда.
Келгени – ансдан,
Кюнню аллында.

Кече ашыргъан –
Мени сагъышым,
Санга аталгъан
Сёзюм, алгъышым,

Атынгы айтхан
Ариу насыбым...
Болмады къайтхан,
Ары ашыгъып.

БИЗ

– Къалай ийнанайым сени сёзюнге,
Къарап тургъанымлай эки кёзюнге?!
– Сыйынмайды къарамыма тансыкълыкь.
Менде жокьду, ийнан анга, жан тынчлыкь.

– Экибизни эки жүрек жарабыз.
Къалай болсун, ала барда, арабыз?
Ары жаны – бийик къая, бери – тар.
Аякъ басхан жерлерибиз бары – жар.

– Узакь тюйюл ауанабыз бир бирден.
Къыйынмыды ол затлагъа женгдирген?
– «Умут – тау башында...» – деди акъылман.
Къуру мен тюйюл кёреме жангылгъан.

АЛАЙ ЭДИ

Ызлай эди тансыкълыгъым санга жол.
Кёз байлап да, таба эди аны ол.
Итиниуюм, байракь болуп, – аллымда.
Бир аз эди, бир кёп бизни жанлыла!

Къууанч этди ол затлагъа жүрегим,
(Баям болуп тура эди сюерим.)
Къыйнагъаным, къыйналгъанынг – жарсыулу,
Алай насып деген аладан уллу!

Къарайса сен, келликди деп, аллыма,
Мени кёрюп, айтхан сёзюнг жангырып.
Сени кёзлерингде туугъан насыбым
Уллу болуп, туралмайма **жашырып**.

ТЮРТЕМЕ ДЕП

Кюнден толуп, алай келген оюмла
Барадыла, ачый-ачый, оюла.
Жашадыла мени кибик минг адам.
Ала да ачый келгенлери баям.

«Угъай!» – дедим. Жүрегим озду аны –
Тюртеме деп, сейир эди тартханы.
Къыланч болду, къая да болду жолум,

Табындыла Аллахха эки кьолум.

Тюзню сайлап, атлай эди умутлу.
Жаным аны кертилигин унутду.
Кесин атып, бара эди ёрлеге,
Сейир этип, аны кьарап кёргенле.

Балли терек чагъа эди арбазда.
Ол, термилип турду да, чыкьды жазгъа.
Мен барама, сени сёзюнг эштилип,
Киши тыймазы баямды, кечди деп.

СЕН

Мени санга ушагъан тансыкьлыгъым,
Тура кетип, бир кёп этди кьылыгъын:
Кюледи ол, жарыкь болуп, ачылып,
Башха кьайгьыланы бирден кьачырып.

Келеди ол, жомакь болуп, аллыма,
Батады ол, кюнюнг болуп, жаныма,
Кёпюр болуп, жатады ол арада,
Экибизге сюеди ол жараргъа.

Бу суймеклик эрип кетмесин дединг,
Аны киши эниш этмесин дединг –
Эштир ючюн саулай дуня аны,
Кесинг атап, алай айтдынг атымы.

ЮЧ ЖОЛ

Юч жол айырылгъандан
Башлана эди жомакь.
Ол тьююл эди жалгъан,
Кеси да – ариу, омакь.

Келе эди жомагъым,
Салкьын аязгъа ушап.
Анга термилген жаным
Ашыгъып, кере кьучакь.

«Жашау да жомакьды!» – деп,
Кюле эди эрттенлик.
Чагъа эди гюл кюлде,

Мени сейир этдирип.

Юч жол айырылгъаннга
Бара эдим ашыгъа,
Туурадан къарагъандан
Ол тасханы жашыра.

Къагъа эдим эшигин,
Билмей кимле ачарын,
Къала эдим кечигип,
Тыя жомакъны аллын.

Манга деп, байрам этген –
Бола келген, болмагъан...
Ол эртте, эртте эди –
Энтта бизни къоймагъан.

ЖАШЧЫКЪ БЛА АППА

Къамичисин чакъдырып
Арбазда, жолда,
Темир къуршоу чапдырып,
Секиртип жоргъа,
Ойнайды жашчыкъ алай,
Къууанып, кюлюп,
Жангы тангнга чыкъгъанлай,
Бютюн бек суююп
Кючюк чапхан арбазны,
Къумлу орамны,
Жылыу келтирген жазны,
Жарып къарамы.

Чууакъ кёкню бийигин,
Акъсыл булутну,
Къызыл кюнню тийгенин,
Кёзню жумултуп,
Суюдю да, сау аламгъа
Къууанчын айтды...
Сукъланды ол жашчыкъгъа
Дуния къарты.
Таягъына таянып,
Къарады аппа,
Узакъ кетген жашлыгъын
Миндирип атха.

ДАУ

Терезеде тохтап къарамынг,
Жюрегиме барады кирип.
Киши кёрмез анда жарамы –
Сёзюме да салгъанма кирит.

Къадарыма болама къаршы.
Кече билген – кеси. Ангылар.
Жер да, кёк да биргеме жарсый,
Жарсыуларым бары – жангыла.

Сууукълугъу кюйдюреди жан.
Эки дуня – эки да сынау.
Бийик кёкледен къарап тургъан,
Санга энтта да этеме дау:

Жашаргъа деп алай термилген!
Сен анга да тапмадынг дарман.
Бош кёреме сенден тилеген –
Сени жандауурлугъунг – жалгъан.

Сынайма деп, къуру да мени
Жолларымы кюе кёпюрю.
Алай жарыкъ, ариу суйгенни
Неден этдинг къысха ёмюрюн?

Айланмайды тилим тилерге,
Энди къатлап насып юлюшюн.
Кёзюнг къыйып, шо аны жерге
Кийирдинг да, кълдым къурушуп.

ТЁРТ КЮННЮ

Айны сыйдам бетине
Сен тияллыкъл болурса –
Жанынг учуп кетгенли,
Сен бир узакъл жоллуса.

Учхан жулдуз тюшген жер
Жарый болур, кълтырай.
Жаным адыргы этди,
Ашыргъанын ангылай.

«Хар не да иги болур.

Сен жарсыма, – деп, – былай».
Къайгы этгенлей турдунг,
Къолунг башымы сылай.

Къоркъ эдинг, сен кетсенг,
Ачырма деп мен андан.
Ол къалгъанды эсимде,
Ой, болалмадынг дарман.

Алай... ёлмегенме мен.
Энтга турама жашап,
Сен болмагъан төрт кюнню:
«Бир, эки, юч...» – деп санап.

АЛДАУ

Кюе эди эрттен – кюйдюм.
Сына эди жауун – сындым.
Эки тобугъуму туююп,
Умут элтген жолдан тындым.

Кесеу бола турады танг.
Уллу отлай, кюеди ол.
Сени, мени да таныгъан
Ажашдырып, жатады жол.

Сен кетгенде, санап саны
Болуп болалмагъан сынау
Алдай, кюе эди жаным,
Кюе эди, ачий, къыйнай.

Къара, узун кечеледе
Эрип кетди ариу умут.
Сейир этдим кечгенлеге,
Жиляй кетип, жарсып, улуп.

«Хар не да тап болур, – дединг, –
Къопсам, барырбыз тенгизге...»
Ол бир эртте, эртте эди,
Кюле эди экибизге.

БАТАР КИБИК КЮН АРЫ

Элек этип жанымы,
Жиляйдыла кюйлерим.

Келе эдим жашырып,
Сейир эди кюйгеним.

Хорлам тангы атханлай,
Таза эди эрттенлик.
Сен бир ариу айтханлай,
Жаным – учуп кетерик.

Сенича ариу суйген
Анда, мында да болмаз.
Къамичи болуп, туйген
Жауун энди тохтамаз.

Къатлай-къатлай, атынгы
Унутдурмаз бир кюнде,
Ол къуру да айтылып
Турлукъду жырда, кюйде.

Ол сен берген насыбым
Сенден артыкъ жашады.
Аны узакъ къачырып,
Бара эдим ташаны,

Сени суйген жүрегим
Ёчюлюр деп, къоркъгъандан.
Туура болду кюерим –
Къайры кеталгъын андан?

БУЛУТЛА

Сенден артыкъ жашады суймеклигинг.
Бюгюн иш да кёргюзтеди беклигин.
Сени узакъдан таныгъан булутла
Кетедиле, жауунларын улута.

Ол кюн ала къар болуп да жаудула,
Къыш келгинчи, акъ тауладан аудула.
Сен акъ къарны суйгенинги билгенден,
Ала – санга къайгъы сёзге келгенле.

Бурдум этип жаугъан къарны жарсыуу,
Унутдуруп башха тюрлю ачыуну,
Къурушдуруп, акъыл, сан да сагъайтып,
Турду кычырыкъ этип, кюйюн айтып.

Ол кюйде уа – дунягъа кёлкълды:
Кёкден алып, сени кёрге салалды
Экибизни суймеген уллу къадар.
Табылмады ол затха бизде мадар.

Сенден артыкъ жашагъан суймеклигинг
Кёргюзтгенлей турады да беклигин,
Узакъладан къарайдыла кёзлеринг.
Не сейирди мени анга тёзгеним.

КЪАЛГЪАНЫ

Къол жаулугъунг къалгъанды,
Анга бугъуп, жилиргъа.
Дуня сёзю жалгъанды,
Айтылады къыйнаргъа.

Бийикледен къарайды
Тасхаланы билген ай.
Ол жаныма жарайды,
Кюйлериме тынгылай.

Къалгъандыла сёзлеринг,
Манга билек болгъанлай,
Мени суйген кёзлеринг
Ариу айта тургъанлай.

Алагъа къарай кетсем,
Ой, эрийме, ачийма.
Башха затда жокъ эсим,
Кетгенинге жарсыйма.

Дау айтама къадаргъа,
Ары, бери да буруп.
Сёз табалмай айтыргъа,
Ол къарай болур, бугъуп.

СЕН

Урлап, бугъуп, къарадым,
Келирсе деп, аллынга –
Тилегеним жарады:
Кёпдю мени жанлыла.

Сен а – мени ёкюлюм,

Уллу кюн болуп, кюйдюнг.
Узакъ эди ёмюрюм –
Сен алай ариу суюдюнг.

Дуня серинию –
Жан тоймагъан ауазынг.
Мени кёкге сууруп,
Кёргюзтдю да кёк жазын,

Аны кёууанчы – узун
Деп, алдана тургъанлай,
Къычырды къара кёузгъун,
Келип, палах ургъанлай.

Жан-жанымы ашата,
Акъылымы апчыта,
Андан-мындан таш ата,
Келедиле, жукъ айта,

Сен да, мен да суюгенле,
Сени, мени жууугъум...
Къайгъы этдинг кетерге,
Эшик къакъгъанда кёуугъун.

«Сени жанынга тиер
Ким болса да», – деп къоркъдунг.
Жашау адетин биле,
Адыргы эди жолунг.

Керти болду, алай ол
Сан этер кибик туююл.
Сени элтип кетген жол
Сыйындырмагъан куююм,

Кече сайын къанатын
Жуургъан эте манга,
Босагъа ташха жатып,
Алай чыгъады тангнга.

САКЪЛАЙ

Жырны къысха сёзлери
Айтыр эселе барын,
Деп, алагъа кёлленип,
Турама барып-барып.

Тынчайтмайды жүрекни
Сыйы кетген насыбым.
Аны, жолла жүрютюп,
Айландырып жашырын,
Туруп турдунг, жанынга
Къаты къысып, ийнакълай...
Мен къарайма аллынга
Кече-кюн, сени сакълай.

ШАГЪАТ

Ёмюрле белгиси болмагъан
Бир къарыш да жокъду жерибиз.
Къарасанг да, къарам тоймагъан
Журтубуз – таубуз, элибиз.

Оюлгъан къаяла, къалала,
Атлары сакъланган тау тикле –
Барысы да, санай баргъанда:
«Биз шагъат болайыкъ! – дедиле. –

Биз шагъат болайыкъ тойлагъа,
Биз шагъат болайыкъ палахха.
Ташлада белгиле къойгъанла
Барысы да ёмюр барлыкъла...»

Тихтенген, Къапчыгъай деп атап,
Келгенле, жолланы юйрете,
Сёзюгюз, жырыгъыз да – азат,
Къадама кюнден бери жете.

Тынгылайбыз – жерни макъамы
Эштиледи ёмюр теренден.
Ол, жайып огъурлу къанатын,
Кюй этеди ачый кетгеннге.

Белгиле къыйматы – бир уллу:
Жан, жүрек да болады ёхтем.
Таулада жашап тургъан таулу
Ёмюрле кёпюрюнден ёте.

ТЕРЕЗЕЛЕ

Бийик хуналагъа бугъунуп,
Жазыкъдыла терезе кёзле.

Аяз, келип, ёшюнюн уруп,
Айта болмаз хычыуун сёзле -
Ариу сёзле – тангны жарытып,
Кюнню кёзюн кюлдюре келген,
Жюрек жарсыуланы арытып,
Къучакъ толу бир умут элтген.

Хапар, жомакъ, таурух – узакъда.
Шошлукъ кысып тургъан – жарсыулу.
Тёзериги келмей тузакъгъа,
Терезени сакъ жауун жууду.

Жууду да, ызына къарады:
Темир къабакъланы беклиги,
Жарыкъ тангны эте жаралы,
Жюреклени шургу этдирди.

Келе эди, жауунну къуууп,
Арба ызлы жоллада кюнюм.
Арбазда уа – хар не да сууукъ,
Узакълада саргъала кюнлюм.

ОРАМДА

Манга нёгер – узун ауана,
Жерге тюшюп, анда бугъунду.
Сени айтханынга тынгылай,
Жюрегим башха тюрлю урду.

Кюледиле орамда кызла,
Ариу чачларында кюн ойнай.
Алагъа тагъылып, жол ызлай,
Кюн бара эди, жарыкъ атлай.

Жарыкълыкъ да, кюн да биргелей
Барадыла сахар орамда,
Экиси бир бирге тюрреле,
Алай насыплыдыла ала.

Сени айтханынга тынгылай,
Бзларындан къарап аланы,
Хар нени да билмей ангылай,
Нек эсе да жаным – жаралы.

Узакъгъа созулгъан ауана,

Жерге букъмай, жүрекке букъду.
Сени айтханьнга таяна,
Ол сан этмей келди да жукъну,

Тюбешиуню ариу къууанчы
Ёмюрлеге жетерик сунду...
Аны хорлай тургъан ачыуум
Босагъа ташны сакълап турду.

УМУТ

Кёкде жүзген болмаса,
Жерге тюшмеген умут
Айланады, жол сала,
Желни къанатын тутуп.

Биле турсам да аны,
Келип, къолгъа къонмазын,
Ызын ызлайды жаным,
Сакълап туруп акъ жазын.

Жашил жайгъа жол узакъ –
Не барама, барама...
Этген антымы бузсам,
Сен ажымлы къарама.

Былай къарагъанда, тап,
Сабыр болгъан жашауну
Болумсузлугъум малтап,
Айтдырады кёп дауну.

Кёкде жүзген умутха
Сени атынгы атап,
Башха затны унута,
Барама къатлап-къатлап.

Жаным учса да кёкге,
Кесим къалгъанма мында,
Ийнан, ийнанма кёпге,
барды бир сейир марда:

Къол аязны ачханлай,
Учхан кибик къанатлы,
Учады умут алай,
Жетмез кибик акъ атлы.

ТЫЗЫЛ

Тызыл тарындан
Келеди, жортуп,
Дуния дауургъа
Юлюшюн къошуп,
Юрдю череги.
Чабагъы да – кѣп,
Ариу тилеги,
Жырлары да – кѣп.

Келеди алай –
Ашыгъып, чабып,
Жырлай эм ойнай,
Сюйгенин табып.
Келеди, жашил
Тарны жырлата,
Кюннге кѣз къысып,
Тасхасын айта.

Къая къызлары
Да эте эжиу,
Дорбунларындан
Чыгъыша кезиу...
Тызыл тарында
Жашайды жомакъ:
Тауруху, жыры –
Бары да омакъ.

ЖЮЗ КЕРТИ

Жашау берген зауукълукъ
Кѣтюрмеген кѣлюмю
Айтханларын букъдуруп,
Къууа эдим ёлюмню.

Таукел кючлюню озду –
Жомакъ эди билгеним.
Кеси кесиме къозуп,
Бара эдим тилленип.

Айта эдим жюз керти, –
Кюле эди къонагъым.
Бир этдим да жюз дертни,

Къысха болду жомагъым.

Сууукъ къышны кюнюнде,
Сакъал, мыйыкъ да сылай,
Женгил аяз кюлгенде,
Сюеле эдим алай:

Билип кечге къалгъанын
Сёзюм, санга аталып,
Жолну куртла жапханын,
Жазым бошалып къалып.

КЪУЧАКЪ

Къайтады суу да ызына...
Анга шагъат болуп келдинг.
Ата ташынга жол ызлай,
Сен умутлу, жарыкъ эдинг.

Жашлыкъ – жомакъ кибик бир зат,
Ажашдырып узакълада,
Этип къоялмайын азат,
Сени тыйып айланганда,

Татлы термилиуге ушап,
Турду Ата журтну кюню:
Санга кере эди къучакъ,
Сени излеп, ачып, кюйюп.

Кеси жеринге ёмюрге
Келгенлигинг а хакъ эди –
Игилик болуп тегюлген
Жырынг, сёзюнг жомакъ эди.

Алтын этеги журтунгу
Аллынга тюшноп жатханда,
Башха затланы унутуп,
Уллу кюн таугъа батханда,

Жиляп ёлюр эдим, санга
Келгенинге къууаннгандан.
Къалгъан эди анда – тауда
Жырым, къанат болуп санга.

ТЮБЕШИУ

Кече, экили болуп,
Къарады таудан.
Къучагъынг кюнден толуп,
Келгенинг – саугъа.

Кече, жукъуну тыйып,
Айланган чакъда,
Жибермем, кёзюм кыйып,
Сени ол чарсха.

Жомакъ кибик, бу кече –
Жулдузлу, айлы,
Къууанчы манга кече,
Алай айланды.

Гюлге, жаннга да ие,
Оноучу да – мен,
Къолум къолунга тие,
Биргеме келген.

Бетден бетге тюбеге
Эки да къууанч.
«Насып къайдады?» – дединг,
Эшикле ача.

Саулай дуня тенгли
Аллай бир насып,
Сунмай тургъанлай, келди,
Кечеге жарсып.

Санга, манга да жетер
Кибик, бир азат –
Ол бизни тели этди.
Айтма, деме зат.

ХАПАР

Окъ болуп, жетди хапар.
Жер а жууап этмеди.
Кюйюмю санга атап,
Бара эдим: «Кетме!» – дей.

Бара эдим, жыр айта,
Ол затны эштмез ючюн,

Сёзюм, ызына къайта,
Ажымлы этмез ючюн.

Бара эдим, тилленип,
Башха таурухха кете,
Кюе эди билгеним,
Жанымы кьула эте.

Дылгам бийикде къанат
Алалмай кьалгъан умут
Ачыта эди, къанап,
Кеталмай кюйюп, кьуруп.

Кирир эдим – ышыкъ жокъ,
Жилясам, къанар эдим.
Ол хапар тюйюлдю – окъ,
Мен андан жана эдим.

Санга тийип биринчи,
Манга чартлагъанды ол.
Сен иги эдинг, энчи.
Санга тас болгъанды жол.

КЮРЕШЕМЕ

Кюрешеме унутуп
Тансыкълыгъымы санга.
Тюшлерими кьубултуп,
Алай чыгъама тангнга.

Кюрешеме... Мухурлай
Атынг кьалды жанымда.
Къадарны биче, туурай,
Къарайды ол аллыма.

Чекден ётдю деп, къарап,
Сакълап турсам да аны,
Башха жолланы сайлап,
Манга атады жанын.

Къатлайма мен атынгы,
Китап сура айтханлай,
Ариу эсгериу, жарый,
Бизни таба къайтханлай.

Алай... кьайда болгъанынг
Тюшюп кьалса эсеме,
Жаным, ачы кьычырып,
Тыйдырмайды кесеме.

Анда барды дуня.
Сен жокъ эсенг, не да – жокъ.
Къурала тургъан уям
Сууутуп кьойгъанды окъ.

КЕЛ АРТХА

Ачыкъ шагъатлары кёп
Менде баргъан кюрешни.
Бийикден кьарайды кёк,
Ийнарла, кюйле эштип.

Жаннет эшик ачылып
Сени кибик асылгъа –
Тура эдинг жашырып,
Мени кьоймай жарсыргъа.

Энди уа кьалайма мен?! –
Ол дуниядан кьарап,
Хар нени кёре эсенг,
Энтта тур мени аяп.

Энтта сёлеш, атыма
Ариу айта узакъдан.
Кьойма кюнню батаргъа.
Сен кьайтхынчынга артха.

КЕЛГЕНДИ

Ачыу кеси келгенди,
Таукел болуп, тирилип.
«Энди айлан, – дегенди, –
Къара жыйрыкъла кийип».

Сен а – къара суймеген,
Уруша эдинг дайым:
«Былай къара кийме!» – деп,
Тансыкъ кьучагъын керип.

Соя тургъан аурууну

Къыйынлыгъын ангылап,
Мен кюе эдим къуру,
Турсам да шош, тынгылап.

Ариу айтып да кёрдюнг,
Манга ажым да этдинг.
Ариу, татлы да сёзюнг
Мени тау башха элтип.

Жанынг ёлюмсюз кибик,
Ийнанырым келмейди.
Сен суймегенни кийип,
Мени киши кёрмейди.

Алай алып кетгенин
Къадар артха бермейди.
Мени кюйле этгеним –
Анда атынг ёлмейди.

КЪУЛА ТЮЗДЕ – ЖАШ АДАМ

Сёзю, сорууу кюйюп,
Къула тюзде – жаш адам...
Ёсдюрген эди суйюп
Аны анасы, баям.

Жукъу къачхан кечеле
Билек болуп жанына,
Тилеги кёкге жете,
Къарап турду аллына.

Къуран сурагъа ушاپ,
Сыйдам болгъан тилеги,
Кере эди ол къучакъ,
Келмей аны иери.

Къарай эди кёзюне,
Ариу бетин сакъ сылай.
Сурат ийди, тёзерге
Онг берлигин ангылай...

Сабий жашланы, элтип,
От ичине атханла,
Аланы жарлы этип,
Кеслери тынч жатдыла.

Уча излеп, кѡауалны
Ары, бери бургъанла,
Кюрешни ачып аллын,
Чынла сакълап тургъанла,

Топла-окъла атдырып,
Жоядыла жашланы –
Къула тюзде атылып
Тургъан бурмабашланы.

Жиляйдыла анала
Ёге болгъан кыралда.
Жокъду энди алагъа
Къууанч, байрам да алда.

Сиз ёсдюрген балала
Жатмайдыла алайда,
Чынла сакълап тургъанла, –
Къуллукъгъа деп туугъанла.

ХАР ОКЪНУ ДА

Хар окъну да – кеси тюзлюгю,
Ачыу келтиргени, жарсыуу.
Атылды да – жашау юзюлдю,
Тас болду бир жанны асыуу.

Къолунда Аллахны келямы,
Жолгъа къарап сюелген – ана.
Ненча тилек – минчакъ санады
Ата ташдан атлагъан жаннга.

Байрамы да, тойлары да ол –
Ана кёзню керти къууанчы.
Аны алып, кетип баргъан жол
Татлы болсун, болмасын ачы.

Хар окъну да – кеси терслиги.
Жанны излеп, тапханы – сейир.
Ол жол тапмай айланса – иги,
Болуп турса къуру да кери.

Тёречи да, сюдю да – сыйлы...
Бахчалада къуралды асмакъ!

Келген кышны узакъгъа тыйып,
Къызарады таулада къасмакъ.

ЭНДИ УА

Тюзлюк сурап турдум Аллахдан.
Энди уа... байланнганды тилим:
Сени къутхармагъан палахдан,
Мени да аямазын билдим.

Къуран да, сууал да энди не
Кёчюп баргъан жарны эрнинде?!
Санга, манга да болуп ие,
Керек эди жетип келирге...

Кюйген журтха къарагъан – кыйын.
Мени кибикле топпа-толу.
Кёмюр болуп къалгъанны жыйдым,
Болдунг да сен бир башха жоллу.

Эки кёзюм къарангы эте,
Къарап къалдым ызынгдан сени.
Айтхан сёзюнг ёкюлюм эди,
Сенича, ол ачитмаз мени.

ТЮБЕРМЕ САНГА

Учсам, жилтинчик болуп,
Уллу аламгъа,
Сурап айланмай, соруп,
Тюберме санга.

Тюберме да, учарма
Сени биргенге,
Жулдузчукъгъа ушарма
Аллам кенгинде.

Сени бла тюберме
Ариу танглагъа...
Мени жерге жиберме,
Турайым анда.

Мен, къар болуп, жауарма
Сары арбазгъа.
Туман болуп, ауарма

Кечикген жазда.

Жауун болуп, келирме,
Кюле эм жилий,
Ариу жанынг солур деп,
Манга тынгылай,

Жетип, алып кетер деп
Мени кёклеге,
Санга нёгер этер деп,
Чыгъарып ёрге.

Учсам, жилтинчик болуп,
Уллу аламгъа,
Жюрегим кюнден толуп,
Тюберме санга.

САНГА КЕЛГЕН – СЁЗЮНГ КЕРЕКЛИ

Т.А.

Шыйыхла жоюлгъан дуняда
Аллахха жумуш этген – кыйын.
Сууапланы оза гюняхла,
Эниш эте адамны сыйын.

Ариу сёзюнг ташны да тешер.
Аллах бла байламлыкъ – уллу.
Сени тилегинг алгъа жетер –
Аны жалан жюрегинг кьюуду.

Таза болгъан – кыйда да иги.
Тазалыкъны белгиси – ёкюл.
Сени бизге саугъагъа ийген
Арабызда этгенди кёпюр.

Санга келген – кюйю кьоркьютхан.
Жарсымагъан босагъа тешмез.
Сен – ачыуну отун сууутхан,
Сен этерни башха жан этмез.

Жууукъ туююл, шуёх да туююл
Эшиклени кыагъа тургъан жан.
Алай, ол келди эсе куююп,
Сен этмей кыймазса аны сан.

Тынгылагъан, айтхан да – кыйын,
Балхам болгъан сёзню иеси.
Кюй этгенни жарсыуун жыйып,
Аны ючюн тилекчи – кесинг.

Шыйыхла жоюлгъан дуняда
Иги болгъан неден да кыйын.
Сени барлыгъынга кьууана,
«Бийик болсун, – дейме мен, – сыйынг!»

ТАМЫЧЫДАН, БАЛЧЫКЪДАН

Жюрегими басарыкъ
Эсде тургъан сёз болур.
Мени биргеме кьалып,
Ол кьатланганлай турур.

Тамычыдан, балчыкъдан
Ишленген эсе адам,
Эрттен ишленди чыкъдан,
Сора кюнден да, баям.

Сураларын саната,
Тилек этдирди кьуран.
Тура эди танг ата,
Жетип кьалгъанда кьуугъан...

Кёрмез ючюн кёзлерим,
Ачмаз эдим аланы –
Бара эдинг ёргени,
Кюн кюйдюрген таланы.

Анда чакъгъан гюлледен
Эшилген эди умут.
Кюнлюм бети кюйгенли,
Кетгенди ол да кьуруп.

КЪАРАМ

Сатыунгу кёргюзтюп,
Артда айтдын багъасын.
Жандан эсе, кёз – жютю,
Энтта иги кьарасын.

Ахырысы, кьысхасы –

Неде тохтарыкъ болур?
Жолуму – жангыз башы,
Бутагъы – топпа-толу.

«Этегинги кес да, кет! –
Деп, тарта эди аяз, –
Этеринги бюгюн эт.
Тамбла хар не да – тас...»

Сатыуларын кёргюзтюп,
Къадар айтды багъасын.
Жандан эсе, кёз жютю,
Энди тешмез къарасын.

Энди чыкъмаз аллынга,
Келесе деп, къууанып...
Къатлап турма жаныма –
Къалгъанды ол ууалып.

АЛАЙДЫ

Алгъыш бла башланып,
Алай баргъан жоллада
Айлана эди насып
Кеси этген тойлада.

Шукур болсун, анасы
Къарап тургъан аллына
Къайда да сау айлансын,
Къоркъуу болмай жанына.

Эшик къакъгъан палахны,
Тилек этип, ашырыр.
Аманаты – Аллахха,
Къайгъы, къаугъа къачырыр.

Атха миннген – атында,
Жаяу баргъан – алайлай,
Аналагъа антына
Ие болуп тургъанлай,

Юйю таба къарайды,
Анда букъгъанча эрттен.
Ана сауда, алайды, –
Къайтып келликди кетген.

СЕН ДА, МЕН ДА СЮЙГЕНЛЕ

Келедиле ызымдан
Тынчайтмагъан ауазла,
Батхан кюнде кызара,
Къанат болуп аязгъа...

Сени атынг тюйрелип
Ачы айтылгъан даугъа:
«Сюе эдинг... Кюй! – деди, –
Къайда сен тапхан саугъа?!»

Кимден да терк къармашып,
Экибизни суйгенле,
Бир бири бла талашып,
Селешдиле, кюйдюре.

Мени уллу саугъама
Башха кез бла къарай,
Жанынг таудан аугъанда,
Къатлай, оюмлай, санай...

Тыяр кибик аланы,
Къайда сенде кюч-къарыу.
Айта-айта атынгы,
Бара эди тарыгъыу.

ЖАШАЙДЫЛА ЖЕРДЕ АДАМЛА

Жашайдыла жерде адамла.
Хар бирини – энчи къадары.
Башха тюйюлме мен аладан,
Барама жол салып, къадалып.

Узакъ аулакълда жатханла
Тюшлеринде бардыла тюзню...
Кюннге ушап, алай батханда,
Шо бирини келмеди кюзю!

Санап, саны болмагъан сабий
Жатадыла кызыл юзmezде.
Малкъар элде чагъады балли,
Ала энди аны керmezле.

Таулу жырын айтады черек,
Тагы суула чаба, кьошула.
Чачын тарап, жашил тал терек
Анга келип кьалды кьоншугьа.

Ала энди аны эштмезле, –
Сары кьумла бийлеп араны.
Суху желле ары элтмезле
Ала сюер ариу жырланы...

Жашайдыла жерде адамла.
Мен бирлери болдум аладан.
Сюймей эдим ары кьараргьа...
Жангыз мен туююлме кьарагьан.

КЮЙ

Сууукь жерни кьучакьлайды кюн,
Кючу жетмей мадар этерге.
Узакь тюзде эштиледи кюй,
Кёзю кьыймай кьоюп кетерге
Сен айланган ариу жолланы,
Сен кьарагьан терезе кёзню.
Аны менден иги онглары –
Ол кюйюп бошамады, тёздю.

Жел кьанатларына илинип,
Сылай болур кьабыр тёбени.
Кьадар, сени ары кийирип,
Бузгьан эди бир кёп тёрени.
Санга чакьмагьан жазны кёрюп,
Турур ачып, кьысылып жаным.
Сен – жангыз, мен минг кере ёлюп,
Турлукь болурма кюйюп-жанып.

КЪАЙДАДЫ?

Келип, таугьа кьоннган булутла
Биледиле сени юсюнгден. –
Башха дауларымы унута,
Айтама: «Кьайда жазны сюйген?»

Мени жырларыма тынгылап,
Жумушакь кьарагьан бетиме,
Тасха жарсыууму ангылап,

Кюрешген насыплы этерге?

Къайдадыла аны алгъышы,
Манга айтхан къанатлы сёзю?»
Бара эди заман ашыгъып,
Ачхан кибик, бир къысып, кёзню.

«Къалса эди, – дедим, – тылпыуу...»
Биреу айтды: «Дуния – жалгъан».
Бзынгдан суймеклигим къууду,
Кетер ючюн сен кетген жардан.

САНГА ТЮБЕГЕНИМ – КЪУУАНЧЫМ

Санга тюбегеним – къууанчым.
Эсгериуом кюледи андан,
Насып эшиклерин кенг ачып...
Не иги эди анда къалгъан!

Кюедиле кюнлюмде тёшле,
Къачхы кюнню кёзюнде къалып.
Къар сууукъгъа, желлеге тёзе,
Туман болуп, босагъа алып,

Мени эрип кетмеген жаным,
Сени излеп, кёп жолла келди,
Айтхан сёзюнг, биргеме къалып,
Назму сёзге, жаргъы да кириди.

Кече сайын, тюзге къаратып,
Жулдузлагъа кюйле айтдырды,
Атхан тангларымы къаралтып,
Узакъда сыбызгъы ойнатды.

Эсгериуом – мени къанатым.
(Ол болмаса, дуня – къара.)
Мени учуп баргъан акъ атлым,
Чагъа тургъан кюн бетли талам.

Туман, жел да хорланып анда.
Кюледиле сени кёзлеринг.
Башха затла бары да – жалгъан.
Насып эди сени кёргеним.

Санга тюбегеним – къууанчым.

Чагъадыла кюнлюмде гюлле.
Эсгериуле эшигин ачып,
Къарайды озгъан насып, кюле.

ТАНСЫКЪЛЫКЪ

Сени кёрюрге суююп,
Атлар эдим сыйратдан.
Эки ортада куююп,
Тансыкълыгъым – жилиятхан.

Андан да къайтыу болса,
Иги эди шо бирде...
Къырау къагъып, жай онгса,
Жюрегим кёрге кире.

Къарап, сени кёрюрге
Болса эди бир амал,
Жанны эки бёлюрге
Сюер эдим мен, баям.

Кеси кесинден къачып
бара эди бу сезим.
Болду да къалды ачыкъ,
Айтып айтырын кесип.

Сени кёрлюгюм келип,
Артха-артха къарайма.
Анда къалгъан сен эдинг.
Мен а... кетип барама.

КЕЛГЕН, КЕТГЕН

Сырын ачхан – сейирлик:
Кюледи саулай алам,
Андан, мындан келтирип,
Айтмаз сёз айтып, баям.

Келген, кетген да этер,
Толкъун болуп, умутунг.
Биреу муратха жетер,
Биреу къояр унутуп.

Армау болуп тургъанлай
Жолну эки билеги,

Таукел барады алай
Жол кьоймагъан тилегим.

ЖУРУНЛА

Бугъуп тургъан сёзлерим
Туура болгъаны – жара.
Къарайдыла кёзлерим –
Чууакъ кёкден журунла.

Булут болуп, кьанат да
Анда букъгъан кёк сырла,
Сени ары къаратмай,
Этилмедиле ала.

Жомакъ, таурух да – жашау.
Бойсунмайды умутха.
Ол а жетип, этди дау,
Санга элте жууукъгъа.

Сырын ачхан кюлкюлю
Болуп, алам – къаугъалы.
Кёрдюм: оту кюйдюрдю,
Жетип, таудан аугъанны.

АЯЗ

Чорт салгъанды оноун
Эшикни къакъгъан аяз –
Эсирте эди тою,
Насыбы тутхан а – аз.

Шош жилий эди къадау
Аязны кюйлерине.
Эштиле эди алдау
Терезе кюлгенинде.

Дерт тутта эди кече,
Къучакълай къара чарсны,
Къайгъысы бери кёче,
Узакъда къалып къарсы.

Сёз табып, басып, айтып,
Кёлюмю алгъан – узакъ.
Кечеге къайтып-къайтып,

Тиледим: «Сен кьол узат!»

ЖАШАУ

Ант эте эди суйген,
Кюйген а кьарап турду.
Кёп эди жашау тюйген.
Адам а алай сунду:

Хакъ излемей, кьууанчны
Учуп тюшгени кьолгъа,
Танг жарыгъын кенг ачып,
Чакъыра эди жолгъа.

Ол жолну баргъанла – кёп.
Ары айланып, бери...
Алагъа кьарайдды кёк.
Къандес ойнайды Тейри.

КЪАРА КЕЧЕ

Бу къара кечени,
Жаулукъну тешгенлей,
Тюймени тешгенлей,
Тешалсам эди мен.

Бу къара кечени,
Туманны чачханлай,
Терезе ачханлай,
Ачалсам эди мен...

ТИРМЕН

Тирмен ташла тюйген жерде
Къакъгъыч, кьыргъыч да бар...
Ортасында мирзеу эди.
Агъады энди кьар.

Жылы унну акъгъанына
Ачыкъды кьол аяз.
Кьууанч кьонуп баргъанына
Шекли да болма аз.

Жырлайды чорбатда чыпчыкъ –
Бармакъ тенгли бир жан.

Къалгъанды узакъда ыфчык:
Жарыкъ кёллю – баргъан.

Мирзеу ёсген дунягъа
Къалай келир ачыу?!
Чыпчыкъ букъмаз уясына,
Андан къркъуп, къачып.

Тирмен ташны жырларына
Къошулгъанда ауаз,
Узакъ тауну кърларында
Ойнай эди аяз.

Сабан шыбырдауу келип
Биргесине аны,
Этеди насыпдан тели
Тирменчини жанын.

Тирмен ташла тюйген жерде
Монглыкъ, тынчлыкъ да бар.
Турадыла, келип ёрден,
Кюн, ай, бери къарай.

Жолу, ою да сорула,
Жашай эди тасха.
Ол бош эди, бурулгъанда
Мында тирмен ташла.

ЧЮЙРЕЛИК

Тынчайтмагъан таукеллик
Эшик-терезе къагъа,
Танг атмай, келир келлик,
Кимден да болуп алгъа.

Айырылмаз чюйрелик
Босагъамы марайды,
Чумгъа къронуп, кюй этип,
Жюрегими тарайды.

Аны былай этгени
Мени къркъртмаз ючюн,
Бегитеди чеклерин
Тюзлюк излеген кючюм.

Тынгылайды таукеллик,
Тангны кьойнуна кирип.
Келалмай кьалды келлик,
Кетди да ол алай шош эрип.

ЖАНКЪОЗ ЧАКЪГЪАН АРАДА

Къая ташы – жастыгъы.
Тынгылайды жел.
Келе эди ашыгъып,
Энди болду сел.

Жанкъоз толу талада
Айланады кюн.
Чырмау бола алагъа,
Эштиледи кюй.

Бери да жетип кьалгъан –
Не тюрлюдю ол?!
Кимден да болуп алгъа,
Аныкыча жол.

Душман бети жокъ аны.
Жарсыулу – бети.
Кимни эсе да жаны
Адыргы этди.

Жанкъоз чакъгъан арада
Умуту кьозуп,
Узакълагъа кьарагъан
Кьоллларын созду.

Тансыкъ болуп, кьыйналып
Аязгъан эрттен,
Тургъанланы ийнанып
Насыпды эт сен.

КЪАРАЙДЫЛА АЛЛЫНГА

Кёзге кёрюнмеген кьапханнга
Тюшедиле хар ким да, баям.
Жашлыкъ тангы женгил атханда,
Эс бурмайды неге да адам.

Таугъа тиреп сары кекелин,

Жатады шош арыгъан къая.
Туура болуп сени келиринг,
Къайгъы этмей, хапарын айта.

Уруш оту жукълагъан жерде
Жолну-къолну тинтеди аяз.
Къууанч алып келеме дерге,
Сени излей, кечикгенди жаз.

Минги таудан келген сериуюн
Сылар кёзлеринги, чачынгы...
Сюйюнчюлюк алып келирге
Деди да, узакъгъа ашыкъды.

Сени юсюнгден айтады ол,
Нёгер болуп сакълагъанлагъа.
Чыкълы тангда ошо жатады жол –
Чыкъгъанды ол сени аллынга.

ТАЛ ТЕРЕК

Битеу адамла термилиуюн
Кесине алгъанча, тал терек
Сюеле эди – жалан, эуюл,
Тау суугъа созуп, бошлап этек.

Аны биргесине кетерге
Кюрешгенча, созулду алай, –
Сюйгенден насыплы этерге,
Кюн таракъ да чачларын тарай.

Тангда мудах эсгерме болуп,
Ийилгенди кёксюл черекге, –
Сезими, сууларыча, толу,
Ол эс бурмай къоймаз терекге.

ЧЕРЕК

Усталыгъын кёргюзтеме деп,
Черек айланды Тенгиз таба.
Сейир эди бу эски адет –
Келе-келип, эшигин жаба.

Къошулгъаны уллу тенгизге,
Эригени, анга батылып,

Къоя эди аны тенгсизлей,
Жырлары, тауруху атылып.

Тенгиз макъамы андан башха, –
Ушамайды тауну жырына:
Тау сууланы сёзлери – тасха,
Ары журт жылыуу сыйына.

КЪАПХАНЛА

Къанатларымы тап алыргъа
Къоймайдыла кюмюш къапханла.
Сюе эдим ары барыргъа,
Жазны ариу тангы атханда.

Къабырынгы сылап, сёлешип,
Санга энтта ариу айтыргъа.
Жел айланды, кюйле юлешип,
Мени къоймай ары къайтыргъа.

Эртенликни келтирген аяз,
Къагъады шош терезе кёзню.
Аны биргесине келген жаз
Ненча ачыкъ сёзюме тёздю!

Жандауурлукъ тилсизди деген
Керти айтхан сунама аны:
Сен – тюшюме сёз айтмай келген,
Энтта да сау кёреме жанынг.

Ырбынына тыяды жашау.
Кёрюнюрге къоркъмай кюлкюлю,
Мен а таймай турама къатлап:
«Ол мени алай ариу сюйдю!»

Къадар - хакъ, аямады сени,
Игилигинг таманда эрип.
Мен аны кечер эдим... Кечсем,
Сени жанынг къаллыкъды кетип.

ЖОМАКЪ

Уятырым келеди – жомакъ
Жукълап къалса, неден да ауур.
Ол жашаудан кёпге да омакъ,

Аны кетип, ажашып дауу.

Сени манга суюдюрген атынг
Айтылады ариу жомакъда,
Аны эштип, танг алай атды,
Санга атап, жыр, назму тагъа.

марда юолуп, тыярча тюйюл,
Алай суюдном ариу айтыргъа,
Жомакъны да, жырны да суююп,
Сен болурса артха къайтыргъа.

АДАМНЫ ЭСИ

Туман жатхан жерни къайгъысы
Бугъунады кече къоллада.
Сейир эди аны жол ызы,
танг эритип, жайып къойгъанда.

Алай болуп кетерми эсим?! –
Сени сёзюнг – мени байлыгъым.
Аны билип, келеме кесим,
Кече-кюн да сени къайгъылы.

Ёнюнг эди, сёзюнг эди ол –
Мени насыплы этген, жарыкъ.
Кюле эди, ойнай эди жол...
Биз тюйюлбюз ол жолну барлыкъ.

Насып деген къысхады нечик!
Жашау тенгли, узакъ – жоллары.
Хар нени да къояды кечип
Босагъадан атлагъан ары.

Алай болуп, унутдум барын.
Эсгериуле – заман иеси.
Анда жашап турады жарыкъ.
Не игиди адамны эси!

САКЪЛАП ТУРСАКЪ

Жатадыла узакъда къарла,
Кюледиле кюнлюм бетлери.
Барама деп, атладынг алгъа,
Бир такъыйкъа болду кетгенинг.

Къанатлыла – ариу умутла,
Учадыла, кюннге жол салып,
жерни къайгъыларын унута,
Эрттен чыкъны нёгерге алып.

Жауун къатыш, кълтырайды танг,
Тейри кылыч ызлайды ызын.
«Сакълап турсанг, келликди атанг,
Энтта, жаным, сакъла бир азны...»

Мияланы жарыгъы – женгил,
Чабадыла кюнню кёзлери.
Сансыз тангны келдиле женгип
Аналаны айтхан сёзлери.

Тансыкълары жол тапханла бар.
Сакълагъанла – иги кесек, кёп.
«Тилек этген тилегин табар...» –
Жомакъ айтып, кюлдюреди кёк.

АНДА

Бери келлик жолла жатханы
Эшигиме келип тохтаса,
Нечик болур тангны атханы,
Мени аллай насып жокъласа?!

Келликсе деп, къарайма ары,
Келмезлигинг туура болгъанда.
Сени таба турлукъма барып:
«Андады, – деп, – мен суйген, анда...»

БИР ЗАТ

Кетип баргъан тауушла
Бугъадыла хауада.
Туман кирди ауушха,
Нёгер болуп алагъа.

Эсден кетмеген бир зат,
Онг бермеген акъылгъа,
Этмезге айтып азат,
Созула эди жылгъа.

Ингир акъарангысында
Тынгысызлыкъ келтирип,
Сюеле эди, сынлай,
Сени ары элтирик.

Тохтап къалгъан хауада
Зынгырдай эди къоркъуу, –
Къуугъун таудан ауаргъа,
Тюзетип барлыкъ жолну.

Бара тургъан жашауну
Эштилмеген атламы
Айтдыра эди дауну,
Таугъа, тюзге къапланып.

Алай бизге болушлукъ
Этер кибик, жокъду жан.
Къанатлы болуп, учду
Бизден да алгъа баргъан –

Умут эсе, кюй эсе,
Къууанч эсе да – бир зат.
Сен алай эсли эдинг!
Мен а – этдим къазауат.

Ёртен болуп, от болуп,
Жана эди эрттеним.
Жаным, жүрегим толуп,
Алай эди кетгенинг.

ЖАБАЛАКЪ

Даражасы эсде къалып, –
Аз жаугъандан болур –
Бара эди, тауну аууп,
Узакъ элте жолу,

Жауун эсе, къар эсе да –
Ариу жабалакъ.
Ол, хапу эте, келсе да,
Кёк жер болмай акъ.

Дуния тюзлюк жанлыды.
Жел а – төречи.
Жабалакъ жазны аллыды –

Жашдан келечи.

Мудахлыкъ келип тюшгенча
Жерни кьойнуна,
Жомакьлы, мудах тюшгеча,
Къарай, бойсуна,

Жашауу оза баргъан да,
Атлап башлагъан,
Къадардан юлюш алгъан да,
Тилек къатлагъан.

Жабалакъ алай жауады –
Жюрекле эрий.
Энди ол таудан ауады, –
Жылы жаз келир.

КЕЗЛЕРИНГДЕ – НАСЫП

Эки кезюнг, жанымы
Сакълагъанча палахдан, –
Тынчайтмагъан жангыла.
Алада – жулдуз, балхам.

Ары батып, къарайды
Насып деген, сюзюле.
Ол жаныма жарайды,
Къаратады кезюнге.

Ары-бери учады,
Жилтин болуп, къалтырай,
Кёрюнеди, къачады,
Тууралыгъын ангылай.

Аны кёрюп, жарыйды
Хошлукъ излеген къарам. –
Ол керти да таныйды
Тасха жолланы, баям.

Таныйды да, суюди
Кезлерингде батаргъа.
Жулдуз болуп, кюеди.
Ариу айта тур анга.

КЕРЮР ЮЧЮН

Солуу кибик, ортада
Сюеле эди аяз.
Сюе эдим сорургъа.
Ийнаныу деген а – аз.

Кёзле бла сормасанг,
Сёзле – бош, оюм – азат.
Къарап, кёрюп, тоймасанг,
Сезалмайса бир деп зат.

Кёрюр ючюн, бир къарап,
Сени энтта жангыдан,
Хазырма, азап сынап,
Барып туруп ызынгдан,

Тауну, тёшню да ётюп,
Сыйрат кёпюрде тохтап,
Анда минг кере ёлюп,
Минг кере соруп, жокълап,

Айтып ариу атынгы,
Къарап сени аллынга,
Жюрегинге батылып,
Кирип жарлы жанынга,

Ол къарамда жылынып,
Эрип, кюйюп кетерге...
Шо сени, кёзю кыйып,
Ким салды къара жерге?

АЙТА ЭДИНГ...

Жерге тёгюлген сууну
Жыялмайма ууучха –
Жетип келген кёуугъунну
Санамадынг сен жукъгъа.

Кёуууп келгени аны
Ажымлы эди алай –
Кёууана тургъан жанынг
Ажашып, абынганлай.

Айта эдинг, эс этип,
Андан-мындан да хапар.

Сен бара эдинг кетип,
Къоркъдум – сенсиз танг атар.

Танг атар да, жилиатыр,
Сейирине къалдыра...
Ол къалай къалыр атып,
Сен чыкъмасанг аллына?!

ЖАУУН

Жибиген къонакъ – жауун –
Терезени къагдады.
Ол, таудан таугъа аууп,
Жырла, кюйле тагдады.

Андан суюдюк жаууннга
Тынгыларгъа ахшамда.
Ол – таудан таугъа аугъан –
Тарух, жомакъ да – анда.

Ыннам, анга жууапха,
Айта эди зиекирле,
Санай эди минчакъла
Жауун жаугъан ингирде.

Къысыла эдик анга
«Ля и ляха» айтыргъа.
Ол жаууннга, ыннама
Сюеме мен къайтыргъа.

УЛЛУ КЮН

Чёпню, ташны да жылытхан уллу кюн,
Саулай жерни къучагъына жыйгъанлай,
Ёксюзге, жарлыгъа да бола ёкюл,
Келе эди эрттен сайын ма алай.

Къанат алып, бара эди тауланы,
Ары жанына, бериге да – ие.
Санай эди къула тюзю дауларын,
Чёпсюз, гюлсюз да болуп, къара кие.

Анга сабыр, шош тынгылай, барды кюн,
Башха жумуш тургъанда да чакъыра.
Къула тюзю айтхан жырла – эски кюй,

Аны къайда да жангызла такъдыла.

Адам деген, сабан деген бир бирге
Ушайдыла: экиси да – къанатлы,
Экиси да – сүймеклик излегенле,
Экисине да ариу сёзюнг – татлы.

Къара ташны, сууукъ ташны жылытхан –
Уллу кюнню не да келир къолундан.
Ол – кимге да ариу жыр, алгъыш айтхан.
Алай болуп чыгъады да жолуна,

Уллу дунягъа саулай жетеди
Кёз къарамы, жылыуу да биргелей.
Ол умутну кюн таякълы этеди,
Къула тюзю кёк кырдыкла этгенлей.

ОЮН

Къол аязларым, кюлюп,
Чолпу болуп, биргелей,
Ары жыяргъа сүйюп,
Жауун, кюн да тийгенлей,
Келе-келип, экиси
Бирча тегюлюп кёкден...
Ол оюн эртте эди -
Тюнене алып кетген.

Энтта да сакълайма мен
Кюн келтирген жауунну,
Букъу жолланы сепгил
Эте тургъан дауурну.
Ол дауурда сабырлыкъ
Къагъа эди ариу къарс.
Жан излеген табылып,
Узакъда букъгъанча чарс.

Къоншу-тийре да – тансыкъ,
Бир бирлерин сүйгенле,
Журтларын табып, къайтып,
Башхалагъа кюйгенле.
Изеу болуп, юй салып,
Ата ташны жылытхан,
Къара шаудандан алып,
Суугъа да шукур айтхан.

Тойгъа кѣтюрюлгенча,
Къыйын кюнде да жетген,
Къартха да, сабийге да
Бир кибик намыс этген...
Къол аязларым кюле
Болур эдиле андан –
Кѣп болсала суюгенле,
Башха болады адам.

СЕН

Жашаяллыкъ тюйюл эдим мен,
Сени кѣрмей, билмей тургъанда.
Сен – мени жүрегиме кирген,
Къачым жетип, къырау ургъанда...

Жалан да сен ариу суюгенинг
Къаратды да башха эрттеннге,
Келе эди мени кюерим,
Сау, ёлген да тырман этгенде.

Сени кѣрюп, унутдум аны.
Кѣзлерингде кюледи насып.
Мен, аны жарыгъында къалып,
Башха затладан кетдим къачып.

СЮЙГЕНДЕН

Айталмадым, айтмадым...
Айта эди къарамым.
Къайтама деп, къайтмадынг,
Байлар эдим жарангы.

Къоярма деп ачытып,
Къоркъдунг, болсам къатынгда,
Башха затны къачырып,
Сейир этдим антынга.

Ачыйды, кюеди ол,
Ой, ызымдан къарата.
Мени уа элтеди жол,
Атынгы айта-айта.

Кече да, кюн да санап,

Алып барады Гъаршха,
Ары-бери да къарап,
Къала ауур сагъышха.

Айталмадым, айтмадым,
Баям, жаным кюйгенден:
Нёгер этип алмадынг...
Асыры бек суйгенден.

КЪОРКЪУУМ

Къарангы теренледе
Бугъа эди къоркъуум,
Сен къазауат этгенде,
Келип къаллыкълай, туруп.

Бузулгъан эди эрттен,
Сылтау излеп кюрешмей,
Бир ачы эди кетген,
Келген тангнга илешмей.

Къагъа эди этегин,
Манга къарап, къадарым.
Ол этгенди этерин –
Энди мен сенсиз къалдым.

АЙЛАНА ЭДИ

Эсленмез мюйюшледе
Бугъуна эди насып,
Къач кетип, къар тюшгенде,
Гюллеге ачып, жарсып.

Терезе къагъады къыш,
Женгнгенин айта къачны,
Къууанчда айта алгъыш...
Алтынчач къачды, къачды.

Женг-этек да къайырып,
Айланады жел, даулап.
Ёнчеленмеген аулакъ
Шош турады, тынгылап.

Ол кюзню къууанчларын
Эм мудах бетин танып,

Сакъларыкъды айтханын,
Къыркъарда кюйюп, жанып.

Ажашып келген къадар
Къарады анга тюрслеп.
Сюйюнюп, турду къарап:
«Биргеме келсенг а!» – деп...

Эсленмез мюйюшледе
Бугъуна эди жаным.
Сен: «Кетеме!» – дегенде,
Жокъ болур ючюн, жанып.

ЖАУАРЫКЪ КЮНЛЕЙ

Жауарыкъ кюнлей,
Жайылды къанат,
Ачыта, кюе,
Чекдирди азап.

Сылтауу аны,
Бугъунуп чарсда,
Эрнинде жарны
Къакъдырды къарсла.

Сагъайта къула
Тюзледе тангны,
Жауунну къууа,
Атынгы айтдым.

Жууапсыз эте,
Ёчюле, къайнай,
Келе да, кете,
Кёрюнюп, алдай.

Къалыргъа кёлюм
Сылтауум кёпден,
Анда ыз кёрюп,
Тиледим кёкден:

«Кюн болуп, келсин,
Жарыта, жарый.
Бу къайгъым ёлсюн
Аллында аны.

Жюрекни жапхан
Къараны атсын.
Жангы танг атып,
Кечеге батсын».

ТАНСЫКЪЛЫКЪ

Тансыкълыкъ кызыуунда
Тыйгысыз эди эрттен.
Ол биялмады бугъа,
Ол – уллу умут элтген.

Келе эди, кюн болуп,
Кёз да, жан да къамата,
Аны кёргенде, онгуп
Къала эди танг ала.

Сени атынгы айтып
Кеталмагъан – Танг жулдуз.
Жарый эди ол къайтып,
Кечени эте учуз.

Ол айта тургъан хапар –
Дунияла багъасы.
Жюрегиме жол табып,
Теше эди къарасын

Атлай эди акъ эрттен,
Уллу жолну кюлдюре,
«Ол туююл эди кетген!» –
Деп, жашауну суюдюре.

АЗ СЁЛЕШЕ

Аз сёлеше, юйретдинг
Ма бир кёп затха,
Жюрегиме туюрелип,
Къаратып артха.

Анда къалгъан онгуму
Эслемей, кетдим.
Жыртдырмадым тонуму –
Жыр, назму этдим.

Кюле эди ызымдан

Кёпню сынагъан –
Жан, жүрек да кысыла,
Жол салып баргъан.

Анга ушап, эрттеден
Билгеним болса,
Къачар эдим кесимден,
Жан кьойса, кьойса.

БАРЫСЫ ДА

Санга дери адамла билген,
Кесинг кёрген уллу дуня –
Бары да бирге болуп, бирден
Этген эди насыпха уя.

Хапар айтып, кёзюнге къарай,
Соруу бермей, алама жууап,
Хар не да бир сейирди алай –
Гюнях да – гюнях тьююл – сууап.

Алай эте келеди жаным,
Мен кесиме турама айтып:
«Бу дуняны минг бетин танып,
Энтга жашаргъа суюдюм къайтып»

Умут жолун излей, жүрегинг,
Тюбеп, мени насыплы этди.
Айта келип бизни суюгенин,
Къадар бизни бир этип кетди.

Андан къарап, этеди сагъыш,
Чыкъла тюшген тангны къучакълай,
Суююп этеме анга алгъыш,
Насыпны сакълар ючюн акълай.

Кетген жолну сагъынып, санап,
Сылтау излеп тургъанла барда,
Бизни бирде турады къыйнап
Орам сёзю, ачыта-къаба.

Бары да – бош: хорлатыу, хорлау.
Насып деген – элия кибик.
Кёгюбюзню жапханда алдау,
Келеди ол, кюн кибик, тийип.

Келесе сен мени аллыма
Бата баргъан кюнню кёзюнде,
Балхам болуп къалдынг жаныма,
Къайгъым эрий айтхан сёзюнде.

ЖОМАГЪЫНГА ЖАНЫМ КИРИП

Насып деген таугъа жетип,
Къарап турдум, келип жууукъ.
Анга атлар умут этип,
Таукел болсам, сылтау туууп.

Тырман этген – кюйген жаным,
(Анга къошулмай – дуния!)
Жашау бетин минглеп танып,
Эталмай кесине уя.

Иги, аман да жыйылып,
Сюегенде эки керти,
Ары болалмай сыйынып,
Башын алып, къачды дертим.

Кечген, ийнанмагъан да – бир:
Сюймекликге элтеди жол.
Жомагъынга жаным кирди...
Андан къарап турады ол.

Мен насыплы эдим, алай –
Жомакъ да, жыр да – эрттеги.
Ол узакъдан манга къарап,
Туруп тураса кетгенли.

СЕНИ КЁРЮР ЮЧЮННГЕ

Башха дуния болуп,
Сюеледи насыбым.
Аны чегинде – жолум.
Ачытып эм жарсытып.

Къадар берген юлюшге
Болгъанда бир кёп даучу,
Сени кёрюр ючюннге,
Таукеллик таудан ауду.

Тилсиз болуп, кѳууанчым
Ёчюлюп кѳалмаз ючюн,
Анга эшикле ачып,
Сый берди сенден кючлю.

ЖЕЛ ЭТЕГИНДЕ

Толама деп, толмады
Ариу умутунг.
Алай сени кѳоймады
Атып, унутуп.

Узакъ кетген – азаплы.
Кѳаршы – ажымлы.
Сатып алдынг азатлыкъ,
Берип жанынгы.

Ахлу-жууукъ чамланып
Турса да санга,
Жюрек отун жандырлыкъ
Умут тау – анда!

Келишмейди дуня
Излегенинге:
Жарда ишленнген уя –
Жел этегинде.

Аяз кѳакъса, тюбюнде –
Кѳара чарс, терен...
Салалмады кюнлюмде
Уясын келген.

ИГИЛИК

Сюре келип игилик,
Терезе кѳакъдынг.
Келе-келип, ингирде
Юйде от жакъдынг.

Жаннган отха кѳарадыкъ,
Тынгылай, айта,
Дун-дуня арагъа
Жомакъдан кѳайта.

Кѳызыл кюнню жолларын

Хычыуун этдинг...
Сени манга кьойгъанынг
Тынчлыгъым эди.

ЭКИ ЧЕКНИ АРАСЫ

Суралгъан, суралмагъан –
Эки чекни арасы.
Жашауу кьуралмагъан
Къалай ары да барсын.
Ары жаны тик эсе,
Бери жаны – тар,
Жол салып келе эсе,
Аллында уа – жар.

Эки кьанат сыйынмаз
Кибик, бир жолчукъ.
Насып да, кьууанч да – аз.
Тепсемез тойчу.
Бу тар жолгъа жангызлай
Сыйынмаз жүрек.
Сен башха жолла ызла,
Ансы... ол кюер.

Къадарчы, сылтау табып,
Гузаба этер,
Эшик-терезе жабып,
Узакъгъа кетер.
Суралгъан, суралмагъан –
Эки да адам.
Насыбы кьуралмагъан
Жангызды, баям.

УМУТ

Аны, муну кёзюне
Къарарыгъым келмеди.
Оноу этдим тезерге.
Алай... умут ёлмеди.

Анда-мында таныла,
Къарай эди бетиме.
Чыгъып къалса аллыма,
Жаным дыгъыл этдире.

Аны ёксюз этгеним
Неден да ачы болуп,
Артха къарай кетгени
Жилятды, толуп-толуп.

АНГА НЕДИ БУ САУГЪА?

Жабылгъан кёзле таугъа
Къараялмазла.
Анга неди бу саугъа? –
Къууанмаз жазгъа.

Чапыракъ шыбырдаун
Эшитип турмаз.
Ариу жаугъанда жауун,
Ууучха жыймаз.

Къанатлы жыйын кёкде
Учханын кёрюп,
Туралмаз къарап ёрге...
Ол кетди ёлюп.

УМУТ, АЛЫП КЪАНАТЛА

Огъурлулукъ тейриси
Къарай эсе бийикден,
Кёре болур – не исси
Умутлары келликни!

Кийик суусабы кибик –
Деди алагъа шайыр.
Сёзлерине тийишли
Макъам, эжиу да табып.

Сени таба барады
Умут, алып къанатла.
Ахшам кюню батады,
Этеклерин къаната.

КЮННЮ ЖЫЛЫ АТЛАМЫ

Кюнню жылы атламы
Ызын къойду юйюмде.
Анга алгъыш айтханым –
Хорлатмады кюйюме.

Анга къарап, кюлдюле
Къагъанакъны кёзлери.
Аны кёрюп, кюйдюле
Жарсыуларым, тёзгеним...

Кюнню – кеси тейриси,
Тыя эсе заманны,
Аны жарыгъы энчи –
Сау этеди жарамы.

ЖОЛЛА САЛЫП

Адам кюсеген жашау
Тау артында къалгъанды.
Манга болгъанны къажау
Шуёх этип алгъанды.

Аны излей, атланган –
Насыбымы иеси –
Мен айтмагъан затлагъа
Жууап табаллыкъ – кеси.

Жолла салып, барады
Ныхытлада, ёрледе.
Кюн чыкыгъаннга къарайды,
Къолун тутуп, ёргеге...

Аны жолларын кесип
Ойнамасын тёбенги.
Кимде болгъанын терслик
Билген не иги эди.

НЕ ИГИ ЭДИ

Ышангылы дуниям
Сен болуп къалгъан эдинг.
Женгил аязны къууа,
Къууанчым бара эди.

Кюле эди шауданда,
Кюле эди кюнлюмде...
Сен тауладан аугъанда,
Чабып, кирди юйюме.

Жауун болуп, жауаргъа
Хазыр эди жүрегим.
Насып бердинг саугъагъа.
«Не иги эди!» – дедим.

Алай... неге да марда
Анга да салгъанды чек.
Артха бурул да, къара:
Толмай турады тилек.

СЕНИ ЫЗЫНГДАН

Сени ызынгдан барып,
Жол ажашдырып келдим.
Жукъ этмедим мажарып.
Бош кёреме тилегим.

Сени, мени суйгенле
Асыры кёпден жерде,
Къоймадыла кюерге,
«Аллыма къара», – дерге.

ТЕНГИЗ ЖАГЪАСЫНДА

Тенгиз жагъасында
Жашау башха тюрлю:
Ингир къарангысы
Жарыкъ эте юйню.

Тенгиз къыйырына
Келип, къонду да ай,
Толкъун жатханына
Сейир этип къарай,

Жыргъа салып, айтды
Кёксюл ийнарларын.
Кёпюр этип, тартды
Тенгиз жагъаларын...

Кёксюл тенгиз бетден
Чыгъа келген кюнню
Сени излегенин
Кёзюм кёрюп турду.

Чыгъып келген кюннге

Къол, женг да тартыла,
Кёксюл тенгиз кюлдю,
Ариу жыр айтыла.

Анда кьюуанч – жарыкъ,
Жетер кибик кёпге,
Узакъ жолну барлыкъ
Жууукъ болуп кёкге.

СЁЗЮБЮЗ ЖАРТЫ

xxx

Жашау сыйсыз болгъанда,
Эс тапхан бютюн кыйын.
Тоймаз жерде тойгъанла
Жыкъдыла адам сыйын.

Ушап гумух чалгъыгъа,
Сёзюбюз жарты болду.
Бизге кьучакъ ачханла
Узакъда топпа-толу.

Жууукъ тутуп, кьарасакъ,
Агъыбыз – тамгъа тюшюп.
Бизден жыяды жасакъ
Шинтиги, кьолу кючлю.

Къылыч, кьамичи да бар.
Ким сермесе, аныкы.
Жол ача, эшик жаба,
Жыгъадыла барлыкъны...

xxx

Ёкюл болуп, эс этип,
Анга, мынга кюйгенле
Барадыла шош кетип,
Бир кёп болуп тюйгенле.

Къоркьюу умутну тыйгъан
Амал болуп кёплеге,
Теплене тургъан сыйгъа
Къарайдыла кёкледен
Ол бизни юйретгенле –

Нени да шарт кѳргенле,
Жолла тутуп кетгенле
Биз жетмеген ѳрлеге.

КЪАЧХЫ КЮНДЕ

Узакъ таудан къарайды
Къачхы кюнню жарыгъы.
Тал кѳк чачын тарайды,
Суугъа къарап, тарыгъып.

Толкъунларын ойната,
Тау череги барады,
Ол, жыр, назму да айта,
Сыйдам сѳзге устады.

Жылтырагъан акъ таула
Сакълайдыла таурухла.
Уллу дуня – саугъа
Аны ангыларыкъгъа...

Излегенин кеч тапхан,
Жокълагъан тѳре эди.
Келип, черекге батхан
Кюнню кѳк эхчей эди.

САКЪЛАЙ ЭДИМ

Кечеги таукелликни
Хорлай эди эрттенлик.
Таный эдим келликни,
Сакълай эдим кетгенли.

Мени биргеме аны
Сакълай эди кече ай.
Къарай эди, ийнанып,
Узакъ кѳкде жылтырай.

Жулдуз кериуанланы
Санай эди, къадалып,
Ол сен келлик жолланы
Барлыгъына алданып.

Хайыр-ахшылыкъ сурай,
Тинте эди тийрени,

Санга туберге къурай
Бу жангы эртенликни.

Атха миннген умутум,
Таукел болуп, атланды.
Алданнганын унутуп,
Жангы жырын къатлады...

Хорлай эди эрттенлик
Кечеги таукелликни.
Сакълай эдим кетгенни –
Таный эдим келликни.

ОЛ ТАНГДА

Аты къалып, магъанасы – тас,
Жашау деген болду ажымлы.
Тёгерекни баса эди чарс,
Къайгы алып, ауур башымы.

Къарап турдунг, алай жумушакъ –
Жюрегими сылагъан сёзюнг.
Къууанч эрттен ариу эди, акъ.
Кимни эсе да тийди кёзю...

«Дарман-дарым – сени кёргеним!»
Ариу айта билгеннге къара!
Жаным насып отха чёргелип,
Ачытмайын, тас болуп жарам.

Анда къалды сакъ ышаргъанынг,
Къарамынгы мен суйген нюрю.
Экисине термилген жаным,
Ачыкъ, жарыкъ да болуп, кюйдю.

СЕН

xxx

Сабырлыкъ ауанасы сылай
Тура эди ариу бетинги,
Мен а сюеле эдим алай –
Санга жюрегими келтирип.

Дарман болуп, жараса – иги.

Сюе эдим амал этерге.
Жолланы ныхыты эм тиги
Къоймайдыла ариу кетерге.

Ёмюрде тешилмез къаралай –
Сени къыйгъан аурууну бети.
Сен тюбединг анга да алай –
Бош, жумушакъ, лакъырда этип.

xxx

Ол биз барлыкъ кёксюл тенгизни
Толкъунлары – бийик дуня.
Ол сакълап турду экибизни,
Насыпха болур ючюн уя.

«Сени кёзлеринг кибик, алай
Чууакъ болур тенгизни бети...»
Ол биз барлыкъ жоллагъа къарай,
Сагъыш этип, сен алай дединг.

«Ариу айтсам, болурса ёхтем!»
Кюле эди кёзюнде жилтин.
Таула, жолла, чынгылла ётген –
Сен манга саугъа болуп келдинг.

Хар кюнде да къууанама мен:
«Ол сюеди мени!» – деп къатлай.
Нечик иги эди сен келсенг,
Ариу тангны кюлдюре... алдай.

ЧЕРЕК

Анда жууунган кюнню
Ары, бери да ата,
Ол къарагъанда кюлюп,
Анга да дауун айта,

Къылыкъ этип келеди,
Таудан тигелеп, черек.
Анга этек иеди
Жагъадагъы тал терек.

Ариу айтып, къарайды
Басар ючюннге кёлюн.

Суу кьутуруп барады,
Тюзге алышып ёрню.

Кьоймай жюрегин ачып,
Жомакь кибик, тасхалы,
Барады черек кьачып.
Аны тюзгеди аллы.

АНДА ДА БАР ДУНИЯ

xxx

Кенгешге салыр кибик
Тюйюл эди арабыз –
Кюнюбюз ариу тийип,
Ёсе тургъан – кьалабыз.

Сериуон алгъа ийген,
Нени да хорлап жетген –
Уллу суймеклик эди,
Экибиз да сакъ элтген.

Гюллю талагъа ушап
Ол сен келген ариу жол,
Кере эдим мен кьучакъ,
Жюрегим этгенча той.

Сени ауазынг кибик,
Алай ариу эштилген
Жокъ эди, келип, жетип,
Жанны кёкге кётюрген.

Кюе эди арада
Айтып, айтылмай тургъан,
Ёмюр жетмей санаргъа –
Насып жангыдан туугъан.

xxx

Энтта да чыгъама мен
Чабып сени аллынга.
Алай – сен тюйюл келген,
Тынчлыкъ кьонмай жаныма.

Неге да болур мадар.

Жалан да жокъду санга.
Узакъгъа элтген къадар
Балхам болсун жанынга.

Анда да бар дуня,
Анда да барды тынчлыкъ –
Кимге да – ахыр уя,
Кимге да – ахыр ышыкъ.

СЁЗЮНГ

Къаяла бир бирге айтдыла
Сен айталмай тургъан тасханы –
Алып, бир бирине атдыла,
Къычырышып, чабышып, аны.

Ёрлетдиле жашил тёшлеге,
Чапдырдыла сары жоллада,
Кёкюрегин кюйдюрген желни
Сууурдула къара къоллада.

Ёрледи да ыраннга сёзюнг,
Андан къарап, кюлдюрдю тангны.
Болалмайын жүрегим тёзюп,
Энтга саугъа этеди аны.

КЕТЕ ТУРУП

Ийнакъ затындан айырылып,
Солургъа жер тапмагъан жаным,
Кеси кесине къайырылып,
Ёртенлей, бара эди жанып.

Ёле эди жүрекде бир зат.
Ёлюмсюз деп, къууанып турдум.
Болалмады жүрегим азат,
Биргенге барлыкъ жолум – къуру.
Кете туруп, ашыргъан – адет.
Ашырдым да, артха къарадым.
Башха тюрлю болмай, не медет,
Ажымлыкъ бийледи араны.

Сени элтген мени да элтсин! –
Сорууну тилегим хорлады.
Алдауум да, кертим да – сени,

Сюйгеним бла кетдиле ары.

ЖЕЛ

Желни жалан табанлары
Чабадыла жашил жерде.
Ариу болур айтханлары –
Ёсе тургъан къучакъ кере.

Къая кезден кюледи кюн,
Къарай желни оюнуна.
Алай ачыкъ, жарыкъ кюлкю –
Татлы сёзню орунуна.

Желни зыккыл этеклери
Жибийдиле эрттен чыкъда.
Ол жыр эм кюй этгенлени
Алларына чабып чыкъды.

Зыккылетек, жашилтабан –
Ойнайды жел чегетледе.
Кюнню кёзю, жетип, къарап,
Аны, сылап, эркелете.

КЁЛ

Уллу кёл, тюшдю да агъачха,
Жатды кёксюл чегет къойнунда.
Назму сёзге, жыргъа жол ача,
Тал береги жуууна анда.

Акъ булутла къондула келип,
Къая жухха, эрттен чёкгенлей,
Чууакъ кёкден акъырын энип,
Солуй-солуй узакъ ёрледе.

Андан къарап, этек-женг булгъай,
Барадыла, жол салып, ала.
Келген-кетген деп, къарап тургъан
Доммакъ ташла чатлада къала.

Уллу кёлде ойнайды аяз,
Тепсей-тепсей, барады толкъун.
Аны сакълап, сюелген – къая,
Болмаз, дейди, бюгюн бир къоркъуу.

Толкъун, аяз, уллу къызыл кюн,
Къая кириш – кёлню бетинде.
Бирге болуп, айтдыла жыр, кюй
Узакъ кетип, къайтып келликге.

Уллу кёлню кьойнунда – жылы.
Аны эхчей, къалкъыйды алам.
Чегет элге кюнлюмню жыры
Андан келип турады, баям.

ЖЕЛНИ КЪУУУП

Шулпу этеди ингири,
Эрттенлиги – алай.
Сени бери келлигинги
Билип, жолгъа къарай
Турама. Шошду жүрегим –
Алдай болур умут...
Жауун, бошлар да жүгенин,
Кетер, желни къуууп.

Анда – жүрек, анда – кюйле,
Бири бирин марап.
Эрттен алай сейир кюлдю,
Кёзлериме къарап.
Аны теренди къарамы,
Кеталмайма къачып,
Жангы этеди жарамы,
Чабып келип, ачып.

Кёзге тутады келтирип
Мени болумуму...
Кечге къалады элтирик,
Жокъламай жолуму.
Шулпу этеди эшикде.
Насып излеген – кёп.
Тюбеп къалдым да, кечигип,
Анга жарсыйды кёк.

НАСЫП ИЗЛЕЙ

Къайда тутар аны насыбы? –
Тынчаймайды аяз таулада.
Аны былай узакъ къачырып,

Неле берир къадар саугъагъа?

Аны шууулдагъан терекле
Къучакъларла, булжута, ойнай,
Анга чапракъ саугъа этерле,
Ол чакъыра келгенча тойгъа.

Жолоучула, узакъ баргъанла
Аяз билек болса, суюдюле.
Жюреклерин ёртен алгъанла
Аны бла бирге кюйдюле.

Сёзюн байлап турна къанатха,
Учады ол ахшам чарсында
Бата баргъан кюннге жууукъда,
Эс бурмай бу алам къарсына.

Тилленнгени кимге да баям –
Терезени кёзю зынгырдай,
Арта сылай кекелин къая,
Суу толкъуну жагъаны жалай.
Къайда тутар аны насыбы?
Аяз баргъан жолла – умутлу.
Аны алгъа ийип, къачырып,
Жел анасы къойду унутуп.

КЕРТИ ЖЮРЕКДЕ ЖИЛЯЙ

Бир кёп болуп бичим этгенле,
Башхалагъа жетмейди оноу,
Мен – бери, сен ары кетгенде,
Ким сынагъан болур деп тоноу.

Тинтип, билип кюрешмей аны,
Къарайма мен терезе кёзден. –
Къалгъан эди эшикде жаным,
Ол – жаууннга, отха да тёзген.

Кесим билмей, суймей тюшюннген
Керти жюрек аузумда жилий,
Не зат излеп кюрешеме мен?
Не зат излеп айландым былай?

Бир кёп болуп бичим этгенле,
Эки жолда – эки жолоучу.

Мен – бери, сен ары кетгенли,
Бир кѣп болду, бир кѣп оноучу.

xxx

Сѣзюнг – ариу, кесинг да – алай.
Жаннган отха жауады жауун.
Къарайма мен анга, тынгылай.
Ол да шумсуз айтады дауун.

Жашау деген, салынып марда,
Тюзеталлыкъ тюйюл къадарны –
Жууукъ келип, сюелдим жаргъа,
Табылмаз деп мени алдарыкъ.

Жауун болуп, жауарма былай,
Не, кюн болуп, батарма кенгде.
Узакъ кетип къалмай, тынгыла...
Алыргъа унамайса тенгнге.

УНУТСАМ

Раубазыдан акъ къанатлыла
Учхан кибик, учханды умут.
Аны кѣрюп, бирле айтдыла:
«Унут аны, ой, унут, унут.

Насып тангынг – узакъда, башха.
Башхадыла сени ёрлеринг.
Аны сагъыш-оюму – тасха,
Айтмаз санга тюшде кѣргенин...»

Алай болур. Аны къолларын
Башха турду къысып жүрекге,
Жарыкъ эте баргъан жолларын,
Тѣзерге, чыдаргъа юйрете.

Бюгюн тангын атдыра болур,
Манга къарап, эсгере аны.
Ол не ючюн салды бери жол?
Андамы, мындамыды жаны?

Унутмасам, унутсам да мен,
Къайда анда магъана, ёкюл?
Ётюрюк дуниягъа келген,

Энчи сезим танымай, ёлюр.

СЕН БЛА МЕН

Сен да, мен да – бир жолну
Башха баргъанла.
Жолубуз кърлы болуп,
Жолугъушханла.

Тохтап да кълалмай, биз
Барабыз алай:
Эки жары – экибиз,
Бир бирни кърыйнай.

Сенсиз болалмайма мен.
Сен а – менсизлей.
Къула тюзюнден келдинг
Сен, мени излей.

Сен болушун айтаса.
Мен а – умутлу.
Сен кертиге кърйтаса.
Мен а – унутуп...

Алай эте, тубедик.
Кълалай да болсун.
Уллу кюн кюле эди,
Эте тауусум.

xxx

Китап жазады жазыучу.
Аны бийикди умуту:
Сёзю барса, жырлап, учуп,
Кърыйгъы, къраугъа да сууутур.

Кёкге кърарайды жолоучу.
Анга кюн, ай да болушур.
Гебен тартады улоучу,
Кърдыгына гюл кършулуп.

Сабий эснейди бешикде.
Арбаз – ариу кюнден толу.
Чапракъ ара тешигинден
Жерим кёкню кёре болур.

Анда жүзеди акъ булут,
Элте ызы къарамымы.
Жаным, аны кибик болуп,
Къоюп кетер бу аламны.

Бийиклени жыры – татлы.
Анда жашап туруп жомакъ.
Уллу булут таугъа жатды.
Къая да, тау да энди - акъ.

xxx

Танг алада батхан акъ жулдуз,
Солуп, толуп, жангыдан чыгъар.
Къалай ары кетсе да, учуп,
Къайтыр, дедим, санга тынгылай.

Иги эди, этмесем учуз,
Жулдузланы эски жырларын.
Ала кетип къалдыла, учуп
Къарла басхан узакъ къырланы.

Жауа эсе бюгече жауун,
Тамбла тохтаргъа да болур.
Келеди ол, эки кюн жаууп, –
Суула, кёлле болдула толу.

Иги эди, айтмасам, къайда, –
Жауун бла киреме жерге.
Келе тургъан сериуюн тангда
Умут этип санга тюберге.

Мен гюл болуп, чыгъарма, дедим,
Сен атлагъан сары жоллагъа.
Чеплеу башлай, къарарма, дедим,
Кюн сизни арбазгъа къоннганда.

СЕН АШЫКЪМА КЕТЕРГЕ

Къарадым да бетинге,
Анда жарыкъ кёрмедим.
Сен ашыкъма кетерге...
Келген жолунг ёр эди.

Сен ашыкъма кетерге.
Жюрек алай урады –
Хар бир бери келгенни
Ёлюм сакълап турады.

Ол келе тургъан жолда
Жарыкъ жанмасын чыракъ.
Умутну жарты къойсанг,
Ол туралмайды чыдап.

xxx

Жашау жолда не да – хаух.
Насып деген саугъа да.
Байрам да, къууанч да – хакъ,
Бушуу, кюреш, къаугъа да.

Жаратылып сынаугъа,
Тюрлю-тюрлю барабыз.
Айтып, кюрешип, даулап,
Юлюш юзюп алабыз.

Ол – насыплы, ол – угъай. –
Айтды оноучу сёзюн.
Сыйлы затлагъа чулгъап,
Келеди кесин тёзюм.

Жаханымге, жаннетге –
Экисине – эки жол.
Сыйынмайын адетге,
Экиси да эте той.

xxx

Алданмагъан – не иги!
Жерни сансыз – алдауу.
Насып кёлегин тигип,
Артта уа – уллу дауу.

Отну ариу жаннганы
Кёзюбюзню тартады.
Аны ёртен алгъаны
Кёмюр этип, атады.

Аллах кеси суйгенни

Гъаршха жууукъ этеди.
Умутлары кюйгенни
Сууукъ бурдум элтеди.

Алдау бети – тасхалы,
Саныбызны кыяды.
Насып таугъа аз кыалып,
Жолубуздан тыяды.

Ххх

Уллу сууну сол жагъасында
Кюн жатханды акъсыл ташлагъа.
Ол кыобар да ингир жассыда,
Кыутулуп кетер тау башлагъа.

Жашил таула. Ары жанында
Кюн батар да, кыуаныр кече.
Биз билмеген таурухла санай,
Ай келликди, жюрекни эхчей.

ТАУДА

Терслик сейир этдирип,
Тау башындан кыарагъан
Таулу кыалгъанды кетип...
Барсын – ызын табалгъан.

Таула берген ёхтемлик
Кыалып кыалды бийикде.
Аны жанына тюйреп,
Барлыкъ эди ол кетген.

Тауда хар не да – таза.
Ата жоллары – жарыкъ.
Тарых бетлерин жаза,
Барады ары барлыкъ.

Умут, адам да – бийик.
Жюрек да – акъ кыанатлы.
Кыая кыырлагъа тийип,
Учуп барады атлы.

ХАР НЕ ДА

Хар не да – сени ючюн.
Сен анга ийнан.
Уллу – жашауну кючю.
Бек аллы – ийман.

Тауну, тюзню келгенле
Айтдыла алай.
Ала басхан жерлени
Тузун алгышлай.

Хар не да – сени ючюн.
Танг ариу атды.
Тызыл тарына тюшюп,
Кюн жомакъ айтды.

Къанат алып, къанатлы
Жумулду кёкге...
Умут элтген акъ атлы
Болдунг жүрекге.

Ачы кюнюм аз къалды,
Къууанчлы – жаным.
Ариуду насып аллы,
Ачитмам аны.

АЛАЙ ЭДИ

Жашаудан, неден да эрикген
Чыкъгъан эди арсар жолуна...
Кеч болуп, кесине кюй эте,
Бара эди таула кюйнунда.

Кюмюш ай кечени булжута,
Мадар этип, бара эди ол.
Къол аязын аламгъа тута,
Жата эди бошалмагъан жол.

Кишиге да айтмагъан сёзюн
Айта эди ол къара чарсха...
Кюн, кече болалмайын тёзюп,
Ауур эди ол айтхан тасха.

Таукеллик, къаршы болуп анга,
Жауун этип, кийирир жерге.

Ол келликди бу жангы тангда,
Тебре, жаным, анга тюберге.

КЕЧЕ

Кеси юйюнден башха
Барыр жери жокъ эди...
Кече, олтуруп ташха:
«Дау айтханны кьой!» – деди.

Кёкде жюзген ай, таугъа
Илинирге аз кьылап,
Ары жанына ауа,
Бара эди, терс алып.
Кече жубата эди,
Таурух, хапар да айта.
Жарсыуу бата эди,
Иги кюнюне кьайта.

Ах, эсгериу жюклери
Алай ауур болгъанла!
Ала кьарыу бердиле,
Башха насып кьойгъаннга.

КЁЗДЕН АЛГЪА

Бергенни, алгъанны ёнчелей,
Тургъанда жашауну баргъаны,
Сен мени биринчи кёргенде,
Жюрегинг алгъадан таныды.

Къууанып, атладынг аллыма.
Шагъатынг – Гъаршланы бийиги.
Не да бош болур эди, жалгъан,
Сени уа – эштилди тилегинг.

Кеч келдинг да, кёлюмю басды
Игилик келтирген кьарамынг.
Башхагъа ачылмагъан тасханг
Ай болуп, отоугъа кьарады...

Эсимде тургъаны – сьойгенинг
Ант этдирмей, ариу болгъаны.
Ол затха къууана, жюрегим,
Ангыламай сени жойгъанны,

Сылтауун, дауун да табаргъа
Кюрешеди, соруп къадардан.
Кёк бийигин булут жабаргъа
Боллугъу билине аз-аздан.

АУАЗЫНГ

Сени ауазынг телефонда
Алай ариу, жарыкъ эштилсе,
Кирип келген кибик мен тойгъа,
Нени да терк хазыр кечерге.

Чакъгъан кибик тауда алмала,
Къызаргъанча кюнлюм бетлери,
Жарыкъ болуп жерде адамла,
Не игиди къууанч этгеним!

Тюшген эсенг къыйнаргъа бирде,
Аны да терк унутуп, чапдым.
Татлы жомагъынга кирирге
Энтта да бир жол, бир онг тапдым.

ЖЫРЛАЙДЫ САБИЙ

Наныкъ жыя, жырлайды сабий.
Ол жырда – дуния алгъышы –
Жашилкёз талада чабышхан
Сабийни сейирлик сагъышы.

Ол этмейди тилек Аллахха,
Къууанчы айтыла сёзюнде
Бу талагъа, гюлге, чапракъгъа
Тийип тургъан кюнню кёзюне.

Аны жыры – къанатлы, татлы.
Ол биринчи жетер Аллахха,
Гюл талалай, аллына жатып,
Хар нени да сакълай палахдан.

Тилек этген, садакъа да – кёп.
Сабий тазалыкъ женгер аны.
Сабийге къарап турады кёк,
Тейри къылычын жерге жайып.

Марал жауун, кюн да биргелей
Чыкъдыла сабийни аллына.
Гюл талада аны кюлгени,
Алгышы, жыры да кьалырла.

БАШИЛ АЙДА

Башил айда, башил айда
Насып деген атлы кьайда?
Башил айда, башил айда,
Узакъ болуп ариу жайла,
Тиеди кюн, жылытмайды,
Айтхан сёзюнг жарытмайды.
Туруп турады жарсыуум –
Ажашханды иги кьууум.

Ашайды кёл жаным санга.
«Ол терс туююл!» – дейме анга.
Алай, айтып-айтмай да тур,
Ол – хар нени билген обур.
Кюеди ол, жанады ол –
Чюйреди жол, чюйреди, ой!
Келтирмейди сени бери.
Аны тюзге бурсун Тейри.

Башил айда, башил айда,
Мен суюмеген сууукъ айда,
Жолла-кьолла орман болуп,
Сылтау деген топпа-толу.
Сейир этдим тёзгениме –
Тансыкъ болуп кёзлеринге.
Ёнюнг, дедим, алай татлы...
Башил айы башха айтды.

Жаным, батхан кюннге кьарай,
Аны кьызыл оту талай,
Кюе, кючсуне эм жана,
Атынгы кьайтарып айта,
Башил айны хорлай эди.
Хорлай эди, онглай эди.
Атынг алай жууукъ эди.
Айтмай турсам, сууукъ эди.

ТИЛЕК

Кече белинден атлагъанда,
Жукъу кирмей эки кёзюме,
Ариу атынгы къатлагъанлай,
Тилек женгнген алгъыш сёзюмде
Айтама шош уллу Аллахха:
«Тюзлюк деген бар эсе, къара,
Сакъла аны ауур палахдан!
Салма энтта анга бир жара.

Тилек айда этеме тилек,
Толлукъ эсе, бу тилек толсун:
Мен анга болалмайма билек,
Сени сёзюнг нёгери болсун».

Санга – къыйын, манга да – къыйын.
Сенден сыйлы жокъ мени затым.
Бералмам сени, кёзюм къыйып.
О, сени мен суююучю атынг!

Аны айтып, атласам жардан,
Къанат алып, учарыкъ – жаным.
Гюлле, чагъып, къарарла къардан,
Сени татлы атынгы танып.

Жашау жолу – сынау адамгъа.
Хар ким бирча барала болмаз...
Ийнанама уллу Аллахха –
Ол сени кесинг жангыз къоймаз.

Желни, къарны сууугъун тыйып,
Кюнню кёзю - сени атынгда!
Насып тангын, къууанчын жыйып,
Турады ол сени къатынгда.

Бизге къарап, алгъыш этген кёп.
Экибизге биргеми жетер?!
Бийикден къарап турады кёк.
Тилегими ол къабыл этер.

ЖАУУН

Кеси тюзлюгюне ийнанып,
Сабыр жауа эди сакъ жауун.
«Жаны сауну болур дарманы», –

Деп, аны айта эди дауун.

Жашил жерни сылай эди шош
Къарамында тохтагъан жарыкъ.
Чакъгъан гюл да, чапыракъ да – хош.
Жолгъа чыкъсын кетерик, барлыкъ.

Кезиу келген насып – ётюрюк.
Кюйдю да, жан жулдузлай батды.
Аны эски жюгюн кётюрюп,
Ууахтысы келген танг атды.

Жауа эди жауун хычыуун,
Жерни угъай, жанымы жууа,
Алып кете аны ачыуун,
Босагъадан узакъгъа къууа.

Аны тюзлюгюне тюшонюп,
Сюйюп ийнаныргъа жангыдан,
Жарсыуум, къууанчым тюйюшюп,
Экисин да атып, тангыма

Алай келдим. Жюрегим – таза,
Дунияны ариу эрттени,
Жангы насып къадарын жаза,
Артда къалып ажым этгени.

ЖАШАУ

Жашау жорукъ – тамгъалы.
Иги, аманы да кёп.
Къайры болса да аллы,
Сюзерик, кёрлюк да – кёк.

Чыгъаналы, ныхытлы,
Бургъуч-бургъуч барады,
Туруп-туруп, ычхынып,
Жюреклени жарады.

Шайгъа шай къошхан тюйюл
Бизни тёлюню халы.
Къарайды, кёз-къаш тюйюп,
Ата тургъан танг аллы.

Келлик кюнню хыйсабы

Неде болгъаны – чарсда.
Бу дуняны инсаны
Ажашып ауур къарсда.

ЖЕТЕР ЭДИ КЮЧЮМ

xxx

Ачыгъаным ючюн
Урушмадым санга.
Жетер эди кючюм,
Мен алдансам анга.

Нени да кенг этсем,
Башха жолну барып,
Элтезме мен, десем,
Ой, биргеме алып,

Сени къарамынгы,
Жылы къолларынгы...
Женгип къарангысын
Баргъан жолларымы.

xxx

Жетер эди кючюм,
Ийнанып туралсам,
Насып юлюшюмю
Алалсам, къуралсам...

Алай а аллымда
Туруп тургъан – умут.
Жаным айтды сабыр:
«Унут аны, унут.

Къайтып атады танг,
Къайтып тиеди кюн.
Сен алагъа ийнан.
Жиляу – сауут тюйюл».

КЕЧДИ

Жюрек урууунгу эштирге
Сюе эдим, къапланып санга.
Алай: «Кечди, кечди, кечди!» – дей,

Айланады бир ауаз манга.

«Ары киргеннге болады кеч! –
Деп, жерни кёргюзтеди умут, –
Жалан кесинг суюгеннге бол ёч,
Башха жолланы унут, унут!»

Къадар кёрдю: нени суюгеним,
Анга туура, анга белгили.
«Оноу этди эсе, куюейим...» –
Деп, барама-бара, терилип.

Жюрек урууунгу эштирге
Сюе эдим. Минг сылтау чыгъар.
Манга кыш келгенин билдире,
Арбазда жёге терек агъар.

Сары чапракъ, гитче кюнчюклей,
Жана кетип, къарны кычакълай,
Кёз кёре, инжиле, ёчюлсе,
Бир кыыйын болады ийнаннган...

Болур дерге кыыйынды насып.
Болмаз деген болады ассы.
Не бек айланса да ол кыачып,
Манга келликди, куююп, жарсып.

АКЪ КЪАР

Акъ къар жауады жерге,
Сейирлик, ариу!
Аны биричи кёрген
Къагъанакъ, жарый,
Къол аязын жаяды
Аны аллына,
Къар хапула жыяды
Къол кыапларына...

Тал тюбюнде сюелип,
Биринчи суюген,
Чолпан кёзлени кёрюп,
Къарады, кюле.
Акъ терекни бутагъын
Акырын тартды,
Кыызчыкыны юсюн-башын

Къар этип, къачды.
Къызчыкъ, тешип бёркчюгюн,
Кюледи алай,
Жангы сезим суююнчю
Сёзюн айтханлай.

Ана кьойнундан жылы
Акъ къар да туююл.
Сабий, созуп къолчугъун,
Тиерге суююп,
Тынчайтмайды анасын.
Кюледи ана.
Эншге ийип баласын,
Тийдире къаргъа.
Къар кюйдюрюп, сабийчик
Артха къарады...
Жашау дегенинг нечик
Анга ушады.

xxx

Къачып баргъан – минг жоллу.
Къуугъан а – жангыз.
Кечени кетме кьоюп,
Танг ызлайды ыз.

Жулдуз, ай да бугъунуп,
Бир сейир шошлукъ.
Мен, алай керек сунуп,
Сёзюме кьошуп,

Тынгылатама сени
Бир бош затлагъа,
Болмай башха билгеним,
Суюмей къатларгъа

Китаплада айтылгъан
Ариу сёзлени,
Къаллыкъ сунуп жартылай
Жаным сезгени.

Китаплада аллай жокъ
Тенгleshдирирге,
Буду мени жокълагъан
Акъ сезим дерге.

Хар биринден да энчи,
Бир башхады ол –
Насып тангнга келечи,
Къууанчха да жол.

Айтхан сёзюм кесегин
Тутмайды аны.
Ол жарытды кечеми,
Кюлдюрдю тангны.

Уллу кюнлей къарады
Тауну артындан...
Ариу насып сынадым
Сени къатынгда.

КЕЧЕ, КЮН ДА

Суратынг къалгъанды къолумда.
Ангады айтырым-къалырым.
Аллах сени бурсун онгуна
Деп, анга жангыдан жалынымдым.

Башымы алгъанды да къайгъы,
Кече, кюн да сейир узунла.
Жашаууму ол этди жарты,
Къарайдыла къара къузгъунла.

Хазыр болуп турады жаным,
Я Аллахым, сен аны алда.
Къоркъгъаныма тюбетир тангны
Сен башха кюннге сакъла, сакъла.

Ол къоркъууум ажашып кетсе,
Онгмазлыкъ да онгарыкъ сунуп,
Мен, алай сейир сагъыш эте,
Турама, жүрегим къутуруп.

Кече, кюн да – башхала жанлы.
Кёл ашамай, не этгин анга?
Сени биргенге къалып, жаным
Бу сууукъ кюн турады жана.

КЪАРА АГЪАЧ

Къара агъач. Агъачда бѣрю.
Улуйду ол къара кечеге.
Анда жангыз къалгъанын кѣрюп,
Баям, ол сюеди кѣчерге...

Мени жаным ушайды анга.
Тѣгерекни аулагъан – азап.
Жалан да узакълада жана
Тургъан отну тиллери азат.

Урады ол, бурады кесин,
Жанады, ой, къара кечеде.
Келе болур, дедим, ол кесип
Жашау жолларымы ъхчеге.

Терслик да жокъ, тюзлюк да мында,
Даулар кибик, бир деп жокъду жан.
Къара кече, чарсха тынгылай,
Андан къача болурму къачхан?

Танг атары ашыгъады дей,
Къайгъы этип, жанады жулдуз.
Ол эрип кетерин билгенде,
Умутлары, насыбы – учуз.

Къара агъач. Агъачда бѣрю
Улурму ол келген эрттеннге?
Кѣрюр къадарын сынап, кѣрюп,
Айыпмыды умут этгеннге?

ЮЧ КЮН

Юч кюн деген юч жыл кибик кѣреме,
Сенден хапар билир ючюн ълеме.
Къышхы кюннге узун туююл дегеннге,
Ол къысхады деп, гурушха этгеннге
Сейир этдим, къарай ауур кечеге –
Айтхан болу рол затланы ъхчеге.

Алай болур. Башха жууап табылмаз.
Насыпсызгъа тейри эшик ачылмаз.
Сакълагъанны жалан сакълагъан билир,
Жалан да ол тюшюнюр да, ол эрир.
Къыш болса да, кече-кюн да узунду.
Эрттенни уятхан къара къузгъунду.

СЕНИ ЭСГЕРЕ

Мен кёзюнге кьараргъа сюеме.
Сюеме мен анда кьалыргъа.
Мен, сенден башха кьадар излемей,
Сюеме биргенге барыргъа.

Сени эсгере, таугъа минеме.
«Сенсе, – дейме, – дуния кьууанчы».
Сени эсгере, алай кюеме,
Тансыкъ болуп, таралып, ачий.

Аурумазлыкь, ёлмезлик да жокьду,
Аны ким да биледи, баям.
Экиси да жыгъа тургъан окьду.
Экисин да сууутур адам.

Сен кьая тюйюлсе, таш тюйюлсе.
Жауун, жел да тюйдюле сени.
Сен мени жана тургъан кюйюмсе,
Алып тургъан саулай эсими.

Айтылдыла, кьалдыла айтылмай
Мен санга айтырыкъ сёзлерим.
Мен айтама аланы, жашырмай,
Не игиди кьадар тёзгени.

Бир ауурлукь кьысып жанымы,
Кёз кёрмеген кьанат юзюлюп,
Кесими жангыдан таныдым,
Чырагъым, жулдузум ёчюлюп.

Насыпсызны жулдузу кьайда? –
Анга жолну жапханды булут.
Мени алгъанды да ол сайлап,
Бир заманда кьоймаз унутуп.

Мен кёзюнге кьараргъа сюеме.
Сюеме мен анда батаргъа.
Сен манга башха кьадар излеме,
Унутма биргенге алыргъа.

Неди не мени игилигим? –
Мен санга болалмайма билек.
Аллахха жетер деп тилегим,
Ой, этеме, этеме тилек.

Нени да къадар этген Аллах,
Эсин бурмай, тынгылап къоймаз.
Мени тилегим къалса жарап,
Ол сени аяп турур, жоймаз.

Мен насыпха таныдым сени.
Жашаууму этдинг къууанчлы.
Кетген эди жарсыуум кече
Ол сен кирген отоудан къачып.

Эрий эди сакъ къарамында
Уллу, гитче къайгъым да мени.
Мен, сени танып атламындан,
Къууанып турдум келгенинге.

Хар келгенинг – манга бир байрам.
Анда мен айталмагъан насып.
Ай да, кюн да, сукъланып, къарап
Турдула, кёрюп, билип, жарсып...

Алай эди. Алай тийди кюн.
Атынгы айтдыла тангларым.
Жаным эте тургъан эсе кюй,
Ол жыр эди – санга айтханым.

Энди уа башха бир сёз да жокъ.
Жалан атынг – жүрек аузумда.
Ой, алай къычырады ол, ой,
Кюн да, жан да бирча бузула.

Ол къычырыкъ къысдырмайды кёз.
Сарын салып турады жаным.
Мен айтыргъа табалмайма сёз –
Ол, кюл болуп, кетгенди жанып.

Неде болур, къайдады къанат?
Мен – санга билеклик этерик.
Жюрегим тохтамайды къанап.
Чыкъды жолгъа сени элтирик.

ДУНИЯ – КЕЗИУ

«Дуния – кезиу», – дединг.
Биз да алайбыз, алай.
Ата-баба да кетди,
Ол эки сёзню кьатлай.

Мени жукьлатмайды ол –
Анда болгъан магъана.
«Сен аны ачытма, кьой, –
Деп кьатлайма Аллахха. –

Сенде болгъан тюзлюкню
Болмаз чеги-кьыйыры.
Сен, амалын юздюрюп,
Этме аны кьыйынлы.

Ой, сау боллукъ жараны
Ачы этгени кетер.
Мени кюнюм – кьарангы.
Аны ким жарыкъ этер?

Ол барда – хар нем да бар:
Акъ насыбым, кьууанчым.
Ол жокъда – эшик жабар,
Табар да мени, ачыу.

Иги болсун оноуунг.
Энчи кьара сен анга.
Аллах, нени да кьоюп,
Болуш мен суйген жаннга».

БИЛМЕЙ

Мен, кеси кьадарымы да билмей,
Жюрегим бир тюрлю кьысыла,
Аякъларым кьара жерге тиймей,
Ашыгъама санга ахшамда.

Эришеме келген ингирге да –
Экибизден ким алгъа болур?!
Менден алгъа санга келгенни уа
Иелиги башхача болур.

Бу жашауду. Магъана недеди?
Таралады жанымда бир зат.
Ол санга да биргеме келеди.
Мен андан болалмайма азат.

Алдаууда – насыпсыз. Тюзю да.
Дунияны суймейме алай.
Мен аны жазын, кышын, кюзюн да
Къатышдырып, бирге жыйгъанлай.

Шо кимге да борчлулай турама.
Манга борчлу жокъду бир адам.
Ма барады жашауум къуралмай,
Мен андан тынчаймайма, баям.

Хар кимге да жетген насыпны уа
Манга деп да юлюшю болур.
Мен, анга ийнанып, жарсыуну да,
Ачыуну да сынадым толу.

Ой, былай жюрюгеним а – жюкдю.
Аны элталгъан – алай ауур.
Насып дегенинг жашау юзюкдю,
Аны мен чыгъалмагъан тауу.

xxx

Жюрегими басып бир зат,
Унамай, къоймай иерге,
Эталмай, этмейин азат,
Сугъуп барады да кёрге,

Кюеме, бек уллу насып
Былай кысха болгъанына.
Анга келе эдим жарсып...
Къара, жолда къойгъаныма!

Манга ёшюн ургъан ачыу,
Дертчи эди да эрттеден,
Бери келген жолну ачып,
Болду оноу этгенледен.

Аны биле тургъан жаным
Сени алгъанды нёгерге,
Унамай кетерге жанып,

Жол ызлагъанды ёрлеге.

Барады. Шошду ингирлик.
Манга айтыр сёзю – тасха.
Анга, къара жыйрыкъ кийип,
Келгенди бюгече ахшам.

Аны кийди да, къуралды.
Хазырды энди жолуна.
Насып къарайды туурадан.
Турады ол да жоюла.

Манга жашау берген къадар
Шо анча не деп ачытды?
Жюрегими тонап, талап,
Къайтып-къайтып урду, жыкъды.

Сени алдым да нёгерге,
Насып – санга да кёл ашай.
Анга болурма тёзерге,
Жалан да сен жаша, жаша.

Бошалып къалгъынчы жол

ЖУЛДУЗУМ

Мени жарыкъ жулдузум,
Жюрек тёрюмде жаннган,
Сенсиз кюн – алай узун,
Ууакъ-ууакъ саналгъан.

Тиеди кюн, кетмейди.
Айта-айта, арыдынг.
Сен айтханны этмейди,
Бир бек болуп жарыгъы.

Аны жыры – аламат!
Сайлай алып, къууанчды.
Санга къозуй айланнган –
Жаным суйген жубанчды.

Къайгъы болду гитчечик

Сезимими къатында,
Ачып кьойдум да эшик
Сени ариу атынга.

Ой, бир мадар табалгъан
Къыстай болур жарсыуун.
Мен а – санга ийнанган,
Санга ачхан ич сырын.

Манга жомакъ тангытхан,
Мени кёп кьууандыргъан,
Къайда болсанг да, къайда,
Мени эсинге алгъан!

Жарыкъ берген жулдузум,
Ол жарыкъда кюеме.
Жашау тьуйюлдю узун, –
Жарып турсанг, сюеме.

АНДА

Анда – жүрегимде – атынг
Айтады бир хапар.
Танг жулдузу анда атды,
Анда – сабыр ахшам.

Анда кюледи къарамынг,
Анда – ариу жарыкъ.
Манга атынг да жарады,
Тургъанымда барып.

Биле эдим да келлигин
Уллу насып бизге,
Кюйден, сырдан да эригип,
Келдим, ийнар тизе.

Ол мен алай суйген эрттен,
Ол мен суйген ахшам,
Бизни бирге тьубешдире,
Этип кьойду хайран.

Насып къакъды да терезе,
Биз аллына чыкъдыкъ...
Ариу къадар излегенле
Ичдик эрттен чыкъны.

Келди, тохтамады бошап
Бизге элтген жолну...
Къууанчыма къууанч къоша,
Кюн чегетге къонду.

КЮН ДА, ОТ ДА, ЖАУУН ДА

Ачы дамларын татып
Билмекликни, жалгъанны,
Кюн бара эди батып,
Къоюп жерде къалгъанны.

Ёпкелеген жүреклеј,
Кюе эди жолунда –
Ол турса да сүйгенлей,
Насып къонмай къолуна.

Кюн да, от да бир болуп,
Бирча къызыл жаннганда,
Кёк жиляды да толуп,
Жауду къызгъан жоллагъа.

Алада уа – тасханы
Букъдуруп тургъан къумла,
Хар бир тамчы басханы
Теренлеге жумула.

Сепкил бетли жоллада
Отлай эди уллу кюн,
Аны сансыз къойгъанда,
Тау желлеге эте кюј.

Ол да, ким да билдиле:
Сезим – терен неда бош.
Жер юсюне келгенле
Болуп бармайдыла къош.

АДАМ

Инсан деген – чёп кибик,
Алай уллуду алам.
Келсе да кюјюп, бишип,
Ёзек тюјюлдю, баям.

Жумдурукъ болур ючюн,
Керекди кѣауум бармакъ, –
Бир жолгѣа, ызгѣа тюшюп,
Бир болуп, бирге баргѣан.

Зат да туююлме кесим.
Ахлу, шуѣх – бийик тау.
Тас болгѣан кюнде эсим,
Ала – айтырыкъла дау.

Ачый тургѣан – жүрегим.
Дарман кибик – билеклик.
Узакъ эди сюйгеним,
Эте эди тилекли.

Кѣкде – жулдуз, жерде – жол.
Экиси да адамны.
Жулдузлу, жоллу да бол...
Тешдир ансы кѣарамы.

ЖОЛ – ЖУУУКЪ

Жол – жууукъ. Кѣоркѣуу – уллу.
Мен билеклик эталмам.
Алай арт саугѣам – умут,
Аны кѣоюп, кеталмам.

Керек болмаса шагѣат,
Тилеклерим жетсинле.
Мѣлекле, соруп, сурап,
Санга эсеп этсинле.

Жашау этген, ѣлген да –
Эки жаны – кѣазауат.
Аны кѣре келген а
Бир кюнде болмаз азат.

Алай... энтда бир кесек...
Жаным – санга аманат.
Анга жарар сен эсенг,
Энтта да бир ариу айт.

Сени жолунг кесилсе,
манга чакѣмаз энди жаз.
Жаным – сени жесиринг,

Аны насып жүгю аз.

Жол – жууукъ. Кьоркьуу – уллу.
Сакъ бол, жаным, жанынга.
Мен билалмайма толу
Не болгъанын аллынга.

ОЛТУРУП-ТУРУП

Олтуруп-туруп айтдым
Ауур сёзюмю.
Аллахха кьайтып-кьайтып,
Кете тёзюмюм.

Ненча жолну келеме,
Ненча тау женгдим –
Элек этип, элейме...
Элегим – женгил.

Жаным кьуруду алай –
Илинир зат жокъ.
Алай болуп тургъанлай,
Кьоншум этди той.

Мен: «Угъай!» – деп, сюеллик
Жанладан туююл.
Эртте билип кюерин,
Умутум кюйдю.

Бир кюнде башха жолну
Баралырма деп,
Жаным кьууанчдан толуп,
Уянырма деп,

Ийнанырча болмадым.
Болмадым кьаты.
Тилеклерим толмады.
Жашауум – жарты.

Олтуруп-туруп айтдым.
Дауум а – уллу.
Ол кьайтып-кьайтып-кьайтып
Жангыдан тууду.

Сени атынг – бир татлы.

Насыбым а – аз.
Келип, терезе кьакьды
Кюз артында жаз.

Насып берлик болгъанда,
Кьадарчы эслер.
Дау айталмайма анга
Бу ауур кече.

БОШАЛЫП КЪАЛГЪЫНЧЫ ЖОЛ

Айырмай тау, тюз не кьол,
Кеслеринден кьачханла,
Бошалып кьалгъынчы жол,
Башха эшик ачханла,
Сизден насыплы да жокь,
Сизден ариу кьадарлы:
Тюзге кетип ачы окь,
Башха жары кьаратды.

Ай да, кюн да сизники.
Кюле турады ахшам.
Аны жоллары – иги,
Жокь туман не чарс басхан.
Жырын, сырын да айта,
Тау череги агъады.
Аны тохтатыр кьайда?! –
Ол да жырла тагъады.

Алагъа кьарап, ушاپ,
Алса жүрегим кьанат,
Ол бийикледе учар...
Турмаса кьанап-кьанап.
Мен болур эдим эркин,
Отдан, кюйден да кьачып,
Насып, тынчлыкь да берлик
Ёмюрге эшик ачып.

МУДАХ БОЛДУЛА

Мудах болдула арбазда терекле –
Алагъа да жылы кьарам керекли.
Келген, кьрген – экиси да бир туююл.
Жанынг кюлсе, ол кюнде кёзюнг кюлюр.

Иги эди бу акъ жазгъа къууаннган,
Кюннге къарап, аны бла жубаннган,
Иги эди шапталланы ийиси... –
Ала бары да келирле, сен келсенг.

«Сен келсенг...» – деп, тохтатама эсими,
Мени жаным – ол азапны жесири.
Алай этип, ненча къууанч санадым!
Санай-санай, мен аллынга къарадым.

Инжи болуп, тегюлдюле сезлерим.
Сейир эди аллай бирни тезгеним.
Бирем-бирем сууурдум да аланы,
Жапдым юсюн ачий тургъан жарамы.

Мудах болдула арбазда терекле.
Быллай кюнде ариу сезюнг керекли.
Сен айтсанг деп, сакълап турама аны –
Сезню барды жолгъа къаратхан жаны.

СЕН

Сезюнг бир башха болса,
Мен сени эштмез эдим.
Къадарым алдап къойса,
Мен аны кечмез эдим.

Жыр, ийнарча айтылып,
Ма санга салгъанды жол.
Эсгерип, бери къайтып,
Жанымы сылайды ол.

Ангылай болурса сен:
Жыр кюн кибик бир затды.
Ол кеси да бу жерде
Хар неден да азатды.

Къууанчдан келек кийип,
Ол алай айтылгъанда,
Кюн кезю келип, тийип,
Къарыу береди анга.

Ариу сезюнг – шыбырдап,
Манга айтылгъан ийнар.
Къошулуп ариу сыргъа,

Насыплы этди, ийнан.

Къолларынгы жылыуу
Турады да биргеме,
Мени жаным, жылынып,
Сабырды, къач келгенде.

«Аты, сёзю да – татлы...» –
Ингир шыбырдайды шош.
Кюн, аны айта, батды.
Жюрегим, жаным да – хош.

ЁЛЮМ БЛА ЖАШАУ

Жукълатмагъан кече,
Тынчайтмагъан кюндюз
Оюм, бери кёчюп,
Этди мени кюнсюз.

Этди мени кюнсюз.
Жолум башха болду.
Ол – бир ачы, кюйсюз
Къоркъууладан толу.

Жашау, ёлум да – хакъ,
Кимни да юлюшю.
Жулдуз батады сакъ,
Илинмей мюйюшю.

Мен кюерден болсам,
Ариу кюйген – насып.
Жерни, кёкню къойгъан
Кете болмаз къачып.

Сенден юлгю алып,
Барыр кибик ары,
Тура эди жаным
Къыйырында жарны.

КЮН ТИЙГЕНДИ ЖОЛУНГА

Базыныусуз сюймеклик
Жашай эди жанында.
«Аны сынап, кюй!» – деди

Биреу, чыгып аллынга.

Алай деген ким болду?
Сен билалмай тураса.
Ол сени эртте жойду.
Сен а... насып сурайса.

Не десенг да, жашауну
Минг бети да тюрлюле –
Сени эрттеги дауунг,
Алгышынг да кюйдюле.

Ажашып, ачыу этген
Ушамайды бир жаннга.
Туманлы, чыкылы эрттен
Жол ача эди санга.

Танг тутады кьолунгдан –
Жашау тёрюне элтир.
Кюн тийгенди жолунга –
Насыбынг болур керти.

БАРАДЫЛА АДАМЛА

Барадыла адамла,
Уллу жолну толтуруп.
Махтау болсун алагъа:
Ала, алып, букьдуруп,
Элтедиле жүрекде
Къайгыларын, дауларын,
Башхаланы юйрете,
Тюзете жашауларын.

Мен да, алача болуп,
Оюм этип башласам,
Жол деген топпа-толу,
Бирин сайлап, атласам...
Ол да келтирип, атар
Мени къула тюзюне.
Къызыл кюн кибик, батар
Ариу умут, юзюле.

Барадыла адамла,
Ачий, жарсый, къууана,
Бу жашилбет аламда

Сер умутха чулгъана.
Къадарлары жазылып,
Къачар жерлери кери.
Жашау жолу – ажымлы,
Ненча келсенг да бери.

ДУНИЯ ДЕГЕНИНГ

Терезе кёз къагъады эрттен,
Шош кетеди аны къарасы.
Кечеги сагъышынг да кетер,
Унутурса аны жарасын.

Сакъ къарайды бийикден жулдуз.
Ол – эрип кетерик бусагъат.
Жарыгъы да боллукъду учуз –
Танг къагъады эки акъ къанат.

Сабийчик жукълайды бешикде,
Тюшонде кюле, къыл-къыл эте.
Айланады эрттен эшикде,
Кирирге ашыкъмайын юйге.

Мадарсыз да, амалсыз да – кёп.
Дуния жоллары тайкъыла.
Бийикден къарап турады кёк,
Бир амал бере, бир жан къыя.

Тюшюналмай, табалмай анда
Бир ызны тутхан бир магъана,
Амалсыз даболуп, алдана,
Биз, ёрлеп баргъан кибик таугъа,

Барабыз. Бийикни онглагъан
Хар кимни да сынауу болур.
Къайгъыны, ачыуну хорлагъан
Былайда да кёп, топпа-толу.

Узакъдан къарап, айта болур
Мен танымагъан узакъ адам:
«Муну бошду, бир тынчды жолу.
Ол андан жарыкъды», – деп, баям.

Танг атады. Тынгылайма шош.
Ариулукъ киреди эшикден.

Кечеги суратла бары – бош,
Жыр келеди, ариу эштиле.

СЕНИ ЖОЛУНГ

Сени жолунг – мени кьюуанчым,
Экиси да ажымлы болуп.
Ингирликге, жүрегим ачый,
Мен жиярма шош, жарсып, толуп...

Сени алгышынг – манга сагыш.
Сюйгенин табып турган кайда?! –
Экеуленни бир бирге тагып,
Айырады кьадарчы артда.

Кьайсы жанын сайласам иги? –
Ортада жатадыла жолла.
Болур жолну ныхыты, тиги,
Насыпны кьалай этгин кьолгьа?

Кимни терслеп, кимге айтхын дау? –
Тюшерикди жюкню аууру!
Манга берилген сейир сынау
Биргеме келип, тауусулур.

Сени жолунг – мени кьюуанчым,
Экиси да бирге тюберле.
Тейри эшигин табып, ачып:
«Насып деген ма буду!» – дерле.

КЕЧЕ

Акьырын келген кече
Жоллагьа жатар.
Кьарангы чарсы чегер,
Кюн таугьа батар.

Шууулдар жашил тенгиз,
Этдире кёмюк. –
Турала болмаз тенгсиз
Бир уллу ёмюр.

САНГА – САУЛУКЪ

Жангы жазгьа кьюуанган жаным

Шош къарайды чакъгъан алмагъа,
Анда эски къууанчын танып,
Аллына чабаргъа ашыгъа.

Сёз да, ант да болады эски –
Арыгъан умутлай, баштёбен.
Келе келип, жолунгу кесди
Билмей, сунмай тургъанлай келген.

Санга – саулукъ, манга уа тынчлыкъ
Тилерикме келлик кечеден,
Жангы тангда, арбазгъа чыгып,
Хар нени да суююп кечерге.

«Бир игилик этейим», – десем,
(Эталыр кюнлерим да болду!)
Сени сурап, ийнанып, келсем,
Аны да бир башха ант жойду.

Санга – саулукъ, манга – сабырлыкъ.
Хар кимге да керекди билек.
Сен къалма деп арып, абынып,
Мен хар кюн да этеме тилек.

ЖАУУН

Жерни къууанчындан, сууундан
Бир къыйынды кетген юзюлюп.
Терезени туюген жауунну
Бир кюнде бошалыр тёзюмю.

Терезени угъай, жанымы
Шош къагъады кечеги жауун.
Аны айтхан сёзю жангылып,
Бир атсызды, сейирди дауум.

АКЪ ЖОЛЛА

Жаз да, къыш да – эки ауара.
Экиси да – эки акъ жолум.
Биргеме айланган ауана
Ийнаныу жакъгъан отдан толу.

Экиси да – эки акъ къаям,
Ол – сууукъ, башхасы уа – жылы.

Биринден а ётерме, баям,
Бирсинден ётсем, къарны жырып.

Акъ чакъгъанды тюенене алма.
Жер сепгилди, акълыгъы женгнге.
Бу жолну барсам, мен кеч къалмам,
Акъ жазны алгъанма да тенгнге.

Ол элтир да, босагъа ташны
Мурсасы, кюйдюрюрге къоркъа,
Бир башха жары аууп, жатар,
Тиймезге деп мен салгъан жолгъа.

Акъ кышны да, акълыгъы алдап,
Жол салып келеме мен къарда.
Кюз арты болгъан эди жалгъан,
Жай да, кыш да салмайын марда...

Экиси да, ушап бир бирге:
Жаз да, кыш да – эки акъ жолум.
Сен бери къайытып келирге,
Аланы мен чиммакълай къойдум.

Мен билеме, акъ жолну сайлап,
Алма акъ чакъгъан эрттенликде,
Ауруу отун, ёлюмню хорлап,
Сен келликсе... дедим кетгеннге.

БУШУУ

Валягъа.

Къабырла аллында сюелген
Бушуу менме. Нени да кёрюп,
Жаным, къоймай турду кюерге,
Жангыдан жаратылып... ёлюп.

Ачыу ёзен – мени жүрегим.
Ай жарытыр къабыр ташланы.
Жатадыла ол мен суйгенле –
Аталары эм да жашларым.

Мен къоркъмайма къабыр сууукъдан:
Анда – хар бирини кюлгени.
Жүрегими къоймай сууургъа,
Селейирча болмай кюйгени.

Эсим, жаным да, жетип бери,
Ауурдула келген жолларым.
Мен сизни, хар кюнде эсгерип,
Сейир эди мында кьойгъаным.

Келирсиз жукъусуз тюшюме.
Къууанчым, насыбым да – жарты.
Патеген чыракълай, ёчюле,
Жаным, сизге термиле, чапды.

Энди аны жокъ ариу жолу –
Босагъада къууумла этген,
Мени къула тюзюнде кьойду
Сизни кьайтмазгъа алып кетген.

Ашыргъан да, тюбеген да – мен.
Кюн батады, жанымы кьыйнап.
Мен – дайым да тас эте келген,
Бир кере да келмедим жырлап.

Къабырла аллында сюелген
Бушуу менме. Сакълайым сизни.
Умутум, унамай кюерге,
Жилятады сизсиз кечени.

ЖЮРЕК АУЗУМДА

Жюрек аузумда – сени атынг.
Аны айтып, кюй этди эрттен.
Сакъ жауун, босагъама жатып,
Келди, жилау, сыйыт да эте.

Жауун сууда жибиген – жаным,
Кесине табалмайды ышыкъ.
Бушууну жангы бетин танып,
Жангыдан келип къалып кьышы.

Жюрек аузумда – санга тилек.
Аны айтып, кимге барсын жан?
Аллахдан, жерден, кёкден тилеп
Турдум. Ала этмедиле сан.

АНЫ ЮЧЮН

1.

Мени бек суюгенинг ючюн, санга
Жюрегими санай эдим сёзюн.
Сени кёрлюгюмю билген тангда,
Тереземде ойнай кюнню кёзю.

Суююнчюлюк! Аны сыйындырыр
Онгу болмай, кюле эди дуня.
Кёралмадым аны кыйынлыгын –
Ол жанымда этген эди уя.

2.

Сени бек суюгеним ючюн, манга
Айталмадынг жарсыуунгу толу.
Сейир этер эдим сенсиз тангнга –
Аны бери кыалай болур жолу?!

(Сенден бла менден башха бир иш
Табылмайын кыадар этиучюге –
Атламыбыз болду кыая кириш,
Келдик, бир – таш, бир элия тые.)

3.

Мени бек суюгенинг ючюн, сени
Жолунг ариу болурун тиледим:
«Ачыу юлюшонгю алып, кесип,
Элтир эдим кесим жангыз», – дедим.

Санга тюбеп, умутларым – жангы,
Келе эдим, бир игилик сакълай.
Мени бек суюгенинг ючюн, тангны
Тура эди умутум кыучакълай.

4.

Сени бек суюгеним ючюн, мени
Алай кыуандырды сени барынг!
Нечик иги эди сен келлигинг! –
Ол эрттеним болду жаппа-жарыкъ.

Жарыкъ оту ол эрттени келип
Турады да, насып бетин танып,
Сен ол жолну ажымлы кетгенли,
Бошалмайды умут деген жанып.

xxx

Бушуу келди кѐп кере,
Сынау болуп жаныма.
Менден амалсыз кѐпден,
Хорлатмадым мен анга.

Чекдим жашауну тамын,
Къууанч эте да, кюе,
Насып, жарсыу да танып,
Бютюн да къаты сую

Алдауларын, кертисин
Къадар деген черекни.
Аны энчи белгиси –
Неге да салды чекни.

САНГА ЖАРСЫП

Кюн къарайды бийикден.
Анга къалады кѐлюм:
Насып тажны кийдирди.
Аны уа... сакълап ёлюм.

Барын бирча кийирир
Ол къара жер къойнуна.
Мен, биргенге тебиреп,
Чыгъарма да жолунга...

Дунияны къарсында
Жутулады тилегим:
Чыгъарады къадарчы
Ауур, темир элегин.

Сѐзюнг биргеме къалса,
Ол да игиди манга –
Аны нѐгерге алсам,
Чыгъарма жангы тангнга.

Къара къанат къагъады,
Акъ кѐгюрчюнлей насып.
Чапракъ болуп, агъады
Жюрегим, санга жарсып.

xxx

Къарап, сени бир кёрмей
Тургъан къайгъымы
Алып, артха уа бермей
Къойдунг жанымы.

Этедиле келишим
Кюз арты бла къыш.
Бетден бетге тюбешип,
Айтдыра алгъыш.

Жолла, къолла сурадым.
Жаным а – сенде.
Мен кесими къурадым,
Таукеллик женгнге.

Жыргъа, кюйге да салып,
Айта, сагъына,
Турама мен, жол барып
Сени аллынга.

СЮЙГЕНДЕН

Ауазынгы эштирге
Асыры бек суйгенден,
Мен, эрттенде, кечгиде
тансыкъ отда кюйгенлей,
Белгисизлик жолуна
Турама къарай-къарай,
Умут алып къолума,
Сени таба баргъанлай.

Къанатлы учургъанлай,
Кёкге тутуп къолланы,
Мен атлай эдим алай
Санга элтген жолланы.

Не айтыр къадар манга? –
Оноу этген сунармы?
Мен келе эдим санга.
Ол а аны унармы?

КЁКГЕ КЕТГЕН

Жансыз болмаз эсе уа чыракъ? –
Ёчюллюкдю ол да бир кюнде.

Не кѐп турса да жаным чыдап,
Кесича барады, шош кюе.

Ол, кюн болуп, таудан аугъанда,
Сен чакъырма аны, сагъайта.
Андан эсе анга саугъагъа
Тур таурух да, жомакъ да айта.

Жерге келген кетеди кѐкге.
Кѐрге кирди деп, жарсыма сен.
Къара да ариу кече ѳрге,
Анда изле мени, мен кетсем.

САГЪЫШ

Тѳбенги кибик, сагъыш,
Ары-бери да къайта,
Эшик-терезе къагъып,
Къоймай сабыр атларгъа,
Уятады даууму.
Ол, кеси кесин тюе,
Къууандыра жаууму,
Бетиме къарап, кюле,
Алай болуп, атлайды.
Жазгъы кюнде – ауана.

Ауур сагъыш алайды –
Кетип къалмай, жубана.

БИР УУУЧ ЖАРЫКЪ

Шууулдайды тал терек,
Бошлагъанды чач.
Биргеме кюйле эте,
Шош тилейди: «Къач!

Узакъда – насып, къууанч,
Сабырлыкъ, тынчлыкъ,
Къанатлы желле, къууа,
Тюшюре чыкъны...»

Хар кимни – кеси жаны,
Татлысы – дарман.
Кетгенде бири жанып,
Не этер къалгъан?

Экисин да бир этип,
Суууртуп желге,
Къадарчы къалды кетип
Бир башха жерге.

Тиледим уллу кюнден
Бир уууч жарыкъ.
Ол аны берди, кюле,
От болуп, жанып.

Ол тийди да, жылытды
Жанымы алай,
Сер болса да кылыгы,
Биргеме атлай...

Излетип келди ёкюл
Къыйырсыз жолда.
Жауун, суу этип, тёкдю
Къайгысын къолгъа.

Кечеле, кюнле къармап,
Айланады жел.
Ол къоймаз, дедим, алдап.
Умутум а... – сел.

КИМ ЖЕТЕДИ УМУТХА?

Ким жетеди умутха? –
Къол булгъай эди эсим.
Хар нени да унута,
Сюеле эдим кесим.

Ачытыу уллулугъу
Алгъанлы да тийрени,
Умутуму къуулугъу
Ачытады тийгенни.

Ол жол, бу да терс эсе,
Къалайда эди тюзю?
Эте билмейин эсеп,
Насыбым къанат юздю.

Кёзкөрмез жерде – жазым,
Кюлдюреди узакъны.

Къадарым, жазыу жазып,
Анга жыр, назму такъды.

Ким жетеди умутха? –
Бош булгъама къолунгу.
Хар нени да унутхан
Баралыр къайсы жолну?!

xxx

О, кёкню узакълыгъы,
Аулакъланы кенглиги,
Сизде – насып акълыгъы,
Аны жаннга тенглиги!

Бары да барды сизде:
Бийик умут, соруу да.
Сизге элтген жол излей,
Адам кесин къоруйду.

ОТДАН ЖАРАТЫЛЫП

Отдан жаратылып, гюл
Шош жанады кюнлюмде.
Жырла, жаным, ойна, кюл,
Алай тынчды сюйдюрген...

Ырхы талагъан кырдык,
Ачып, жатханда жерге,
Хар не да болду кырты
Деген эдим мен эртте.

Аныча, ачий, сёзюм
Айтылмайын турады.
Айталмасам – жокъ тёзюм! –
Мен терс болгъан сунады.

Умут жюгюн къойгъаннга
Жана болмаз энди от.
Анга ныхыт жолладан
Башха энди жол да жокъ...

Къызыу, жарыкъ къучагъы
Жангызлагъа сюйдюре,
Кюн бла барайым ары,

Атлагъаным... кюйдюре.

Хар не да менден къачып
Келгенинде, ол, кызып,
(Аны тиргизген – асыл!)
Тутуп турду бир ызны:

«Сюймекликден толу жол
Чыгъармай кьоймаз тангнга...»
Неге керек болур ол
Къачда кечге къалгъаннга?

ЭСГЕРИУ

Темир чалдишледенча,
Шош къарайды эсгериу.
Ол санга келгендеча,
Энтта да алай ариу.

Кюйген кесеулей атды
Эрттеним, санга жарсый.
Кюнюм да алай батды,
Узакъда къала къарсы.

Санга ариу айтхан жокъ.
Сёз минчагъынг – хыйласыз.
Гитарангы ал да, сокъ,
Ол биргенге жилиясын.

Сюйгенлеринг, суймеген... –
Бирине да жокъ дауунг.
Терезенги тюймейин,
Шош жауады къач жауун

ЭШИК, ТЕРЕЗЕ ДА АЧ

Кёз байлана, жел, жетип,
Ашыгъып, алай айтды:
«Къалгъынчыгъа ол кетип,
О, чакъыр аны! Къайтыр.

Уллу кёкден тилесенг,
Айтханынг жетер эди.
Элтир жолну излесенг,
Биргенге кетер эдим...

Уллу кюннге ачханлай,
Терезе, эшик да ач.
Ажашмайын башгъаха,
Келир, кюз эсе да, къач...»

ТЫРМАН

Этерик тюйюлме игилик,
Бурулуп, артха-артха къарама.
Сен менден узакъгъа кетгенли,
Мен башха жолну салып барама.

Атлагъан да, баралгъан да – не?! –
Абынама эртте кюйюме:
Сен – манга кёп сынау келтирген,
Тас этдинг жолланы юйюнге.

Унутсам деп, жолла баргъанлай,
Ненча жюк къалдырдым биргеме?!
Ой, нечик аман этдим тырман
Къайтмаз жолланы кетгеннге.

БАР ЭДИ

– Жарасыз суймеклик бар эди... –
Мен кюлдюм да, ышардынг сабыр.
– Ол хапар эди, хапар эди!
Эсима саласа сен аны.
– Жомакъгъа ушаш, сейир эди.
Кюлгенинг а – бютюн да айып.
– Ол неге, неге жарар эди?
Не этесе да аны айтып?
– Ой, жарар эди, жарар эди,
Сен анга иелик эталсанг.
– Мени сер азап марай эди...
Кесиме да иги... кеталсам.
– Жарасыз суймеклик бар эди...
Элтирге табалмадынг сен кюч.
– Жолларым бир буз эди, бир къар эди...
Мен а тюш сундум да аны, тюш...
– Тюш къайда? – Ол тюн эди, хау, тюн эди.
Келгени да – умутлу, жоллу.
– Кюйдюрген – бир уллу кюн эди.
Дуния андан болуп толу...

– Анга ким да кьууана эди,
Сен кьууанмай, жарымай кьалдынг.
– Ой, мени бир зат тыя эди –
Тау, кьая болуп жолну аллы...
– Жарасыз суймеклик бар эди...–
Сагьышлы кьарайма мен кёкге.
Ол жомакъ эди, жомакъ эди,
Эсимден кеталмагъан кёпге.

НАСЫП

Жаным тынды, жылынды,
Аны санга кьысдым да.
Жарты жолда жыгьылды,
Кьуюп жолну, ызны да,
Дайым жокълап айланган,
Мени излеген кьайгьы.
Ол от салгъан жайларым
Кюйюп кетдиле бары.

Кьарайма мен ызыма,
Тюшге ушай кёргеним.
Ахшам кюйдю кьызылдан,
Кюннге кьарап, элгенип.
Мен да аны кибикме,
Санга тюбедим алай –
Мен да жерге кирликме,
Кюе, жана тургъанлай.

Кёзлерингде – сабырлыкъ.
Сюеме мен аланы.
Жаным андан кьабынды,
Кьарамынга алданып.
Мен жол сюрюп келеме.
Кьол аязынг – жумушакъ.
Быллай насып тёленмей,
Кьалай чагъар кюнлюм акъ?!

САУГЪА

Жетип келгенинг – иги.
Жолунг атдыргъанды танг.
Ачитмай, келлиги
Болсанг алгъадан айтхан,
Сакълар эдим ёмюрню,

Келлик жолунга къарай,
Жашау бла ёлюмню
Этгинчиге бир къадар.

Сакълау дегенинг – кёпюр,
Жюреклени бир этген,
Ол сын-сынаудан ётер
Насып таууна жетген.
Келип къаллыгъынг – иги,
Къарайма мен аллынга,
Сени алай келлигинг
Саугъа болуп жаныма.

ЖАШАУ

Сени ыразы этер
Сёзню, ишни излейме...
Алай, хар не да кетер.
Мен... назмула тиземе.

Андан башха ахшылыкъ
Эталмадым, этмедим.
Келе эдим ашыгъып,
Алай сени жетмедим.

Сылтау кёпдю. Насыплы
Жашау чюйресин кёрмез.
Умут, анга базынып,
Жарты жолунда ёлмез.

Сени алгъа ётдюрюп,
Мен ызынгдан къарайма.
Не келсем да кётюрюп,
Жан-жанымы къармайма.

Жашау алай келеди:
Хар не – кеси жеринде.
Туман таудан энеди,
Киришлеге илине.

ШАХАРДА

Къоншуну да къайгъысын кёрген
Заманла кетедиле кёрге.

Къоншумда ёлгенди бир киши,
Аны бла жокъ адамны иши.

Къарасын кийгенди баласы,
Ачыта жангызлыкъ жарасы.

Билек болмай, болмай къадама,
Къоншула – бир сансыз адамла.

Жан угъай, башха зат кюйгенча,
Аны бош, жумушха ийгенча.

Къалгъанны жүрегин чёкдюре,
Ёлгенни намысын кётюре,

Жокъ ариу сёзюн айтхан, кирип,
Бушуугъа да сый-намыс берип.

Тынч ёлдю да, эриди, кетди,
Баласын жангыз, жарлы этди.

Арбазда уа къарс къагъады той,
Къоншуда бушуугъа салмай бой.

СУРАТ

Ишленип бошалмазлыкъ
Сурат кибикди умут.
Башладым ишлеп жазны,
Ол бир ёмюрлюк сунуп.

Мен ишлейме булутну,
Аны эритир кюнню...
Жер, ачыуун унутуп,
Жарыкъ болду да, кюлдю.

Къанатлы къанат къакъды,
Алма терек да чакъды.
Кюн, кетгинчиге батып,
Жерни къучакълап жатды.

Жыр келеди, аламда
Къууанч жолла салады.
Жазыучу да къаламын,

Бюгюн кьолгъа алады.

Арбазда сабийлеге
Къарап турады аппа,
Туурада бийикледен
Салкьын ауана жата.

Чертлеуюк чыбыкъладан
Тарпан атла юлешип,
Орамда терк жашчыкъла
Чабадыла, эришип.

Агъаргъан тал тюбюнде
Амма урчукъ бурады.
Къарамдыл жаулугъуна
Андан гюлле агъады...

Ишленип бошалмазлыкъ
Сурат кибикди жашау.
Башласанг ишлеп жазны,
Къышны келлиги – алдау...

ЖАУУН

Ётюрюк – умут болуп,
Керти – эшик артында...
Жауарыкъ жауун - толуп,
Сюйюп бир зат айтыргъа.

Тюшюннген кыйын анга.
Бютюн да бек, алдансанг,
Терезе кезде айны
Жолун ызлап айлансанг.

Шо неге да бар багъа –
Санай келсенг, чыгъады.
Къадарчы такъгъан къара
Кёп умутну жыгъады.

Дау айтырча терсликге,
Ёкюл тапхан кыйынды.
Къайытырча кетерге –
Къула тюзю кыйырды.

Ары жан атханланы

Терсге, тюзге да сана –
Сюймеклиги батханны
Къыйнап турлукъду жара.

ЭНТГА ДА БИР КЪЫШ

Къой сюрюулей, жатханды
Акъ таулада къыш кече.
Ай булутха батханды,
Шош къалкъыууна кече.

Къар агъартып дум жерни,
Сау тийребиз болду акъ,
Энтга да бир къыш жетди –
Бир жумушакъ, ма бир сакъ.

Ол аягъан эрттенни
Акъ жоллары – ачыкъла,
Ма гурушха этгенни
Къайгъыларын къачыра...

Къар акълыгъы, сагъайтып
Сен ыз къойгъан жолланы,
Ол бир келир деп къайтып,
Акъ жыр этди болгъанны.

КЪАРАГЪАЧ БЛА КЮН

Къарагъач терекден ауана,
Къачаргъа кюрешип, созулуп,
Шош жатханды мени жолума,
Баргъаннга, келгеннге къозулуп.

Чайкъалады аяз къанаты,
Чапыракъ тауушу шыбырдайю.
Сары кюн кезю таугъа батды,
Акъырын, ашыкъмай къымылдай.

Эрттенлик къараса тауладан,
Биягъы кюн кезлерин ачар.
Ол келгенча анга саугъагъа,
Ауана да аллына чабар.

Ол барлыкъды кюнню аллына –
Сюймеклик дегенинг – не сейир!

Узакъда сюелген къайынла,
Созулуп, къарайдыла бери.

БЕТДЕН БЕТГЕ

1.

Бетден бетге сюелген,
Эшик-терезе тюйген,
Бир тынмагъан соруудан
Унамайса къорургъа.

«Кюе эсенг, кюй!» – деди
Ол, уятып кечени.
Къанат берип аязгъа,
Солумады бир азгъа.

Кёл кенгдире къанлыма,
Келеди ол аллыма,
Сюе мени жояргъа.

Жолну туманнга бёлеп,
«Жауум сенден къалсын!» – деп,
Барады ол тойлагъа.

2.

Чарсда къалды тилегим.
Узакъ жоллу – билегим.
Ушамайды тасхагъа,
Салады жол башхагъа.

«Къайтып тилек да этмем.
Игиди узакъ кетсем», –
Дедим да, жаным – жалан...
Озду умутсуз баргъан.

Кюреш, жумуш да – жарты,
Умут деген кюн батды
Тауну ары жанына.

Жангы тангда сен кирип
Келирсе, ойнап-кюлюп...
Къарайма мен аллынга.

АТЛАМ

Кюмюш ай солургъа жатханда,
Биз ойламай этген атламгъа
Сейирсинип, сюеледи танг –
Жырдан, таурухдан толуп атхан.

Хар нени да барды багъасы:
Къууанчы, ачитхан жарасы...
Алдап, сурап келеди къадар,
Анга жокъду эталгъан мадар.

Батарыкъ кюн, жайып къанатын,
Шош айтады кетгенни атын,
Арабызгъа жолла жатханда.

Мен билеме, аны жүрегин
Ачытады кюнлюм кюйгени,
Гюллени акъ къырау къакъгъанда.

ТАСХА

1.
Кюн къызыл уллу эди,
От, жарыкъ да – кёп.
Ол алай толу эди –
Сыйындырмай кёк.

Алай, сер умут кибик,
Илинди, батды
Кече – чарс кийим кийип,
Жолуна жатды.

Киши билмеген тасха,
Ушады да ол чарсха,
Арбазгъа къонду.

Ол, алгъа ётнуп кетип,
Жолланы туман этип,
Кёплени жойду.

2.
Биринчи атламымдан
Сен – ариу, эсли.
Ажашып, танымадым,
Жол эм къол кесип.

«Ол тасхады!» – дер эдим,
Кёп адам кюйдю.
Мен жарсып келе эдим,
Не ариу сюйдюнг!

Ажашып, шургу этип,
Баргъанда чарсха кетип,
Не узунду жол!

Кюн батады тенгизге,
Болушалмай тенгсизге,
Шош кюеди ол.

ОЛ КЪАРАГЪАН БИЙИКДЕН

Ол биз баргъан ёрледе
Уллу кюнню кёргенле
Иги кьууум этдиле.

Кёзден узакъ кетгенле,
Узакъ оноу этгенле
Къачхы желлей жетдиле.

Таурух, жомакъ да – тасха,
Уллу кюн кюе батса.
Аны айтыр заты кёп.

Чарсха кетип къарамы,
Айырмайын араны,
Ингир салкъынында – кёк.

Чыгъар эдим мен жолгъа,
Къарар кибик болгъанда,
Келесе деп, аллынга.

Тауну ары жанында -
Жаннет жери таныла,
Земзем суула – татлыла...

Гъаршха жетген бийикде
Сени тас этген желле
Барадыла, кюй тагъа.

Ала такъгъан кюйледе
Жашай ариу суйгенле,

Тенгле жулдузгъа, айгъа.

Ала бла бирге мен,
Санга тансыгъым женгнге,
Чыгъып барама ёрге.

Сени этгенимде тас,
Кёкге алып кетди чарс,
Берип кьоймайын кёрге.

ЖЫР, НАЗМУ АЙТЫП

Мен кетсем, жырым кьалыр
Сени биргенге.
Ол эрттенликде жарыр,
Жарыр ингирде.

Жай. Жауун этеди той.
Иги кьайтханы.
Не ариу жауады ол! –
Жарыкь айтханы.

Терезе-эшик кьагъа,
Келди, кьууана.
Бир жангы жырла тагъа,
Алдай, алдана.

Сен мени суйгенинги
Билип тургъан ай,
Айланады кёгерип,
Жана, кьалтырай.

КИМНИ САКЪЛАЙ ЭСЕНГ ДА

Ёмюр озуп, келсем да,
Сакъларгъа таукел эдинг...
Кимни сакълай эсенг да,
Келгени уа мен эдим.

Кесим угъай, жол салып,
Къадарым бара эди.
Хура ташлада кьалып,
Ызындан кьарай эдим.

Къарай эдим, сюелип

Къаяла эрининде,
Терен къолладан къоркъуп,
Излеп зат илинирге.

Бутакъларын созгъанда
Къаяда ёсген артиш,
Ары-бери озгъан да
Билегенди манга тиш...

Хар не да унутулду.
Ол къалгъанды эсимде.
Кеталмайын жутулуп,
Жюк болгъанды кесиме.

Ёмюр санап, келсем да,
Жюрегим – къуппа-къуру.
Сени излей эсем да,
Тапханым а ким болду?

Сен аллыма къарасанг,
Жел, жауун да – болжаллы.
Ала этген жарала
Жабыллыкъдыла бары.

КЮЧ

Аны ёрге тартхан кюч
Онглу тартхандан жерге.
Излемеди ол ёкюл,
Кеси къарыуун тергей.

Анга жолну юйретген –
Умутланы умуту.
Эрттен чыкыгъа кюй этип,
Аны санап кёп турду.

Айта эди. Айтханын
Ариу кёрюп, дуня
Сакълап турду къайтырын,
Къуарар деп мында уя.

Аны ёрге тартхан кюч –
Аллах, тилек да бирге.
Жаным жанына кёчюп,
Унамаса иерге,

Мадар этер къадарчы.
Тилеклерим жетсинле,
Жаным кийген къараны
Ала тешип кетсинле.

САКЪЛАГЪАНЫМ, КЮЙГЕНИМ

Сакълагъаны боллугъу
Кимге да баям.
Умутум оюллугъун
Ойлап, сакъ алам
Салма жолланы атды
Мени аллыма.
Къайгъым, таш болуп, жатды
Къая жанына.

Сакълагъаным, кюйгеним...
Кимге да айтдым.
Эштирми деп суйгеним,
Жангы жыр такъдым.
Аны эштип, кёкде ай
Жазыкъсыныулу,
Ариу, ачыкъ да къарай,
Баталмай турду.

ЖАНГЫ ТАНГНГА ЧЫКЪДЫКЪ

Жангы тангнга чыкъдыкъ.
Кюн, тюшюп юсюне,
Жылтыратды чыкъны.

Аны сезип, жырлап
Уянды къанатлы.
Ол жыргъа тынгылап,
Аппа жомакъ айтды...

Жомакъ ариу, омакъ.
Жомакъгъа тынгылай,
Жашчыкъ ашар къаймакъ.

Терсни тюзлюк онглап,
Болуп андан къаты,
Эмегенни хорлап,
Келликди нарт атлы.

Жангы тангнга чыкъдыкъ.
Жашчыгъым тюшонде
Душманларын жыкъды!

Энди ол сау кюнню
Къууанч кёллю турур.
Уллу болса, ёсюп,
Тюшон тюнге бурур.

МИНЧАКЪ

Келген тангны суююнчюсю –
Кёксюл этекледе минчакъ.
Аны кёрдю да, ёчюлдю
Жулдуз – жулдуз тюйюл, ийнакъ.

Жанады ол эрттеледен
Кериуанла баргъан жолда,
Сейир эте кетгенлеге
Умутларын къоя, жоя.

Узакъ эсе да жарыгъы,
Ариу этеди кечени.
Келип турады барлыгъы,
Аны сайлап, келечини.

Минчакъ жыяр да, саугъагъа
Берир суюгенине эрттен.
Туман да, чарс да аулагъан
Талаланы жарыкъ эте.

Суююнчюсю болуп тангны,
Жатады чыкъ кюнлюм бетде.
Аны кюзгю этип, жанып,
Тиеди кюн этеклеге.

ЖАЙ

Кюледи жай терезеден,
Къозутургъа суююп мени.
Келеме мен эрттеледен,
Келеме мен ёмюрлени.

Жайны, кюзню да таныдым,

Жюрегимде жашайды чарс.
Жолда неден да арыдым,
мени алдамайды бу кьарс.

Жайны суююп, жайда кюйдюм.
Унутургъа уа – жокь мадар.
Мен элия айны суюдюм,
Аны да сыйырды кьадар.

Тереземи тюеди жай,
Кьозутургъа суююп, баям.
Узакъладан кьарайды ай.
Иги болалмайды жарам.

КЪАДАР

Чегет кьолгъа тюшгенди жулдуз.
Кёзню кёзге урсанг да – кьара.
Сенсиз кьалып, умутум – учуз,
Кьыйнай тургъан, ачыгъан жара.

Сени кьайдагъынгы эсгерте,
Кюеди шош арыгъан кече,
Жолла бара, тилекле эте,
Мени сау этерге кюреше.

Кеталмадым биргенге кюйюп.
Кьадар деген – бир чюйре тонлу, –
Кьарай эди манга, кьаш туююп,
Тайып, кетип баргъанда жолум.

Мени ушакъ нёгерим – терслик.
булут болуп этгени, иши.
Бойсунургъа унамай эсим,
Дуния кёрюнюп эриши.

Чегет кьолда чертлеуюк терек.
Баям, анда букъгъан болур ай.
Жарыкь санга, манга да керек.
Кьадар билмеди бизни аяй.

ТАНГ КЕЛЕДИ

Не ай батмай,
Не танг атмай,

Айланады
Чарс жолда.

Тюш-тюшюм да,
Тюн-тюнюм да
Ажашханды
Терс къолда.

Жер къатыды.
Танг атлыды,
Жетерикди,
Турмай чакъ.

Жан татлыды.
Жан антлыды.
Танг келеди,
Кер къучакъ!

БАТХАН КЮН

Кюн кёзю бла эрише,
Сени жылы къарамынг,
Сёзюн айтмай, келише,
Жууукъ этди араны.

Къууанчлы да, жарыкъ да
Этген эди дунямы,
Мен ызынгдан барлыкъма,
Табар ючюннге аны,

Сени эки кёзюнге
Къарар ючюн деп къайтып,
Санга айтыр сёзюмю
Къояр ючюннге айтып.

Бата баргъан кюн эди
Сени бла ёчюлген.
«Мен кетдим. Сен къал, – дединг. –
Жаша мени ючюннге!»

Ол бата баргъан кюнню
Къая кезде тохтатсам,
Айтмаз эдим бу кюйню,
Келе тургъанда ахшам.

КЪЫЗНЫ САГЪЫШЛАРЫ

Кимни сураса да ол,
Сюйгени уа – мен!
Кимге кьуралса да ол,
Кюйгени уа – мен!

Кёзлери айтды аны.
Сёзлери – алай...
Тели боллукъду жаным,
Анга тынгылай.

Кимни сакъласа да ол,
Сюйгени уа – мен!
Кимге кьараса да ол,
Кёргени уа – мен!

Манга кьарап, кюледи
Дуния кьууанч:
«Келе турады! – дейди, –
Ач эшикни, ач!»

БЕТИНГЕ КЪАРАДЫМ ДА

Ушамадынг ары барлыкъгъа:
Айтхан сёзюнг – чыракъ жарыкълый.
Къарайма мен ариу бетинге,
Сюйюп аны эсде элтирге.

Къайтып-къайтып сыналып келген,
Айта эдим, кьошулуп желге:
«Энди мени хар нем да иги,
Аман затны кьууанчым женгди!»

Мадар этер, таянчакъ да бар –
Ызыбызны жабып кьоймаз кьар.
Кёз жаш болуп, жаумаз кьолума,
Кьууанч, жарсыу – башха жоллула.

Эрий эди аламда эрттен –
Жолубузну, кьошуп, бир этген,
Кьууанч деген – учхан къанатлы,
Аны жетип барады атлы.

Атлы – кьара, башлыгъы уа – акъ.

Анга тюшгенди эрттен кырпакъ.
Чамынг оза жүрекни күйюн,
Элтип бараса жашау жүгюн.

Алгъа чабып, кычакълап, сүйюп,
Сени биргенге ачып, күйюп,
Кырайма мен ариу бетинге,
Сүйюп аны эде элтирге.

ТАУДА ИНГИР

Нюрлю туман олтургъан
Кыдама кыя,
Дунияны толтургъан
Кыуанчха кыра:

Жайгы ингир таулагъа
Ырахат келди –
Жашау деген сауыгъа
Кышула эди.

Кыанжал таугъа атлагъан
Батарыкы кюнню
Кыюп жерге жатмагъа,
Ышарды, кюдю.

Юйле, жолла, черекле... –
Барысы да – кюн.
Жашилтабан этекде
От чагъады гюл.

Ингир кирген арбазда
Солуйду ийнек.
Кыуанч этеди жазгъа
Кып-кызыл терек.

УЯ

Жашау жолун оюмлай,
Кырай эди бийик тау:
«Бир кеп болду жоюлгъан,
Кыуанч дегенинг а – сау!»

Тюзлюк кыачы сыйлыдан,
Кыреш болса да уллу,

Терслик жолла кыйылып,
Адам журт салып турду.

Уя этди таулада,
Сабан сюрдю, мал кютдю.
Къадар анга саугагъа
Бергенди бу тау журтну.

Жазы чагъып, тегюлюп,
Чорбатлада чыпчыкъла,
Ариу уллу кюн тийип,
Хапар айта суучукъла,

Шаудан суугъа кюзгюге
Къарагъан кибик къарап,
Анда булут жюзгенин
Керти кайыкыгъа санап,

Къызчыкъ жомакъ айтады.
Тенгиз бетли – хапары.
Жашчыкъ юйге кайтады,
Арып чыбыкъ атлары.

Къазауатдан келгенча,
Тюбер анга анасы:
Сюртюп терлегенчигин,
Сыйлар жигит баласын.

КЪУУАНА ЭДИ ЖАНЫМ

Салгъан эди къадар алтын къапханла.
Бирге тюшдюк экибиз да алагъа.
(Эшиклерин башха сезим жапханла
Ийнанмай тура болурла ол затха.)

Таукел эди, умут деген атлылай,
Жюрегиме къанат берген ауазынг:
тура эди ол ариу сезюн айта.
Къоркъа эдим, къалырма деп аязып.

Жата эди тегерекге эрттенлик.
Уллу кюнлей, жарыкъ эди саламы.
Экибизни да насыплы этгенни
Чууакъ кекден таза эди къарамы.

Аны билип, кьууана эди жаным,
Босагъама келип, жата эди кюн –
Жюрегими жылыта келип, жанып,
Бир кюнде бир айтдырырма деген кюй.

Къадар салгъан алтын къапханнга тюшюп,
Андан къарап турадыла сезимле.
Элтип баргъан тансыкълыгъым жай кюнлю...
Жалан да ол къалгъан эди эсимде.

СОКЪУР

Жолла къармап, барады сокъур,
Кёз жарыгъын алада излей.
Къарайды ай: «Тилеги толур.
Тас этгенин табарыкъды», – дей.

Дунияны жашил сыфатын
Сыйындырса ала кёзлеге,
Жангы атла атар да, айтыр,
Сейир эте ариу сёзлеге...

Болур аны да бир жарыгъы.
Хар атламы – хорлам умутлу.
Таукеллиги тангнга тагъылып,
Башха къайгъы кетди, кьуруду.

Чыкъны кёрюп, салалыр жыргъа.
Андан таза – сабий къарамы.
Тал береги тагъады сыргъа,
Къышладача, тюйюл жаралы.

Аны элтип барады орам.
Анга къарап, кючсунеди кёк.
Оноу этгенни табып, сорсам, –
Андан жарлыла бютюн да кёп.

Бир кёпдюле, заманны жоюп,
Кёкге къарап, кёрмегенле зат,
Жарты жолда умутну кьоюп,
Сынагъанла бек уллу азап.

Жолла къармап, барады сокъур.
Тас этгени кьолуна келсин!
Жаны – таза, тюзлюгю – толу,

Анга уллу Аллах эрисин!

ТИЛЕК ЭТИП

Арбаз сайын айланган – тилек.
(Ачы эди тюнгюлюу деген.)
Болса эди ол манга билек!
Жалан да ол – эсима келген.

Кёз жилтинден алгъа умутунг
Ёчюлмесин деп, этдим тилек,
Дунияны барын унутуп,
Къарап туруп ариу бетинге.

Кюле эди кёзюнде жарыкъ,
Сау аламгъа керип къучакъла.
Къууанч элтген кенг жолла барлыкъ,
Тураса сен кете узакъгъа...

Къарайса сен эрттеча манга,
Сёзюнг, чамынг ариу эштиле.
Сени энтта чыгъарып тангнга,
Аллах жашау берсин кечгиде...

Тилек аты, керти да, бир кёп –
Рабий жолгъа сыйынмаз кибик.
Барадыла, этилмей эсеп,
Бири – туюме, бири таж кийип.

Санга этген тилегим – сыйдам,
Ушап ёмюр жуугъан ташлагъа.
Ачы къууум жолланы тыйса,
Алгъышым жарамаз башхагъа.

ЖАНГЫЗ ТЕРЕК БЛА ТЁБЕНГИ

Жангыз терек, кючу, ариулугъу
Узакъладан кёзюнге илине,
Тёшеде тохтап, болду къалаууру
Ол мен суйген къошунбаш элинги.

Тютюн этип, къара бетин ачып,
Жылы сабан сакълагъанда урлукъ,
Сууукъ къышны баргъанына къачып,
Ол, баш булгъай, къарагъанлай турду.

Аны кеси оюмлары, эси.
Неге да бар сёзю, айтырыгы.
Аяз этген таурухланы эштип,
Келип турду элге кьайтырыгы.

Алай жазда, кюзде, кьышда келип,
Аны жокьлап турады тёбенги –
Шо кьанаты да насыплы этген!
Ол кёп кьышны сууукьлугьун женгди.

Жашилкьанат, кьумлу аулакьладан,
Келе келип, сакь кьонса тёбеге,
Кьууанч этип, ол затха алданган
Тёре болуп кьалгьанды кёплеге.

Тал терекни сылай женгил женги,
Кёкню, жерни, аламны кьучакьлай,
Келип турду ол ёмюрден бери,
Таулу элни таурухларын сакьлай.

КЪАРАЙ ЭДИМ

Бара эдинг сен кетип,
Кьала эдим мен кесим.
Бата тургьан кюн тийип,
Жанды, кюйдюрдю эсим.

Бара эди кьуу болуп
Гюлден толгьан акь тала –
Жаным, кьойнунда солуп,
Келип тургьан, кюч ала.

Кёре эдим тютюнюн
Сабан сюрген эрттени.
Кьууанч берип, кюлдюрюп...
Сейир эди этгени.

Затын унутхан желлей,
Келе эди кьар сууукь.
Тёре болду да келген,
Келди, кьач кюйюн кьуууп.

Тие эди бетиме
Ол кьыш келтирген ачыу:

Жетди сени элтирик.
Кеталмадың сен кычып.

Къара къанатын кыагъа,
Ол терезе тюеди.
Манга кыарап тургъанлай,
Сени жолунг кюеди.

БИЗ

Эшик сакълагъан насып,
Сюймеклик ачып, жарсып,
Терезеле кыагъады,
Жырла, кюйле тагъады.

Жашау жолу бичилип,
Хыйны суула ичилип,
Ол, игилик излемей,
Барып турду, «биз», – демей.

Кёкде этилген оноу –
Жашау деген бирча оу.
Насып эшик кыакъгъанда,
Болушмадыкъ биз анга.

Анда-мында хапарла
Къулакълагъа чалына,
Тохтай эдим кёзюнгде,
Эс бурмайын сёзюнге.

Ариу, ачыкъ кыарамынг
Халал бла харамны
Ызлай эди арасын,
Туура этип жарасын.

Насып бла сюймеклик,
Назму тагъып, жыр этип,
Келип турлукъ суннгандан,
Эс бурмадыкъ биз анга.

ЖОЛЛА

Жолун тас этген – бир кёп.
Бир кёп адам – арсарлы.
Чууакъ болса да бу кёк,

Жер а – туманлы, къарлы.

Къая жоллада, келип,
Акъ булутла жатдыла.
Киши жерледен желле
Бир кёп кюйле айтдыла.

Суудан таза жокъду зат.
Кетсе, ызы сакъланыр.
Тюйюлдю ол да азат –
Жолу ташлыды аны...

Таугъа элтген тар жолла
Барадыла къыйылып.
Насып къонмайды къолгъа,
Аны жолу тыйылып.

Жашау дегенинг – болжал,
Келсенг да не кёп созуп,
Аны билип кююп, жан
Турады ачып, кюзуп.

КЁП ЭДИ

Къаялада, тарлада
Бара эди кёк аяз.
Бир кёп эди, кёп жара,
Дарман дегенинг а – аз.

Таш ырхыны туманы
Жата эди жоллагъа.
Мен кёрмедим туугъанлы
Былай насып жойгъанла...

Къарайдыла бир чакъдан
Сюйген, кюйген да жанла.
Эрттен, алагъа сакъдан,
Келеди, кюе, жана.

АЙЫРЫЛЫУ

Айырылыу – ёмюрлюк нёгер,
Эшик жеписинден ёталгъан.
Кёзден кетген, ташада ёлген –
Экиси да – ол кюу эталгъан.

Тюбешиуню башы – сагъышлы:
Нени да болады ахыры.
Ёмюрлеге жетер алгъышны
Къайтып-къайтып андан айтдырды.

Заман деген атлы ашыкъгъан
Жолгъа тюшюп айдан ауана,
Къыйын эди тасха жашыргъан,
Ийнанган бир башха дууагъа.

Айырылыу – мени нёгерим,
Къююп кетмезлик къара атлым.
Алай ачы сени кетеринг...
Энтта да мен атынгы айтдым.

УЧА ЭДИМ

Сен саулайын къууанч эдинг,
Жаным кесин санга атды.
Къанатсызлай уча эдим.
Заман – ашыкъмагъан атлы.

Жюрек жумушатды къадар,
Озгъаныма силкдим да къол.
Узакъ этерча жокъ мадар,
Алай... къысха, къысхады жол.

Сюе да билмейми суюдюм? –
Арсар угъай, таукел эдим.
Сени къарамынгдан кюююп,
Къууанч этип келе эдим...

ЖАНГЫ КЮН

Кёк табийгъат жангыдан жашнап,
Сагъышланып кёксюл тасхада,
Тюз да эрттен аладан башлап,
Хазыр болуп тойгъа, къарслагъа,

Кюледи шош, уллу кюн болуп,
Дуниягъа къарамы – жарыкъ.
Уллу алам ийнакъдан толуп,
Тилеклерим жангырып, жарып.

Жангы кюннге – жангы алгышла,
Жангы кьууанч – череги уллу.
Чууакъ кёклей, ариу сагышла
Тола келип, бу назму тууду.

БАР ЭДИ

Мызыланы Лейляны эсгере

Бир ариу жан бар эди,
Кюнню кёзлери кьамай.
Бир асыл жан бар эди,
Сёзю, кеси да – алай.

Бир татлы жан бар эди,
Биз барыбыз да суйген,
Бир жарлы жан бар эди,
Жулдуз кибик, терк кюйген.

Бир жарыкъ жан бар эди,
Кюлсе, алам жашнагъан.
Бир антлы жан бар эди,
Умут андан башланган.

Бир кюнлю жан бар эди,
Уллу сууда кёмюлген.
Бир жашар жан бар эди,
Эртте эди ёлюрге.

Бир учхан жан бар эди,
Жаны, саны – кьанатла.
Бир таза жан бар эди,
Биргесине танг ата.

Бир ариу жан бар эди,
Бир ариугъа болду кёп.
Бир ариу жан бар эди,
Анга кьарап, кюле кёк.

КЪУТХАР

«Мени бу сагышладан кьутхар,
Терезени кёзюн ачхан танг.
Кече кьарангысы – бир кьуртха,

Айны жабып, жолума жатхан...»

Санай эди эшикте жауун
Аны кзуугъан желни этгенин,
Элияла ургъан ачыуун,
Агъач таба жилий кетгенин.

Ура эди, къамичи болуп,
Дунияны кюзутхан терслик.
Аны ары, бери да жолу –
Анга тюбемей калмаз келлик.

ШУРГУ

Жюрегими солутур
Акъялда айтханымы
Жашил агъач суутур –
Аны салкынды жаны.

Къарамында эриди
Умутланы умуту.
Жилий эдик экибиз,
Башха затны унутуп.

Жерге жете къанаты,
Сылай жашил кырдыкны,
Санга келген акъ атлы
Ёталмады ыфчыкны.

Эте эдинг адыргы –
Жарты жолунг кыйнады.
Сюе эдинг квалыргъа,
Жюрегими ийнагъы.

Экинди бла ахшам
Къагъадыла терезе.
Алагъа келген къачха
Кыйын болуп тезерге.

Тура эдик биз чарсда,
Жандырмагъанлай чыракъ.
Къутургъан суулай басхан
Ачыугъа болмай чыдап.

Кече созула эди,

Тынгылауну басханлай,
Бизни кьозута эди,
Айтылмагъан тасхалай.

Жукъ кёрмейди умутлу
Кеси жолундан сора.
Учхан окъну жууугъу –
Желни элтген кёк жоргъа.

Жауун сууута эди
Мудах къарагъан айны.
Жаууп, кьутура эди,
Алай... кючю жокъ аны

Этер кибик сени сау,
Жюрегими – тынчлыкълы.
Айталмайма анга дау –
Эгечиди ол чыкъны.

КЪАЙДА?

Жара байлай билгенни
Излей, чыкъгъанма тангнга.
Иги эди келгенинг,
Ариу айтханынг манга...

Жашау жолну минг бети
Къарайдыла кёзюме.
Ой, мен жарлы, не этдинг? –
Сыйынмайды сёзюме.

Бата тургъан насыбым
Эшик алда тохтады.
Мени санга жарсыуум
Кетген кюнню жокълады.

Анда къалгъан кьууанчым
Билек болуп кёп кюнде.
Анга жанымы ачып,
Алай келдим ... кюерге.

Тыяр онгум жокъ мени
Сени баргъан жолунгдан.
Уятмайма эрттени,
Сен – Аллахны кьолунда.

Тамыр, чапыракъ излеп,
Байларча туююл жарам.
Умут минчакъла тизген,
Къалай турдунг сен къарап?

АНА ТИЛИМ

Ата журтха – ата ташха келсем да,
Анга къошар бир зат жокъду десем да,
Ана тилим – кюнде учхан къанатлы,
Ариу, шатык, битеу тилледен татлы.

Анда эштдим бешик жырны ариуун,
Анда кёрдюм ёлюмсюзлюк къарыуун
Ёмюрледен келген ата сёзлени,
Анда билдим къыйынлыгъын тёзгенни.

Ата ташым – Ата журтум десем да,
Анга атап, къайтып жырла этсем да,
Бек биринчи таянчагъым – ана тил,
Къарачай, Малкъар сакълагъан таза тил.

Къайда болсам да, биргеме айланган,
Манга, кесип, атмаз кибик, байланган,
Сёзюн айтып, мени артха къаратхан,
Тангда къобуп, кече юйюмде жатхан.

Таулу адам, жыялмаса да байлыкъ,
Болаламайды ана тилинден тайып.
Ана тилим атагъан ариу атла
Келедиле айтылып таугъа, ташха.

Таудан агъып, ойнакълай келген суугъа
Гюлчю атап кетген узакъ таулула,
Ариулукъну суйгенлерин билдирип,
Къойгъандыла, анга ариу ат берип.

Къая къызы тау башлада айланды,
Ана тилни ана сёзюн къатлады,
Темрез къолда уучулары сакълады,
Алып къая таракъланы акълады,
Атларына Акъ къаяла атады...

Ана тилни татлылыгъын эсгере,

Сейир этдим, кьатлай-кьатлай кёп кере:
Бийик Малкьар, ариу Чегем, Кёндеден,
Ташлы Хурзук, Учкулан эм Жёгетей...

Была бары ана тилимде татлы,
Жаяу барсам, мени этдиле атлы.
Ана тилим, ариу тилим, ийнагъым,
Сени, махтап, кёкге атдым, кьыйнадым.

ОЮМЛА

Булутлагъа ушап, оюмла,
Аз эслене келип, оюла
Турадыла, сыфатла кьурап,
Келип, кетип, айланып, жокълап.

Учадыла, туурада тохтап,
Керти затланы онглап, хорлап,
Мени алдап, сагъайтып, сурап,
Келлик кюннге кеслерин кьурап.

Булутлагъа ушаш оюмла
Жыйылырла кюзню тоюна,
Узакъ жазны жырларын айта,
Кетген кюнлеге, артха, кьайта.

Жюзедиле кёкде умутла,
Неда ариу акъсыл булутла.
Узалгъанлай, жетерча тьююл...
Шибля уруп, ненчасы кюйдю?

ЖЁГЕ

Агъачдан кьачып чыкыгъан жёге
Сюеледи агъач кьыйырда.
Жауунла этедиле элек,
Кюреше жангызны жыгъаргъа.

Ол кюреш кьаллайла бошалыр? –
Деп, кьоркьады кьаргъа терекге.
Болалса, ол, аны да алып,
Кёчерик эди кьар чегетге.

Жёгени элия да урду,
Жауун, буз да тьюдюле кёкден,

Алай кѳрмеди аны кѳуруп
Былайгѳа бир арада келген.

Таукеллик шуѳхуаду аны –
Тиерик кюннѳу кѳрнѳр кѳзѳу.
«Жолларын салып, эрттен чыкѳны
Ол келликди!» – деп турду тѳзѳуп.

Кюн, чабар да жалан аякѳлай,
Жѳгени тѳппесине ѳрлер,
Чапыракѳ шууулдаугѳа кѳарай,
Бугѳунуп туруп анда кѳпге.

Ол, гылыуча этер да, анда
Шыбырдар жѳгеге тасхасын:
Сѳйгенин бийикге учаргѳа,
Чапыракѳ этип турса кѳарсын.

Кѳанатлы жыйыннга кѳошулуп,
Кюн жокѳлайды жангыз терекни,
Бутакѳлы бийигине кѳонуп,
Жарытып жашил тѳгерекни.

ЖАЗ

Сары тайчыкѳ, желге тынгылай,
Сѳеледи жашил чегетде,
Аны айтханларын ангылай,
Желге, кырдыкга эжиу эте.

Эрттен, кѳызыл суу ичирилип,
Жагѳада туманны кѳтѳуре.
Сары тайчыкѳ аллына чыгѳып,
Кѳарап турду нѳрлѳу кѳпѳурге.

Тейри кѳылыч, туман, танг, аяз,
Жашил гелеу, сагѳайгѳан тайчыкѳ –
Бары бирге кѳуле тургѳан жаз.
Анга эшик-терезе ачыкѳ.

Кѳышны жыгѳып, хорлап келген – ол,
Дунияны этгенди жарыкѳ.
Чыкѳла кѳонуп, жылтырайды жол.
Насып тапсын ол жолда барлыкѳ.

БАЗМАНДА

Насып бла кыйынлыкъ
Бир базманда тартылып,
Умут берип, сан кыйып,
Жырда, кюйде айтылып,
Барадыла экиси
Бир ёмюрден бирине.
Таукелди адам эси –
Бирден бирге илине,
Жолла, кьолла да ёте,
Барып турады алай,
Кёзю Гъаршлагъа жете,
Аязлагъа тынгылай.

Сайлап алгъан жол – иги,
Ыразылыкъ берилип,
Тюзден башлана тиги...
Бара эдим терилип,
Къарарма деп насыпны
Танылмагъан бетине.
Алай... жолум жарсытды,
Жаргъа атлам этдире.
Жашау, къадар да – алай,
Бир бирине кёзбаула.
Бирине алданганлай,
Бирсине да кёз байла.

Иги бла аманны
Бир базманда асханла,
Сизге жаным кыйналып,
Жууап тапмай тасхама,
Жукълап тургъан кечени
Уятыргъа кюреше,
Сюйюп аны кечерге,
Ариу сёзле юлеше,
Ол мен сюйгенлеге ат
Атайма, алып кюнден.
Ала – манга аманат,
Мен да аланы сюйген.

СЮЙМЕКЛИК

Бар сынаудан уллу сюймеклик,
Сакълап туруп босагъа ташны,

Экеуленни жукъусуз этип,
Насып берген узакъгъа къачды.

Бола ары, бери да жанлы,
Ол айланып турур жоллада.
Жашау бетин жууукъдан танып,
Къоркъуп башха къадар сайларгъа.

Сюрюп келгенле, суйген да бар
Экеуленнге – минглеп оноучу.
Къайсы, къайда не насып табар?
Къайда къалды насып къоруучу?

Эшик жанын сакълап тургъанла,
Жан кийирип, айтханда хапар,
Жангы айны жыры, ортада
Кёпюр болуп, хош болуп жатар.

АДАМ

Къууадыла сюргюн желлери
Анда-мында къалгъан кюйлени.
Жокъ аланы жылы юйлери,
Марда – жауун, жел да тюйгени.

Аны тагъып, адам жүрегин
Басып келди ныхыт ёрледе.
Жыргъа кирип кеси кюйгени,
Сырын айтды саугъа, ёлгеннге.

Бар чырмаудан онглу болгъанда,
Бар сылтаудан болгъанда къаты,
Ариу айтып, чыкъды да жолгъа,
Анда уа – къач, чёргелип, жатып.

Юсю бла атларча тюйюл.
Заман чархы алгъа бурулду.
Аны кёрюп, жүрегим кюйдю...
Агъач бетде бёрю улуду.

ОЛ

Сакълап олтурур кюнню
Билмей эдим татыуун –
Ол эртте тангда кюйдю,

Киши эштмей айтыуун...

Ол энтта да жашайды,
Бирде – кюле, бир – кете,
Жюрегими ашайды,
Жарлы, насыпсыз эте.

Аны танып, жарсыйма:
Кирмез арбазым – кьадар.
Мен энтта да ачыйма,
Ол эртте кюннге кьарай.

СЕН – УЗАКЪДА

Сен – узакъда, мен – мында,
Хапарсызлай турама.
Ата келген тангыма
Сенден жомакъ сорама.

Жомакъ алай ариуду –
Узакъ жолланы келир.
Ол жанынгы жарыгъын,
Манга атап, келтирир.

Мен аллынга кьарайма.
Санап турама кюнле.
Жел, чачымы тарар да,
Учуп кетер, шош кюле.

Кюлген, жилягъан да не?!
Жанынг – кьайгъы чарсында.
Сени ол жолну ийген
Тынгылатды кьарсына...

Хызыр-Ильяс нёгеринг
Болуп айланган чакъда,
Сен кьолну, жолну ёрле,
Алай... жанынгы сакъла.

ЭКИСИ

Ие болмай кесине,
Сёлеше эди даучум.
Онг бералмай эсима,
Жюрегим кетди учуп.

Къуру да кёл ашайды
Аны учургъан бир зат:
Акъыл эссиз жашайды,
Жаным а – тюйюл азат.

Эки жолну экиси
Ашыкъдыла узакъгъа.
Экисини кертиси
Тюшгендиле тузакъгъа.

Умут къошуп умутха,
Алай келеди эсли.
Иги эди унутхан,
Насыбым кюйюм эсе.

Келип, кёзюме къарап
Турадыла кёзлеринг.
Дуния азабын сынап,
Сейир эди тёзгеним.

СЁЗЮМ

Азап къыйнагъан жанлай,
Ауурду сёзюм.
Алай, тыншчыкъ туралмай,
Болалмай тёзюп,
Кетер сени ызынгдан,
Аяз бла тенг.
Ахшам къызыллыгъында
Къалтырата женг.

Керек болуп, тюйюлмю,
Жолла – тюз, сыйдам.
Сени излеп, суююп да,
Баргъанны тыймам.
Келлик сунуп, къарайма
Жол жингирикге.
Мен кесими алдайма
Бу ингирликде.

Гюнях болур алдагъан, –
Жандым, абындым.
Тангнга, кечге жалына,
Кюнден къабындым....

Кюйюп барады эрттен,
Тюшге дери – кёп.
Аны мыдыхлы этген –
Жана тургъан кёк...

Элия тамгъалача,
Эсгериулеринг.
Ой, ушамай кьюуанчха
Кьюуанч дегенинг.
Ой, ушамай насыпха
Насыбынг саулай,
Кюнден-кюннге ачыугъа
Тура тартханлай.

Азап кыйнагъан жанлай,
Жаланды сёзюм.
Сени ызынгдан барып
Турлукъду, тёзюп.
Ол сен кёрген тюзлени
Танып келсе ол,
Тюберикди кюзюне,
Бошалды деп жол.

СЁЛЕШДИНГ

Сёлешдинг, кьалдынг эсе да,
Эштмедим бир зат.
Сау болуп, кьайтып келсенг а,
Сен – эркин, азат.

Тилерик, сорлукъ туююлме,
Этме деп алай.
Мен бошалмагъан кюйюнгме,
Билмединг алдай.

Тас эте, таба келсем да,
Жол да, кьол да – чарс.
Умутсуз туююл эсем да,
Кюз кьагъады кьарс.

ЭРТТЕ ЭДИ

Кёпле жокълагъан алдау,
Салынмай анга кьадау,
Жюрек ауузда барны

Ийди тауланы, тарны.

Сурап турсам да, келмез,
Насып базманы женгмез.
Къарайма, сагъыш этип,
Эсим узакъгъа кетип.

Тауда ажашхан ахшам,
Абынмай къара ташха,
Энип келеди тарны,
Къара эталмай къарны.

Ол басарыкъ бир атлам
Мингнге жетишди тамам, –
Алай эринип келди
Чарсха бѐлерге элни.

Чѐпле кибик – жулдузла,
Бойсунмай жолгъа, ызгъа,
Къарайдыла узакъдан,
Ала – къара тузакъда.

Сени ариуунг женгип,
Болуп бийикле тенгли,
Мени жолгъа къаратды,
Жюрегими къарматды.

Жюрек ауузда барым,
Келе эдинг акъ къарны...
Энди къар да эриди.
Ол эртте-эртте эди.

Жомакъ, жыр эди аллы...
Агъып бошады балли.
Энди алгъынча чакъмаз,
Гюлю жолума акъмаз.

НАСЫП

Андамыды, мындамыды насып?
Аны билген бирибиз да жокъ.
Келебиз да, кетгеннге жарсый,
Бошалмайды дейбиз алкъын жол.

Арсар бола, айтханыбыз – аз.

«Бизни кеч!» – деп, къарадыкъ кёкге.
Ары-бери жортады аяз,
Шагъырейи, танышы кёпден.

Аны сайлагъаны да – таша.
Ийнаныуу болады къанат.
Жюрек аузумда келди жашап
Насып деген зат, жиляп, къанап.

«Насып болур», – дерге да къоркъдум.
«Насып болмаз», – десем да – ассы.
Къалай айтсам, болурма онглу? –
Турмаз ючюн ол менден къачып.

Къарайды ол, чыгъып бийикге,
Уллу кюнню жылы къойнундан.
Келген эди, ариу кийинип,
Минчакъ тагъып ариу бойнуна.

Болалмады да юйлю, кетди,
Чыкъда жибите этеклерин.
Ол эртте, эртте, эртте эди.
Мен эслемей къалдым кетгенин.

АКЪТЕРЕК

Бурма чачын тарайды,
Кока кёзлю къарайды,
Аяз жетип, акътерек.
Анга ариу сёз керек.

Болалмай анга билек,
Жалан да эте тилек,
Марап турады нарат,
Айла, жылла да санап.

Жашил бутакълы нарат,
Башы кесилген нарат,
Уллу суймеклик сынап,
Турады кесин къыйнап.

Бурма чачлы ариучукъ,
Айтмай, айталмай бир жукъ,
Кюннге къарап, ышара,
Насыбына ышана,

Къанат къагъа, шыбырдай,
Аяз сѣзге тынгылай,
Акъсыл этди чегетни,
Тынчайтмай кюнлюм бетни.

ЖАЗЫМ

Шаптал чагъады арбазда.
Ол къууана болур жазгъа –
Гюлюн себеди тийреге,
Орамлагъа эм юйлеге.

Ол акъ жолну барып турдум.
Аны ёмюрлеге сундум.
Сабийликни сепкил жолу
Бек биринчи жолум болду.

Артда къарла да тюшерле,
Сары гюлле да юшюрле,
Къадар акъгъа бѣлер мени,
Алай айтса, десе Тейри.

Эки дуня – эки ауаз,
Бири – къышым, бири уа – жаз,
Жашаууму эки бѣлюп,
Турадыла келип-кетип.

Артха къарайма, шапталым
Чагъады акъ, гюлю – къалын.
Анда къалгъанды бир затым,
Табып, айталмайма атын.

Анда анам, ыннам да бар,
Анда атам атда учхан,
Анда мени къорууларыкъ
Къарындашла – ариу, жарыкъ.

Анда тюзледиле жолла,
Элтедиле мени тойгъа,
Анда жырлыды эрттеним,
Къонакъларым, келгенлерим...

Шуёхлукъну ариу тангы
Умутланы эте жангы,

Анда жарсыу, бушуу да аз,
Анда жашап турады жаз.

ЗАМАН

Арабызда заман иелик эте,
Кёлкьалдынгы кёреме, жашым, сени.
Экибизни эки кьаршы жол элте,
Турама мен, жукьлаталмай кечени.

Ариу жашау кьураялмадым санга,
Жолда женгил атлар кибик сен, эркин.
Келиширге кюрешеме заманнга,
Кьойгьунчугьа бу жашил бетли жерни.

Сюймеклиги жылытып келген атанг,
Узакь кетип, башха жоллу болса да,
Кьарап турады эски суратындан,
Аны кьадар бир бек эртте жойса да.

Сени сёзюнг, ишинг, атламынг жалгьан
Болмазына ол алай ийнанады!
Биледи ол – кьыйынды алгьа баргьан.
Ол да сени биргенге кьыйналады.

Кьадар болуп, ол жанында кьалгьанда,
Этмез эди сени мудах бир кюнде.
Аталары билеклик эталгьанла
Андан жюрюй болурла жырлай, кюле.

Бир кёп кере сени жолунг тюзелсе,
Ол болушхан, ол кьарагьан сунама.
Мени бюгюн таргьа тыйгьан кюз эсе,
Сен ол жолну атларгьа да унама.

Сени жолунг менден онглу болсун деп,
Тилегенлей келеме мен Аллахдан.
Ол сен этген ахшы умут толсун деп,
Ол сакьласын деп шургудан, палахдан.

Эски ёмюр эски хапарын айтыр.
Аны алайлыгьы жерде төреди.
Алгьа атлап, ызы бла артха кьайтып,
Жан, ддыгалас этип, алай ёледи.

Жангы жолгъа жарашалмагъанла кёп.
Сени мудах этгениме жарсыйма.
Барабыз биз, жангы затдан ёнгелеп,
Узакъ этип аны жырын, къарсын да.

Болурса сен балхам, дедим, жарама.
Ол ийнаныу жылытады жанымы.
Заман ие болгъанды да арагъа,
Чарсы кетер ата тургъан тангымы.

СЕН КЕСИНГИ АЯ

Ары жаны – кийик жолла.
Бери жаны – къая.
Алгъа барсанг – терен къолла,
Сен кесинги ая.

Уллу жолда жюрюй эди
Тюзлюгюбюз эртте.
Бизни таукел эте эди,
Кеси алгъа кете...

Бара эди. Жауун болуп,
Эрип кетди жайда.
Жиляй эди толуп-толуп.
Энди болур къайда?

Ол бир кюнде жарар эди,
Деп, ийнанып турдум.
Аны къалай къояр эди
Жетип келген бурдум?

Ары жаны – ныхыт жолла.
Бери жаны – къая.
Атлагъанынг – терен къолла,
Сен кесинги ая.

ЖАШАУ ЮЧЮН ТАУКЕЛЛИК

Жюреклени ашагъан
Ауур оюмну къуууп,
Таулу чыкъды тау башха,

Татайым деп тау сууун.

Айны жарык тийгени
Жалан ташда кьалтырай,
Кырдык чапрак ийгени
Жанны, жүрекни байлай.

Дунияны тасхасы
Айтылыргъа сүйгенден,
Анда, болмайын ассы,
Ким да хазыр кюерге.

Жашау ючюн таукеллик
Эте женгил атламла,
Ача терезе-эшик,
Келе эди аламда.

Айлы ташланы кьагъа,
Дыгъыл эте, жапсара,
Кимге да излеп тапны,
Умут да, жан да сала.

Жаным кьарайды узакъ:
Анда болур таукеллик.
Жашау кёрюнмез тузакъ,
Келип кьалса ол келлик.

КЕТДИНГ

Сен артха кьарай кетдинг,
Къайтмазынги ангылай.
Ой, мен жарлы, не этдинг,
Ариу айта, тынгылай?!

Жашил жолну келгенинг
Къалып кьалды эсимде.
«Жарсыма сен», – дегеним
Кёл этдире кесиме.

Жашау дегенинг – алдау,
Барып тургъан ныхыт жол.
Айтып келдим анга дау,
Алай... жууапсызды ол.

Сени элтген кьанатла

Мёлеклени болурла.
Мен, санга атап атла,
Къоялмайма солургъа.

Санга атап бу жерде
Этеме мен тилекле.
Сен кирмегенсе кёрге –
Жашайса деп бийикде.

Ала санга жетгенде,
Артха къарап, къыйналма.
«Ол унутуп къойду», – деп
Айтсала уа, ийнанма.

ЭКИ БИЙИК

Ташла букъу болурла,
Къаяла да – жол...
Сезимлени къорургъа
Этиледи той.

Жомакъ, таурух да кетер,
Хар не да – кезиу.
Насып иеси жетер,
Къууана кёзю.

Алайдыла къаяла,
Къадама ташла...
Тюрленмейин къаллыкъла –
Сюймеклик, тасха.

Эки сезим – эки тау,
Хорланмаз бийик.
Айтып турсала да дау,
Эки таж кийип...

Ташла букъу болсала,
Къаяла уа – жол,
Экисине ыз сала,
Атларыкъды ол –

Башха ёмюрню сюрген
Бир башха адам.
Ол да, бизнича суююп,
Кюери баям.

БИР КЮНДЕ

«Жол чыгъар эсе санга...»
Деп, сакълап турдум.
Жел онг бермеди тангнга,
Къадалып, уруп.

Женг, этек да къалтырап,
Сюеледи тал –
Насыбы жартылагъа
Ким этсин мадар?

«Бир кюнде келир хапар, –
Аллынга къарап, –
Тау, ныхыт, къая да бар...» –
Деп, турдум сакълап.

Сен, кирип жомагъыма,
Бир омакъ этдинг!
Мен тилек толгъанына
Ийнана эдим.

ЖЕЛ

Жюреги, оу-шау этип,
Тынчайтмагъан жел,
Айлана, жюрюй кетип,
Сайлагъанды эл.

Терезе, эшик къагъа,
Бугъунады ол.
Аллына жатып, алгъа
Чакъырады жол.

Ол бара тургъан жолда
Бир къадар къадау:
Ол жаны – акъ къаяла,
Бу жаны уа – тау.

Умуту, кюйю да сау –
Жюреги толу.
Тёбенги айтады дау,
Кёлкъалды болур.

Эки акъ къанат берип,
Къаяла анга,
Ол бара эди кетип
Насра къол таба.

ЖАНГЫЗЛЫКЪ

Сынай эди жарлылыкъ
Жангыз адамны жаны.
Табалмай жылы ышыкъ,
Жукъусу къачып аны.

Шуёх этип, кечеге
Айта эди жомагъын –
Сюе эди кечерге,
Этип турмайын жагъын.

Ата эди танг алай,
Кюе эди къызыл кюн,
«Къайда ол сен ийнанган?» –
Деп, келгенинде ёкюл.

Кече туугъан таукеллик
Эрий эди эрттенде.
Аны билмейин, келлик
Жолла излей кетгенде.

Ачы эди жангызлыкъ –
Адам юйренмез кибик.
Жангыз анга базынып
Турмаз, жашамаз кибик.

Алынмагъан хорламла
Жашайдыла ёмюрге.
Жангыз адам алагъа
Базынмайды келирге.

ИЙМЕЗМЕ СЕНИ

Элия жашнагъанлай,
Хапарынг келип,
Сюеле эдим алай
Мен, сейир этип.

Ийнаналмай ол сёзге,

Узакъгъа къарай,
Изледим сени, тѣзюп,
Ачытып жарам.

Хорлагъанды ѳтюрюк.
Сынауу – палах.
Ой, къоярмы ѳлтюрюп
Насыпны Аллах?

Ол къоярмы жумултуп
Кѣз гинжилени?
Мен, къолларынгдан тутуп,
Иялмам сени.

Элия жашнагъанлай,
Бир такъыйкъагъа,
Хапарынг келди... алай
Ийнанмам анга.

Ашыра чыкъмам сени
Ол сенсиз юйден...
Жилятама кечени,
Такъдыра кюйле.

АЗАТ ЖЕЛ

Артха къарарча, заманы
Бола болмаз азат желни.
Аны алдады дарманы,
Жерни, кѣкню этди тели.

Ушакъ этер кибик, тыйып,
Марда да, чек да – къарангы.
Сѣзню бийик болуп сыйы,
Башха этеди араны.

Отха атар кибик тюйюл:
Къанат да, сѣз да керекли.
Желни терен эди кюйю,
Бюге турады терекни.

Умут, мурат да ѳкюлю
Желни элтип баргъан жолну.
Анга жарыкъ ай тѣгюлдю,
Нени да акъ этип къойду.

Жетип, кьабакъланы кьагъа,
Барады жел орамлада.
Аны жыры: «Алгъа! Алгъа!
Алгъа! Жангы хорламлагъа!»

СЕЙИР

Ауар ташха таянган
Ауарыкъ болур.
Толмаз затха ийнанган,
Жомагъынг – толу.

Жашау деген – акъ атлы.
Иеси – адам.
Учуп баргъан къанатлы
Сукъланды, баям.

Бизни жокълагъан Тейри
Атдырады танг,
Саулай бери келгеннге
Кийиреди жан.

Къадар деген алдауну
Насыбы – татлы.
Ол байлагъан байлауну
Сен тешип атдың.

ЭКИ ЖАНЫ

Сёзюм жетмез – кьолум кьысха,
Жолум элтип турду чарсха.
Эки жаны – эки жаннет,
Соргъан, сынагъан а – адет.

Кюе кетип, чарсха кирген,
Чепкен угъай, кебин кийген,
Бир кёп затын мында кьойду.
Аны палах жолда жойду...

Умутлары жарты кьалгъан
Не кёп болду. Жашау – жалгъан.
Тюрленмеди эски дуня –
Неге да тынгылы уя.

Терсни, тюзню айырыргъа,
Керек эди къайытыргъа
Ары кетгенледен бири.
Жокъ алада алай тири.

ЖЕЛ

Азат жолларын сайлап,
Жюрегин эталмай сел,
Кеси кесин да кыйнап,
Айланады ауур жел.

Ол, тюзлени къойгъанлы,
Таулагъа урду ёшюн.
Эртте кесин жойгъанны
Алыргъа суююп ёчюн.

Желни кюню – тынчлыкъсыз.
Ол сюеди кюнлюмню.
Чегет болду ышыгъы,
Кюнлюм бет а кюлдюрдю.

Ол тау бетге ёрлейди.
Туманлыды солууу.
Къая, аны кёргенли,
Сюеледи къозулуп.

Салкъын аязны излеп,
Узакълагъа къарайды.
Киришлерин тап тизе,
Ол келсе деп, марайды.

Кюнлюм бети – аллында,
Къууанады тёбенги.
Суююп гюлле жыяргъа,
Айланады ингирли.

Гюлле жыйып, берликди
Шауданда жюзген кюннге.
Ол а: «Сау бол!» – дерикди,
Ойнакълай, жырлай, кюле.

ЖАРАЛЫ

Элекле аузунда эленнген

Насыбым да болуп жаралы,
Тышына чыгъаргъа тилеген
Тасхама туурадан къарадым.

Ажымлы да болуп, азаплы,
Ол кюеди сары кюнлюмде.
Сен билипми этдинг ол затны? –
Уллу кюн батханлай юлкуюе.

Сюймеклик, насып да – ёксюзле,
Аланы кыйынды элтирге.
Экибиз да, болгъандан кёлсюз,
Жетишалмай кьалдыкь бир бирге.

Этерикме ёмюрге ачыу,
Айтылыр сёзюмю унутуп,
Кертиден, боллукъдан да къачып,
Айландым, жанымы улутуп.

Сылтаула санагъан араны
Узайтып, ортаны кысхарта,
Сау эталмай кьойдум жарангы
Мен, турсам да атынгы айта.

Сен жангызса узакъ жолунгда.
Жангызлыкь – ажымлы нёгеринг!
Ол тутханды сени кьолунгдан.
Ол биледи неле этерин.

Сен, туууп, дуниягъа келгенли,
Бир кюнде да бошламай сени,
Айланады дайым биргенге,
Къучакълай къанатлы желлени.

Ангылап, билип турсанг да сен,
Ажымлы чыкыгъанса жолунга.
Ёчюле, тюше эди жулдуз,
Тюз кесеуча, жерни кьойнуна.

ЖОМАКЪ

Бийик кёкледен энип,
Къанат кьагъып, шош келип,
Эшик кьагъады жомакь –
Бир сейирлик, бир омакь.

Гара суула – ичгени,
Къая эрни – тюшгени,
Кюн таягъы – билеги,
Келип турады бери.

Тау солуууна кирип,
Аны тасхасын билип,
Жомакъ болуп келгени
Къууандыра тийрени.

Къая эрнинден энип,
Юйюме келип, кирип,
Айтылады танг ала,
Къарыу бере, жан сала.

Жарсыу салгъан ауана
Эрип кетип, къууана,
Къара жаулугъун ата,
Жаным жомакъгъа бата,

Къанат береди манга,
Къууан деп жангы тангнга...
Жерни къучагъы – жылы,
Анам ийлейди тылы.

Таш, агъач да тынгылай,
Жомакъ сёзюн ангылай,
Къарайдыла кёк жазгъа,
Ол – ариу жалан, таза.

Тансыкъ болуп, айланып,
Нёгер, шуёх да табып,
Болмаз затны болдуруп,
Толмаз умут толтуруп,

Жюреклени къууанчын,
Жерни жазын эм къачын
Сюер кибик этеди,
Сора... кёкге кетеди.

Анда жашай болур ол,
Кюн таягъы этип жол,
Тюшюп келликди андан,
Тюшген кибик Къаф таудан.

СЁЗЮНГ

Эзде кьалдырама деп,
Къанат алдырама деп,
Къууанч бере жүрекге,
Къысама кёкюрекге
Сёзлеринги барысын,
Жүрек андан жарысын.

Сёзню татыуу – энчи.
Болады ол келечи
Сенден мени жаныма
Ариу атхан тангымда,
Таныла кёзлерингде.
Не кюч бар сёзлерингде!

Ол, узакъгъа эштилип,
Душманымы кечдирип,
Бошалмагъан жырымлай,
Айтылмагъан сырымлай,
Жибермейди къачыма,
Тейри эшик ачыла.

БОЛЖАЛ

Атам анда, таулада, кьалып,
Терк-терк жетип баралмай анга,
Жарсыууму нёгерге алып,
Айланама шахар орамда.

Хар баргъаным – аны къууанчы.
Турама мен, сагъатха къарай.
Хапар айтыр, жүрегин ачып,
Къоншуну, тийрени да санай.

Айтхан сёзю – сабыр эм женгил,
Тырманы ушамай тырманнга,
Ол, бар кёлкьалдыларын женгип,
Жумушакъ сёлешеди манга.

Эсгертеди, сан этмейсе деп,
Анда-мында кьалгъан жууукъну.

Ары-бери да жетмейсе деп,
Къаллыкъса деп, жүрек сууутуп...

Этер ишни болжалгъа салып,
Ары-бери бола арада,
Эки уллу ортада къалып,
Мен атамы кёлюн алыргъа

Умут эте, жашайма алай.
Лёкъум терек къызарып тёшде,
Атам дырын жыя тургъанлай,
Къалырма деп, ашыгъып, кечге...

ОКЪУЙДУЛА САНГА

Тюзлюк унутулгъан дуня
Сени, мени да къоймаз аяп.
Чыгъады ай, бугъа, уяла,
Аны тилеклери да – зыраф.

Алай сунуп, жарсып, къарадым,
Ассы болуп, алам кенгине.
Аны сархы – кёксюл-къаралдым,
Къаргъа къанатына женгдире.

Суралары керти къуранны
Окъуйдула санга, къадалып.
«Не терслиги бар эди аны?..»
Къач жетгенди, кюйюп, саргъалып.

СЕН ЭДИНГ

Кечилмеген азап отунда
Жана тургъан – мени жүрегим.
Сёзюнг келмез мени къорургъа...
Тылпыуунгда келди кюерим.

Насып деген къысха ёмюрню
Узакъ созуп, этдим адыргы.
Болду да ол кюлюм-кёмюрюм,
Сени алып, мени къалдырды.

Сала эди ариу нюрлени,
Алдай эди мени къууанчы –
Анда сени ариу кюлгенинг,

Къууанч эшигин кенгнге ачып.

Жетишмеди Аллах къууаргъа.
Къайсы бири толсун тилекни?!
Экибизни тыйды да таргъа,
Жолсуз, къолсуз, насыпсыз этди.

Ауур тынгылауну ийгенлей,
Къарайдыла къаяла, таула.
Жюрек, жан да къара кийгенлей,
Туман болуп, аладан ауа.

Уллу сууда жюзген жонгурчха.
Ары-бери да бурду къадар.
Ёкюл болуп, сен эдинг учхан.
Энди уа... тынчайтмайды жарам.

ТЮЗЮ БЛА ТЕРСИ

Жашау бла болмагъан иши –
Не тюрлюдю къадарны дерси?
Къула тюзде будайы бишди.
Ол тюзюдю. Алай кёп терси.

Чакъгъан бутакъда асмакъ этген
Ол кёрмейми этеди аны?
Иги затны жакъларгъа кетген
Беремиди бош алай жанын?

Борбай къыркъа тургъан къадарны
Тюз болгъаны, терси да – туура.
Анга ийнаннганны алдарыкъ –
Къарай эди ол, чыгъа, бугъа.

Бетни кюйдюреди айыбы:
Адамланы этип бир бирге,
Бёлюп-бёлюп, жалгъап, айырып,
Сакълап, къарап туруп сейирге.

Бизни бла болмагъан иши –
Не дериксе аны эбине?
Къула тюзню сабаны бишди.
Сабийни уа сукъду кебиннге.

ЖЮК

Мен санга туююлме не эгеч,
Не кьарындаш, неда суюгенинг.
Сёзюмю айта эсем а, кеч,
Жан, кюнлюм бетича, кюйгени

Тангыма кьалгъанды да кирип,
Шош кьарайма уллу аламгъа.
Ол а, кьатапа жыйрыкъ кийип,
Кир кьондурмай учады анга.

Гюл чагъады, ачыкъ кьарамы
Кёк эм жер арада кьалтырай.
Ол кьаллыкъды кюзде кьаралып,
Тураллыкъ туююлдю ол былай.

Ким кимни алдай тургъанын танг
Жюрекге жыя-жыя турду.
Ол затны элтип турлукъду жан,
Бир кюнде да болмайын кьуру.

Жыр, жомакъ туююл эди жюгю, –
Хар нени да чегеди адам.
Кеч, эртте болса да, ол, кюйюп
Кетерикди, жулдузлай, баям.

Гюл да, кюн да кюлген дуня,
Къагъанакъ кьарамыча, татлы,
Азапха, сууапха да уя,
Бир суугъа, бир а отха атды.

Акъ, кьара да жокълай кезиуюн,
Къадарны эталмайын кьолгъа,
Эштиледи жашау эжиуу...
Жыр да, кюй да кьалдыла жолда.

ТЮШ

Тюшден элгеннген эдим.
(Тюнюмден – артда.)
«Игиге болсун!» – дедим,
Башхагъа тарта.

Сюерге айта эди.

Сюймеди жашау.
Ол таргъа тыя эди,
Мен айтырча дау.

Тюшюмден кьоркьгъан эдим.
Эрттеним – татран.
Ол санга келе эди...
Тапмадым дарман.

КЕЛ

«Хар ким да кеси жолун
Кеси сайларгъа керек», –
Дедик да, умут жоюп,
Желде ойнатдыкъ этек.

Чыгъар эсе уа бир онг, –
Жомакъ ушады тангнга.
Насып жулдуз, кел да, кьон,
Чыракъ бол жолда манга.

Ёмюр ахыргъа дери
Санга кьол аяз ачыкъ.
«Кетме, – дейме мен, – керил!»
Жанар эсенг да азчыкъ.

ТЮБЕШИУ – АЙЫРЫЛЫУ
(сонет поэма)

*Жибрил мёлек Файгъамбаргъа (Аллахны саламы
анга болсун) былай айтханды: «Мухаммат,
кимни да сюй – аны бла айырылмай кьаллыкъ тьюйюлсе».*

«Ёлюм аллында чакъ». Хамид ибн Абдуррахман.

Эки жолда эки адам ...

1.
Къызыл, сары бетин ача,
Кюнлюм жата эди къачда,
Сабыр ата эди эрттен,

Бир зат да жокъ къоркъуу этген...

Къачны мудах эрттенинде
Юйден чыгып кетгенинде,
Жюрек тепген эди алай –
Сен энди къайтмай къаллыкълай!

Ойнай, ариу айта, кетдинг.
Жашил чыкъны бара эдинг.
Эсде къалгъанды баргъанынг.

(Бирде, кёлюм къалып, санга
Этсем да мен ауур даула,
Сен эштме, жаным, аланы.)

2.
Билипми, билмейми этдинг? –
Сен къайтмазгъа чыгып кетдинг!
Тынчаймай, энди танглада
Къарап турама аллынга.

Къарап турама аллынга,
Сени кирип келлик суна...
Чабып чыгъар да жашчыгъым,
Сыларса кюнча башчыгъын.

Кёкге атарса, кётюрюп.
Ол, къууанып, ойнап, кюлюп,
Батар сени къучагъынга...

Санга атап, кюйле такъсам,
Къайтып келип тургъан ахшам
Киреди шош ушагъыма.

3.
Ийнар айтхан кюнюм кетип,
Кюйле тагъар кюнюм жетип,
Жюрек бёлгенме экиге –
Къалгъанлагъа, кетгенлеге.

Ол сен баргъан чакъда тохтап,
Сени излеп, соруп, жокълап,
Къарайды ай бийикледен,
Жомакъ айта келликлеге.

Ол жомакѳда сени атынг
(Андан сыйлы болмаз затым!)
Айтылгъанлай турлукѳду кѳп.

Аны айтса, ѳню – татлы,
Кюнѳм, кюле, кюе, батды.
Къара кийгенди бюгюн кѳк.

4.

Сен кыйналгъан чакѳда жаным
Кюйѳп кете эди, жанып.
«Бир зат болгъанды, - деп, - санга!»
Жалан да ол эсде къала,

Чабып чыкыгъанма эшикге.
Хапар а, келмей, кечиге,
Орам санап, жюрѳп турду,
Дуния кѳзюн манга бурду.

Ётсюз тѳйѳл эдинг да сен,
Сѳе эдим амал этсенг...
Андан онг жокъ къайытыргъа.

Ай сагъая эди, тохтап,
Бир кѳп адам, мени жокълап,
Бир кѳп ариу сѳз айтдыла...

5.

Тилсиз болгъанды эрттеним –
Алай ачыды кетгенинг!
Салкъын аяз, ташлап жолун,
Манга узатмайды къолун.

Кюйѳп барады жүрегим.
Мен не сейир жолла келдим! –
Насып таугъа чыгып бирде,
Бирде къара кѳрге кире...

Сени излеп, сени табып,
Батады кюн, жиляп, жанып.
Аны къарайма ызындан.

Таула башы бугъейлени,
Элни, сууну, эллилени
Бояп барады къызылгъа.

6.

Туман жатады жоллагъа,
Тызыл таргъа, Жеркли къолгъа.
Юрдю сууу, мудах агъа,
Турады жыр, назму тагъа.

Сууукъ суугъа ийип этек,
Башын чайкъайды тал терек.
Ол кёп къарайды шауданнга,
Сырын айта сары тангнга.

Санга ушайды ол бирде,
Тюшлериме мудах кире.
Ол кёз кётюрмейди къачха.

Анга ариу айтхан кетди.
Бизни къатлап мудах этди.
Ол – мен тюшюнмеген тасха.

7.

Сени излей, салырма жол,
Жолум ныхыт болса да, къол.
Барып турурма аллынга,
Тансыкъ бола къарамынга.

Гюлле сары этген жолум
Ызлыкъ болгъанды аламда.
Жыя барама аланы –
Жууукъ этерча араны.

Сылай сары жерни бетин,
Бузуп къойгъанды адетин
Сени излеп келген аяз.

Элле, жерле санап, атлап,
Зикир этип, аны къатлап,
Къыла турады ол намаз.

8.

Заман - къара атлы болуп,
Бети жарымайды, солуп.
Иги, аман да къатышып,
Барып турады, ашыгъып.

Тынчлыкъ табалмай арада,
Менича, ол да, тарала,
Алып ауур жюгюн къолгъа,
Атлайды чарс къатыш жолда.

Анга айтадыла даула,
Андан сурайдыла саугъа –
Алай барады ёмюрге.

Сени къайсы жолдагъынгы,
Сени къайда болгъанынгы
Ол онг берирми кёрюрге?

9.

Бийче тепсей тургъан ташда
Жашайды дейдиле тасха:
Къайда алтын къоллу бийче –
Саны узун, бели инчге?

Андан сорур эдим сени,
Жолгъа къаратмай кечени.
Мудах таурух айтады жел:
«Аны излей эсенг а, кел,

Чегем тарда жатады ол.
Басханды ханс, букъгъанды жол...»
Сордум жулдуз керуаннга.

Сарайгъанла, атлап алгъа,
Жыр такъдыла, атап санга.
Ыспас этеме алагъа.

10.

Мени жарыкъ жазларымда,
Кёргенсе сен жазгъанымда,
Заман, Марал Къолларында
Солуй, келген жолларындан

Бизге таурух айтды, жомакъ,
Кечелени эте омакъ.
Сени, мени да алдатып,
Къачды, атыбызны айтып.

Минип Къочхар Ташха, андан
Къарап, излеп ариу майдан,

Айтып турады ол жырла.

Кюнде кетмез саггышымы,
Санга этген алггышымы
Къатлай, эжиу эте, къырла.

11.

Эртте жомакъ болгъан жайда,
Кесим жокълап, кесим сайлап,
Ол сен келлик кюннге атап,
Тургъанма отоула жасап.

Онгуп къалып, баппаханла,
Жибек болуп, жайылгъанда,
Жолунг элте эди сени
Къанатында дум кечени.

«Алда – насып!» «Алда – къартлыкъ. -
Аны, ажым этип, айтдынг. -
Къадар ашыкъмайды бизлей...»

Жолубузда тизе ёрле,
Заман къадар бла бирге
Барып турду, сылтау излей.

12.

Эки жолда эки адам –
Тюбемезге болдукъ, баям.
Алай суймеклигинг мени
Тапды этегинде жерни.

Туура этип келлигинги,
Къатлап насып берлигинги,
Турдум, къууанч этип, ачыкъ,
Жюрегими санга ачып.

Келип тургъан эдим, сени
Излей, къанатында желни.
Насып, къууанч деген – алда...

Барама энди буз жолда,
Эсгериуню алып къолгъа,
Алданмай болмайын анга.

13.

Тенгнге алгъанма кечени.
Ахшам а, келмей кечери,
Сёзге, кёзге да ийнанып,
Турду, менича, къыйналып.

Аны женгин жыртхан нарат,
Болуп къара чарсда чыракъ,
Жарыкъ этерми араны?
Тешип кетерми къарамы?

Сени кёрген кюнюм – насып,
Анга къууанч этип, жарсып,
Къайтып турама мен ары...

Жарсыулары манга кёче,
Мудах къарайды шош кече.
Заман жапсармайды аны.

14.
Къыйын болду айырылыу.
Сени манга къайгъырыуунг
Жашап турлукъду ёмюрде.
Къачда кюнлюм кюйгенинде,

Жерге чапракъ тюшгенинде,
Келирсе сен тюшлериме.
Анда кёрюрме бетинги.
Сени кёрген – алай иги!

Тюшюм мениди да саулай –
Къадар манга берген саугъам,
Кечелени ариу этер.

Анда къарарма кёзюнге,
Сейир эте тёзююме...
Тангым сени бла жетер.

15.
Сюймеклигим, сени излей,
Жиляйды шош сары кюзде,
Жазда айта эди ийнар,
Айны, кюнню кезиу сынай...

Сени атынг – мени антым,
Анга келеме мен къайтып.

Толмаз умут ашайды жан,
Ачы болду айырылгъан.

Биз жүрюген жолда бара,
Къарап турама мен артха. –
Анда къалгъанды насыбым.

Къара жерни чапракъ жаба
Атлайма мен сени таба...
Жетип баралмай, жарсыдым.

Къайгъы этесе сен манга...

1.

Эшик къагъа, келеди къач.
Чайыр ийис этген агъач
Мудах артады чапыракъ,
Желле къагъадыла байракъ.

Алтын байракъ, болуп алгъа,
Чыпынлагъа тагъа сыргъа,
Чорбатланы атлап кетди,
Жерни сары-къолан этди.

Къачны жыры – мудах, жарыкъ.
Аны нёгер этип бардыкъ, -
Ариуду, сакъды къарамы.

Айтады ол эски жырла.
(Ала ушайдыла сыргъа!)
Эсим байлайды жарамы.

2.

Сени манга айтхан сёзюнг
(Аны къыймаз жаннга кёзюм!)
Алгъыш этеди жаууннга,
Къулакъ да салмай дауума.

Тейри къылыч болуп, Гъаршдан
Къарап турлукъду ол къышда.
Къачда боллукъду къанатлы –
Андий жамчы кийген атлы.

Къанатлары уча желде,
Ол ашыгъыр элден элге...

Сакълап турама мен сени.

Келип къаллыкъса деп, жаным,
Сени тылпыуунгу танып,
Турду уятмай кечени.

3.

Жашап турур сёзлерингде,
Жашап турур кёргенимде
Сени манга айтхан антынг.
Къалай ариу эди атынг!

Ийнанмай кёз кёргенине, –
Къадар бизни бёлгенине,
Эрттен-ингир сёзюм – ачыкъ,
Санга келеме мен къачып.

Тилек этсем, анда – алгъыш.
Аны биргесине сагъыш
Барады шош, жилий, кюле.

Бети бир кёпдю жашауну.
Келип турсам тюзню, тауну,
Келдим, сени къатлап сюе!

4.

Тюзюн айтсам, этди саугъа,
Тюбешдирип мени санга,
Жашау, кёрюр ючюн насып,
Мени къадарыма жарсып.

Билип турса да ол алдан,
Келип турду мени алдап:
Къалай татлы эди сёзюнг!
Аны да сен манга къойдунг!

Эсде къалгъанды ауазынг, -
Аны эштеме, аязып.
Сенден манга саламды ол.

Назму айтаса эрттенде...
Насып, сен, мен да кетгенде,
Келип турлукъду энтта жол.

5.

Сёзюнг, кёзюнг да кьоругъан
Мен – насыплы кюнде туугъан!
Санга жолум жарыкъ болуп
Турур дедим, кюнден толуп.

Насыплары къачханланы,
Чарсха эшик ачханланы,
Кёрюп, ачий тургъанма мен:
Къыйынды ол жюкню элтген.

Къара кече къучагъында
Жарсый тураса сен манга:
Узакъ болгъанды арабыз.

Манга къайгъырыуунг сени
Айырмайын турур бизни.
Иги болурму жарабыз?

6.
Жарыкъ къарайса суратдан,
Манга насып кюн сынатхан,
Чексиз азап да кёргюзтген,
Тюшден угъай, кюнден кетген.

Къарайма, мен суюген бетде
Жашай эди къууанч эртте.
Мен ийнанама ол затха! -
Ызы къалгъанды суратда.

Уя ишлей эдик бирге.
Кесибизге, сабийлеге.
Алай ариу эди эрттен!

Сени къолунг тийген жерде
Хар не да сюеле ёрге...
О сен – къайтмаз жолгъа кетген!

7.
Сабий кьоркъуп атлагъаны,
Сени анга къапланнганынг
Кеталмай, кетмей эсимден,
Саугъа этеме кесиме.

Сёзюнг – ариу, къолунг – ачыкъ...
Жюрек ауруу тапсам, жарсып,

Сейир этермисе анга?! –
Сенсиз жашау – азап манга.

Кёзлерингде тохтап эрттен,
Санга кыйын кыачха жетген.
Жашлай турлукъса ёмюрге.

Сен жаш боллукъса кёпледен,
Жылла ашыкмай ётгенде...
Сени сюеме кёрюрге.

8.

Шо бир кере сени кёрюп,
Къаллыкъ болсам да мен ёлюп,
Сюйюп атлар эдим санга.
(«Насып!» деп атайым анга!)

Эсгериуле татлылыгы!
Тангны ариу атханлыгы
Сизни ючюн болгъан болур –
Кюнден толуду ол, толуду!

Сени жылы къолунг гюлле
Узатханын кёрюп, кюле,
Къарап турама кёзюнге.

Сен айтыучу жырны эсде
Тутуп турлукъма ёмюрге.
Тансыкъ этгенсе сёзюнге.

9.

Жырынг, сёзюнг да – бир татлы,
Тангым кюле-кюле атды,
Ариу, жарыкъ да болгъанлай,
Къууанч, насып да толгъанлай.

Биз экибиз да бир бирге
Ушап къалгъанбыз, сейирге.
Кюлюп тургъанса сен анга,
Мени бла чыкыгъанда жолгъа.

Ушап къалгъанбыз бир бирге.
Сени, мени да билгенле
Эслеп турадыла аны.

Сен, мен да, чакъгъанда бусакъ,
Кергенбиз насыпха къучакъ,
Тохтап... этегинде жарны.

10.

Манга тюрлю-тюрлю атла
Атап, санап, къатлап антла,
Алай эте, ойнай турдунг...
Мен ол зат ёмюрлюк сундум.

«Тюшерме кёп кюн эсинге!» -
Деп, ышарсанг манга бирде,
«Да, къайры кетериксе?!» - деп,
Кюлдюм, тохтамадым, эслеп.

Билип, айта эдинг алай,
Мындан узакъ кюннге къарай.
Алай... узаймайды ол танг.

Былай къысха жетеригин,
Былай бушуу этеригин
Билип, ачымай эди жан.

11.

Жарсыууму кече элеп,
«Бир тин чакълы болса эсеп», –
Деп, акъыллы къартха келдим,
Анга былай-былай дедим.

Айтды, узакъ къарап, мудах:
«Мени да ол соруу къыйнап,
Келеди бюгюннге дери.
Аны эталмадым кери.

Ах, суймеклик, сени, – деди, –
Ангыламаз тели эдим,
Жашагъанда жашдан къартха!

Суймеклигим, этеклери
Ойнай, кюле, жел этдире,
Озуп кетди. Къайтмаз артха...»

12.

Эки адам, эки къадар –

Төгерекден кёпле къарай,
Жолла бирге жыйылгъанда,
Насыплары тыйылгъанла.

Жаннга да болмай гурушха,
Барып турадыла Гъаршха
Сени-менича суйгенле,
Къадар, онг бермей, туюгенде.

Озуп кетмез ючюн келген,
Ачханма эшикни кенгнге,
Къабакъ тартхан желни женгнге.

Къайтып, айтырса деп хапар,
Турама, босагъа сакълап.
Аны алгъанма да тенгнге.

13.

Сен не къысха ёмюр турдунг! –
Кюнюм угъай, тюшюм сундум.
«Сен ызымда къалсанг – иги», –
Эштип алай дегенинги,

Ушатмай, суймей эштирге,
Жарсыу этгенме ингирге,
Жулдуз да, ай да къаратып,
Ауанамы чарсха атып.

Кюеди кюн чегетледе,
Мен жашилкёз этекледе
Айланнганда къачхы кече.

«Ариу хапар, иги хапар
Алып келсе эди къадар!» –
Дедим, сагъышымы эхчей.

14.

Хапар айтама башхагъа,
Атынг, сыйынмай тасхама,
Алай къатлап турдум аны...
Санга къурман болсун жаным!

Тартып, тыялмадым сени,
Негер этсем да кёплени.
Къарап къалгъанма ызынгдан –

Жолунг кюеди кызылдан.

Сени кьолунг кибик, жылы
Кюнню сёзю, халы, тили –
Ариу айтады таулагъа.

Кызыл этгенди таланы
Аны ашыкьмай батханы,
Чумдан кызыл чапракь агъа...

15.

Кыйын болду айырылыу.
Сени манга кыйгырыуунг
Кирип келеди тюшюме,
Бир кьууана, бир кючюне.

Келеди ол кьачып манга,
Сенден ариу хапар айта,
Ауазынгы эштдирирге,
«Сюеме энтга да!» – дерге.

Сени тюшде кёргеними,
Сенсиз кьалай тёзгеними
Билип тураса сен анда.

Сюймекликни жолда, баям,
Кьююп кете болмаз адам. –
Кыйгы этесе сен манга.

Тансыкь болгъанма атынга...

1.

Артиш бегипди кьяяда.
Черек ашайды жагъала.
Ойнап, жагъын этип, жырлап,
Дауун айтады ол кьыргъа.

Айры жолда жолоучула –
Санга, манга оноучула,
Юйсюз-кюйсюз айланганла,
Не насыплыдыла ала!

Жыйдым суйген адамыма
Гюлле - Гюлчю кьабагъында.

Алай ариудула ала!

Чыкъда жибийди этегим.
Къадар а, билмей этерин,
Салады энтта да жара.

2.

Кёкде Илкер алай узакъ –
Анга къарап, чагъар бусакъ.
Къыртыш, чапракъ сылай женги,
Жолла сюреди тёбенги.

Тюзлюк болмаз дуняда.
Анга табылмайды уя.
«Излеп кюрешме, – деп, – аны!»
Кюледи чарс кёзю тангны.

Сени излей, тилек этип,
Къалды умут таугъа кетип.
Ансыз жылытмайды бир зат.

Эрттен бёлгенди жукъусун.
Жерде жангы насып туусун!
Жанынг болур эсе азат.

3.

Тауда гара суула къайнап,
Кёзлерими туман байлап,
Барама мен, жолум – чарсда,
Аны мурса хансла баса...

Насыбыма тиймезча окъ,
(Андан ариу, иги да жокъ!)
Къоруй да билмедим аны.
Алай ачыкъ эди жаным!

Тейри жарты жоллу этди, -
Мени сенсиз къоюп кетди.
Сейир этеме мен анга.

Гюлле ёсген тала – ариу.
Турлукъма мен ары барып.
Анда тюбер ючюн санга.

4.

Сени кёрюр насыбымы
Этгенме тас деп, жарсыдым.
Жюрек тепгенди жеринден, -
Сени сюеди кёрюрге.

Сакълап турама эрттенде,
Сакълап турама ингирде,
Сени атламынгы танып...
Тёзюп болалмайды жаным.

Тансыкълыкъны ауурлугъу
Женгип дуня дауурлугъун,
Алгъыш этеме мен анга.

Санга бери чыгъар деп жол –
Ётюрюкге ушайды ол.
Сёз жокъ мени жапсарыргъа.

5.
Жеркле тагъадыла сыргъа.
Тынгыларгъа суюноп жыргъа,
Жууукъ бардым къатларына –
Тансыкъ болгъанма атынга.

Ала айтадыла ийнар,
Аны къатлай, анга ийнан.
Дарий-мууар кийип, кёгюм...
Алгъышымы эрип кёбю.

Кюнюм, минип сары атха,
Насып ючюн къазауатха
Кирди, чачама деп туман.

Белги бергенме аязгъа –
Хапар айтсын деп ол жазгъа...
О, сен - кыйын кюнде туугъан!

6.
Жазны къучагъында сёзюм
Жарыр, тапмаз кибик сёгюм.
Макъам – къанат берген бир зат,
Аны алып, учар азат.

Санга тюберме жолумда.

Къолум тиер да къолунга.
Санап чыгъарма тасхамы,
Шуёх эталмай башханы.

Мен – насыплы кюнде туугъан –
Сени танып, билип тургъан!
Сюйюп айтама атынгы.

Узакъ болса да арабыз,
Бирден экиди жарабыз.
Иги эталмайбыз аны.

7.

Кесинг, сёзюнг да биргеме
Къалып, келип ёмюрледе,
Жырда, кюйде айтылгъанда,
Сени бери къайтарыргъа

Сюйюп, къарайма эрттеннге,
Ийнанмай сен кетгенинге.
Тиеди тюненеча кюн,
Алай эштип турама кюй.

Сабий кюледи тюшонде,
Анга къарайма, кючсуне.
Тансыкъ болгъанды ол санга!

Бара-баргъанында ёсюп,
Сюймеклигинг анга кёчюп,
Билек боллукъду ол манга.

8.

Жюрегими эталмай сел,
Сакълап турама: сен келсенг,
Башха тюрлю болур жашау.
(Къутхар мени, Уллу Алдау!)

Жазар эдим, дедим, дууа,
Озгъан насыбымы къууа.
Къайтып келирмисе артха
Жылгъа, кюннге, бир сагъатха?

Тасха сёзюм санга ачыкъ
Болур ючюн, жүрек ачып,
Санап чыгъарма мен аны.

Санга айталмай кьойгъаным
Мени тохтамай сойгъанын
Кёрюп, чыдамайды жаным.

9.

Сени излей да, чакъыра,
Чыгъып барама мен кьыргъа.
Андан, сууукъ болса да кюн,
Узакълагъа жетеди кюй.

Эштип, болурмуса женгил?
Тёбенгини озуп, женгип,
Кирип келирмисе юйге,
Менича, кёрюрге сюе?..

Салкъын аяз, кьонуп ташха,
Кетип турады сагъышха.
Аны да - къайгъылы жолу.

Сёзюм жеталмайды сени,
Барып турса да кечени.
Ол тилекден топпа-толу.

10.

Дунияла ёлчеминде,
Бирден бирге кёчгенинде,
Кьойгъан болмазса кесинлей
Сезиминги – иесизлей.

Аны алайлыгъын эслеп,
Жарсып айланмай, кечди деп,
Ариу айтама хар кюнде,
Сен ол затны эштсенг сюе.

Сени эсден кетерирге
Мени сенсиз этерикле
Эрттеледен кюрешдиле.

Алай сезим – узакъ жоллу.
Аны сезген - топпа-толу.
Андан ариу таж эшдиле.

11.

Артха къарайма къууанып,
Жыргъа, сыргъа да сукъланып.
Мен айтмай, билмей тургъанны
Санайды кёп кюню аны.

Анда жилийды къууанчым,
Озгъан затха жарсый, ачий, -
Жерден кетгенсе сен кёкге...
Анда къалырмыса кёпге?!

Булут жапханды чегетни.
Излеп, сурап, тапмам сени.
Алай жарлыды дуниям!

Жазгъа алгъын кибик чыгъа,
Турурму чум терек чагъа? –
Аны ургъанды элия.

12.

Тангым сенсиз келгенине,
Ачыу мени женгнгенине,
Жиляп, жарсып да къарадым,
Жууукъ эталмай араны.

Жаным, къалса да кесинлей,
Сени тутады эсинде.
Эсгериуле черегине
Къарайма мен, сейирсине.

Суудан таза эди жанынг.
Билип жашай эдим аны.
Насып эди сени барынг.

Жууукъ болсам да къышыма,
Къарап турлукъма ызыма:
Анда бир кёп эди жарыкъ.

13.

Тансыкълыкъдан ёле турсам,
Не эсими артха бурсам,
Барама, алдана, суюе,
Назму эте, жарсый, кюе.

Сёзюнг къалгъанды да эсде,
Тангым мудах ата келсе,

Эсгериуле кьучагьында
Батама мен ушагьыма.

Сюйюп киреме мен чарсха:
Анда жашайды да тасха –
Къайгып биргебиз экибиз.

Къачда чапракъ тюшгенинде
Жашарма мен тюшлеримде...
Нечик жарлы болгъанбыз биз!

14.
Къыйын болду айырылыу,
Сени манга къайгьырыуунг
Мени сакълап айланганда,
Къысхартмады тилек жолла.

Босагъама жатып туман,
Манга эштдирмейин, тырман
Этеди, жол таба къарап,
Аны жингиригин къармап.

Боран согъады сыбызгьы,
Къары жабар ызыбызны. –
Къарап турама мен артха.

Сюймеклигим – уллу тасха.
Болалмай, болмайын башха,
Жашап туруп жашдан къартха.

15.
Узун болмаз эди ёмюр,
Турсам кюнде сени кёрюп.
Болжал эталмады кьуугъун –
Сен не къыйын кюнде туудунг!

Жиляу эталмайма санга!
Айып саламыса манга?
Ачыу, къара кьушлай, чёкдю,
Чёкдю да, дум этди кёкню.

Жаным болуп турады шу, -
Ариу эталмайды бушуу.
Сен не да де, сен не да айт.

Ол туйрелгенди эсиме,
Чардан кьарайма кесиме.
О, кьайтала эсенг, бир кьайт!

2006 год

БАШЛАРЫ

Кьалкьый эди узакьда жулдуз

Ариу кюн
Кьадар (Кёзюме ачыкь...)
Насып (Кьууанчны жашырын...)
Кечеде
Бары да – жангы
Жол
Тие эсе кюн
Ары жанына
Шошлукьда
Жел (Жоллагьа ие болуп...)
Кёзбау
Аны ючюн
Эсгериуле
Ёртен
Болмады
Озгьан

Тенг туйюлдю
Насып (Элия чакъгъан...)
Жангы
Жолум
Сен да, мен да
Эрттенлик
Къуу терекле
Эрттен чыкъ
Кюнюм
Сёз
Сейир эди
Кёпюрлени суу элтип
Къарап
Сейир этип
Туугъан кюнюнде
Ай аллыма чыкъгъанда
Кетип баргъанда
Аязмыды, тангмыды?
Сюедице экеу
Кюн
Жауун (Ызындан сюрген...)
Къайтып
Сен (Сабыр шошлукъну...)
Сюймеклик
Кечеги таукеллик
Къара бота
Ойнай келип
Къадар (Чырпа бёркюн...)
Умут (Къанат алып...)
Къач
Ыннам
Насып (Эрттенликге ушап...)
Кюреш
Сагъыш
Биз (– Къалай ийнанаим...)
Алай эди
Тюртеме деп
Сен (Мени санга ушагъан...)
Юч жол
Жашчыкъ бла аппа
Дау
Тёрт кюнню
Алдау
Батар кибик кюн ары
Булутда

Къалгъаны
Сен (Урлап, бугъуп...)
Сакълай
Шагъат
Терезеле
Орамда
Умут (Кёкде жюзген...)
Тызыл
Жюз керти
Къучакъ
Тюбешиу
Хапар
Кюрешеме
Кел артха
Келгенди
Къула тюзде – жаш адам
Хар окъну да
Энди уа
Тюберме санга
Санга келген – сёзюнг керекли
Тамычыдан, балчыкъдан
Къарам
Алайды
Сен да, мен да суйгенле
Жашайдыла жерде адамла
Къайдады?
Санга тюбегеним – къууанчым
Тансыкълыкъ
Келген, кетген
Сырын ачхан
Аяз
Жашау
Къара кече
Тирмен
Чюйрелик
Жанкъоз чакъгъан арада
Къарайдыла аллынга
Тал терек
Черек
Къапханла
Жомакъ
Адамны эси
Сакълап турсакъ
Анда
Бир зат

Жабалакъ
Кёзлерингде насып
Кёрюр ючюн
Айта эдинг
Жауун (Жибиген къонакъ...)
Уллу кюн
Оюн
Сен (Жашаяллыкъ тюйюл эдим...)
Сюйгенден
Къоркъууум
Айлана эди
Жауарыкъ кюнлей
Тансыкълыкъ
Аз селеше
Барысы да
Жомагъынга жаным кирип
Сени кёрюр ючюннге
Жер этегинде
Игилик
Эки чекни арасы
Умут (Аны, муну кёзюне...)
Анга неди бу саугъа?
Умут, алып къанатла
Кюнню жылы аьламы
Жолла салып
Не иги эди
Сени ызынгдан
Тенгиз жагъасында
Сёзюбюз жарты
Къачхы кюнде
Сакълай эдим
Ол тангда
Сен (Сабырлыкъ ауанасы...)
Черек
Анда да бар дуня
Сёзюнг
Кете туруп
Жел (Желни жалан табанлары...)
Кёл
Желни къуууп
Насып излей
Керти жүрекде жияй
«Сёзюнг – ариу...»
Унутсам
Сен бла мен

«Китап жазады...»
«Танг алада...»
Сен ашыкъма кетерге
«Жашау жолда...»
«Алданмагъан...»
«Уллу сууну...»
Тауда
Хар не да
Алай эди
Кече
Кёзден алгъа
Ауазынг
Жырлайды сабий
Башил айда
Тилек
Жауун (Кеси тюзлюгюне...)
Жашау
Жетер эди кючюм
Кечди
«Къачып баргъан...»
Акъ къар
Кече, кюн да
Къара агъач
Юч кюн
Сени эсгере
«Неди не мени игилигим?»
Дуния – кезиу
Билмей
«Жюрегими басып...»

Бошалып къалгъынчы жол

Жулдузум
Анда
Кюн да, от да, жауун да
Адам
Жол – жууукъ
Олтуруп-туруп
«Бошалып къалгъынчы жол...»
Мудах болдула
Сен (Сёзюнг бийикден...)
Ёлюм бла жашау
Кюн тийгенди жолунга
Барадыла адамла
Дуния дегенинг

Сени жолунг
Кече
Санга – саулукъ
Жауун (Жерни кьууанчындан...)
Акъ жолла
Жюрек аузумда
Аны ючюн
«Бушуу келди...»
Санга жарсып
«Къарап, сени бир кёрмей...»
Сюйгенден
Кёкге кетген
Сагъыш
Бир уууч жарыкъ
«Ким жетеди умутха?»
«О, кёкню узакълыгъы...»
Отдан жаратылып
Эсгериу
Эшик, терезе да ач
Тырман
Бар эди
Насып (Жаным тынды...)
Саугъа
Жашау
Шахарда
Сураг
Жауун (Ётюрюк – умут...)
Энтга да бир кыш
Къарагъач бла кюн
Бетден-бетге
Атлам
Тасха
Ол къарагъан бийикден
Жыр, назму айтып
«Кимни сакълай эсенг да...»
Кюч
Жангы тангнга чыкъдыкъ
Минчакъ
Жай
Къадар (Чегет къолгъа...)
Танг келеди
Батхан кюн
Къызны сагъышлары
Бетинге къарадым да
Тауда ингир

Уя
Къууана эди жаным
Сокъур
Тилек этип
Жангыз терек бла тѣбенги
Къарай эдим
Биз (Эшик сакълагъан насып...)
Жолла
Кѣп эди
Айырылыу
Уча эдим
Жангы кюн
Бар эди
Къутхар
Шургу
Къайда?
Ана тилим
Оюмла
Жѣге
Жаз
Базманда
Уллу суюмеклик
Адам
Ол
Сен – узакъда
Экиси
Сѣзюм
Сѣлешдинг
Эртте эди
Насып (Андамыды, мындамыды...)
Акътерек
Жазым
Заман
Сен кесинги ая
Жашау ючюн таукеллик
Кетдинг
Эки бийик
Бир кюнде
Жел (Жюреги, оу-шау этип...)
Жангызлыкъ
Ийемезме сени
Азат жел
Сейир
Эки жаны
Жел (Азат жолларын сайлап...)

Жаралы
Жомакъ
Сёзюнг
Болжал
Окъуйдула санга
Сен эдинг
Тюзю бла терси
Жюк
Тюш
Кел

Тюбешиу – айырылыу (сонет поэма)

Мусукаланы Сакинат

НАЗМУ ЖОМАКЪЛА

НОХНУ ЮСЮНДЕН ЖОМАКЪ

Нох жолда бир сом тапды,
Сора базаргъа чапды.
Къарады онгнга, солгъа:
«Не чыгъа болур сомгъа?»
Разы болуп базаргъа,
Чепкен алды, хазырла,
Кюмюш къама, бели бау...
Сому уа – бошалмай, сау!

Нох чурукъчугъа келди,
Анга къара сом берди:
«Тик манга чурукъ, – деди. –
Жылтырмай турлукъ!» – деди.

Чурукъчу уа, чурукъчу –
Олтаннга чюй уруучу –
Алды да сомун аны,
Артха берди къалгъанын.

Чурукъчу чурукъ тиге
Тургъан къысха кезиуге
Нох шайына жер алды,
Чапды да къала салды.
Бир шайына ат алды,
Бир шайына ит алды,
Бир шайына уа – ийнек,
Нохха сют, айран керек.

Къалгъанында апасы,
«Бу не затха жарасын?» –
Деп сагъыш этди да Нох,
Апасы тынчайтмай, ох,
Анга кампет да алды,
Анга шербет да алды,
Анга къалач да алды...
Сора... юч шайы къалды.

Чурукъчу тикди чурукъ –
Жылтырмай, жюз жыл турлукъ!
Табанлары – бийикле,
Ма бир терк кийилликле!
Жумушакъ, ариу, къара,
Аягъына жараша!
Къууанып, чурукъчугъа

Нохтабау этди, чыгъа...

Акъ чепкенин да къаплап,
Бели бауун да байлап,
Кюмюш къамасын тагъып,
Бир кёп саугъала алып,
Хром териден тигилген,
Баулары да тизилген
Чурукъланы да кийип,
Чыкъды, акъ атха минип.

Хазырлары жылтырай,
Кёз къамата, ма алай,
Кюн, алагъа эрише,
Чыкъгъан кибик чаришге,
Ити ызындан чаба,
Келди да Чегем таба,
Бийче къызны изледи,
Сора... аны тиледи.

Анга сукъланмагъан жокъ! –
Къууанып жашайды Нох!
Бийчеси уа – Нальбике –
Жашына кёлек тиге,
«Эртте-эртте бир жерде
Сомгъа болгъанды ие
Бир ариу жаш, бир омакъ...» –
Деп айтады акъ жомакъ.

ТОЙ

Бир ингирде кюз артында
Чум терекни тюз къатында
Агъач ичинде талада
Тюбеп, кийик жаныуарла,
Ирик, тууар да союп,
Таулу къобуз да согъуп,
Этгендиле уллу той,
Перекетни айтмай къой!

Айыу, аякъ бюге, анда
Айтды: «Менден кючлю къайда?!
Сюйсем, жилекле жыяма,
Сюйсем, кийикле жыгъама,
Бал чыккырла ашайма,
Алай эте, жашайма!
Ой, орайда, орайда!
Менден насыплы къайда?!»

Къызыл тюлкю, тепсей келип,
Санай эди, эркеленип:
«Ашагъаным – эки тауукъ,
Жашагъаным – этип зауукъ!
Шагъат болсун сау тийрем,
Сыйламай, бир жан ийдем!
Ой, орайда, орайда!
Менден насыплы къайда?!»

Эрлен да, къоян да бирге

Тепсей эдиле, секире:
«Сен – быхылы, мен – кьозулу!
Бизге кьаргъа да кьозуду!
Энди уа тепсейбиз биз,
Шуёхлабыз экибиз!
Ой, орайда, орайда!
Бизден насыплы кьайда?!»

Тойгъа келген кирпини
Къысылмайды кирпичи,
Сукъланып, кьарайды ол:
«Нечик игиди бу той!
Мен да алма кемирдим,
Ары-бери секирдим!
Ой, орайда, орайда!
Менден насыплы кьайда?!»

Бёрю, келип тепсериги,
Жухун урду ары-бери.
Нёгер этип мегежинни –
Бек алапат тепсерикни,
Исламейге чыкъды ол,
Бютюн кьызыу бара той!
Ой, орайда, орайда!
Андан насыплы кьайда?!

Той барады сары къачда,
Байрам келип сау агъачха.
Шуёх болуп, жаныуарла
Тепсейдиле ингир ала.

Ой, орайда, орайда!
Къарс уругъуз алагъа!
Ой, орайда, орайда!
Той барады талада!

КЪАНАТЛЫЛА КЪЫРАЛЫНДА

Чыгъа келгенлей жазгъа
Ма къанатлы арбазда
Баппуш чыгъаргъанды гурт –
Ой, жыйыгъыз анга къурт!
Чыгъаргъанды балала –
Кесине ушагъанла,
Жалпакъбурун къарала –
Керти баппуш балала.
Бирчиги уа – тюрлючюк,
Ма бир сары тюключюк.

Сейир этип акъ хораз,
Эштип тургъанлай арбаз,
Былай айтды: «Ма бучукъ,
Ма бу сары тюключюк,
Ушамайды баппушха,
Киралмайды багушха,
Бурунчугъу – гитчечик,
Болурму бу жюжекчик?»

Алай айтып, тауукъну,
Ахлуланы, жууукъну
Чакъыргъанды алайгъа,

Балачыкыгъа кьараргъа,
Айтханына шагъатха:
– Ой, келигиз, келигиз,
Аламаты кьрюгюз! –

Келип, кьарап кьрдюле,
Сора былай дедиле:
– Айхай, бизникиди бу!
Айтып турады жуху!
Сыйырайыкъ, алайыкъ!
– Тохтагъыз, бир кьарайыкъ
Къылыгъына, кюйюне,
Кесин жюрютгенине, –
Деп, хораз сабыр этди,
Сора ишине кетди.

Баппушчугъ`а кьууанып,
Балаларын да алып,
Сатыр тизип аланы –
Ол ариу балаланы –
Жууукъ кёлге келгенди:
– Чайкъалыгъыз! – дегенди. –
Бу кёл бизни журтубуз.
Мында кьпдю кьуртубуз.
Чыпал-чупул этигиз,
Хайда, мени жетигиз! –
Эки жанына ауа,
Кирди да баппуш суугъа,
Балалары – батырла,
Тизгин бузмай, сатырлай,

Секирдиле ызындан,
Аны жете, кызына.

Бирчиги уа – тюрлючюк,
Ма ол сары тюключюк –
Сугъуп кёрюп какасын:
«Берселе да апасы,
Кирмез эдим мен бери!» –
Деп, турду андан кери,
Жыйырылып, кьалтырап,
Бурну бла жер тырнап, –
«Не сууукъду суу! – деди.
Ол баппуш туююл эди!

– Макъ-макъ! Сен да кир суугъа,
Юйренсенг жууунургъа,
Иги болур кесинге.
Не тюшгенди эсинге? –
Деп сёлешгенде макъа,
Унамай, тауукъ бала
Былай айтды: – Жюзерим
Келсе да, ма жүрегим
Унамайды, кирме деп,
Сууукъ суугъа тийме деп.
Менича бийчечикле,
Менича гитчечикле
Кирмейдиле деп суугъа,
Батмакъда жууунургъа.

– Алай эсе, жаным, сен

Минг жыл жаша сау-эсен,
Баппуш бала болмазса,
Ансы кёлню кьоймазса.
Бери келмей эсенг сен,
Ары чыгъайым да мен,
Ойнайыкъ секиришип,
Ма бир бирге эришип.

Макъа секир да тохта,
Салып, тартханча нохта,
Жюжек чабып, жёбелеп.
Сора кьалды, ёпкелеп:
– Жаратмайма мен муну –
Быллай тели оюнну:
Сен секирип, мен чабып,
Талакъ солуугъа кьалып.
Бир башха оюн кьура
Неда... ма менсиз ойна.

Баппуш суудан сёлешеди,
Насихатла юлешеди:
– Турма анда, кел бери,
Сен да баппушса, – деди. –
Сен да жюзерге юйрен,
Башхала бла тур гюрен.

Унамайды балачыкъ:
Суу – сууукъ, кирли – балчыкъ.
Ол суймейди былайны –
Кёлге тюртмегиз аны!

Баппуш суудан кычыра,
Балачыкны чакыра,
Хахай эте турганлай,
Жетип келип алайлай,
Хораз жарлы баланы,
Сары тауукъ баланы,
Къанат тюбюне жыйды.
Жюжек хахайын тыйды.

Тауукъ кеси да жетди.
Жетди да, шукур этди
Баласы сау турганнга.
Къурт да къапдырып анга,
Этип аны аллына,
«Ко-ко-ко!» – жырын айтып,
Келди арбазгъа къайтып.

Жангыз эсе да бала
Тауукъ бла хоразгъа,
Андан ариу жан да жокъ,
Андан иги жан да жокъ!
Тауукъ бала – жарыкъ, токъ!
Атасы да къууанып,
Анасы да жубанып,
Аны ортагъа алып,
Анга деп, журтла салып,
Жашайдыла узакъда,
Юйлерин бояп акъгъа.

Мен да болганма анда,

Ол къанатлы кыралда
Юч кюн турдум, кыуанып,
Жомакъ айтып, жыр тагып.
Мени ариу кердюле,
Кеп саугъала бердиле:
Кыуымакъ эт деп, гаккыла,
Жастыкыла, жууургъанла...
«Кыонакъ, келе тур бизге –
Къанатлы элибизге!» –
Деп, бек кыаты болдула.
Хораз, сугъуп кыойнуна,
Уппа-чуппа да этди,
Сора... кыурт излей кетди.

ЖУКЪЛАРГЪА УНАМАГЪАН КЪОЯНЧЫКЪ

Кыоян балачыкъ бирде
Жатар заман жетгенде,
Айта эди ма былай,
Кеси да жылай-жылай:
– Ариу Мамурашчыгъ`а
Жатханмыды жукъларгъа?
Ол былай эртте жатмаз,
Анасы жат деп айтмаз...

– Жатмай а! – деп анасы,
Ийнандырды баласын, –
Ма ол уллу айыуну,
Ма ол тюклю айыуну
Баймакчыкыды баласы –

Къууанады анасы:
Кийдиреди чурукъла
Неда кийиз уюкъла,
Жукъла, балам, сен жукъла,
Къайгъы этме бир жукъгъа.
Жукълайды Мамурашчыкъ –
Акъыллы чырпабашчыкъ.

Къоянчыкъ жукъламайды,
Жукъларгъа унамайды:
– Бёрю кючюкчюгю уа
Жукълай болурму? Анга
Бир къарап къайытсанг а!

– Ой, ол жигит бёрюню,
Турады да кёрюнюп,
Бир батырды баласы –
Къууанады анасы:
Айтхан затын этеди,
Чакъыргъанлай жетеди,
Жукъла десе – жукълайды,
Хар нени да ойлайды.
Жарайды хар бир жукъгъа,
Жукъла, балам, сен жукъла.

Къоян балачыкъ къайтып
Турады сылтау табып, –
Унамайды жукъларгъа,
Жукъу келмейди анга:
– Эрленчиг`а, эрленчик –

Манга алма бергенчик –
Жатханмыды жукъларгъа?
Къарачы барып анга.

– Ол секиртме эрленни, –
Бийигинде терекни
Сау урчукъ ийиргенни, –
Жигерчикди баласы –
Къууанады анасы,
Мынча къоз, мынча алма
Жыяды деп бир жайгъа.
Жукъламай а эрленчик –
Ишлеп, арып келгенчик!

Къоянчыкъ тынчаймайды,
Кёзлерин къысалмайды:
– Тюлкючюг`а тюлкючюк –
Ол къып-къызыл тюлкючюк,
Телевизоргъа къарап,
Компьютеринде ойнап,
Тура болур ох этип,
Эси киногъа кетип.

– Хоу бир да, – деп, анасы
Ийнандырды баласын. –
Ма ол хыйла тюлкюню,
Ол къып-къызыл тюлкюню,
Акъыллыды баласы –
Къууанады анасы:
Ол жюжекле марайды,

Сора, тутуп, санайды:
«Бир, эки, юч, төрт... алты...» –
Ол да жукъларгъа жатды.

– Кирпичиг`а, кирпичик –
Шинжиличик, гитчечик –
Ол а жатхан болурму?
Ол а жукълай болурму? –
Деп, кьоймайды кьоянчыкъ –
Тюш, жукъу да кьойгъанчыкъ. –
Төшекге шинжи кирсе,
Төшегин тешик этсе,
Жилярыкъды кирпичик.
Кеси уа... бир гитчечик...

– Ол жумушчу кирпичик,
Мадарымлы кирпичик,
Кёлекчигин тешгенди –
Амма башха эшгенди –
Кече киерча, акъчыкъ,
Кеси да жумушакъчыкъ.
Тешик этмез жастыгъын.
Салып ариу башчыгъын,
Жукълайды да баласы,
Къууанады анасы.
Жукъла, балачыкъ, жукъла,
Къайгъы этме сен жукъгъа.

Инжи кёзчюклеринги,
Ариу сёзчюклеринги,

Хырез тишчиклеринги,
Хыли ишчиклеринги,
Татлы тенгчиклеринги,
Женгил туякъларынгы,
Узун къулакъларынгы,
Ма ол батыр атангы,
Ма ол батыр аппангы,
Къарт ынангы, анангы –
Солут бизни, ой-ой-ой,
Кёзлеринги кыыс да кёй...»

ТАУУКЪ ЮЙЮР

Жазда бусакъ чакъгъанды,
Акъ мамугъу акъгъанды.
Этгенди жерни къашха,
Ушап къалды ол кыышха.

Хораз сейир этеди:
– Ку-ка-ре-ку! Жет! – дейди, –
Къара, тауукъ, бу затха:
Къайтып келди кыыш артха...

Уят балачыкъланы –
Алгъа сарычыкъланы,
Артда къарачыкъланы,
Сора чиммакъчыкъланы...

Алай, ала тас болуп,

Жарыкъ кюннөм чарс болуп
Къалыр деп да къоркъама.
Къой аланы жукълама.

– Сора бири уянса,
Бири уа жукълап турса,
Алаймы сюесе сен?
Уят, ата сен эсенг,
Уятыучу сен эсенг... –

Бу хахайны эшитип,
Бирем-бирем секирип,
Къарачыкъла, сарыла,
Чиммакъчыкъла, кызылла,
Жугъурчукъла – тапчыкъла,
Ариу жумушакъчыкъла –
Жюжекчикле жетдиле,
Хахай-тухай этдиле.

Тауукъ низам излейди,
Балаларын тизеди:
– Ко-ко-ко! Ко-ко!– дейди –
Нартюх ашагъыз энди.
Къурт-къумурсха жокъ кышда,
Юйренигиз бу ашха! –

Алай бла жюжекле
Турдула, жюу-жюу эте,
Бир кесекни, биразны,

Сагъайтып сау арбазны.

Алай аяз жетди да,
Сыйпай, сылай кетди да,
Акъ гюллени учурду,
Къышны да жазгъа бурду.

Тауукъ сейир этеди:
– Ко-ко-ко! Ко-ко! – дейди,
Къанатларын къагъады,
Жангы жырын тагъады,
Балаларын санайды,
Хораз таба къарайды.

Ол келтиргенча жазны,
Хораз да, болуп базгъын,
Кикиригин къызартып,
Башлайды жомакъ айтып:
– Эртте-эртте бир жерде,
Къуртдан толу бир элде...

ЖУУАШ

Узакъ элде жашагъан,
Къаймакъ бушто ашагъан
Барды бир сейир жашчыкъ,
Атчыгъы уа – Жууашчыкъ.

Атына кёре жашчыкъ
Болса эди жууашчыкъ,

Сюер эдик биз аны,
Сыйлар эдик биз аны.

Аллай болса уа, айхай! –
Ол болгъан жерде – хахай!
Ол болгъан жерде – хыли!
Ким кюрешсе да тыйып.

Алай бла Жууашчыкъ,
Хычыуун таулу жашчыкъ
Жарсытады аммасын,
Уялтады аннясын.

Аппаны уа – айтмай къой...
Кишиге да салмай бой,
Жууаш алай жашайды,
Кюнюн былай башлайды:

Итге атып киштикни,
Абзыратды итчикни,
– Ит болуб а сен! – деди. –
Ананг да къоркъакъ эди! –

Киштик минди терекге.
Къыйын болуб жетерге,
Атды да Жууаш таякъ,
Сындырды юч-тёрт бутакъ!

Сора таш алып атды.
Аппа, тёзалмай, айтды:

– Файгъамбар аны сыйлап
Тургъанындан эт хыйсап.

Тийме, жашым киштикге,
Сен эриш эслилеге.
Отун жар, малгъа къара,
Арбазда жукъгъа жара...–

Унамайды Жууашчыкъ –
Болса жумушчу жашчыкъ,
Ары-бери къууарла...
Жашла да не сунарла?!

Алай бла жашчыкъгъа –
Хыличи Жууашчыкъгъа –
Ушамайды деп аты,
Хар ким да болду къаты.

Элден элге бардыла,
Ат излей айландыла,
Бермеди атын киши,
Жокъду деп иги иши.

– Керек туююлдю анга
Биздеча ат атаргъа!
Ушамайды ол бизге,
Аллай жокъ элибизде! –

Деп, къууанып къалдыла,
Болмай Жууаш жанлыла.

Къыраллагъа айланып,
Къайтдыла... къурлай къалып.

Тюшюнде уа Жууашха
Келдиле, жагъалаша,
Сарыуекле, чабышып,
Даулашып, каукалашып.

Келдиле да, жашчыкъгъа,
Ма бизни Жууашчыкъгъа,
Бири айтды: «Жашчыкъ, сен
Былай хыличи эсенг,

Меникичик бол да къал,
Бу къагъытха къол да сал.
Алып кетейим сени,
Къууандырып бийчеми!»

«Андан эсе меники
Болсанг, бютюнда иги!
Ма бу жети жашым да,
Ма бу къарындашым да –

Барыбыз да биргелей
Жашарбыз сен суюгенлей!
Биз да, хыли этгенде,
Хорлатмайбыз... жетгеннге!» –

Деп, экинчи сарыуек,
Къыжылдатды тиш-сюек,

Терс къарады бирине –
Ол биринчи келгеннге.

Жиляй билмеген Жууаш,
Къоркъа билмеген Жууаш
Жиляргъа аздан къалды.
Сора... ання сёз алды:

– Угъай! – деди. – Берирге?!
Къалай берирем сизге
Жашчыгъымы – Жууашны –
Жашаууму къууанчын?!!

Энди ол хыли этмез,
Сормайын, узакъ кетмез.
Кишиучукъну макъыртмаз,
Итге атып, ачитмаз.

Эчкини сюрюп келип,
Пластмасс хобуста берип,
«Ашармы?» – деп, сынамаз,
Кишини да къыйнамаз.

«Суу ичирип кел мынга!» –
Деп, къоншусу Асланнга
Чыбыкъ атын тутдуруп,
Аны да ат сундуруп,

Ызындан кюлюп турмаз,
Бир деп бип чыпчыкъ урмаз.

Бу сизнича сунмагъыз –
Хыличи деп турмагъыз!

Ушамайды бу сизге!
Не тюшдю эсигизге?!
Къалай жашар бу анда –
Ол сиз тургъан батмакъда?!

Къайдан келдигиз бери?!
Кетигиз мындан кери!
Бермейме Жууашымы –
Мени къартлыкъ жышымы!» –

Къаргъа бутакъгъа къонду,
Аны да болуп онгу,
Ол болушлукъ изледи:
«Чабыгъыз бери!» – деди.

Итчик да хап-хуп этди,
Киштик да чабып жетди:
«Тиймегиз, – деп, – жашчыкъгъа,
Ма бизни Жууашчыкъгъа!»

Улакъчыкъ да макъырды,
Болушлукъгъа чакъырды.
Чабып чыкъды анасы,
Макъыргъанлай баласы:

«Неди бу? – деп урушду. –
Ким башлады урушну?

Къоркъмаймысыз мюйюзден?! –

Къачыгъыз юйюгюзге!"

Сарыуекле, чабышып,

Даулашып, каукалашып,

Эчкиден, итден къоркъуп,

Къачдыла, чабып, жортуп.

Къууанып анга, Жууаш,

Атына ушап, жууаш

Болду, эс-къылыкъ алды,

Ма бизни бла къалды!

ЭСЛИ ЖЮЖЕКЧИК НЕДА НАРТЮХ

Жюжекчик, чаба кетип,

Жюжекчик, къозгъай кетип,

Сары ташчыкъ тапханды –

Анасына чапханды.

– Къабама да, жуталмайма,

Кесими уа тыялмайма,

Бу сары таш къатыдан.

Къара, болур алтындан! –

Тауукъчугъ а баласын,

Шагъат этип атасын,

Махтагъанды къанкъылдап,

Эслилигин ангылап,

Нартюх бюртюкге къарап:

– Ко-ко-ко-ко-ко-ко-ко!
Аша кызыл мороко!
Билип жыйгъанма санга,
Сюйюп жыйгъанма санга,
Ушайса да атанга! –

Деди тауукъ, сюзюлюп,
Къанатын булгъап, кюлюп.
Хораз таба кыуулду,
Ары-бери бурулду,
Бютюн да бек кыубулду:

– Кёресе да, атасы,
Игилени баласы
Тапханын юйге ташыр,
Энчи этмейин ашын.
Эслиди кичи жашынг!

Хораз мудах туююлдю –
Бюгюн аны кюнюдю:
– Былай махтанып сени
Кёрмеген эдим, Тейри!
Этдим, жохарым, сейир.

Бала деген жюз тюрлю! –
Деди да, хораз кюлдю.
Жохар тауукъ уялды,
Къанкыылдауун тыялды.
Сора былай айталды:

– Балам, ма бу затчыкыны,
Ма бу алтын ташчыкыны,
Къабып кьойгъандан эсе,
Жерге басдыр, сен эсли.

Жюжекчик алай этди,
Къылыгы ариу эди –
Айтханын ата-ана
Салмай эди болжалгъа.

Къазды да ол чунгурчукъ,
Тапды да, къапды къуртчукъ,
Ариу алтын ташчыгынын
Салып, жапды башчыгынын.

Хар кюн сайын жюжекчик –
Жюу-жюучугъун этгенчик,
Келип турду алайгъа,
Къарап турду алайгъа –
Киши тиймеди ургъа!

Бир кюн чабып келсе уа,
Бир кюн келип кёрсе уа,
Тюз да ма ол жерчикде,
Ма ол мишегенчикде –
Бир жашил ёсгенчикле...

Атасы да къууанды,
Анасы да къууанды,

Мал, кѳанатлы да тыя,
Оймакѳ бла суу кѳуя,
Алай эте турдула.

Нартюх бийик ёседи,
Нартюх ариу ёседи,
Ол кюн таба созулуп,
Жюжекчиг а кѳозулуп,
Сынып кетер деп, кѳоркѳуп...

Нартюх бишип жетгенде,
Кѳаты бюртюк этгенде,
Кѳачны ариу кюнюнде
Жохар тауукѳ сюзюле,
Изеу этди юйюнде.
Нартюхчюкню уудула,
Сора кюфге кѳуйдула.

Кѳарай уллу кюзгюге,
Хоразына сюзюле,
Кийип ариу кийимле,
Кѳоншулагѳа тигимле
Этди жохар тауугѳум,
Сынай дуня зауугѳун.

Хораз кесин кѳыйнады –
Боза этип сѳйлады
Баппушланы, гураны,
Кѳазны эм тауукѳланы –
Кѳонакѳ этип аланы.

Гура гур-гур этеди,
Къынгырына кетеди.
Тепсегени алайды!
Бойнакъ кюлюп къарайды:
«Тойгъа бу да жарайды!»

Алайды къууанч барыу!
Сынайдыла кюч-къарыу,
Хораз жыйыны, къазла
Болуп бозадан базла.

Тауукъла уа, тауукъла,
Къарайдыла зауукъгъа,
Ко-ко-ко деп къанкъылдай,
Тауукъ жырларын жырлай,
Ариу балаларыны
Сары башларын сылай.

КЪОЯНЧЫКЪ

Эртте-эртте бир элде,
Агъачлы, тешлю жерде
Туугъанды бир къоянчыкъ –
Жиляуукъ, сиркиу затчыкъ –
Ышармагъан, кюлмеген,
Тынчайыргъа суймеген.

Аначыгъы, къууанып,
Жашчыгъын къолгъа алып,

Кёзчюклерине къарап,
Къулакъчыкъларын сылап,
Ариу айтады анга –
Къычырыкъдан къыргъаннга.

Амма, жёбелей барып,
Кюбюрюнден чыгъарып,
Дарий журунчукъ алып,
Алгъыш айтып, жыр тагъып,
Туудукъчугъун бёлейди:
«Тынчай, балам, сен! – дейди.
Къылыкъ этип турма, къой.
Ёссенг, этерикме той!»

Ол а, суймей къалкъыргъа,
Билмей не деп айтыргъа,
Турду жилип кюн-кече,
Къолдан къолгъа терк кёче,–
Ауруй эди къарыны
Ма ол къоян жарлыны.

Кирпи алма келтирди:
«Ашармы? Кёрсюн!» – деди.
Сылап-сыйпап бердиле,
«Шо бир къапсын!» – дедиле.
Къоян суймеди алма,
Аны ашады амма.
Кирпиге: «Сау бол!» – деди,
Алмачыкъ татлы эди!

Къоян хайда жиляйды –
Тишлерими кыйнайды? –
Амма жырна биширди,
Аны отдан тюшюрдю...
Чепледиле таууукъла,
Къалып уллу зауукъгъа.

Жаны ауруп къояннга,
Къурлай келмейин анга,
Тюлкую жюжек урлады,
Келди, болуп саугъалы.
Аны къолуна алып,
Жюжекчикге къууанып,
Къоянчыкъ да тирилди,
Кёзюн ачды, керилди.

Къууанса да къоянчыкъ,
Жюжекчиги – мудахчыкъ.
Ол анасын излейди:
"Къутхар мени, кел!" - дейди.
Жиляйды тауукъ бала,
Къоян юйюнде къала,
Жюу-жюу хахай этеди,
Аны хораз эштеди.
Кикиригин кызартып,
Чабады ол, жан атып.

Бир бирине бермей ал,
Къанатларын къакъгъанлай,
Тауукъ бла мор хораз,

Тюлкюден да къркъмай аз,
Чабып бери жетдиле,
Ах, не кьууанч этдиле! –
Жюжекчикни тапдыла,
Анга ариу айтдыла.

Анасы гурт-гурт деди,
Атасы къртчукъ берди.
Жюжекчиг а, жюжекчик –
Аланы излегенчик,
Анасына кысылды,
Жюрекчиги басылды.
Къоян бала жангыдан
Бек жилияды алгындан.

Айыу кертме келтирди,
«Ма муну аша!» – деди.
Къоян, къабып кърдю да,
Шагъат болуп бёрю да,
Ма бир кёп жагъын этди.
Бёрю жаратмай кетди.

Къабан чирко келтирди.
«Татлыды! Аша!» – деди.
Чирко суймейди къоян –
Къабанды андан тойгъан! –
Аны да бир къапды да,
Сора жерге атды да,
Биягъы хахай этди.
Къабан ёпкелеп кетди.

Эрлен чѣплеучюк берди.
«Ма, мынга юйрен!» – деди.
Ууучу бла кѣуйду,
«Ашар», – деп, сакълап турду.
Алай жарлыды кѣоян –
Хырез тишлери болгъан!
Тохтармы чѣплеу тишде?! –
Кѣарачы сен бу ишге!

Бизни кѣолан бузоучукъ –
Бир жыл толмагъан, очукъ –
Кѣаракѣзчюк, ариучукъ,
Сюйюп ичиучю сютчюк,
Отлай эди алайда –
Кѣоян туугъан талада.
Хахай-тухайны эштип,
Чапды, гузаба этип:

«Сютчюк беригиз мынга –
Бу гитче кѣоянчыкыгъа.
Андан тойса ол, уртлап,
Сау кече турур жукълап.
Мен анамдан тилейим,
Сюттячыкъ келтирейим!

Бизни гитче кѣоянчыкъ –
Ол тюнене туугъанчыкъ
Жилямаз эсе энди –
Ийнек сютчюк бергенди.

Къууаншчыкъ – бешикчигин,
Кишиу а – тешикчигин
Уллу тешик къалачдан.
Ол да игиди ачдан!

Бахчабызда тахтада
Къызарсала быхыла,
Ёсюп, уллу болсала,
Хобустала толсала,
Къоян балачыкъгъа мен
Элтирикме сау четен.
Жиляуукъчукъ къууаныр,
Сора... менден уялыр.

ГЕБЕНЕКЛЕ ЖОМАГЪЫ

Эртте, эртте, бек эртте
Гебенекле элинде
Ма бир аламат жерде
Жашай эди, дейдиле,
Бир къолан гебенекчик.

Ол къолан гебенекчик
Ашамай эди этчик,
Сюймей эди жёрмечик,
Неда жылы катлетчик.
Сюймей эди, дейдиле.

Аны гюллю къаласы,
Эки-юч да баласы,

Къатынчыгы, анасы,
Сора бир къарт атасы
Бар эдиле, дейдиле.

Ма ол уча да кете,
Таугъа, тюзге да жете,
Бал юлюшле келтире,
Бал татыуун билдире,
Алай турду, дейдиле.

Тангдан тюшлеге дери,
Тюшден ингирге дери,
Къап-къарангыгъа дери
Ол гюл бал жыя эди,
Жыя эди, дейдиле.

Къатыны уа къатыны –
Жангызчыгы, алтыны,
Сукъландыра дуньяны,
Ёсдюрдю балаларын,
Ой, ёсдюрдю, дейдиле.

Юйде жумушха къарай,
Чыккыр балланы санай,
Сары чачларын тарай,
Аны аллына къарай
Жашай эди, дейдиле.

Бир жол гюлге къонду да,
Ашап-ичип тойду да,

Къысха жыйып бойнун да,
Жукълап къалды дейдиле,
Ма ол къолан гебенек.

Уча келип, тюшюнде,
Ма бир гюлге тюшгенде,
Киргенди да тюкеннге,
Сабийлени ючюне,
Къууандырыр ючюннге,
Китап алып келгенди,
Ой, келгенди, дейдиле.

Ол китапда жомакъда –
Ариу кызла, омакъла,
Жигит жашла, къоркъакъла,
Гюлле – сарыла, акъла –
Ма хар не да бар эди,
Ой, бар эди, дейдиле.

Чёпден гыллыуча этип,
Уча, ойнай да кетип,
Зауукъ этип, ох этип,
Къайтып, ыннагъа жетип,
Жомакъ тилей эдиле
Туудукълары, дейдиле.

Ол а, тапкагъа барып,
Жомакъ китапны алып,
Уллу кёзлюкле салып,
Сора ышарып, жарып,

Жомагъын башлай эди,
Башлай эди, дейдиле.

«Эртте, эртте, бек эртте
Гебенекле элинде
Ма бир аламат жерде
Жашай эди дейдиле
Бир къолан гебенекчик...»

«Ол мен эдим!» – деп, гитче,
Билмей кесин жюрюте,
Бирин, башхасын тюрте,
Бары бла да туююше,
Тура эди, дейдиле.

Бара кетип, жомакъда
Тюбеселе къоркъакъгъа,
Гитче, бурулуп артха,
«Мен туююлме!» – деп, хахай
Эте эди, дейдиле.

Ол гебенек баласы,
Къууандырып ыннасын,
Разы этип анасын,
Ёхтем этип атасын,
Къучакълап къарт атасын,
Учуп кетди, дейдиле,
Ой да, кетди, дейдиле,
Кюннге жетди, дейдиле.

Аты жомакъгъа кире,
Бизге да салам ие,
Жетип, кюн кёзге тие,
Гюллю жыйрыкъла кие,
Ой, учады, дейдиле,
Ол жигит гебенекчик!

СЕНГИРЧГЕДЕ КЪОНАКЪДА

Сенгирчге тюзге баргъанды,
Ол будай чёпчюк тапханды!
Сау кюнню, айны, жылны
Ашагъанды... Ма сейир! –
Бир бошалмайды будай,
Къыш кетип, келсе да жай...

Сенгирчге да эрикгенди.
Эригип, былай дегенди:
– Шо турдум сау жыл сакълап,
Бир келирми деп къонакъ...
Бир келсе эди къонакъ,
Мен айтыр эдим жомакъ!
Ол манга бери келсе,
«Къонагъынгма мен!» – десе,
Сау будай бюртюк салып,
Къонакъны кёлюн алып,
Сыйларыкъ эдим алай –
Сыбызгъы согъа, жырлай...

Чычханчыкь аны эштгенди,
Ма, салгъанды да келгенди,
Къонакъбай хазыр эсе деп,
Къонакъны сакълай эсе деп!
Ма, келип, салам бергенди:
«Танг ахшы болсун!» – дегенди.

Сенгирчге эншге эннгенди,
«Жууукь бол, къонакъ!» – дегенди.
Ичинден а къууаннганды,
Кесине былай айтханды:
«Къонакъбай боллукъма энди!
Ма, къара, къонакъ келгенди!»

Сенгирчге ариу жашайды,
Чычханчыкь мирзеу ашайды,
Къонакъбай жарыкь болады,
Къонакъгъа къобуз согъады,
Къонакъгъа жырла тагъады,
Чайына шекер салады...

Тынгылайды чычханчыкь –
Хыличи, сиркиу затчыкь.
Жомакъгъа ушап хар не да –
Къыл къобуз, кёк сенгирчге да,
Бу бошалмагъан будай да,
Бу ариу кёгерген жай да...
Не зауукь барды мында!
Озуп кетме, тынгыла!
Сен да бол мында къонакъ!

Бу жомакъды – кёк жомакъ!

ЖАМИЙНИ ГИНЖИЛЕРИ

Жамий гинжи суюди.
Аны ким да биледи.
Жамийчикге саугъагъа
Ары-бери баргъанла
Келтиредиле илляу –
Бири: «Ма!» – дей, бири: «Мяу!»
Илляулары ичинде
Игилери – гинжиле.

Ма бу къара гинжини –
Африкачы гинжини –
Келтирген эди Аслан:
«Жамий, ма, мынга къууан!
Муну бла да бир ойна,
Мунуча жокъду къара!
Апельсин бла сыйларса,
Сакъ бол, муну къыйнарса!»

Къарамашакъ гинжичик,
Болмасын деп кирличик,
Аны кёп жууду Жамий,
Кийдирди атлес, дарий,
Алай гинжи къарады...
«Кимни несин алады?!
Быллай эсе туугъаны

Неге эди жуугъаным?!»

Бу сары гинжини уа –
Кёзлери инжини уа –
Асхат алып келгенди:
«Ма, Жамийчик, – дегенди –
Санга келтирдим саугъа,
Мынга сен иги къара!
Тыш къыралдан келгенди –
Латвиядан!» – дегенди.

Асхат жыгъышыучуду,
Ары да барыучуду.
Сары чачлы гинжичик –
Бир сейир тизгинличик
Болгъаны ючюн, къызчыкъ,
Кесине къысып, тыншчыкъ
Тарады да чашчыгъын,
Жыйды аны башчыгъын.

Къаракъаш гинжичиг а,
Узунчач гинжичиг а,
Ма Къыргъыздан келгенди.
Жамий аны билгенди:
Къысыкъдыла кёзлери,
Бизге ушап сёзлери,
Бёркчюгю да – аламат!
Муну келтирди Марат.

Тёртюнчю гинжичиг а –

Бу нюрлю гинжичиг а –
Ма Киевдан келгенди.
Ибрагим келтиргенди:
Таж кийилип башына,
Біз тартылып къашына.
Жаякълары – алмала
Къарачы, кып-кызылла!

Бешинчи гинжичикни –
Серукку шинжичикни –
Саугъа этгенди Сайхат.
Туугъан жери – Салехард.
Огъурсуз да туююлдю,
Алай ма бир тюрлюдю.
Жалан чабакъ ашайды,
Аны бла жашайды.

Алтынчы уа, алтынчы,
Бизденди да – басханчы,
Намыслы, ариу, женгил,
Жамийни керти тенги!
Кийиз эте биледи,
Чачакъ иш да туюеди!
Школуна да барады!
Ол ма аллай балады!

Эрттенли Жамий кеси –
Гинжи юйню иеси –
Алтысын да турдуруп,
Бет да, къол да жуудуруп,

Стол артына олтуртуп,
Чайларын да суутуп,
Шекер атып, сыйлайды,
Солуу кюнде алайды!

Артда уа дерс этерле
Ма жетиси да бирге.
Жамийчик, болуп устаз:
«Ашыкъма, ариучукъ жаз!» –
Деп юйретир аланы –
Гинжи окъуучуланы.
Ол аланы сюеди.
Аны ким да биледи.

ЖАУУНДАН КЪОРКЪГЪАН ТЮЛКЮЧЮК

– Жауун жетип келеди,
Тук-тук этип келеди!
«Къайдаса сен? Чыкъ!» – дейди, –
Деп, жарсыйды тюлкючюк,
Ма кып-кызыл тюключюк.
Жухчугъу да жютючюк.

Анасы уа кюледи –
Ол ойнаргъа сюеди:
– Сени къоркъакъ сунар да,
Бютюн да бек къуяр да,
Жетип жаяу жолчукъда,
Жетип Темрез къолчукъда,

Этиучюсюча этип –
Башдан аякъ жибитип,
Къачып кетер таулагъа!
Хорлатма сен жаууннга!

Кёремисе, къоянчыкъ –
Хар неден да къоркъгъанчыкъ –
Жауун бла шуёхду.
Букъгъан адети жокъду,
Чабып, кюлюп турады,
Къулакъларын жууады,
Кокаларын жууады,
Какаларын жууады.
Къоркъмайды ол жауундан,
Чиммакъчыкъды ма андан.

Бугъуп турма, балам, чыкъ!
Ма чыкъгъанды агъазчыкъ.
Таш юсюнде сюелип,
Къулакъларын чюелтип,
Тынгылайды жаууннга,
Къачып, букъмай дорбуннга,
Сол жаякъчыгъын жуууп,
Онг жаякъчыгъын жуууп,
Турады кёкге къарап,
Тейри кылычны сакълап.
Къоркъмайды ол жауундан,
Жигитчикди да – андан.

Бугъуп турма, балам, чыкъ,

Болма, жаным, къркъакъчыкъ,
Болма, балам, кирличик,
Къошт баласы тенгличик.
Жуу жаякъчыкъларынгы,
Жуу къулакъчыкъларынгы,
Къызыл сыртчыгъынгы жуу,
Кёзчюклеринги да жуу,
Алай...
Къуйругъунгу этме суу!

Быллай ариучукъ къайда,
Быллай къалынчыкъ къайда,
Быллай тюключюк къайда
Агъазчыкъда, къоянда?!
Не таза да болсунла,
Не кёп да жууунсунла,
Сенича ариучукъла
Ала къайдан болсунла?!

Тюйме, жауун, юй башын,
Къркъмайды сенден жашым!
Терезе сайын къарап,
Турма баламы марап.
Ол къркъакъчыкъ туююлдю,
Ол бек ётгюр тюлкюдю!
Жууар къулакъчыкъларын,
Жууар жаякъчыкъларын,
Сыртчыгъын иш да жууар,
Жухчугъун иш да жууар,
Къуйрукъчугъун а... аяр!

УММОЧУКЪ САРЫ ТЮЗДЕ

Уммочукъну мюйюзлери –
Жютюле!
Уммочукъну сюрюучюле
Сары Тюзде
Кютдюле.

Ариу кёрюп, эркетип,
Суу бере,
Гюлле эшип, тажла этип,
Кийдире.

Тарайдыла кьуйрукъчугъун
Хар эрттен,
Уппа эте бурунчугъун
Хар кёрген.

Уммочукъну сюрюучюле
Кютдюле,
Болсала да мюйюзлери
Жютюле.

Биз келейик, этип саугъа
Алагъа,
Сары Тюзде уммочукъгъа
Къараргъа.

Къууандыла сюрюучюле
Саугъагъа –
Амма этди гюттючюкле
Алагъа,

Анам этди, шекер озуп,
Къалачла,
Къоншуларым, бизге къозуп, –
Кёп затла.

Татлы да бар, тузлу да бар, –
Санасанг.
Алма да бар, жюзюм да бар,
Къарасанг.

Сюрюучюле, столла къурап,
Олтуруп,
Къангаланы этден, жаудан
Толтуруп.

Уммочугъ а отлай кетди,
Ёпкелеп:
«Манга киши саугъа этген
Жокъду!» – деп.

«Уммочугъ а нек излейди, –
Деп, – саугъа?!» –
Сары Тюз ма андан этди
Кёп къаугъа.

Алай айтды, къарап тура
Жамауат:
«Анга неге керек саугъа? –
АлаMAT!

Эрке болуп былайдагъы
Къошлагъа,
Сюймей татлы кырдыгымы
Отларгъа,

Эрттен-ингир малтап, мени
Ачыта,
Къызыл, сары гюллерими
Жарсыта.

Узун тюшюп, бек сюеди
Жатаргъа,
Сора не саугъа кюсейди?!
Сор анга!»

«Мант берейик, – деди анга
Къалауур, –
Ушамайды бизге бир да
Бу дауур».

Сары Тюзню, ариу айтып,
Жапсарып,
Уммочукъгъа келдик къайтып,
Мант алып.

Жибермеди ол да бизни
Алайлай,
Жау-бишлакъдан этди тизгин,
Саугъалай,

Къызыбызгъа такъды сыргъа
Гюлледен.
Къартыбызгъа берди бусакъ
Юллеле,

Ныгъышлада олтургъанда,
Тартырла,
Уммочукъну хапарларын
Айтырла.

НАЗМУ ЖОМАКЪЛА

Нохну юсюнден жомакъ
Той
Къанатлыла кыралында
Жукъларгъа унамагъан къоянчыкъ
Тауукъ юйюр
Жууаш
Эсли жюжекчик неда нартюх
Къоянчыкъ
Гебенекле жомагъы
Сенгирчгеде къонакъда
Жамийни гинжилери

Жауундан кьоркыгъан кьоянчыкь

Уммочукь Сары Тюзде

Мусукаланы Сакинат

БАРЫП ТУРСАНГ...

ЖАШАУ

Жолну бир уллайгъан адам ётюп барады. Мен аны Уллу хорламны кюнюнде ёмюрлюк отну къатында кёрген эдим. Кёкюреги орденледен, майдалладан толуп. Бюгюн а ол терекле къуршалагъан жашил орамны барады. Акъырын-акъырын атлай. Аны юсюнде женгил къолан жыйрыгъы барды. Ариу жыйрыкъ. Андан болур, аязчыкъ аны этеклери бла ойнаргъа суююп, аланы аз-маз къымылдатады, алай, базынып, толу иелиг а эталмайды.

Сейирсинип къарайма. Не хорлайды – сейирсиниюмму, айыпмы? «Бу жыл санда, къолан крепдешин жыйрыкъ кийип, чачын да къысхартып, кёзюн-къашын бояп айланмаса, болмаймыды, – дейме, – таулу тиширыу ушайды да?!»

Болса да, артда башха оюмгъа келеме.

Ол тиширыуну сахарда кюнден толу жай ингирде, ариу кийинип, былай баргъанында болур, тоба, бир магъана...

Мен ангылайма. Ангылайма да, тиширыугъа ыразы болама. Ол къартлыкъны эриши, насыпсыз, къарыусуз, ауруулу да болгъанын бизден букъдургъан этеди. Нек десенг, ол затла, аллыбызгъа былай туура чыгъып, бетден-бетге тюбеп къалсала, жашауубузну мудах этерик эдиле, сагъышларыбызны уа – ауур.

Биз а жашайбыз, ёмюрде бизге къартлыкъ келмезлик сунуп.

Жашауу келген ариу тиширыу, къолан крепдешин жыйрыгъын да кийип, барады сахар орамны ёрге, батаргъа жууукълашхан кюнню ызындан жетерге суююп.

МУРАТ

Бизни шахарны жарыкъ орамларында мудахлыкъ кёпдю. Жолда бутсуз адам олтурады. Къарт да тюйюлдю ол, жаш да тюйюлдю. Жыл санын айтхан кыйынды. Ол хар заманда да былайда олтурады. Ингир алагъа дери былай туруп да, артда уа аны бирле алып кетерле...

Жолну энишге кызыла озуп барадыла. Жарыкъ, ариу кызыла. Бусагъатдача, кёп ариу кызыл бир заманда болмагъанды, дейдиле. «Ата-ана бир бирни ангылагъан, къолайы болгъан юйюрге ариу сабийле ёседиле», – деучюдю къоншум. Алай да болур, ким биледи.

Кызыладан бирлери, артха къарады да, нёгерлерине бир зат айтып, жашны къатына жанлады. Ариу акъ къоллары бла, бохчасындан чыгъарып, жашны къолуна ол ууакъ ахчала къуйду.

Жаш кёп турду аны ызындан къарап. Ол кызыгъа гюлле берирге сюе эди, аны шахарны ариу орамларында айландырыргъа, анга бек иги саугъала этерге, аны ышаргъан бетине къарай, ариу хычыуун къолларын къол аязында букъдурургъа...

Ол танымайды кызыны, алай иш анда тюйюлдю: иш аны эсинде жашап тургъан муратдады. Бу мамыр заманда кёплени жойгъан, ангылашынмагъан уруш, жашны санларын алды да, муратын а сансыз этип къойду. Ол мурат а жашайды узун кюнлени, аладан да узун кечелени, бошала билмеген жылланы, ох-тух эте. Ёлалмайды, кеталмайды, бугъалмайды. Энтта бу жарыкъ орамда, жашны биргесине олтуруп, аны мудах кёзлерине къонуп, бара тургъан кызыланы ызларындан къарайды.

ЭСКИ ЖОЛ

Уллу жолну барама.

Къайры? Нек? Билмейме. Аны бир жан да айталмаз.

Жол эскиди. Аны жанында терекле да эскиле, къартла. Ала мудахдыла. Башха амаллары болмагъанына жарсый, шош къарайдыла къууанчлы да, эжарсыулу да тегерекге. Мен былай айтханыма бирле: «Тереклени кезлерими барды, тегерекге къарап турурча?!» – деп, кюлюрле. Сен а кюлюк туююл эдинг, угъай. Сен ангыларфыкъ эдинг мени.

Эсингдемиди, бир кере, биз бу жолну баргъанда, дуня къалай жарыкъ эди?! Терекле да, шош шыбырдай, хыли этген желчикге ачыуланганча этип, кеслери уа жарашыулу, ырахат сюеле эдиле. Жол жанында тахтада гюлле уа уллу кюннге кез къыса! Эсингдемиди ол кюн?

Мен, келлик кюнлюбюзге ол ариулукъну, сабырлыкъны, насып керти болгъанын, аны биргенге айланнганын, ма былайда, былайчыкъда сени бла, мени бла тургъанын эсинге жангыдан тюшюрлюк такъыйкъаны ёмюрлеге сакъларгъа суюдюм.

– Бир сурат алдырычубуз жокъду ансы, къалай иги боллукъ эди, былайда, бу гюлле ортасында, сурат алдырсакъ, – дедим.

Сен а, кюлдюнг да:

– Сурат – къагъытды, – дединг, – жыртылыр да къалыр. Неда тас болур. Андан эсе, мени ма былайчыкъда, гюлле арасында къалай сюелгеними эсингде сакъла!

Алай айтып, тахтаны ортасына кирип, сен къолларынгы кюннге узатдын. Кюннге бла манга.

Ол жетип келе тургъан насыпны къанат тауушуна мен эс бургъунчу, кюн, менден алгъа болду да, сени биргесине алып, батып кетди.

Энди сен жюрюмейсе бу жолну, андан – кёкден – къарап тураса манга. Мен а барама. Къайры? Нек?

САРГЪАЛГЪАН КЪАГЪЫТЛА

Эски къагъытла. Саргъалгъан къагъытла. Была эртте жазылгъандыла. Жылыулары уа бюгюн да кетмегенди. Сейир туююлмюдю?

Жылла адамланы тюрлендиредиле. Бек тюрлендиредиле. Жумушакъ адамны жашау сынаула къаты этедиле, къаты адамны уа – жумушакъ. Терен, таза суюмекликни оту кюйдюрмейди да, ма сейир десенг, ол ёчюлсе, кюлю кюйдюредди. Къагъытла уа сабырдыла, ала къадар жорукъларына сыйынмайдыла. Жылла ёте баргъанлыкъгъа, дуниягъа биринчи жаратылгъан кюнлериндеча, жарыкъдыла, жылыдыла, манга ариу айтыргъа, мени жапсарыргъа ашыгъадыла.

– Анам, сен быланы нек сакълап тураса? – деп сорады къызым. (Ол алай айтырча болгъанды энди.)

– Билмейме, – дейме. – Алай, была тас болсала, жюрегим бек къыйналлыкъды.

– Быланы жазгъанла къайдадыла?

– Бирери бирер жерде.

Мен, къагъытладан бирин ачып, окъуйма. Бу къагъытны жазгъан адам дуниядан эртте кетгенди. Ол ариу къаракёз жашчыкъ болуучу эди. Мени биргеме окъугъан. Мен классха киргинчи, жанында манга жер алып туруучу эди. Аны ол аскерге кетген кюню къуру да эсеме тюшеди. Ол заманда аскерге тебиреген жашлагъа къурманлыкъ этиучю эдиле, жууукъла-ахлула, шуёхла жыйылып, ойнап-кюлюп, той этип. Анга уа алай этерге заман жокъ эди. Ол, ашыгъышлы саламлашып, кетип къалды. Мудах эди бек.

Энди эсеме тюшеди: ол не заманда да мудах эди, кёп жашамазлыкъын билгенча, ажымлы къадары болгъанын сезгенча. Атасы-анасы уллайгъан

адамла эдиле, саулукълары да алапат болмагъан. Энди ангылайма ол жашны кьайгъысын. Сабийлигинде окъуна, жашагъан адамча, сагъышлы эди ол. Кёп затны ойлай эди, баям.

Андан бери иги кесек заман озгъанды. Ол башха жашау эди, башха дуня. Бу мен окъугъан кьагъытда ол дуняны бир кесекчиги, алапат кесекчиги, сакъланады.

Бу кьагъыт, жазылгъан кюнюндеча, кьаракёз жашчыкьны манга айтхан ариу сёзлерин кьатлайды.

«КЕЛ, КЕЛ!»

Тиширыу арбазына жетип келеди. Бу беш кьатлы юйде аны, аны сабийлерин да танымагъан адам жокъду. Аланы десем да, аланы угъай, аланы жууукъ-ахлуларын да. Къоншулары алагъа не заманда да жарыкъдыла. Ма бусагъат бу тийреге ким келгенин, мындан ким кетгенин, къайсы юйде не аш этилгенин айтырла, сыйларгъа чакъырырла.

Тиширыу кёз кыйыры бла кесини балконуна къарайды. Анда сабийлерини жууулгъан кийимлери тагъылыпдыла. Жашчыгъыны (анга алты жыл болады) – кёлекчиклери, кыызчыгъыны да (анга сегиз жылдан атлагъанды) – жыйрыкъчыкълары. Аны «кёргенлей», ала, ол кийимчикле, учунуп, къанат къагъып башлайдыла, – юйге жыйылгъанына къууана болурла. Женгчиклерин ары-бери булгъап: «Кел, кел! Терк кел!» – дегенча, тиширыуну юйге чакъырадыла.

Ол аланы айтханларын ангылап, билип турады. Теркирек атларгъа керек болур. Алай атламайды. Нек эсе да, балкону таба къарап, иги кесекни сюеледи арбазда. Алгъын сабий кийимлери бла бирге аланы аталарыны кёлеклери да тагъыла эдиле бу балконда. Энди ала кёрюнмейдиле. Ала, алгъынча, женглерин булгъап, тюбемейдиле анга, ашыкъдырмайдыла аны, къууанмайдыла юйге жетип келгенине.

Сюйгени дуниядан кетгенде, ол кёлеклени – бу тиширыуну кёргенде женг булгъап, къууанчларын алай бла билдириучу кёлеклени – чачып, юлешип кьойгъан эдиле, ала энтта да анга керек боллукъларын эс этмей...

ЭКИ АДАМ

Эки адам.

Эки тюрлю оюм этген экеулен.

Экиси да менде жашайдыла. Бири кёзбау иш этсе, не ётюрюк сёз айтса, бирси, терслигими кёзюме тутуп, тюзлюк излейди. Мен а аланы бир бирден айырыргъа кюрешеме. Айырсам, жүрегим тынчайыр деп. Аладан, ол эки адамдан, бири онглуракъ болуп, бирси онгсузуракъ болса, хорлагъан къалыр эди мени бла. Айхай...

Бир тийиншли заманчыкъ тапханлай, экиси да, бир столну эки жанына олтуруп, даулашып башлайдыла. Мен, сёзсюз, тюзлюкчю жанлыма.

Болса да, тынгылай кетсем, кёзбаучуну да ангылайма. Жангыз тюзлюкчю бла къалып къалсам, кёпле мени жаратмазла. «Сен бизге ушамайса!» – деп, терс къарарла. Ала, мени жарты жолда къоярла да, келе тургъан жангы кюннге кеслери къууанырла.

Кёзбаучуну сайласам а, кесим кесиме терс къарарма. Алай болса,

келишмезме кесиме, бир къауум шуёхума, дуниядан эртте кетген таза ниетли анама, сабийлериме да. Сакълаялмазма орталыкъда тазалыкъны, бир бирге ийнанмакълыкъны...

Экиси да жашайдыла мени бла. Ары да бурама, бери да бурама: мени бла экисинден бири къалырча, сайлау этер онг болмазмы? Аллай онг тапмай, къарайма туурадан. Ала уа даулашадыла, бир бирге ал бермей, жукълатмай, уятмай, тынчайтмай.

Эрттенликде, кеси кесиме келише, тап-таза болуп турурма энди деп, юйден чыкъсам, ингирликде, сёзюме табылмай, кеси кесими суймей, мудах

къайтама ызыма.

Ыразы туююлме кесиме. Шуёхларым да, душманларым да жаратырча жашайма биягъы.

Олтурадыла экеулен столну эки жанында.

БАРЫП ТУРСАНГ...

Шошлукъну жаулугъу, къанатлыча, имбашларына тюшюп, къарт адамны къучакълайды. Жаулукъму ушатады ол тиширыуну къанатлыгъа огъесе тиширыуму ушатады ол жаулукъну къанатлыгъа – ангылагъан къыйынды.

Агъач шинтикде, аркъасын эрттенден ингирге дери кюн къыздыргъан хунагъа тиреп, олтурады Аминат, бирде урчугъун бура, бирде бу тынчаймагъан эки къолун алботасыны тюбюне сугъуп, узакъ къарай.

Аны кесича, эскиди бу жол. «Эскиди деб`а, – тиширыу ышарады, – жолну жыл санын ким биледи, аны ким санайды?» Сагъыш эте кетеди да, сора: «Экибиз да тенг болурбуз», – деген акъылгъа келеди. «Сюймезенг!» – деп кюледи бир ауаз. Ол дайым да Аминат бла даулашханлай жашайды. Аминат анга юйреннгенди да, аны кёзю бла излеген да этмейди. Болса да, ачыу тийип: «Да, мен кёргенни ол да кёргенди», – дейди. Сора ауаз да жумушагъыракъ болады. «Жол дегенинг кюй кибикди. Экиси да бирге ушайдыла. Бири, барып турсанг, суюдюргенден суюдюре барады, бирси, айтып турсанг, куюдюргенден куюдюре барады», – дейди ол сабыр ауаз бла. «Алайды», – деп жууаплайды Аминат да, былайда журт къуараргъа, бери жол салыргъа аууз ачхан баш иесин эсине тюшюре.

Аминат жашагъан юй элни бек бийик жериндеди – кюнлюм тёшинде. Ол себепден анга уллу эл, къол аяздача, ачыкъды. Уллу жол да, уллу суу да, бир бирлерине эришип, энишге чабадыла. Нек? Къайры? Ол эришиуден хапар айтыргъа ашыкъгъанча, ёрге айланып келедиле гитче машиначыкъла...

Кёплени аталары табылгъандыла уруш бошалгъандан сора, таулула Ата журтларына къайтханда да. Кими Германияда, кими Америкада...

Ахматны юсюнден да келген эди бир хапар – ол сауду, ким эсе да аны Австрияда кёргенди деп. Алай андан Аминатха бла аны юч жашына не? Унамады, жашларына аны суаргъа кьоймады. Ёхтем эди.

– Сизни излей келмегенни кьалай излерсиз?! Австрияда угъай, кьоншу элде болса да, унамам, – деп кьойду.

...Бу арт кюнледе нек эсе да Аминатны кёз аллына Ахмат терк-терк келеди. Эсине бир ууакъ затла иш да тюшедиле. Аланы унутмай тургъан эсине сейир этеди. Кеси кесинден уялып: «Бир зат бла жюрегими кыйнаса уа...» – деп да кьошады...

«Аминат кыйынды», – деген хапар, айтылайыммы, айтылмайыммы дегенча, мудах тийреде тауушсуз арбазланы жокълайды.

– Келин, бир кюзгю берсенг а.

– Не этесе, амма, кюзгюню?

Аминат, тёшегинде бир кесек кётюрюлюп, кюзгюге кьарады:

– Ах, кюнюм, энди ол, мени былай кёрсе, не айтырыкъды?

– Ким?

– Эшитмегенмисе? Кьалай эшитмей тураса? Элде андан сора хапар жокъду да!

– Не хапар, амма?

– Да, «Ахмат келеди!» – деп, бир бирге суююнчю айтып айланадыла да. Асыры эшитмегенсе, – саусузну ауазында кёлкьалды эшитилди.

Келин тынгылады.

– Энди ол, бери жете, ашыгъыр да, машинасын кьаты сюрюр. Жолда аны Валерачыкъ (туудугъу) тыяр да: «Кьагъытларынгы кёргюзт. Машинаны былай терк нек сюресе? – деп, тырман этер. Кьагъытларын алып, кьараса уа, сейирсинир: – Мен да бу тукъумданма!» – дер. «Кимни жашыса?» – деп сорур Ахмат. «Ханапийни», – десе Валера, ол не айтыр? Аз сейир этмез: «Мени Ханапийими кьаллай аламат жашы барды!» – деп ...

Энди ол эски хуна жокъду. Аминат аркъасы бла аны тиреп турмагъандан болур, оюлгъанды. Аны орунуна жашла зыбыр ташладан ариу

бийик хуна къалагъандыла. Аны жанында агъач шинтик кёрюнмейди. Ол Аминат бла даулашхан ауаз а айланады. « ... барып турсанг, суюдюргенден суюдюре барады... айтып турсанг, кюйдюргенден кюйдюре барады...» – деп, кимден эсе да, неден эсе да тарыгъады ол. Кюйденми? Жолданмы? Ким дилсин.

Аминат аны эшитир эди, ангылар эди. Алай ол жокъду. Ауаз, нёгерсиз къалып, мудахды. Жангызды ол.

ЖОЛЛА

Кюч бла тюзлюк бирге болгъан жер излейме. Аны тапсам, бир кёп игилик этер эдим бу мудах болуп къалгъан дуниягъа.

Татлысы – аз, ачысы мардасыз бола баргъан жашауда жолланы кёплюгюне сейир этеме. Сары, кызыл, темир бетли, акъ жолла... Ала созулмагъан жер жокъ – арбаздан арбазгъа, элден элге, шахардан шахаргъа, кыралдан кыралгъа, таудан таугъа, жүрекден жүрекке... Бирлери – ашыкъдыра, бирлери – сансыз къарай, бирлери – эригип, бирлери – кыйырсыз тюзледе, юзmez букъу басып, жукълай, бирлери уа – жашил тенгизни жагъасы бла кёзкёрмезге ашыгъып – биз таныгъан, танымагъан да жолла.

Аланы араларында мен бир жангыз жолну излейме – умутума элтирикни. Умутум а – кюч бла тюзлюк бирге болгъан жер. Аны излей, жашаууму оздура барама. Ол а табылмайды. Къайдады? Бу адамгъа берилген къысха ёмюрде ол жолну бир атламай кетсем, жарамаз.

Насыбым тутмагъанына жарсый, кимге эсе да, олду, буду деп айталмай, кёлкъалды этеме.

«Жашау нечик къысхады», – деп, аны юсюнден сагъышха къалама. Ёлюм андан да къысха болгъанын а унутханма, эсге алмайма. Ол тюзмюдю? Экисине да ариу тюберге тийишлиди. Таза, сабыр, ётюрюксюз. Алай болса, ол да кыйнамаз. Биз а жиляп тюбейбиз дуния жарыгъына, кыйналып тюбейбиз ёлюмге.

Кёп зат кесимден къалады.

Бу дуниягъа келгенли да, мен бир жангыз жолну излейме – умутума элтирик жолну. Алай аны къалай тапхын, умутунг дайым тюрленгенлей

турса?

ШУЁХЛАРЫМ

Бир шуёхум – къарындашым байлыкъ жыяды. Аны ариу юй бийчеси, юйге келиучю устазла тап юйретген сабийлери, уллу юйю, арбазы, тюкенлери, машиналары да барды. Ол кеси да иги адамды. Не узакъ жууугъуну да, къууанчына бармаса да, бушууундан къалмаз, къартха-къарыусузгъа да – сакъ. Бу дунияда андан сора не керекди? Тюбесе, жарыкъ саламлашыр, юйюне да чакъырыр.

Бир кере, жолда тюбеп къалып, къоймай юйюне элтди. Бардым шуёхума – къарындашыма къонакыгъа. Бек къууанды юйюрю, бары да жарыкъ болдула. Юй бийчеси, келинибиз, терк-терк келмейсе деп, тырман этди, къызы уа: «Сен, бери келип, бюгюн бизни насыплы этдинг», – деп, къууанды. Мен да къууандым. Шуёхуму аламат жашчыгъы, анасы чай къайнатхынчы, мени жомакъ киносуна къараргъа чакъырды.

Мен бери келирге сюеме. Алай, шуёхуму арыгъан кёзлеринден къарагъан сагъышла, ол аланы букъдурургъа не бек кюрешсе да, мияла кёзню ары жанында эсленген ауаналача, мени тынчайтмайдыла. Бу жол да, кёп олтура турмай, юйюме ашыкъдым.

Ол да, юй бийчеси да, къалмазлыгъымы билгенде, кёлкъалды этдиле. Сабийлери мудах болдула. Ала тутдургъан саугъала, аланы ауурлукълары къолларымдан кетип, бетиме тийгенча, уялтдыла. Не этерге билмей, аланы, кесими да жапсара: «Энтта келирме», – дедим. Алай жууукъ заманда келмезлик сунама. Сюймегенден угъай, къарындашымы – шуёхуму аяп. Ол да сезе болур аны. Аны жүрегин къыйнадым деп, жарсыйма. Ол терс болмагъанын айтыргъа уа тилим айланмайды.

Ол жарыкъ юйде, ол ариу адамла бла олтурургъа бек сюе эдим. Ала

мени суюгенча, мен да суюме аланы, терк-терк кёрюрге излейме. Алай шуёхуму ачыкъ къарамын арытхан ауур сагъышла, ол мен ангыламагъан сагъышла, бир терен орналгъандыла да, кетерик туююдюле. Ала, мени, шуёхумча, ариу кёре болмазла ансы, къонакъ хатерими этип, бир жанына турмайдыла.

Мени башха шуёхум а жырчыды. Жыр тагъады, кеси да жырлайды. Аны юю сейир бай да туююдю, алай ары кёп адам жюрююдю. Шуёхум, не кёп бушуу кёрсе да, къууанч бла жарашып жашайды. «Бек уллу байлыгъым жырымды да, аны, къайда суюсем, кимге суюсем, айтама», – деп кюледи ол.

Алайды, халкъ жыйылгъан уллу залда болсун, жангыз отоунда болсун, ол бирча ариу жырлайды. Тилетмей. Аны саугъасына угъай дерге къалай жарар?!

– Къанатларым болса, учар эдим кюннге жууукъда! – дейди жырчы шуёхум.

– Алай жууукъ барсанг, къанатларынг кюерле! – деп къоркъады бай шуёхум.

Мен а:

– Алай бийикде учхан къалай игиди! – дейме.

Алай ары ким чыгъалады?

ТЮЗЛЮК

Революция келди да, мени къарт аппамы алты жашы азатлыкъ ючюн кюрешдиле. Аллайла кѣп эдиле. Кими жоюлду, кими къалды. Къалгъанлары жашадыла, азат болуп, терслик бла, артыкълыкъ бла кюреше. Азатлыкъ не болгъанын, аны ючюн кюреширге нек керек болгъанын а ангыламадыла.

– Тюзлюк излейбиз! – дедиле къуллукъ юзалгъанла, жууургъанларын кеслерине тарта.

– Биз да! – деп, къууандыла аланы айырып, алларына салгъанла.

Алай ала бир бирни ангыламадыла: бир жолда бара, эки тюзлюк излей эдиле. Башындагыыла – кеслерине тап келген тюзлюкню, бирсиле уа, кѣбюсю, – хар ким да суйген тюзлюкню.

Тюзлюк ёхтем эди. Ол, омакъ, бай аш къангалы юйлени къоюп, аны жери мында болмагъанын билип турса да, кереклерин тапмагъанлагъа келирге унамай эди.

Тюзлюк аз эди. Ол барына да жетмей эди. Андан юлюш алалмагъанла кѣпден кѣп болуп бара эдиле...

– Жанына дарман тапмагъан санын къалай сау этсин?! – деп, ажым эте эди къарт кюрешчи,

– Дуния былай турмаз, – жапсаргъан ауаз жашлыкъдан келе эди.

Тюзлюкге ийнаннган жашлыкъны бети къартны кѣз аллына келди. Ол ариу эди. Ариу болмай а тюзлюк ючюн кюреш жарытхан бет!

Къарт сейирсинмеди:

– Агъач башына танг къонаргъа энтда кѣп барды.

– Жукъусу къачханнга кече узун кѣрюнеди.

Кечени ненча ауазы барды?!

Алай тюзлюк алагъа алданмайды. Бийик къабакъ эшикни ары жанындан башын созуп къарайды. Туурагъа уа чыгълмайды.

Ол орамгъа чыгъаргъа нек къоркъа болур?

ТЕНГИЗ ЖАГЪАСЫНДА

Тенгиз жагъасына барыргъа таукел болуп, жолгъа чыгъама. Уллу кёк тенгизге жууукъ барсам, ол болушур деп ийнанама. Болушур да, эски шургуларымы, къайгъыларымы, толмай къалгъан умутларым къойгъан жара тапларымы, бир сёз бла айтханда, эски жашаууму юсюмден жуууп кетерир.

Адам кёпдю. Тенгиз а – жангыз. Хар ким да эски къайгъыларын, эски къапларынча, юслеринден тешип, бу тенгизге атып кетерге сюедиле. Тенгиз а, не этсин, жарсыйды. Кёмюклю башын кётюрюп, жагъаны толтуруп жатхан адамлагъа къарайды. Къарай кетип, сора, бурулуп, ызына кетеди. Ахтына, ахтына. Алай эте туруп ингирге дери. Арттаракъда, адамла аз болгъанда, шошайыр.

Эрттенден ингирге дери, жол салып, тенгизни бир къыйырындан бирси къыйырына дери келген кюн: «Сени сайладым!» – дегенча, уяла-уяла, ышара-ышара, тенгизге батып кетер. Къызгъан жанын анда сууутургъа суююп...

Ай жолчукъ къалтырайды. Аны жылтырагъан ызында умутум барады. Ол мени къадарыма ушайды. Ай жолчукъ юзюлюр да, къадарым тенгизге батар деп, къоркъама. Кюмюш жолчукъ а къалтырайды. Бир сейир тынгысызлыкъ, жүрегими къанат таууш этдирип, къагъыла келип, эрий кетип, бир иги къууумгъа бурулады. Ол а, иги къууум, чапыракъла арасындан къарагъан кюн таякъча, бир кесекни тепмей сюеледи, сагъыш эте тургъанча. Артда уа, баш кётюрюп, кеси кесине суююне, этген жигитлигине сейир эте, къанат алып, учуп кетип, къанатлы жыйыннга къошулады.

Бир, эки, юч... Ала кёпдюле – къанатлыла. Санайма десенг, ажашып къаласа.

Тенгиз жагдада адамла уа, мен да ичлеринде болуп, кьарайбыз кьанатлы умутланы ызларындан. Ким жарсыйды, ким кьууанады. Бир-бирле уа, алагъа заманында мадар эталмагъанларына уялып, кьарамларын жарлы китаплада букьдурадыла.

Аланы тыялмай, ма былай жатып, ызларындан (сабырмы, сансызмы?) кьарап тургъанларына кеси кеслерине сейир этгенле кьепдюле, алай ала да санларын а тепдирмейдиле. Жаланда гитче кьызчыкь, кьанатлыланы ызларындан жетерикча, кьолчукьларын да кенг жайып, тенгиз жагдада чабып барады.

Жатабыз, олтурабыз, кимибиз жукьарып, кимибиз толу кьрюнюп, эринчекле болуп. Эринчекле, болумсузла болмасакь, жумуртха кьабукьлача, кьанатлыларыбызны учуруп, былай атылып турмаз эдик.

«Азат» болгъаныбызны унутуп, тенгиз бетинде жюзюп баргъан акь кемелени ызларындан термилебиз. Ала барлыкь жангы жерде жангы насып жашагъанына ишексиз болуп, кьанатлыланы, кемелени да мудах ашырабыз.

ОЛ БИЗДЕН АКЪЫЛЛЫДЫ

Жашау терс ишленнгенине юлгюле кёпдюле.

Керти суймеклик алай азды дуняда! Биз, ол сунуп, кесибизни атхан суу бирча барып турмайды. Бирде кьутурады да, жагьаланы (жюрек ауузубузну) ашайды, бирде, буз кийимле кийип, сууукьсуратады, бирде уа, тал терекни чачын сылай, уллу кюнню толкьунларында тебирете, акьырын барады.

Суймекликни жашлыгьы, кьартлыгьы да акьылгьа келишмейдиле. Бар эсе, кьайры кетеди? Жокь эсе, нек кьыйнайды?

Саулай дуня излеген, кьадар барыбызгьа да жетишдиралмагьан суймеклик, туууп, артта уа кишиге да керек болмай кьалады. Андан ажымлы не болур? Бир уллу терслик барды анда.

Анга амал тапмай, кёп жылла айландынг. Жылынама деп, от кьатына барсанг, кьанатларынг кюйюп. Ол жарала сау болургьа, жангыдан жангылып, юйюм-жерим деп айтырча болмай...

Таулу кьарыусуз малын отлатыргьа чыгьаргьанча, тынгысызлыгьынгы юйден чыгьарып, сахар орамлада айланыргьа ийдинг. Ызындан кьарамай болмайса – биреуню гюл тахтасын малтар да, жарсытыр деп, кьоркьаса. Эслисе.

Бирде артха кьарап, иги кесек тураса. Салкьынлыкь тьобюнде, жауун бир заманда тохтар да, кюн тиер деп, аны сакьлагьанча, алай озуп баргьан жашауунг эрикдиргенди. Сен аны эрттеден сезесе.

Энди юй изле.

«Тиширууну кьатында сюелип, сабийини кюн сайын, кьагьанакь заманындан башлап, кьалай тюрлене баргьанын кёрюп, аны бла

ёхтемленмеген, юй жылыуу, журт деген затла бла байламлыгы болмагъан адамгъа мен къалай келирме?!» – деп сейирсинеди суймеклик.

Ол бизден акъыллыды.

ЖАШЧЫКЪ

Жашчыкъ къабырладан къоркъмайды. Ол аладан къоркъуп тургъан эсе да ким биледи гитчелигинде. Энди уа къоркъмайды. Кеси кесин таныгъанлы да бери суйюп келеди. Алай... жашчыкъ къабырладан нек къоркъургъа керекди, анда атасы жатып тургъанлай?! Атасыны къабырындан ким къоркъады?

Жашчыкъ бери къон сайын да келип турлукъ эди, алай къабырла элдедиле, жашчыгъ а шахарда жашайды. Жашчыкъ гитчечикди. Жол а – узакъ, узун.

Аны атасы ариу адам эди. Уллу ала кёзлери бла. Ол къюлсе, ол ариу кёздеде отчукъла жана эдиле. Мудах болса уа, аладан шауданла къарай эдиле. Аны къюле тургъаны эсине тюшсе, жашчыкъ да жарыкъ болады.

Ким биледи, ол эртте кетерин сезгенми эте болур эди, сабийлерин бир да болмагъанча сую эди. Эртте кетерин, быллай гитче жашчыгъын, аны эгешчигин да мудах этеригин...

Жашчыкъ, анга тансыкълыгъын хорлаялмай, кёп заманны сылтаусуз жилип турду. Анда уа, элде, атасыны къол жылыуу кетмеген къабакъ эшикге уллу къара кирит тагъылды.

Ары тартдырып, анда да кесине жер тапмай, жашчыкъ къылыкъ эте эди. Киритни иеси аты – жууукъ, кеси – сууукъ адам эди, жашчыкъны ата къарындашы. Жокъ эди анда жашчыкъгъа бир тюрлю бир сезим. Къайдан болсун, ол аны иги да танымай эди сора. Таныргъа да излемей эди. Алай узакъ эди ол жашчыкъны, аны эгешчигини да къайгъыларындан. Кёрюп болмазча - сабийле алыкъа гитчечикле эдиле. Сюерге уа къоркъа эди ...

Анасы, эгешчиги да, ол затны ангылап, жашчыкъны жапсарыргъа

кюреше, жангы жомакъла къурай эдиле. Ол а бир жол, элге келгенде, буруу башы бла секирип тюшюп, дуняда бек татлы кёгетледен – атасыны арбазында ёсген алма терекден бир алма алып чыкъды. Ол затны кёрген кьоншу кьарт кьатын: "Атангдан санга жетгени олмуду?! - деп, бир бек сытылып жиляды да, энди жашчыкъ ары бармайды.

Жашчыкъ кьабырладан кьоркъмайды, бети жыйырылгъан кьарт адамны жилягъанын кёрюрме деп, эштирме деп, андан кьоркъады.

БОРЧУМ

Кюндюз Аллах бла сѐлеширге заман тапмай, аны артха кѐоя, болжал эте, жашайма. Тюшлеримде уа учама. Бек бийик учама. Сюйюп учама. Ма былай, тартынып, учуп кетеме. Ол заманда мени бийлеген женгиликге сейир этеме: «Къалай алапатды дуня!» – дейме. Эрттенликде уа, мени ангыламагъан шуѐхум: «Учхан да, къаядан кетген да бирге ушайдыла, – дейди. – Не барды бийикде, сен алай къууанырча?!»

Алай мен анга ийнанмайма. Ол учмайды сора, къайдан билсин къанат алгъан къалай зауукълу болгъанын. Аллах а биледи. Ол анда, бийикде, мени биргеме айланнганын, мени бла бирге сейирсиннгенин, къууаннганын да сезип турама.

Аллахха кѐп борчум – берлигим – барды. Ол эсима тюшеди: аппам, ыннам ючюн, атам, анам ючюн, къарындашларым, эгечлерим ючюн, жашым, къызым ючюн, шуѐх-тенг ючюн, бир сѐз бла айтханда, мен сюйген адамла ючюн, мен сюйген гюлле, терекле ючюн, мен сюйген сѐзле, назмула, жырла, жомакъла ючюн... Къайсы бирин санайым!

– Берилген зат артха къайтмай къалмайды, – дейди башха шуѐхум. – Игилик да, аманлыкъ да къайтады.

Аллах манга этген игиликни анга къайтарыргъа керек болурма. Къайтарыргъа да сюеме. Къалай бла? Аны уа билмейме. Мен Аллахха: «Сау бол!» – дейме. Биринчи шуѐхум а: «Ол тилеклени сюеди. Бир зат тиле», – деп юйретеди.

Уллу жолгъа чыгъып барама. Ненча минг жыл айлансам да, бу чыгъып баргъан босагъама къайтып келлигими билеме. Къайтыргъа да сюеме.

– Жол төгөрөкди, жер кибик, кюн кибик. Барып-барып турсам да, андан айырылаллык туююлме...

Шуёхум, нек эсе да, манга жаууап бермейди. Эшите болмаз мени. Ол кюннге кырап турады. Тилекми эте болур? Ким билсин.

ЫННАМ

Сабийлигимде ыннам хар нени да билгенине сейирсинип турдум. Ол айтхан жомакъла, таурухла керти кёрюнюп, жарсыдым, кыуандым. Аны жанында, намазлык кыйырында, сюелип, Аллахдан тилек этдим. Уллу жауун, жетип, юй башында кышунланы, терезеде миялаланы туюе, кыоркыутуп, алай жауса, ыннам бла бирге олтуруп, лияляханы окыдум. Жауун тохтап, кюн тийсе уа, Аллах мени эшитип, тилегими толтурган сунуп, кыуанып турдум. Дуния башында ыннамдан акылы, андан огурлу жан болмаганына, ол Аллахны, Аллах да аны таныганына, ала бир бирлерине тынгылаганына, бир бирлерин ангылаганына ийнана эдим.

Абадан болганда, ыннам жашауу келген элли жашауу келген тиширүү болганын шарт кёрдүм. Анга сыймеклигим тура эди (ол бир заманда да кетмегенди жанымдан), алай аны, ол сыймекликни, жарытхан жомак а, ёпкелеген, кёлкыалды этген кыоншумча, бир жанында тохтап: «Кетейимми, кетмейимми?» – дегенча, мени таба мудах кырай эди.

Манга башха туююл эди, кетдими ол, кетмедими. Жаш эдим. Кесими акылы, окыуулу сундум. Уллу дуния – аллымда. Гитче тау элчикде жашаган ыннам айтхан жомакъ, таурух да не эдиле «Минг бла бир кечени» жомакларыны, А. Дюманы, В.Гюгону, Хемингвейни... кыатларында! Ыннам кёлден айтычу «Тахир бла Зухра», «Лейля бла Меджнун», «Бузжигит бла Зулейха»... – ала бары да жомакъ эдиле. Жомакъда уа не да болады...

Элли жылга жууукылаша, энди ангылайма: ёнгелесе да, кетмеди жомакъ. Ыннам акылман эди, асыл. Бир угый, бир ненча бийик билим

берген юйде окъусам да, базман аны жанына ауары хакъды. Ол менден бюгюн да онглуду. Жомакъ къартлыгына дери биргесине айланган адам онглу болмай а!

Жарсыугъа, мен аны заманында ангыламадым.

СЫНАУ

Кесим суймеген, алай къадар, кеси сайлап, аллыма жатдыргъан жоллада атлай: «Адам терсни, тюзню алгъадан окъуна билип, кеси кеси бла жарашып жашамагъаны нечик ажымлыды», – дедим, энтта да бир жашауум, артыкъ жашауум болмагъанына жарсый...

Къулакъсыз кёпюрге барама. Тутар жерим жокъду. Кёпюр эскиди. Аны тюрбюнде къутургъан суу неле эсе да айтып къычырады. Огъурсуз къычырады. Сёзлерин айыралмайма, алай кёл этдирмегенин а билип турама. Аны манга шуёх болмазын ангылап, ары къарамазгъа кюрешеме.

Алайлай: «Насып къалай ариуду!» – деген ауазны эшитеме. Ол къулакъсыз кёпюрге тохтап, ауазны ызындан къарайма. Ауаз, уча барып, кюннге къонады. Къоркъуу этеме - ол, анда, ол къызыуда, эрип, жокъ болуп къалыр деп, къоркъама. Алай ол эримейди – кюннге къонуп, андан энишге эшитиле, къууанады. Анга сейирсинеме, бек сейирсинеме.

Кюн а кюн! Ол да манга болушургъа сюеди. Уллу таудан тёнгереп келе, гитче тауну башында, тюз жерчикде тохтагъанды. Огъесе, ол, таугъа ёрлеп бара, солуйму турады?

Ауаз аны ашыкъдырыр деп, къоркъдум - алай ариу эди жууукъда, туурада тургъан кюн! Аны манга къайгъыргъанын сезип, жүрегим аны хычыуун жылыуундан толуп, къалай эсе ла таукел болама.

Бир-эки атлам...

Артха айланып къарагъанымда, къутургъан суу шошайып тура эди.

ТАУГЪА ЁРЛЕУ

Ашыгып, таугъа ёрлеп барама. Тёгерекде бир жан да жокъду. Бу тауну башына чыкъсам, анда санга тюберикме. Сени сакълап тургъанынгы билеме. Мындан ары биз бир жолну барлыкъбыз.

Мен тауну башына чыгъаргъа, сен къолунгу узатаса. Къууанып, аны тутама да, ёрге чыгъама. Экибиз да алайчыкъда бизни сакълап тургъан автобуса олтурабыз. Автобусну ичи адамдан толуду. Ала бири бири бла селешмейдиле, тынгылап барадыла. Сен жарыкъса. Былай тап тюшюп къалгъанына, манга тюбегенинге да къууанаса, мындан ары жолубуз бир боллугъуна уа - бютюнда.

Автобуста орналгъан тынгылау асыры тынгысыз этгенден, ол мени башыма, жүрегиме да бирча къонуп, сени не айтханынгы ангыламайма. Тёгерегиме къарайма. Мен таныгъан адам жокъду. Алай мында олтургъанла бары да андан-мындан санга ыразы болмай къарагъанча кёрюнеди. Нек? Ала, мени кёлюме тиймезге кюрешип, бир затны менден букъдургъанларын сеземе. Мен аны къайда эсе да теренде билеме. Алай, санга къарагъанымлай, ол оюм эрип кетеди. Дагъыда бир кесекден жангыдан жокълап келеди.

Туурада самолет кёрюнеди. Автобус анга жетмей тохтайды. Баралмай, жол тауусулуп.

Бу тауну башы тюз, сыйдам болуучу эди. Алай сунуп турсам, тёгерегибиз – уллу гыйы ташладан толу. Аланы орталары бла барабыз, самолётха жетерге ашыгып. Алай не эсе да бир зат къоймайды мени ол жол бла барыргъа. Тохтайма. Сен а, алгъа кетип, андан мудах къарайса.

– Кёзлерин ачды! – дейди дейди ким эсе да...

Сен анда, ол жолда, ташла ичинде мудах сюелип кьалгъанынг кёзюмден кетмейди. Ол адамла да, шошлукъ да, айьылмагъан дау да эсимдедиле.

Эки дуняны арасы алай даурлуму болур?

ОТ БЛА ЖОЛ

Къызыл жалкъасын къайыра, жанады от. Анга къарап турама. Ол эрикдирмейди. Отха, черекге, шауданнга, бата баргъан кюннге, айгъа, жулдузлагъа къарагъандан тоя болмаз адам. Бир бирле уа жолгъа къарайдыла.

«Ким бла туююшсе да, кеси бла уа жарашып жашайды ол», – деп, сейир этеме жолгъа, анда келген къууанчла, бушуула да кёз аллыма келип. Акъ атха минип келген жигитни учундургъан жол ёлю жатхан басхычланы да кётюреди. Киеу нёгерле той этген жол келмезликни, къайтмазлыкъны аллына къаратханлай турады. Тюнене суу къылычын кётюрюп келген ариу къыз бюгюн, таяннган таягъына ушап, къынгыр болуп барады. Аны жол терсине жибермезге кюрешеди. «Жолну кесини тюзлюгю барды», – деп келеди кёлюме.

Таш тийген жаралы къанатлы, букъу жолгъа туюшуп, кирпичдейди, жаралы къанатын да соза, учаргъа итинеди. Алай жол аны иймейди, кесине тартады. Къанатлы, кюреше келип, арийды. Ол затланы къарап, кёрюп тургъан жол, таукеллигин тереннге букъдуруп, мен терс туююлме дегенча, бир жанына къарайды. Бир-бирлеге ол сансыз болгъанча да кёрюнюр – не жарсыуу, не къууанчы болмагъанча, созулуп жатады. Алай мен ол затха ийнанмайма.

Жолну жанында ёсген чёплеу, башын созуп, кюнню ызындан къарайды. Ол кюнню биргесине барыргъа сюеди. Алай жол аны да иймейди. Чёплеу баш ариулукъну сюеди. Андан болур, жол жанында ёсген гюллени

букъу басса, ол кёкден жауун тилейди. Марал жауунну тюбюнде жууунадыла гюлле. Кеси уа жол, сепкилбет бола келип, тынчаяды, кыызгъан жүрегин сууутады. Ол адамгъа ушайды.

Адам бла жол. Жол адамны элтеди. Адам а – жолну. Ала бир бирсиз болмазларын ким да биледи. Адамсыз кълса, жол жол болмаз эди. Не тау болур эди, не тюз болур эди. Жол а – угъай. Аны ханс басар эди. Анда агъач ёсер эди.

Бир ненча ёмюр мындан алгъа дыфны - белги отну - жанында олтуруучу таулу жолну кёп тасхасын биле эди. Жырын, сырын анга бла отха айта келип, ахырында да алагъа кёюп кетди.

Къызыл жалкъасын кълйыра, жанады от. Ол биринчи кюн батхан жерден жанып башлайды да, ахырында акъ башлы тауланы да, череклени, чегетлени да, ныгъышда олтургъан таулу къартланы, урчукъ бургъан, минчакъ санагъан ынналаны бетлерин, къолларын кълзартады. Къланатлы да, жаралы къланатына таяна, жол жанында кълзгълдым кълртишге чёгеди. Ол узакъдан иги хапар сакълап тургъан къарт адамгъа ушайды...

Бата баргъан кюннге кълрап: «Минг от жилтин бир уллу от болуп жанадыла, минг жулдуз а бир айны орунун тутмайдыла. Алада бирлик жокъду», – деп сейир этеди къланатлы.

СЮЙМЕКЛИК

Сени аллынга барама. Мени кѳргенлей, сен узакъдан окъуна ышараса. Мен да ышарама. Къолларымы жаяма да, сен къатыма жетгенлей, сени кюнден толу жылы башчыгъынгы кесиме къысама.

Эрттенликде, уянып, кѳз ачсанг, мен къатынгда болгъанымы кѳрюп, къууанаса. Сен къагъанакъ болсанг да, ол къууанчда бир терен оюм бугъунады. Мен аны, тинтип, тюз да ангылай башлагъанымлай, ол ангылау эрип кетеди. Артда уа къайтып жангыдан туады... Алай бола барады. Болса да, ол сезим хар заманда да, акъ булутланы артларына бугъуп тургъан кюннге ушап, эсленип, сени да, мени да къууандыргъанлай жашайды.

Сюймекликни туура этген таулу адамгъа тѳре тѳююлдю дейдиле. Сабий аны ангыламайды. Анга кѳп сюймеклик керекди. Ол аны табып турса, иги адам болуп ѳсерикди. Сюймеклик жетмегенден боладыла сабийле огъурсуз, адепсиз да. Жаратылгъан да этгинчи, игини бла аманны ангылагъан жан сюймеклик излеги сейирмиди? Сюймеклик – ол игиликди. Игиликни уа ким да излейди. Ол сезимни, тѳре алайды деп, жюрекге сыйындырала, анда букъдурала эсенг, ол жаланда сени жашауунгу жарыкъ эте эсе, сюймекликмиди? Гитче жюрекчикге сыйынган сюймеклик уллу къалай болсун? Уллу сюймеклиг а, ары сыйынып болалмай, арбазлагъа, орамлагъа, элlege, уллу шахарлагъа да жайылады. Ол бизни жашауубузну жарытады.

Анга тийишли туберге, аны ариу элтирге борчлубуз. Аны адам кылай
букьдурсун?!

ЭСКИ ЭЛ

Мында адам жашамайды. Кычан эсе да жашаганды. Бюгюн а –
угьай. Оюла турган юйле кыра кёзлерин кюндюз, кече да кысмайдыла.
Ала уллу дунягъа кырайдыла. Ханс басхан, алай жол болганы
унутулмаган арба ызгъа уа эс бурмайдыла. Тоба, аны таба ала кыраган да
этмейдиле. Ала адам сакылай болмазла. Тытыр не болганын унутхан эски
юйле да, оюлган юй тюпледе журтларын сакылалмаганларына ажым эте
жатхан ташла да арыгандыла. Ала мудахдыла. Анча жылны ичинде от
жаганы жылыуун, адамны жумушакъ кюл ызын, жангы сауулган сютно
тылпыуун сезмеген ташлагъа не айтхын? Ала насыпсыздыла. Аяз а
сансызды. Ол алгын аланы жапсарычу эди. Энди ол да арыган болур...

Эски терекле жаш заманларында жангы кыланган хуналары
башлары бла кыраучуларын унутхандыла. Ала энди терезе кёзлени да
кыкымайдыла. Терезелени миялалары эртте ууалгандыла. Кыртлыкданмы
огъесе, жолгъа кырап, адам сакылаганданмы, ким билсин. Алма, кертме,
шаптал тереклени кёгетлери ууакъ, ачы бола барып, ахырында уа, кёгет этер
кючлери да кыалмай, ала кыуруп сюеледиле. Татлысы кыалмай, ачысы
хорлаган жашауда алай болганы сейирмиди?

Кыруган агъачны кесген тёреди. Быланы кесериг а келмейди. Ол
бери жол тапмай айлана болур. Энди бери бир тюрлю бир улоу да

жюрюмейди. Бата баргъан кюнню мюйюзлеринде солутуучу ёгюзле айланмайдыла бу эл таба.

Эски къаракёз юйле, къуругъан жансыз терекле, къатапа тыкыр басхан ташла энди кюнлени, айланы, жылланы санамайдыла.

АВТОБУСДА

Автобусда бетин манга буруп олтургъан тиширыу мудахды. Бек мудах. Анга эрий: «Сылтауу неде болур?» – деп сагъыш этеме. Къайгъы орналгъан бетни ажымлылыгъы тынчайтмайды.

Тиширыу жашды. Инжилиюу уа тегерекни алгъанды. Ол къайгъы къач салыныргъа этилген тегерекге ушайды. Аны да, бу таралыуну да къалайда башланганлары, къалайда бошалгъанлары белгисиздиле. Къыйылып алынган къара оюуча, ол инжилиюу тиширыуну тегерегин беклегенди.

Жер тегерекди дейдиле. Алай болур ансы, адам, учхалап кетмезча, бир затдан тутаргъа керекди. Къагъанакъ болгъанда – бешик бауундан, анасыны кююнунда болса – аны боюнундан, атлап башласа – этегинден, биринчи атха минсе, атасыны бел бауундан, уллу болса – суйгенини билегинден, къарт болса – туудугъуну къолундан...

Тиширыу нек эсе да жангызгъа ушайды. «Кюндюз жангызлыкъ алай бек да билинмейди, кече къыйынды ансы», – дейдиле бирле. Мен а алай сунмайма. Нек десенг, кече ариу тюшлени аллыды. Тюшле бла аралашып келген эсгериулени аллы. Ол себепден адам жангыз болмайды – жашау къызгъан-нган насыпны тюшлеринде сынап, тансыкъ болгъан адамларыны бетлерине къарап, къууанганла, ол тюшлени эслеринде сакълагъанла

кёпдюле.

Анам ёлдю да, дуня къарангы болуп кълалмагъанына сейир этдим. Ол заманда жаш эдим. Къыйын кюнюмде, анамы тюшюмде кёрюп, ол мени анда да суйгенин, манга анда да жарсыгъанын билип, кёл этдим. Артда кёп кере къадарны терслигине, жашауум къралмагъанына сейирсине келдим, жүрегим таш болду. Иги кесек заман озгъандан сора, жангы насып жокълагъанда, анга да къруаналмадым. Бир кълалгъы босагъамы сакълап тургъанын сезе эдим. Алай болду – сабийлерим, аталарын тас этип, инжилдиле, кюйдюле. Хазнамыды, кълалчыкългъа – сегиз жыл, жашчыкългъа уа алты жыл бола эди. Аталарын тюшлеринде кёрген кечелери аланы бек насыплы кечелери, ызы бла къруанчлы кюнлери да болгъанын сынап келдим...

Кече адам жангыз туйюлдю. Ма, эрттенликде уа, гюл – кюннге, туман – кёкге, бала анасына тартынганда, жангызлыкъл туурагъа чыгъады. Алай кълалынды эрттенликде жангыз адамгъа, керти жашаугъа кирип, кесине жумуш тапхан.

Жашауну бу жанында тюбешип, айырылып, сора ол жанына ийнанмай кълал жашагъын? Тас этген кълалынды.

Огъесе бу тиширыуну озуп кетген суймекликми тонагъан болур? Жылны кезиулери да, суймеклик да хар кимге да бирча заманында келмейдиле. Бир адам кълалда наныкъл жыяды, башханы уа жай чилледе да жүреги буз болгъанлай кълалады.

Бу тиширыуну, ариу жаш тиширыуну, жүрегин, чыпчыкъл уяныча, чачхан кълалгъы тегерекни кесине бойсундургъанды – автобусда олтургъан адамла бирча тынгылагъанлай барадыла. Бизни барыбызны да бетлерибиз, кълалындаш-эгешча, бир бирге ушап кълалгъанларын сеземе. Хар бирибизни кълалгъыбыз башха тюрлю болса да, аны сыфаты бирлешдире эди.

«Бу тиширыуну ариу бети, бизни бетлерибиз да бу мудахлыкълдан эркин болурча, не зат керекди?» – деп сорама кеси кесиме. Мен жууап излей тургъунчу: «Кълал анга! Не зат кереклисин билмеймисе? – Бизни суйген

эркин кырал», – деп жууаплайды мен билмеген, танымагъан бир ауаз. Баям ол бу автобусда олтургъанладан бирини ауазы болур. «Жалккытханды бу жашау, – дейди башхасы, – бир тюрлю бир уллу да, иги да ишле этип, къарыуубуз ары кетип, кеси кесибизге ыразы болуп, алай жашаргъа суюбиз». «Арыгъаныбызны магъанасы болурча», – деп кыошады ючюнчю.

Мен ол ауазла бла даулашмайма. Аланы хар бирини да кеси тюзлюклери барды.

Мудах тиширыу, кёзлерин бизден букъдура, терезеден къарайды.

НЁГЕР КЪЫЗЫМ

– «Аллыма къара,

Мен келмей кълмам, ...» – дейди эртте жазылгъан назмунгу эки тизгини. Бюгюн ала манга тынчлыкъ бермейдиле, – деп, ахтынады нёгер кызым. – Мени биргеме жюрюгенлей, къайтарылып айтылгъанлай турадыла. Мени бютюн да бек кюзутхан а – ала аны ауазы бла сёлешедиле! Ма бюгюн да, мен уллу жыйылыуда олтуруп тургъанымда, бу сёзле менден узакъ кетерге унамай, хауада айланып турдула. «Аланы киши эшите болурму менден сора?», – деп, ишекли болуп, тегерегиме къарадым. Алай, мен къайгъы этгенликге, аланы киши эшитмегенча, алагъа киши эс бурмагъанча кёрюнюп, бираз тынчайдым. Хар ким кеси сагъышларында жубана, хар не да алгъынча эди.

– Анга сейир этме: хар ким да бирча кыулакъ салмайды айтылгъан сёзге.

– Тюшюналмайма. Арымайма аны излегенден. Келмезлигин а билеме. Аны излеген кёзлерим бир адамны бетинде да тохтамайдыла. Энди кыуру да алай боллукъду деп, жүрегим анга ачыйды. Жашауум татыусуз, магъанасыз да болуп кългъанды. «Мындан эсе, анда кёпдюле мени сакълагъанла», – деп келеди кёлюме.

– Андагъыланы излеп, сагъынып, тынчайтмай тургъан да иги

тюйюлдю, дейдиле.

– Алагъа асыры тансыкъдан, мындагъылань сансыз этгенча да кёрюне болурма бир-бирде, аны да ангылайма. Бушууун байракъ этип айланган иги тюйюлдю деп, эсеме алай да кёп кере келеди. Терсме. Терсме биргеме тургъан, жанымда айланган адамланы алларында. Аланы да эрикдиргенме, билеме, болсада жүрегим тынчаймайды. «Аллах берген къадаргъа къууанып жашаргъа керекди», – дейдиле. Иги, аман затха да бирча къууанама десем, Аллах унармы аллай ётюрюкню, кёзбаулукъну, айт? Ол анга ийнанырмы? Былай излеригим билсем, башха тюрюлю болур эдим эртте. Анга айтылыргъа аталып, айтылмай, бюгюн а мени тынчайтмай тургъан сёзле, узакъ кетип да къалалмай, манга да къысылалмай, сюеледиле, баш тебен болуп, ёпкелеп. Аланы къадарлары белгисизди. Къуругъан терек бахчаны ичинде ажашханлай, айланама аланы араларында.

– Ол сени эшитип турады, – дейме, аны бла бирге инжиле. – Айт ол айталмай, айтыргъа жетишмей къалгъан тасхаларынгы – аны къалай сюйгенинг да, анга къалай кюйгенинг да... Ол эшитирикди.

– Ол атагъан ариу атла, ол айтыучу ариу сёзле, чамла, ариу гёбелеклеге ушап, учадыла, айланадыла мени теҗерегимде. Ала тынчлыкъсыздыла, кече-кюн да солумайдыла. Мени жапсарыргъа кюреше болурла. Кертиси бла да, ол анда манга къайгъы эте болурму?

«Къыйын болду айырылыу.

Сени манга къайгъырыуунг

Жашап турлукъду ёмюрге...» – деп жазгъан эдинг. Алай эсе, сен биле болурса да, аны бла мени арабызда байламлыкъ бир заманда да юзюлмезин? Сен ол затха толу ийнанаса да?

– Ийнанмай а! Ол алайды. Туура болуп, кёрюнуп турады ол.

– «Мени кёп кере эсинге тюшюрюксе!» – деучю эди. Аны жарыкъ ауазы энди узакъдан эшитиледи. Эртте иги кесек кюлюучю эдим аны алай айтханына. Бюгюн а ышармайма. «Тюшюрмейме», – деп, ол аллымда сюелип тургъанча, бир жанына къарайма, ёпкелейме. Анга угъай –

къадарыма. Къалай тюшюрейим, ол эсимден бир такъыйкъагъа да кетмейди сора? Аны кёзлери жашларымы, кызычыгъымы да бетлеринден бирча къарап турадыла. Гитчечигими бетинден – кюле, кызычыгъымы бетинден – кызара, таматамы бетинден а – оюмлу, сагъыш эте.

КЪАРТ БЛА ЭРТТЕНЛИК

Кече – къара къанатлы – танг атаргъа агъач башындан учду. Учуп, къая жютюсюнде, туман бла айырыла, бир кесек мычыды да, бийиклеге кётюрюлюп, анда эриди.

Къарт, ол къара къанатлыны ызын излей, таула таба къарап, иги кесек сюелди. Сора, ахтынды да, башын кюн чыкъгъаннга буруп, эрттенлик аязданмы огъесе жангы кюнню туугъанынданмы - къамап жилигъан кёзлерин жума, ары къарады. Анда, таула артындан, тёнгерерге къоркъуу сала, тёгерек кюн чыгып келе эди. Ол жарый келген тангда дунияны жылытыргъа ашыгъады. Мында ол тауладан чыгъады. Узакъда, тюзледе уа кёзкёргенни этегинден къарап башлай эди...

Къартны эсине харбыз, хууан бахчала тюшдюле. Къайдан келди эсе да, кюн, аладан айырылып, кете болмаз ингир сайын солургъа, хууан-харбыз бахчада бугъуна болур деген сагъыш эсин алып, кеси кесине ышарды. Ол, узакъ жерде ёсген хууанла алай татыулу нек болгъанларын энди ангылап къалып, бусагъатха дери аны билмегенине сейир этди. Кюн бла бир бахчада ёсген хууанла татлы болмай къалай къалсынла?!

Аллахха ыразылыгъын айта, къарт юйге кирген эшикни кенгнге ачды. Эрттенликде тынчлыкъ-эсенлик, саулукъ, перекет, игилик, насып юлешинеди дейдиле. Бу адамгъа уа ала керек эдиле. Бек керек эдиле. Керек эдиле.

сабийлерине, туудукъларына, аладан тууугъанлагъа да саугъа этип, аланы къуандырыргъа... Ала билмей эдиле анда – тюзде – ол ач жыллада ёсген хууанланы татыуларын, ала кюннге ушагъанларын да.

Жашаугъа суймеклигин таркъайтмагъан, арытмагъан, аны ариу бетин, онгдурмай, жаппа-жангылай жүрютген къарт жангы эрттенлик бла саламлаша эди.

КЮН, АЙ, ЖУЛДУЗЛА

Хар нени да башланган жери, биринчи атламы болады. Тау сууу кыран бузладан ала эсе жол, уллу дуня сен ёсген элни кыйырындан башлана эсе, кюн, ай, жулдузла неден башлана болурла?

Эртте-эртте алагъа жууукъ баргъан таулу не сагъыш эте болур эди?

Аланы жаратхан Аллахха къайтып-къайтып ыразылыгъымы айтама. Бийик кёкге къарап, тасхалы дуняны кенглигине сейир эте, жашайма, эрттенликде чыгъа келген кюннге къууанама. Танг аласында, тереземден къарап, жер бла кёк бирге жетген ызлыкъны кызаргъанын кёрсем, иги кюн боллугъуна ийнанама. Кечеги кёкде жарыкъ жанган жулдузладан бирин сайлап, анга ич сёзюмю айтама. Сени юсюнгден.

– Жулдузла бла не тилде селеширге керек болур? – дейди кызым, кёкге сагъышлы къарап.

– Билмейме, алай ала бизни ангылайдыла. Жюрекни тилин билмеген къайда?!

Суйгенле ай жарытхан жолчукъда барадыла. Аланы кёрюп, Бетховен «Ай сонатасын» жазгъанды. Ашыгъып, юйюне жетгинчи тёзалмай, бир танымагъан адамыны арбазына кирип, аны юйюню эшиклерин муштухул къагъып, тынчайып тургъан отоуна къутулуп, женгил бармакълары къара рояльны акъ туюклеринде уча, алай жазгъанды. Бир кесек ойнай да, сора,

чабып келип, терезеден ай жолчукъгъа къарай, жазгъанды дуниягъа белгили «Ай макъамын». Ол макъам саулукъда, не уллу сарыуекге да хорлатмаз ай.

Кюн къалай жаратылгъанын билирге сюеме. Аны юсюнден кёпле сагъыш этедиле, алай аны билген адам табылмайды. Жалан да Аллахды аны билген, жаратхан да. Кюн бата туруп, анга къарап, этдим Аллахха тасха тилеклерими, жулдузлагъа къарап, хапар сордум башха дунияда адамларымдан. Ала жууукъдула Аллахха деп.

Арыгъан булутла, сары, акъ, къызыл къаяланы имбашларына къонуп, солуйдула, жауунла, къарла да, бир бирлерин алышындыра, кезиу-кезиу жюрюйдюле таулада, тюзледе. Гитче оракъ кибик, иничге айчыкъ тола келеди да, тёп-тёгерек болуп къалады. Артда уа жангыдан туады. Кюн а солумайды. Солуу жокъду анга. Ол энди жаратылгъан къагъанакъны кёкге кётюрген уллу Аллахны къолларын жарытханды, дуниягъа биринчи болуп жаратылгъан Адамны къатмагъан тулчугъун жылытама деп.

Бюгюн да къарайды кюн бийикден. Ингир ала ол энишге, Къанжол таугъа жууукъгъа, тюшер. Уллу къызыл топ кибик, Тёбе Артында кёрюнюр. Аны къызгъылдым ауанасы энди сюеле башлагъан тайчыкъны ариу къара кёзлерине тиер. Кюнню ышаргъанын сезип: «Не кёрдю ол мында?» – деп, ол затны билирге суйюп, женгил аязчыкъ жетер да, тайчыкъгъа къууанып, аны чилле жалкъачыгъын тарар. Тайчыкъгъа да, аны бла ойнагъан аязгъа да энди хата болмазын кёрген кюн а жерни бирси жанын жарытыргъа кетер...

Жылкъы кюнню ызындан барады. Аны аллында баргъан къаратор бу жолну иги биледи. Суйгени да, билгени да бир болуп, ол энтта да учады бу жолну. Уллу къара къанатлыча, жылкъыны озуп, кюнню ызындан жетерге ашыгъа. Алай ол да биле болмаз, къайдан билсин, кюн, ай, жулдузла къалай бла жаратылгъанларын.

Нечик устады Аллах!

КЪОЙЧУНУ ЖЫРЫ

Гыржын бла жыр бирге жюриюдюле дейдиле. Булутланы ары жанында жашагъан таулу къойчу хар эрттен сайын кюлде бишген нартюх галауну кюннге тутуп сыйпайды. Сора, кюнню бла ол галауну бирге ушагъанларына сейирсине, кеси сагъышларына ышара, сюриуюню ызындан чыгъады.

Ол къош галауну жан хуржунуна салгъанды да, жюреги андан жылынган болур – кёлю жарыкъды, хар не да хычыуунду.

Къойчу, кюннге жууукъ барып, мужурасын да белине салып, жыр айтады. Аны макъамы, сёзлери да асыры бир бирге ушагъандан, аланы бир бирден айырып жарамазлыгъы терк окъуна билинип къалады.

Жыр, иги къуумча, суююнчюлюкча эшитиле кетип, къая къабыргъасына жууукъ келеди. «Ма бусагъат, анга уруп, кесин ачытады!» – деп, къоркъа, алайгъа женгил аяз жетеди. Жетеди да, жырны женгил къанатларына алып, ёрге, кюн таба, учады.

Ариу жыргъа тынгылагъан эрттен кюн алай жарыйды, дуняны бютюн да бек суйгенин, жангы тангнга къууаннганын билдире, къачып баргъан суугъа кёз къыса, аны да жарыта, жырлата. Аны бла бир кесек ойнап, кюн эрттен чыкъ жатхан талагъа жетеди. Чыкъны инжилерин жылтыратып, кёз къаматады. Гелеуню, анда ёсген къызыл, сары, кёксюл гюллени да

кьюуандырады. Сора ала бары да бирден жырлайдыла ол жырны: кюмюш ызлы черек, кыая жютюледе чёкген кыушла, жангы юйде уя этген кыарылгыачла, кыошунбаш юйлени сакылагъан чорбат чыпчыкыла, чегет агъачда букыгъан жаныуарла, сууда аякыларын чайкыай тургъан тал терекле, гелеуде ёсген гюлле да, танг аллында тойдан кыайтып келе тургъан тойчу да.

Кыойчу да жырлайды. Ол жыр бла келген ырахатлыкы тау тубюнде орналгъан, кыойчу жаш тансыкы болуп тургъан элге кирип, аны сюйгенине эшитилир деп, алай сагыш эте болур. «Тюзю да алайды!» – деп, жарыйды танг, юзюле-юзюле баргъан туманланы ызларындан кыарай.

АЛМА ТЕРЕК

Терезени ары жанында кыыш иелик этеди. Айыралмайма: мудахмыды огъесе жарыкымыды алма терек. Былай кыарасанг, ууакы бутакыларындан башлап, тёппесине дери женгил, жумушакы акы ботагы чёргелген терек тынчылыкылыды, сабырды. Алай акы чакымагъан неда, уяла-уяла, татлы кёгетлери бла махтанмагъан алма терек насыплы кыалай болсун?

«...Ол ушайды сени кесинге...» – деп жазгъан эдим бирде терекни бла адамны – насыбы ажашхан ариу тиширыуну – юслеринден. Энтта да алма терек бла, адам бла сёлешгенча, ушакы этеме. Ол мени ангылайды. «Нек жууап этмейди да сора?!» – деп, дау айтыр манга ийнанмагъан биреу. Этер эди... Этип да турду. Алай бюгюн а этмейди. Мен анга мудах хапар айтама. Кюзню юсюнден. Ол мени энтта да кыайтып ачитханыны юсюнден. Жууап этер эди терек манга, жапсарыу сёзлерин айта-айта, эриген болур ол да.

Адам дуниясын кыойду. Биз да кетерикбиз. Алай алыкыа жашап турабыз. Ол замансыз кетгенни аллында уа, бир тюрлю бир терслигибиз болгъанча, абызырайбыз, кыайдан эсе да келген – акыылданмы, жүрекденими – бир ажымлы сезим кыыйнайды. Ол кетип, биз а жашап тургъаныбыз

ючюнмю? Кюннге, айгъа, жулдузлагъа къууаннганыбыз ючюнмю? Неда бир ангылашынмагъан насыбыбыз ючюнмю? Ким билсин. Огъесе заманында, эс этип, ол кетген адамгъа бир зат бла болушалмагъаныбыз, онг этмегенибиз ючюнмю?

Терек андан тынгылайды. Аны аллында энтта да барды жазы, жайы, кюзю да. Ол, аланы сакълай, къышны хорлар да, жазына кѣп хапар айтыр.

Биреуню уа жылы ышарыууну, татлы ауазыны, жарыкъ жырларыны, ариу суймеклигини жазлары, жайлары да бошалдыла. Энди жокъду алагъа не къыш, не къач. Сора не бла жапсарсын алма терек мени?

Ол жашау татлылыгъын ангылагъан биринчи кюнледен бери атамы гырхы къоллары аны сылай-сылай туруучу эдиле. Энди аланы жылыуларын излеген терек мудах болгъаны сейирмиди?

СОКЪУР ЖАУУН

Кюн тюбюнде, жылы жауун бла шыбырдаша, жерни сепгиллерин санай барама. Жер ыразыды. Бу жарыкъ сепгиллеми кюлдюрөдиле аны огъесе башха къууанчымы барды, билмейме, алай ол сабырды.

Сейирди, бу ариу жаууннга сокъур жауун деп нек атагъан болурла? Не заманда? Кимле? Адам не хазна атасын быллай къанатлы жаууннга сокъур жауун деп...

Сагъыш эте кетеме да, бир оюмгъа келеме: кюн атагъан болур. Тохтап, ары, кёкге, кюн таба къарайма. Баям, ол тие тургъанлай, бу жауунчукъ, кезиуюн да сакъламай, жаууп башлагъаны ачыу тийип: «Кёрмеймисе мени!» – деп кычыргъан болур эди кюн... Энди ол, этген женгиллигине уялгъан этгенча, уллу шаптал терекни ары жанында тохтап, бугъуп, чапыракъланы араларындан къарайды.

Атагъан эсе да, эртте сокъураннган болур. Кёрюп турады сора, экиси – кюн бла таякъ жауунчукъ, анга алай да айтадыла, – бирге келселе, ким да къууаннганын. Ачитмагъан, гитче таякъчыкъла бла жерни букъусун къакъгъанча.

Атам а быллай жаууннга марал жауунчукъ деучю эди. Тау бетлеринде марал чапханча, женгил болуп, таудан аууп кетгени ючюнмю, ким билсин. Заманында соралмагъаныма кеси кесиме урушама.

Кѐп болмай туугъан кючюкчюк, къара жюн тугулчукъ кибик, орунундан тѐнгереп чыкъды да, кѐкге къарады. Быллай гитче кючюкле кѐкге къарап да ким кѐргенди?! Олсагъат аны къара жухчугъуна келип бир тамычы тийди да, ол, кълтырап, жухчугъун да жыйыра, артха орунуна къачып, ит орунну бир мюйюшонде букъду. Бир кесекден а, анда бугъунуп туралмай, анасыны къатына келди:

– Неди бу? – деп сорду.

Анасы уа:

– Сокъур жауун, – деп, жатып, акъыллы, сабыр кѐзлери бла ит орундан дунягъа къарагъанлай кѐп турду.

Кючюкчюк да энди, анга къошулуп, сокъур жаууннга – марал жаууннга, таякъ жаууннга къарайды.

УЧСАНГ, КЪОРКЪУРГЪА ЖАРАМАЙДЫ

Къызчыкъ жукълап турады. Мен аны тюшюню жаны бла ётюп барама. Сабийни тынчыкъсызлыгын сезип, тохтайма. Бир кесек къарап турама да, ол ажашып айланган тюшден чыгъарып, къызчыгъымы тынчайтыргъа суююп, жанына тыянама. Аны бурма башчыгын кесиме кысама да:

– Кече бошалады. Аны бла бирге тюш да кетеди, – дейме, кесим ийнанмасам да ол затха.

– Кетмесин! – дейди сабий. – Мен анда учхан этеме!

– Бийик учаламыса?

– Хау!

– Къоркъсанг а, уяныпмы къаласа?

– Сен аны къайдан билесе? – деп, сейир этеди къызчыкъ.

– Билмей а! Сенича гитчечик болгъанда, мен да уча эдим, – дейме, юй жумушла бла кюрешген ариу, жаш анамы, жангы гыржын ийис этген жылы эрттенде намазлыгында, къызыл минчакъларын санай, тилек эте тургъан ыннамы, акъ атха минип, арбаздан чыкыгъан атамы эсиме тюшюре.

– Энди уа?

– Энтга да учама. Алай бек аз.

– Сен, къоркъуп, уяныпмы къаласа?

– Алай болур... Учсанг, кьоркьургъа жарамайды.

Неден да арыгъан, кюнню, айны, жылны, ёмюрню, суймекликни, жашауну да бир заманда бир бошаллыкъларын билип тургъан жаным тюшлеге ийнанганлай къалады.

Артха жол жокъду. Ол тауусула барады. Неге керекдиле асыралгъан ахча, букъдурулгъан байлыкъ да, бюгюн ала бирлени къууандырмасала?

Тюшлерими уа, унутмай, жыя барыргъа сюеме. Ала уа, бери угъай, ары тартдырадыла, эрттенлик бла бирге эрип кетерге термиле, юзюк-юзюк болуп, чачылыргъа кюрешедиле. Ала, бир кесек солуп, артха къайтырла. Мен болмасам, тюшлерим башха юйлеге кирирле, сабийлеге, туудукълагъа кёрюнюрле. Къызчыкъла, жашчыкъла, кьоркьуп къалмай, тюшлеринде кёп учуп, уянсала, къанатлы, женгил да болуп, къууанып жашарыкъдыла. Мен анга ийнанама.

ХУРЖУН КИТАПЧЫКЪ

Жашау мардалагъа бѣлюнеди. Аны энтта да бир кесеги кетди. Аны бла бирге шуѣхларым, мен таныгъан, танымагъан адамла да кетедиле. Аланы бары да бирча келишмейдиле манга, мен да алагъа. Ол себепден эски хуржун китапчыкъдан биргеме бир къауум адамны атларын алалмайма. Иги кесегин жангы жашауума кийиреме, бир къауумун а анда – тюненеде – къояма.

– Мен келип турсам а? – дейди бир ауаз.

Бу ауазны иеси, баям, къаты адам болур. Ол ёпкелеген, ёнгелеген дегенча ууакъ затлагъа хорлата юйренмегенди. Кесине кереклиде мени табар деп келеди кѣлюме.

– Да, келсенг а не? Къыстагъанмы этерикме... – Мен бек жумушакъ адамма да, дуния жарсыулары, башха ышыкъ излеп кюрешмей, жүрегиме кирип къаладыла. Бу да биледи ол затны.

Бир башха адам а ёпкелейди. Жукъ айтмайды, тынгылап, сакълап турады. Алай, мен билеме, ангылайма ол къалай къыйналгъанын. Дагъыда ол сезимге эс бурмайма. Терсме. Къатылыкъ этген иги туююдю. Ким биледи, мени аныча энди киши да суймез. Нек эсе да биз бизни артыкъ багъалагъан, керти суйген адамланы сансыз этебиз, аланы къайгъырыуларына къалай эсе да юйренип къалып. Ала биз жетмез жерге кетселе уа, жарсыйбыз бу аман къылыгъыбызгъа, урушабыз кесибизге. Алай андан алагъа не?

Телефон белгиле иелерине ушайдыла. Бирлери ёмюрден ахыргъа биргенге айланырла. Ала керекдиле деп да билмейсе, алай бир кюн бир жокълап, эслемей къойсанг, бир затынг тас болгъанча кёрюнеди. Излейсе. Ангылайса, ол сени жашауунгу бир кесекчиги болгъанын, аны тас этерге жарамазлыгъын.

Бир-бир телефон белгиле уа, омакълыкъгъа кийилген кийимлеча, тапчыкъ жазылып турадыла. Сен аланы хайырланмайса, алай ала китапчыкъдан чыгып кетерге ашыкъмайдыла. Ашыгъыб а, къайры ашыгъырыкъдыла, аланы жашаулары такъыйкъалары бла ёнчеленип, жазылып турадыла сора. Аламы жашайдыла къырал излегенча, огъесе къыралмы жашайды ала излегенча анга тюшюналмай барама. Ким билсин аллай тасха затны. Бу китапчыкъгъа, башха китаплагъа да аланы къырал салгъанды.

Бир хуржун китапчыкъдан башхасына ётген, жылдан жылгъа, къыралдан къыралгъа, жашаудан жашаугъа ётгенча, сайлау излейди.

СЕН АЛАДАНСА

Бир-бир адамла жашаргъа тынч юйренедиле. Кёп окъуйдула деп да билмезсе, кёп биледиле деп да айтмазса, мындан сынау аладыла деп да кёрмезсе, алай кёп затха устадыла. Сен аладанса. Хар соруугъа да барды сени жууабынг. Акъыллы кёзлеринг ойнагъанмы этедиле, кертими айтадыла – аны уа ангылагъан кыйынды. Мен аны билалмайма.

– Ойнап айтылгъан сёз ётюрюк туююлдю, – дейсе сен.

Жууап табалмайма, алай ичимден а ийнанмайма. Не жумушакъ адам болсам да, ол затланы араларында бир аз-маз чекчик болса, ыразы эдим. «Ётюрюкню эки бетими болады сора?» – деген сезим кыйнагъанлай, турама иги кесек заман.

Кёп адам сюеди сени. Мен да. Алай бир келишимсизлик барды ортабызда. Мен, не бек кюрешсем да санга ушаргъа, ушаялмайма. Ушамайбыз биз бир бирге. Айталмайма мен сенича ариу сёзле таныгъан, танымагъан да адамларыма, бош алай, къууандырама деп да. Айталмам, адамны бир гитче игилигин, акъылын, фахмусун, хунерин кёрмесем. Къалай айтхын? Бир азчыкъ ыз тапсам а, къууанырма, башхалагъа да аны юсюнден хапар айтып, аланы да къууандырырма.

Ол мен санагъан затла, не кёп болсала да, артыкъ туююлдюле. Аны билип, къошарма алагъа таукеллик.

Сен айтхан ариулагъа къууанадыла сатыу этген кызла. Ала кѣп зат сатадыла – хобуста, быхы, алма, кертме, картох... Мен юйреннгенме сени сѣзлеринге. Алай ала мени алгъынча къууандырмайдыла. «Мен сени бир заманда да унутмам!» – деп адам, ойнап окъуна, къалай къайтарып турады? Бу сѣзлени жалан да бир кере айтыр эдим мен, аллай адамгъа тюбесем...

«Мен сени унута да барама.

«Унутмам!» – дегеним – ётюрюк...» – деген эди бирде бир адам, кеси къадарына сейир эте.

Мен айталлыкъ туююлме, ант кибик, аллай сѣзлени кимге болса. Сен а айтаса сатхан мандаринлери кюннге ушагъан тиширыугъа. Ол мудах, кѣгетлери уа жарыкъ болуп, бир бирге келишмегенлери ючюню айтаса? Ким билсин. Сени эшитип, ол ышарады, кюледи. Мен а, аланы эшитиригими билип да тургъанлай, къоркъуп, тоналгъан этгенча болама.

Энтта да кѣп кере боллукъ болур былай.

Ариу адам лакъырда этгенликге не? Къууанадыла хар ким да. Мен а къууанмайма. Манга айтхан сѣзлеринг бла ала бирге ушарла деп, ангамы къоркъа болурма? Алыкъа тюшюналмайма.

Сен къачан ойнагъанынга, къачан керти айтханынга бир тюзелмей къалдым. Мияланы, накъут-налмасны да бирча жылтыратып айланган адамны къалай ангылагъын? Анга тюздю деп да къалай айтхын? Терссе деп да къалай къысхын?

БИР-БИР АДАМЛА

Бир-бир адамла жау чыракълагъа ушайдыла. Жарты жанып, тегереклерин аз-маз жарытадыла, сора, тамгъан жерлеринде къара ыз къоя, жалын эте кетедиле.

Бир бирле уа жулдузлагъа ушайдыла. жанадыла, дуняны жарытадыла. Къарыулары тауусулса уа, аны бизге кёргюзтмей, тарыкъмай, мудах болмай, жулдуз жолчукъ бла шауданнга, кёлге, баргъан сууугъа неда тенгизге тюшюп, анда бугъадыла. "Ала ёчюлюп къаладыла!" - деп къоркъсам да, кесим а ийнанмайма. Тенгизде, кюн букъгъан тенгизде, жылы тенгизде солургъа суюе болурла, деп, кесими жапсарама. Ким билсин.

«Жулдуз учхан заманда, жүрегингде болгъан муратынгы айтсанг, ол толуп къалады», – дегендиле бурунгулула. «Ала аны къайдан билгендиле?» – деп сейир этеме, ала жулдуз кёкге бютюн да бек суююп, ариу умутла этип къарагъанларын нек эсе да унутуп.

Мени кёп муратларым барды, алай, жулдуз учса, мен алгъадан бу айтыуну билип, тилеклерими хазыр этип, бу чакъны сакълап турсам да, аланы унутуп, жулдузгъа жарсыйма. Аны кюйгенине ажым этеме, ол кимни эсе да жулдузу болгъаны эсимде къалып.

Хар бир адамны кеси жулдузу бар эсе, меники къайда болур? Къайсы болур? Ол кеси да къалай жанады – мен ёхтем болурча, жарыкъмы, огъесе

жау чыракъча, мудахмы?

Жулдузум кёкден учса, бирле, анга къарап, жарсырла, бирле тилек этерле, бир-бирле уа – кёкге къарамаучула – эслеген да этмезле.

Не десенг да, жулдуз жарыгъы бирча жарытмайды бетлени.

УШАКЪ

Бир жеринги сау эте, башха жеринги аурутхан дарманнга ушайды сени бла ушагъым. Жюрегими ачаргъа, къайгъыларымы чачаргъа сую болурма – ашыгъып келеме, кишиге айтмагъанымы санга айтайым деп. Алай мени сёзюмден, сени сёзюнгден да алгъа болуп, мен сени ол жумушдан бёлмезими суююп, къарамынг ортада кюнётмез буруу ишлерге кюрешеди.

Ол, битип, уллу дуняны жапхынчы, мен сени къутхарыргъа керекме. Сёзюм ётсе, сёзюм бла, ётмесе – кёзюм бла. Алай ол затха не заманда да таукеллик, къарыу табалмай, къыйналама.

– Аллах кимни да бош алай къыйнамайды, бир этген гюняхы ючюн къыйнайды, – дейсе. – Суюгенлерин – бу дуняда, бир-бирлени уа – ахыратда...

Алай эте, учаргъа керилген къанатларыма кюч алдырмай бараса.

Насып деген – ол неди? Бети ачыла баргъан суюмекликни ауанасы. Ол, къыздыргъан кюнден, сууукъдан да бирча къоруй, биргенге айланыр сахар орамлада, элледен да деп, ол затха ышанаса. Насыплыны бети кёп тюрлю болады – ариу, ёхтем, таукел, къанатлы, учунуулу... Насыпсызны уа – бир. Анда да инжилиу жазылып.

Сени жанынгда тишируну бети ай жарыгъында жулдузлагъа айланып эсе, ол насыплыды. Ол жерге къарай эсе, тохта, сагъыш эт...

Ол кюнётмез буруу, жашауну къара бети болуп, къатыбызгъа кюн ётдюрмейди. Кюн болмаса уа, суймеклик ауана къайдан чыкъсын?

Аны бийик этсенг, кюн да, ай да, жулдузла да бирси жанында къалырла.

Ашыкъма. Сабыр бол. Кёлкълды болсанг, чалы эше тур. Бир кюнде бир аны тешиклеринден къарарла да, кюн таякъла бизни къууандырырла. Бу бизге берилген къысха заманнга мен ол чалыны эки жанында да ёрге – кюннге, айгъа, жулдузлагъа – чапхан гюлле ёсдюрюрге сюеме.

АТА ЖУРТ БЛА КЪЫРАЛ

Сабийлерибизни келлик кюнлери жарыкъ болсун дейбиз. Келлик кюнлери. Айырып, алай нек айтабыз? Бюгюнлери жарыкъ болса бютюнда иги туююлмюдю? Бюгюн биз бералмагъанны тамбла алагъа бирле берирлеми?

Буз Аппаны керти суннган, жомакъгъа ийнаннган, Аллахдан къоркъгъан сабийни дунясы былай терк тюрленнгенине сейир да, ажым да этеме. «Ол ариулай, тазалай кълса, жашау башха тюрлю болур эди», – деп, анга ийнанама. Мен ийнаннганлыкъгъа, заман желлеринде тозурай барып, онгуп, бет алышындыргъан дуня ариу къайдан болсун? Аллахны эсимден кетермей, андан сора дуняда сабийлерими, мени да къоруулар жан болмагъанын ангылай, анга айланып, тилейме игиликле. Бек алгъа алагъа, ызы бла жууукъ-ахлугъа, шуёхларыма, ол дунягъа кетгенлериме, сора, мен унутуп, менден умут этгенлеге, элиме, журтума, халкъыма, къыралыма...

Аппасыны кълундан тутуп баргъан сабий, анга айланып, къаракёз бетчигин ёрге тутуп:

– Къырал – ол неди? – деп сорады.

Аппа, быллай гитче сабий аллай уллу затланы юслеринден сагъыш этгенине сейир болуп:

– Къырал – ол бир тюрлю бир халкъ, неда бир бёлек халкъ айырылып,

энчи жашагъан жерди, – дейди, тюз ангылаталдыммы, ангылаталмадыммы деп, ишекли бола.

– Сора ол Ата журтубузду да, аппа?

– Анга ушайды, – дейди къарт. Болсада, ётюрюк айтханча, сабийни алдата тургъанча кёрюнюп, уялады. Сора бу оюмну, сабийге да эшитдирип, тинтеди. Да, эшитдирмей а! Быллай сорууну сорургъа жетишген жаш тюз жууап сакълай эди.

– Ата журтубуз – ол бизни ата-бабаларыбыз жашагъан, биз кесибиз да туугъан жерди. Бек биринчиден тукъум элибиз, жерибиз, ол эл орналгъан аууз. Ызы бла – саулай Малкъар. Андан ары уа Россей – ма ол сен айтхан къыралыбыз. Ата журтну адам сайлап алмайды, къадар бла бирге бериледи ол бизге. Кимге – къыйыры, чеги болмагъан тюзле, кимге, ма бизгеча, – таула, кимге – тенгиз жагъасы... Болса да, къырал дегенинг а – къуралгъан затды. Аны халкъ кеси къурайды... Ата журтунда.

– Сора Ата журтубузну бек сюерге керекбиз да, аппа?

– Хау.

– Алай бег`а нек?

Аппа, бир кесек сагъыш этеди да:

– Къайда айлансанг да, балам, мындан татлы жер табаллыкъ туююлсе. Ата журт сени юйюнгдю, – дейди. – Ма былай келип къаллыкъ юйюнг. Къыйын кюнлерингде, къууанч кюнлерингде да муну излериксе да, андан, – деп да къошады.

Сабийлерибизге игилик тилейбиз. Ата журтларында, башха жерледе да. Бу къыралда, башха къыраллада да. Алай ангылаталмайбыз, бу биз суйген къырал бизни нек суймегенин, Ата журтубуз а, суйюп да тургъанлай, бизни къууандыралмагъанын. Къайдан ангылатхын, кесинг да билмесенг. Къарт адам, ахтынып, сабийни къолун, ычхындырып иерге къоркъгъанча, жангыдан къатыракъ тутады:

– Ата журтну суй! – дейди. – Бек къаты суй!..

Атлауучла этгенбиз, алай ол сабийлерибизни насыплы этерик юйлени

уа ишлеялмайбыз. Ол юйню ишлерикбиз, жарыкъ этерикбиз сабийлерибизни келлик кюнлерин дейбиз. Алай къайда, къачан? – Жокъду бизни аллай онгубуз. Ата журтубузну да – алай.

МЕН ЧЫГЪАЛМАГЪАН ЁР

Сёзле санга тынгылай эдиле, сени айтханынгы эте эдиле. Мен да алагъа къошулдум. Къошулдум да, кёзлеринге къарап тохтадым. Ангылай эдим сени бир кертинг, мени да башха кертим болгъанын. Алай ол да тюзетмеди мени. «Аллах къарап, нени да кёрюп турады. Ол этер оноу», – дедим.

Насыплыча кёрюнеме, алай насып мен чыгъалмагъан ёрлей турады. Бир кюнде бир чыгъар эдим да ары, алайдан къарап, эндиге дери кёрмеген узакълагъа сейир этер эдим. Алай болур деп, ийнанып жашадым. Кёп турдум ийнанып. Энди уа ийнанмайма, ийнаналмайма, Ол таугъа чыгъа баргъаным сайын, тегерегимде хар не тюрленеди да, абызырап къалама. Сен да болушмадын.

Насыплы туююлме. Бир зат жетишмейди. Кече сайын тик ёрге барама. Сабийлерим да биргеме. Ала ёсгендиле. Тюшюмде уа бири – къоюнумда, бири – этегимден тутуп. Адамны эси таркъая барса, анда бир бек къыйналгъан заманы къалады, дейдиле. Бир бекми къыйналгъан болур эдим эртте, билеклик этер адамым болмагъанлай, алыкъына эс жыймагъан, аталарына тансыкълыкълары кюнлерин къарангы этген сабийле бла кесим къалып жашау бла бетден-бетге? Жокъду менден сора аланы таяныр адамлары. Жашлай кетген аталарын да энди кюн сайын сагъынмайдыла ала.

Саггынадыла, алай алгынча терк-терк угъай.

Сейирди, ма бюгече да барама тик ёрге, жар башына чыгъаргъа суююп: «Энди уа неден тутайым, жар да тёгюлюп барады?!» – деп, амалсыз болуп. «Бусагъат сабийлерим да, мен да энишге кетебиз!» – деп, кьоркьуп. Жар кыйырында ёсген терекни бу оюлуу ачхан тамырларын кёрюп, ала бизге болушурла деп артыкъ бек да ийнанмай, кьолуму ала таба созама. Ийнанмай эдим, алай ала энтта да кьаты эдиле. Бир кьолум бла аладан тутханлай, кьоюнумда сабийни ол тюз жерге салама. Энди кьызчыкьны да ары бир кётюрсем. Кесиме да бир Аллах айтхан болур...

Сен жокьса ол тюшюмде. Мени насыбым аны ючюн жарты болур. Ол бар болгъаны уа сабийлеримден келеди. Мен ортадама. Ол эки юлюшню бир эталмайма. Алагъа ийнанама. Ала манга кьысыладыла. Сен а туурадан кьарайса.

КЪЫЗЫЛ АРСЛАН

Танг жаратыла башлагъанды. Бийик кёкде къызылсуу бла кёк бояула, бири бирин хорларгъа кюреше жайыладыла. Биз бийик юйге кёчгенли кёп болмайды. Терезеден жаланда кёкню бир къыйыры кёрюнеди. «Къалай ариу жаратылады танг!» – деп, жангыдан къысыладыла эки кёзюм.

Жукъум жокъ эди бюгече. Къабыргъадан манга Арслан къарайды. Къызыл Арслан. Кирпич бетли. Нек эсе да жашчыгъым аны аллай бояу бла боягъанды, компьютерде.

Арсланны къарамы ёхтемди. Аны бла тюбешсенг, ол къарам бла, арслан акъылынгда не болгъанын билип, кёрюп тургъанча, сени оюмларынга бюсюрегенин, бюсюремегенин, сени этген ишинги жаратханын, жаратмагъанын билдиреди.

Ма бюгюн да алайды. Мен анга:

– Жюз доллар кёпмюдю? – деп сорама.

– Бирде – кёп, бирде – аз, – дейди ол сансыз.

Керти айта болур, къарамын бир жанына бурмайды.

– Суймеклик андан учузмуду, багъамыды?

«Аны къалай сордунг?!» – дегенча, бир сейир къарады манга Арслан.

Жууаб а этмеди.

– Да, сора, суймеклик жюз доллардан багъа эсе, нек къысмадыкъ биз

бюгече кёз?

Арсланны акъыллы кёзлери олсагъат арыдыла, мудах болдула.

Кечени узунуна къабыргъаны ары жанында тиширыу жилип чыкъды. Биргесине сегизжыллыкъ жашчыгъы да. Эрттенликде, юй тамата эшикни уруп кетгенин эшитип, къоншума бардым. Босагъадан:

– Не болду? – деп сордум.

– Мен аны жүз долларын жойгъанма, – тиширыу жангыдан жүрексинди.

– Неге?

– Жашымы атасыны жууукъларына жиберген эдим. Бир ыйыккъга, солуу кюнлеринде. Атасы ёлгенде, Русланнга жаланда эки ай бола эди. Къарт анасын таныса суюе эдим да... Ол башха шахарда жашайды.

– Ол сени суюемиди?

– Билмейме... «Суюеме», – дейди.

– Ийнанамыса?

Тиширыу имбашларын жыйырды.

– Сен а?

Аны былай терк жууап этип къоялмагъаны, тынгылагъаны кеси аллына жууап болуп тургъанлай, эси башха затха бёлюнюп:

– Мен а...– деди. Сора, къатына келген мудах баласыны жумушакъ сары башчыгъына эки къолун салып: – Суюеме, – деп къошду. Тиширыуну бети жарыды. – Мени бек уллу насыбым Русланды! Ма бучукъ! Атам, анам эртте кетип дуниядан, мени ыннам ёсдюрген эди. Алай ол да кетгенди. Мен жангыз эдим. Энди уа Руслан бла! Руслан мени жашаууму магъанасыды. Насыбымды.

– Насыбынгы сакъла, – дедим.

Къоншум ышарды, жашчыгъы, аны тюбюнден ёрге къарап, ол ышарыугъа ийнанайыммы, ийнанмайыммы дегенча, адыргы этди, сора жарыкъ болду. Бек жарыкъ. Ол бюгечели бери жилиу толтургъан отоуну жарыкъ этерге керек эди да, биз экибиз да анга къошулуп, бирден кюлдюк.

АНА

Тиширыу сескенип уянды. Эшиклени ким эсе да кьагъа эди. Тилеген этгенча. Тауушун да бек эшитдирмей. «Киштиклеми болурла?» – деди тиширыу кеси кесине. Сора, жанында жукълап тургъан жашчыгъын уятмазча, акъырынчыкъ туруп, эшикге жанлады. Керти да, эшикни ары жанында ким эсе да бар эди. Ызы бла кьагъанакъ жилигъан таууш эшитилди да, тиширыу, битеу дуния сагъышлары, кьоркьбуулары да эсинден кетип, ачхычны бурду. Босагъада кеп болмай анга темир эшикле салгъан жаш сюеле эди. Кьолунда уа – чулгъам.

Тиширыу кьалай эсе, да кеси да билмегенлей, кьолларын ол чулгъамгъа узатды да, сабийни кесине кьысды. Жюрегине жууукъгъа. Андан сора чакъырды кьонакьны юйюне. Уянып, отоудан башчыгъын созуп кьарагъан, алыкъа юч жылы толмагъан жашчыгъына ышарып:

– Келчи, бир кьарайыкъ, бизге кьаллай саугъа келтиргенди кьонакь, – деди да, чулгъамны тахта юсюне салып, ачды.

Тиширыуну жюрек тебиуюн эшитмей, аны жылы ёшюнюнден айырылгъанын сезген болур эди, сабий жилиды. Бек жилиды. Ачы. Жашчыгъ`а кьууанды.

– Анам, кьарачы, бучукъну кьаллай гитче кьолчуклары барды, аякчыклары да! – деп, сейир этди.

Эшик жанында сюелип тургъан мудах атагъа къарап, тиширыу:

– Ач болур, – деп къошду.

Сабийни аузуна эмизик салып, аш юйге кирди да, терк окъуна сют биялумкъчукъ этди. Насыпха, юйде сабий болгъанына, анга жарагъан не да бар эди. Къагъанакъны тойдурду да, кесине къысды. Ол къалкъыгъанлай, атасы да мудах хапарын башлады:

– Бу сабий мени жашымды. Муну анасы башха миллетден болгъаны себепли, мени жууукъларым аны суймегендиле. Биз мында хаух фатарда жашап тургъанбыз. Алай анам, эгечлерим, къарындашларым мени ючюн къазауатларын бир кюн да къоймагъандыла. Ол тиширыуну кёп кере жанына тийгендиле. Ол жарлы да, бу сабий туугъунчу сакълап туруп, аны да мени кълума тутдуруп, бу сахардан кёчюп кетгенди.

– Сен аны сюе болмаз эдинг, – деди тиширыу.

– Билмейме. Ол тегерекден эшитилген сёзле суймекликни ёлтюрюп кълыймагъан эселе... Анам а: «Аны сабийи бизге керек тълюйдю!» – деп, сёзню кълыха салды...

«Сабий, бълтунда туудугъу, керек болмагъан ана...» – тиширыу андан ары кеси кесине не айтырыгъы тасха болуп, тынгылап кълуду.

– Жаным саулукъда, сабийни ёксюзле тургъан юйге бералмам. – Бир кесек тынгылагъандан сора, – сен бу сабийге къара, аякъ юсюне сал, – деп тиледи атасы. – Жангызлай сабий ёсдюрген санга да тынч болмагъанын кёрюп турама. Мен кълыйынынгы унутмам, сизге болуша турурма. Онгум болгъанлай а...

Алайды, сабийини атасы дуниядан кетгенли, тиширыу жангызды. Атасы, анасы, баш иеси болмагъан тиширыу. Алай аны келлик кълню барды – жашы! Тиширыу аны бир заманда да унутмагъанды.

Атасы кетгенден сора, ылкъ болмагъан къагъанакъны экиси да бирге жууундурдула – жашчыкъ да, анасы да.

– Энди бу мени къарындашчыгъымды да?

– Хау.

– Энди мен бир илляуму да сындырлыкъ туююлма. Къарындашчыгъыма асырарыкъма.

Къагъанакъ, суюмеклик тегерегин аулап, тынчайды.

«Былай башланган жашауу мынга насып келтирirmi?» – деп сагъышланды тиширыу.

Ол къаллай таукел, жандауурлу, халал адам болгъанын алыкъа кеси да билмей эди. Аны жаланда бу къагъанакъны атасы кёрдю саулай дуняда. Ол андан къакъды амалсыз сагъатында бу тиширыуну – ахлусу-жууугъу, къаршы танышы болмагъан адамыны эшигин да.

Къагъанакъны быстырлары, тюз да аны жашыныча, алай татлы ийис этгенлерине къууана, аны биринчи кюнлерин эсине тюшоре, тиширыу аланы бетине къысды.

Алай аны насыбын жарты этген бир зат бар эди – поездда, бетин башхаладан букъдуруп, жилий баргъан жаш тиширыу – бу къагъанакъны анасы. Ол кьоймай эди ананы тынчайыргъа. Ол узакъдан узакъ кетип бара эди баласындан. Къаллай бир узая барса да, аллай бир ачы жилигъанча эшитиле эди да:

– Къоркъма, – деди ана, анга айланып. – Мен сени жашчыгъынгы ариу ёсдюрюме. Ол, сен суйгенча, иги адам болур... Темир жолла уа... ашалыпмы кетерикдиле? Ала ары да, бери да созуладыла... Биз сени бирге сакълап турлукъбуз, – деп да кьошду.

ТИШИРЫУ БЛА АЛЛАХ

«Жашаудан эсе, жомакъ халал эди манга. Мен аны ызындан тебирер умут этеме. Анда табарма жангыз чырагъымы, гитчечигими. Анга бир бек ышанама. Жолоучулугъуму жангы кюн жаратылгъынчы, ай эригенлей башларгъа керекме. Мени киши да кёрмез ючюн, мени киши да тыймаз ючюн, бир адам да зат сормаз ючюн, алай этсем игиди...»

Тиширыу къарыусуз жарыгъан тангда жайылмагъан тёшегинден кьопду. Ол эрттеден бери да кирмегенди жууургъан тюбюне, ингир сайын алайлай аууп кьалгъан болмаса. Кьопду да, чарыкъларын кьаплады, къара жыйрыгъын тюзетди. Кюзгю аллына келди да, къарасы кёрюнмеген чачын агъач таракъ бла тарап, ёрге жыйды.

Юйреннгенден болур, хар эрттен сайын аякълары кеслери келтирдиле кюзгю аллына ансы, тиширыу ары къарагъан да этмеучюдю. Бюгюн а къарады. Иги кесек сюелди, кюзгюге къарап, кеси кесин жангыдан таный тургъанча: «Юсюмдеги къара жыйрыкъ нени да тюрлендиргенди: бетими, къарамымы, атлашымы, отоумда чыракъ жарыгъымы иш да», – деди да кеси кесине, бармакъ учлары бла кёзлерин сылап кёрдю, алай ала тюрленмедиле. Къалай тюрленсинле – ала сёлеше эдиле саулай дуня бла, алада жашай эдиле кычырыкъ да, дау да, жаланда бир бек насыпсызла сынагъан, ат табылмагъан чексиз бушуу да. Сора, тиширыу сылагъанлыкъгъа, ала башха

къалай болсунла, алада тамыр ийген къычырыкъ къайры кетип къалсын?
«Къанатлы болса да, бир иш», – деди тиширыу.

Эртте ала жарыкъ эдиле – кёкню бла жашилни къатышдырып, аллайгъа боялгъан ала кёзле. Ала кюлселе, дуня кюле эди... эртте. Тенгиз жагъасында, кёк бла тенгиз бирге къошулгъан жерде кюн бата туруп, аны къызылындан толгъан тенгизде чайкъала тургъан сабийлерине, аланы аталарына да къарай, олтургъанда... «Биягъы мен эсгериуле жолу бла артха айланама», – деди тиширыу.

Ол заманда аны аты башха болгъаны эсине тюшдю. «Башхады десем да, бюгюн мени атымы ким айтады, ким сагъынады мени?» – деп, бюгюнню бла ол кюнню аралары, тюшсюз кечеча, къара болгъанына сейир этди.

Тоханасындан тюшюрюлген бийчелей, къысха эди аны насып ёмюрю.

Тиширыуну жюрек тюбюнде юч сабий къымылдагъанды. Юч кере сынагъанды ол татлы аналыкъ къууанчын. Алай кёргени уа – эки къабыр тебе бла хапарсыз жашы – кичиси. Эри эртте, уруш аулагъында ёлгенли да, къарасын тешмегенди тиширыу. Да, къалай тешсин, аны юсюне да къайтып-къайтып, эки къара жыйрыкъ киерча болуп турса?! Энди аркъасы да гуппур болгъанды – жерде жатханлары чакъыргъандан туююл эсе. Алай гитчечиги, хапарсыз эсе да, сауду. Ол эсине тюшгени сайын, ана, тирирек болуп, энишге тартхан санларын ёрге атаргъа, атламын женгиллетирге кюрешеди.

Тиширыуну эсине кёп кере келеди Аллахха ыразы болмагъанын айтыргъа, анга жууукъ келип, кёзлерине къарап, ачы-ачы жилип, тарыгъыргъа. Ол заманда, ол кеси кёрсе, тиширыуну къалай къыйналгъанын ангылар эди. Алай ол аны айталмаз кичиси саулукъда.

«Санга шукур!» – деди ана, Аллаха айланып, сора, эрттеден бери жау сюртюлмесе да, тиширыуну бушуууна жарсып, аны ангылап, къыжылдамай, тынгылап тургъан эшикни ачып, уллу дуниягъа атлады.

ЖОМАКЪЧЫЛА

Эрикмеген ол тиширыуну сёзюн эте эди. Сабий заманындан башлап, бюгюннге дери этген гюняхларын туурагъа тутта эди. Аны аты бла байламлы болгъан не иги затны да учуз эте эди. Ол а, ашыгъып баргъан заманны тохтаталмагъанына ажым эте, къысха насыбына тюбеген кюнлерин, айларын дуниядан къызгъана, жашауун алай ётдюре эди.

Аны жанында сюелген эр кишини кенг жүреги бар эди. Уллу, кенг жүреги, анга къысылыргъа, аны сёзюн эшитирге, аны ыразылыгъын алыргъа, аны оноуун табаргъа излемеген болмагъанлай. Ол уллу адам башхалагъа ушамай эди. Уллу махтаулагъа тийишли болса да, кёрпесленмей, жашай эди жамауаты бла бирге, таш бурууланы артына букъмай, ингир сайын таулу ныгъышха чыгъа. Халкъы бла бирге болгъаны, не тюрлю жумушха да табылып къалгъаны аны кимге да жууукъ, тенг эте эди. Аллына келген ким болса да – сюрюучю, чурукъчу, къурулушчу... – таба эди ол жапсарыу. Узакъ тау элде ёсген эди да, кеси да бир кёп затны биле эди. Ма, сёз ючюн, жайлыкъда кьойчулагъа кьошулуп, мал кюте, чалгъы жыйынны къатына келсе, бирлерини чалгъысын алып, дуру чыгъа, узун кечеледе таулу кьошда къалса, жомакъ, таурух, жыр айта, эжиу эте, къууанчлада алгъыш аякъ кётюре, къабырлада дууа тутта биле эди да, ол затланы унутмагъаны аны халкъ бла бир эте эди. Ол акъыллы адам эди – журтун, адамын, тилин,

жамауатын багъалай билген, къайда айланса да, миллетине намыс-сый, ыспас келтирген.

Ол туугъанлы да жомакъланы суюе эди. Кеси да жомакъчы эди. Жомакъгъа ушамагъан жашауун жомакъ этерге кюрешип жашай келе эди. Ма ол себепден болур эди, тиширыу анга жомакъдан келгенча кёрюндю. Аны дуния санагъан, эсепге алып бошайлмагъан гюняхлары узакъда къалып, эрип кетип, энди ол земзем сууда жууунуп чыкыгъанча, таза болуп, сууаплыкъ эте, жомакъдан чыгып келе эди. Ма алай тюбедиле ала. Жомакъдан келгенлени алларын а ким тыялгъанды?

Тиширыуну сабийлерини атасы къыл чайнай эди. Баям, ол быллай жомакъланы суюе болмаз эди – аны юйсюз, журтсуз, сабийсиз къойгъан жомакъланы. Эр кишини сабийлерини анасы уа шашхан эди. Сейирмиди, жомакъ излей, бир, тапмам деп, тюнгюле, бир а таукел бола, жашаууну иги кесегин сюрюп келип, ма былайда, кеси жашагъан сахарда, босагъасындан узакъ болмай, жомакъчыгъа тюбеп къалса?!

Тиширыу тюзлюкню суюген адам эди да, сабийлерин да тенг юлешди: бу сеникиди, бу уа – сеники деп, экисин экисине берди.

Ётюрюкдю, кертиди деп даулашханла кёп болдула. Энтта да бир оюмгъа келеламайдыла. Алай бир-бирле уа: «Жомакъ ётюрюксюз боламыды да?» – дейдиле. Алай болмаса, биз жомакъланы суюерми эдик?

Кёпле ангыламайдыла аны. Мен а ангыларгъа кюрешеме, ол тиширыу алай нек этгенине тюшюне да келеме. Ол уллу адамны, жомакъчыны, жүреги да кенг эди, уллу дунияны къууанчы, жарсыуу да сыйынырча, бу тиширыуну гюняхлары да батарча. Ол а бек керек эди анга – гюнях бла сууапны, керти бла ётюрюкню, тюзлюк бла жалгъауну айыра юйренир ючюн. Жашаууну асламын аллай адамны излей ашыргъан тиширыуну кёзлери, бети, саулай халы да кёз кёре тюрленип бара эди. Ол бирси адам а жазыкъ эди, насыпсыз, суюмеклигин, суюгенин да тас этген, жүрегин ачыу къутуртхан. Аллайланы уа ким суюеди? Алагъа кёпле жан окъуна аурутмайдыла... Дагъыда, ким биледи, ол да тюбер жомакъчыгъа. Тюбер да, алгъынча ариу

да, кьанатлы, умутлу да болур, деп келеди кёлуме. Аны дунясы жарыса, бу тиширыу бютюнда насыплы болур эди. Нек эсе да жүрегини теренинде ол анга жарсып тургъанча кёрюнеди манга.

Аллах, кимни да насыпсыз этме!

КЕТМЕ!

«Кетме!» – деп жауа эди жауун. Алгъа кирши этип, жалыныулу. Ызы бла уа, аны тиширыу эшитмегенин ангылагъанча, кьатыдан кьаты.

Тиширыу босагъа аллына келип тохтады да, артха бурулуп, кьарады. Мудах эди. Ма бу юй кесича. «Сейирди...» – деп сагъыш этди ол, бу юй жарыкъ болуп эсгералмады. Не кьууанчлы кюнде да, шо ол бу юйге киргенини кьууанчында окьуна, жарыкълыкь, мюйюшледе букьгъанча, барлыгъын билдирсе да, ма мен былайдама деп, туурагъа чыгъалмай эди. Сууукь эди бу юй.

Тиширыу, эшикни ачды да, дагъыда бир кесек тынгылады. Тюз да отоугъа сыртын бургъанлай: «Кетме!» – деген ауазны эшитди. Бурулуп кьарады – киши да жокь. Жаланда кеси. Кеси бла арсарлыкь, мудахлыкь, жарсыу, жүрегин бир аман басхан тынгысызлыкь.

Бир кесек сюелди да: «Кьулагъыма эшитиледи, ах кюнюм! Байча, Байча, Байча...», – деп, босагъадан атлады. Анасы алай юйретиучу эди: «Кьулагъынга бир зат эшитилгенча болса, кьарап киши кёрмесенг: «Байча, Байча, Байча!» – деп айта тур. Ол заманда ол кьычыргъан: «Бай бол, сыйлы бол!» – деп кетер. «Ой!» – деп жууапласанг а, ол: «Оу болгъун, шау!» – деп ма алай кьаргъар», – дегенни айтып.

Тиширыуну арбазда да кьоймады ауаз. «Кетме! Арсарса. Сени бир уллу

игилик сакълагъанын билсенг, кетерсе... Артда. Ке-тер-се-е...» – деп жилий эди ол ауаз. Алай тиширыу не этсин – ол къарыусузду, жангызды, анга бир кесек, ма бир кесекчик окъуна, жылыу керекди. Артха къарап, жылыныр эди. Алай аны да къар басханды, мындан эсе, анда сакълагъаны кѣп болуп. Ол ала бла да туююлдю. Алагъа да ѳпкелепди, керек кюнде къатында болмагъанлары ючюн, жангылгъаны ючюн, насыпсызлыгъы ючюн, бу сууукъ юйню жылыталмагъаны ючюн. «Юй иесине ушайды», – деп, ахтынады ол. Иеси ариу адамды, узакъдагъы суюген, къатындагъы кюйген. Игилиги, базманнга салынып, белгисизге аталып, кюйюкюгю уа – жанындагъына. Аны юйю жылы сунуп, сукъланганла да бардыла. Алай ала къайдан билсинле тиширыуну насыпсызлыгъын, тохтап, кѣзюне бир къарамасала? Къарагъанла уа жарсыйдыла. Тиширыу аны сезеди. Уялгъан окъуна этеди бу экиликден.

Артха къараса – жылынмайды, алгъа къараса – жарымайды. Юй къарангыды, жылыусуз. Сабий, не жаш адам сѣлешмеген, кюлмеген, жыр макъамы эшитилмеген. Хауа, айтылмай тургъан дау алгъанча, ауур. Ах, къалай излей эдиле бу юйню къабыргъалары жарыкъ, ачыкъ ауазланы, къалай сую эдиле, сын къатып турмай, жарыкълыкъ келтирген таза хауа бла солуп, бир кесек таукеллик алыргъа, жарыргъа...

НАСЫП ИШЛЕГЕНЛЕ

Уялмагъан кёзлери бла къарап тургъан тизгинсизлик жангыз жашагъан эр кишилени юйлеринде тохтаргъа бек сюеди. Ол, бир-бир юйлеге ким кирсе да: «Ма, мен былайдама!» – деп, келгенни аллына чыгъып, чирелип тохтайды. Андан-мындан къарагъан китапла ол тизгинсизликни бир жанына этип, кёз аллымда тохтадыла. Мен алагъа къарай сюелгинчи, нёгер кызым, насып бетин жарытхан келинчикни да болушдуруп, эр кишини шинтик, диван юсюнде да атылгъан кийимлерин жыйып, юйде жарыкъны жумушатды. Эсимдеди, келинчик ол кёлеклени ариу кьоллары бла сылап, бир тап тагъа эди эски шифоньерге.

Андан бери иги кесек заман озгъанды. Ол эски юйчюкню орунуна эки къатлы юй сюеледи. Алыкъа иш кёп болса да, бир отоуну уа, кьонакълагъа деп, шуёхларым терк хазырлагъан эдиле. Алай болмай амалы да жокъ эди – къайры сыйынырыкъ эди быланы жарыкълыкълары, лакъырдалары, кюлкюлери, быллай жарыкъ да, уллу да, бийик да отоу болмаса?! Ала бары да, бу жылы отоуну кьоюп кетерге кёзлери кыймай, мында орналып къалгъан эдиле да, андан тартады бу юй кимни да бери. Отоу кьонакъсыз болмайды.

– Нечик ариу юй ишлегенсиз! – дейди жашым, юйню иелерин ыразы эте.

– Ол муну хайырынданды, – деп, юйню иеси бийчесин кёргюзтеди.

– Угъай, угъай, мен тиширыу башым бла не эталлыкъ эдим? Кюрешген сенсе ансы! – деп, ышарады келин. – Ашачыгъыз! Бир аууз тийигиз. Ма сизни келлигигизни сезип, къууанып тура эдим, – деп, жылы хычинлени аллыбызгъа тюртеди.

Стол башында олтургъан жашауу келген тиширыу а киеюн махтаиды:

– Иги адамды бу. Тынгылы адам. Огъурлу адам. Эндиге дери, бу къызгъа тюбегинчи, насыбы тутмай тургъаны сейирди.

Алайды, бу эки адам жашагъан юйде хар не да кюннге ушайды, стол юсюн жапхан жабыу да, табакъдан къарагъан алма да, аны жанында жатхан кертме да, къызыл харбуз, хычинле да, терезе жабыула, отоу кеси да...

Къайтып келе, жашым:

– Мен да аллай юй ишлерикме, – деди.

– Ишле. Мен да болушурма, – дедим. Къууандым. Тышымдан жукъ айтмасам да, ичимден а: «Ала юй бла бирге насып ишлегендиле. Сен да аллайладан бол!» – деп къошдум, нек эсе да ол кюн, ол келинчик бери биринчи кере кирген кюн, анга къарап тынгылагъан шошлукъну арсарлыгъын ёчюлтеме деп, тобукъ туююп тепсеген тойчуну эсима тюшюрюп.

АТЛАРЫ

1. Жашау.
2. Мурат.
3. Эски жол
4. Саргьалгъан къагъытла
- 5.«Кел, кел!»
- 6.Экеулен.
- 7.Барып турсанг.
- 8.Жолла.
- 9.Шуёхларым.
- 10.Тюзлюк.
- 11.Тенгиз жагъасында.
- 12.Ол бизден акъыллыды.
- 13.Жашчыкъ.
- 14.Борчум.
- 15.Ыннам.
- 16.Сынау.
- 17.Таугъа чыгъыу.
- 18.От бла жол.
- 19.Сюймеклик.
- 20.Эски эл.
- 21.Автобусда
- 22.Жашап турлукъду
23. Къарт бла эрттенлик
24. Кюн, ай, жулдузла
25. Къойчуну жыры
26. Алма терек
27. Сокъур жауун
28. Учсанг, къоркъургъа жарамайды
29. Хуржун китапчыкъ

30. Сен аладанса
31. Бир-бир адамла
32. Ушакъ
33. Ата журт бла кырал
34. Мен чыгъалмагъан ёр
35. Къызыл Арслан
36. Ана
37. Тиширыу бла Аллах
38. Жомакъчыла
39. Кетме!
40. Насып ишлегенле

Мусукаланы Сакинат

СЕНГИРЧГЕДЕ КЪОНАКЪДА

Сенгирчге уугъа чыкыгъанды,
Ол будай башчыкъ тапханды!
Сау кюнню, айны, жылны
Ашагъанды... Ма сейир! –
Бир бошалмайды будай,
Къыш кетип, келсе да жай...

Сенгирчге да эрикгенди.
Эригип, былай дегенди:
– Шо турдум сау жыл сакълап,
Бир келирми деп къонакъ...
Ажашса эди къонакъ,

Мен айтыр эдим жомакъ!
Ол манга бери келсе,
«Къонагъынгма мен!» – десе,
Сау будай бюртюк салып,
Къонакъны кёлюн алып,
Сыйларыкъ эдим алай –
Сыбызгъы согъа, жырлай...

Чычханчыкъ аны эштгенди,
Ма, салгъанды да келгенди,
Къонакъбай хазыр эсе деп,
Къонакъны сакълай эсе деп!
Ма, келип, салам бергенди:
«Танг ахшы болсун!» – дегенди.

Сенгирчге эншге эннгенди,
«Жууукъ бол, къонакъ!» – дегенди.
Ичинден а къууанганды,
Кесине былай айтханды:
«Къонакъбай боллукъма энди!
Ма, къара, къонакъ келгенди!»

Сенгирчге ариу жашайды,
Чычханчыкъ мирзеу ашайды,
Къонакъбай жарыкъ болады,
Къонакъгъа къобуз согъады,
Къонакъгъа жырла тагъады,
Чайына шекер салады...

Тынгылайды чычханчыкъ –
Хыличи, сиркиу затчыкъ.
Жомакъгъа ушап хар не да –
Къыл къобуз, кёк сенгирчге да, 1100
Бу бошалмагъан будай да,
Бу ариу кёгерген жай да...
Не зауукъ барды мында!
Озуп кетме, тынгыла!
Сен да бол мында къонакъ!
Бу жомакъды – кёк жомакъ!

КЪАНАЛЫЛА КЪЫРАЛЫНДА

Чыгъа келгенлей жазгъа
Ма къанатлы арбазда
Баппуш чыгъаргъанды гурт -
Ой, жыйыгъыз анга къурт! -

Чыгъаргъанды балала -
Кесине ушагъанла -
Жалпакъбурун къарала -
Керти баппуш балала.
Бирчиги уа - тюрлючюк,
Ма бир сары тюклячюк.

Сейир этип акъ хораз,
Эштип тургъанлай арбаз,
Былай айтды: «Ма бучукъ,
Ма бу сары тюклячюк,
Ажашып туугъан болур -
Башха тюрлюдю жору.
Ушамайды баппушха,
Киралмайды багушха,
Бурунчугъу - гитчечик,
Тюз да бизни жюжекчик!

Алай айтып, тауукъну,
Ахлуланы, жууукъну
Чакъыргъанды алайгъа,
балачыкыгъа къараргъа:
-Ой, келигиз, келигиз,
Аламатны кёрюгюз! -

Келип, къарап кёрдюле,
Сора былай ддедиле:
- Айхай, бизникиди бу!
Айтып турады жуху!
Сыйырайыкъ, алайыкъ!
- Тохтагъыз, бир къарайыкъ
Къылыгъына, кюйюне,
Кесин жюрютгенине, -
Деп, хораз сабыр этди,
Сора ишине кетди.

Баппушчугъ а къууанып,
Балаларын да алып,
Сатыр тизип аланы -
Ол ариу балаланы -
Жууукъ кёлге келгенди:
- Ма, ойнагъыз! - дегенди. -
Бу кёл бизни журтубуз.
Мында кёпдю къртубуз.
Чыпал-чупул этигиз,

Хайда, мени жетигиз! -
Эки жанына ауа,
Кирди да баппуш суугъа,
Балалары - батырла,
Тизгин бузмай, сатырлай,
Секирдиле да суугъа,
Кетдиле, журтла кёре.

Бирчиги уа - тюрлючюк,
Ма ол сары тюключюк -
Киралмады да кёлге,
Какасын сугъуп, кёре,
Айтды: «Не сууукъду суу! -
Неди мында жууунуу?! -
Ол къарала кирсинле,
Бир жууунуп кёрсюнле:
Ким биледи, чайкъалып,
Менича тюрсюн алып,
чыгъар эселе андан,
Бир къарайым туурадан.

- Макъ-макъ! Сен да Кир суугъа,
Юйренсенг жууунургъа,
Иги болур кесинге.
Не тюшгенди эсинге? -
Деп сёлешгенде макъа,
Унамай, тауукъ бала
Былай айтды: «Жюзерим
Келсе да, ма жүрегим
Унамайды, кирме деп,
Сууукъ суугъа тийме деп.
Сенича бийчечикле,
Сенича гитчечикле
Кирмейдиле деп суугъа,
Батмакъда жууунургъа.

- Алай эсе, жаным, сен
Минг жыл жаша сау-эсен,
Бир бош бала болмазса,
Ансы кёлню къоймазса.
Бери келмей эсенг сен,
Ары чыгъайым да мен,
Ойнайыкъ секиришип,
Ма бир бирге эришип.

Макъа секирип ойнайды,
Жюжекчик анга жанлайды,
Чабып туруп, жёбелеп,
Тохтап къалды, ёпкелеп:
-Жаратмай! ма мен муну -
Быллай тели оюнну:
Сен секирип, мен чабып,
Талакъ солугъа къалып.
Бир башха оюн къура
Неда... ма менсиз ойна.

Баппуш суудан сёлешеди,
Насихатла юлешеди:
- Турма анда, кел бери,
Сен да баппушса, - деди.-
Сен да жюзерге юйрен,
Башхала бла тур гюрен.

Унамайды балачыкъ:
Суу - сууукъ, кирли - балчыкъ.
Ол суймейди былайны -
Кёлге тюртмегиз аны!
баппуш суудан кычыра,
Балачыкъны чакъыра,
Хахай эте тургъанлай,
жетип келип алайлай,
Хораз жарлы Баланы,
Сары тауукъ Баланы,
Къанат тюбюне жыйды.
Жюжек хахайын тыйды.

Тауукъ кеси да жетди.
Жетди да, шукур этди
Баласы сау тургъаннга.
Къурт да къапдырып анга,
Этип аны аллына,
«Ко-ко-ко!» - жырын айтып,
Келди арбазгъа къайтып.

Жангыз эсе да бала
Тауукъ бла хоразгъа,
Андан ариу жан да жокъ,
Андан иги жан да жокъ!
Тауукъ бала - жарыкъ, токъ!
Атасы да къууанып,

Анасы да жубанып,
Аны ортагъа алып,
Анга деп, журтла салып,
Жашайдыла узакъда,
Юйлерин бояп акъгъа.

Мен да болгъанма анда,
Ол къанатлы къыралда
Юч кюн турдум къууанып,
Жомакъ айтып, жыр тагъып.
мени ариу кёрдюле,
кёп саугъала бердиле.
Къуймакъ эт деп., гаккыла,
Жастыкъла, жууургъанла...
«Къонакъ, келе тур бизге -
Къанатлы элибизге!» -
Деп, бек къаты болдула.
Хораз, сугъуп къойнуна,
Уппа-чуппа да этди.
Сора... къур излей кетди.

ЖУКЪЛАРГЪА УНАМАГЪАН КЪОЯНЧЫКЪ

Къоян балачыкъ бирде
Жатар заман жетгенде,
Тёшегине кирирге
Бир бек суймегенинде,
Айта эди ма былай,
Кеси да жилий-жилай:
– Ариу Мамурашчыгъ а
Жатханмыды жукъларгъа?
Ол былай эртте жатмаз,
Анасы жат деп айтмаз...

– Жатмай а! – деп анасы,
Ийнандырды баласын, –
Ма ол уллу айыуну,
Ма ол тюклю айыуну
Баймакъчыкъды баласы –
Къууанады анасы:
Кийдиреди чурукъла,
Неда кийиз уюкъла,
Жукъла, балам, сен жукъла,
Къайгъы этме бир жукъгъа.
Жукълайды Мамурашчыкъ –
Акъыллы чырпабашчыкъ.

Къоянчыкъ жукъламайды,
Жукъларгъа унамайды:
– Бёрю кючюкчюгю уа
Жукълай болурму? Анга
Бир къарап къайытсанг а!
Бугъумуч ойнагъанда,
Анга тюшюп къараргъа,
Излеп айланып, мени
Сейирди кёрмегени...

– Ой, ол жигит бёрюню,
Турады да кёрюнюп,
Бир батырды баласы –
Къууанады анасы:
Айтхан затын этеди,
Чакъыргъанлай жетеди,
Ойна десе – ойнайды,
Хар нени да ойлайды.
Жарайды хар бир жукъгъа,
Жукъла, балам, сен жукъла.

Къоян балачыкъ къайтып
Турады сыльау табып, –
Унамайды жукъларгъа,
Жукъу келмейди анга:
– Эрленчиг а, эрленчик –
Манга алма бергенчик –
Жатханмыды жукъларгъа?
Къарачы барып анга.

– Ол секиртме эрленни, –

Бийигинде терекни
Сау урчукъ ийиргенни, –
Жигерчикди баласы –
Къууанады анасы,
Мынча къоз, мынча алма
Жыяды деп бир жайгъа.
Жукъламай а эрленчик –
Ишлеп, арып келгенчик!

Къоянчыкъ тынчаймайды,
Кёзлерин къысалмайды:
– Тюлкючюг а тюлкючюк –
Ол къып-къызыл тюлкючюк,
Телевизоргъа къарап,
Компьютеринде ойнап,
Тура болур ох этип,
Эси киногъа кетип.

– Хоу бир да, – деп, анасы
Ийнандырды баласын. –
Ма ол хыйла тюлкюню,
Ол къып-къызыл тюлкюню,
Акъыллыды баласы –
Къууанады анасы:
Ол жюжекле марайды,
Сора, тутуп, санайды:
«Бир, эки, юч, төрт... алты...» –
Ол да жукъларгъа жатды.
Жукъла, балам, сен жукъла,
Къайгъы этме сен жукъгъа.

– Кирпичиг а, кирпичик –
Шинжиличик, гитчечик –
Ол а жатхан болурму?
Ол а жукълай болурму? –
Деп, къоймайды къоянчыкъ –
Тюш, жукъу да къойгъанчыкъ. –
Тёшекге шинжи кирсе,
Тёшегин тешик этсе,
Жилярыкъды кирпичик.
Кеси уа... бир гитчичик...

– Ол жумушчу кирпичик,
Мадарымлы кирпичик,
Кёлекчигин тешгенди –

Амма башха эшгенди –
Кече кьерча, акъчыкъ,
Кеси да жумушакъчыкъ.
Тешик этмез жастыкъны.
Салып ариу башчыгъын,
Жукълайды да баласы,
Къууанады анасы. 100
Жукъла, балачыкъ, жукъла,
Къайгъы этме сен жукъгъа.
Инжи кѣзчюклеринги,
Ариу сѣзчюклеринги,
Хырез тишчиклеринги,
Хыли ишчиклеринги,
Татлы шуѣхларынги,
Ариу къулакъларынги,
Ма ол батыр атангы,
Ма ол батыр аппангы,
Къарт ынангы, анангы –
Барын да солума къой.
Тамбла этербиз той...

ТАУУКЪ ЮЙЮР

Акътерегим чакъгъанды,
Акъ мамугъу акъгъанды.
Этгенди жерни къашха,
Ушайды ол акъ къышха.
Хораз сейир этеди:
«Ку-ка-ре-ку! Жет! – дейди, –
Къара, тауукъ, бу затха:
Къайтып келди къыш артха...
Уят балачыкъланы –
Алгъа сарычыкъланы,
Артда къарачыкъланы,
Сора чиммакъчыкъланы...
Алай, ала тас болуп,
Жарыкъ кюннѳм чарс болуп
Къалыр деп да къоркъама...
Къой аланы жукълама.
– Сора бири уянса,
Бири уа жукълап турса,
Алаймы сюесе сен?
Уятыучу сен эсенг... –
Бу хахайны эшитип,

Бирем-бирем секирип,
Къарачыкъла, сарыла,
Чиммакъчыкъла, кызылла,
Жугъурчукъла – тапчыкъла,
Ариу жумушакъчыкъла –
Жюжекчикле жетдиле,
Хахай-тухай этдиле.
Сора ... артха кетдиле.
Анда-мында букъдула –
Акъ мамукъдан къоркъдула.
Тауукъ низам излейди,
Балаларын тизеди:
«Ко-ко-ко! Ко-ко!– дейди –
Нартюх ашагъыз энди.
Къурт-къумурсха жокъ кышда,
Юйренигиз бу ашха!» –
Алай бла жюжекле
Турдула, жюу-жюу эте,
Бир кесекни, биразны,
Сагъайтып сау арбазны.
Алай аяз жетди да,
Жумушларын этди да,
Акъ гюллени учурду,
Къышны да жазгъа бурду.
Тауукъ сейир этеди:
«Ко-ко-ко! Ко-ко!» – дейди,
Къанатларын къагъады,
Жангы жырын тагъады,
Балаларын санайды,
Хораз таба къарайды.
Ол келтиргенча жазны,
Хораз да, болуп базгъын,
Кикиригин кызартып,
Башлайды жомакъ айтып:
«Эртте-эртте бир жерде,
Къуртдан толу бир элде...»

УММОЧУКЪ САРЫ ТЮЗДЕ

Уммочукъну мюйюзлери –
Жютюле!
Уммочукъну сюрюучюле
Сары Тюзде
Кютдюле.

Ариу кёрюп, эркелетип,
Суу бере,
Гюлле эшип, тажла этип,
Кийдире.

Тарайдыла кьуйрукъчугъун
Хар эрттен,
Сыйпайдыла бурунчугъун
Хар кёрген.

Уммочукъну сюрюучюле
Кютдюле,
Болсала да мюйюзлери
Жютюле.

Биз келейик этип саугъа,
Алагъа,
Сары Тюзде уммочукъгъа
Къараргъа.

Къууандыла сюрюучюле
Саугъагъа –
Амма этди гюттючюкле
Алагъа,

Анам этди, шекер озуп,
Къалачла,
Къоншуларым, бизге къозуп, – 200
Кёп затла.

Татлы да бар, тузлу да бар, –
Санасанг.
Алма да бар, жюзюм да бар,
Къарасанг.

Сюрюучюле, столла къурап,
Олтуруп,
Къангаланы этден, жаудан
Толтуруп.

Уммочугъ а отлай кетди,
Ёпкелеп:
«Манга киши саугъа этген
Жокъду!» – деп.

«Уммочугъ а нек излейди, –
Деп, – саугъа?!» –
Сары Тюз ма андан этди
Кёп къаугъа.

Алай айтды, къарап тура
Жамауат:
«Анга неге керек саугъа? –
АлаMAT!

Эрке болуп былайдагъы
Къошлагъа,
Сюймей татлы кырдыгымы
Отларгъа,

Эрттен-ингир келип, мени
Ачыта,
Къызыл, сары гюллерими
Жарсыта.

Хазыр болуп этегими
Малтаргъа,
Сюймесе да бери келип
Отларгъа...

Узун тюшюп, бек сюеди
Жатаргъа,
Сора не саугъа кюсейди?!
Сор анга!»

«Мант берейик, – деди анга
Къалауур, –
Ушамайды бизге бир да
Бу дауур».

Сары Тюзню, ариу айтып,
Жапсарып,
Уммочукъгъа келдик къайтып,
Мант алып.

Жибермеди ол да бизни
Алайлай,
Жау-бишлакъдан этди тизгин,
Саугъалай,

Гюл сыргъала этип такъды
Гюлледен.
Сары Тюзюм болду жарыкъ
Кюлгенден.

НЕ ЭТЕЙИК АХМАТХА?

Не этейик Ахматха? –
Бойсунмайды бир затха,
Хылилерин къоймайды,
Аладан бир тоймайды.
Ма, къарагъыз, эртгенли
Буду аны этгени:

Жыгъылтып айыучугъун,
Къанатды бурунчугъун.
(Аны ючюнмю келди
Уллу тюкенден бери?!)
Ол, харипчик, жилиды,
Жюрекчиги къыйналды.

Лейляны гинжичигин,
Чыгъарып билекчигин,
Тырнап къара къашчыгъын,
Тозуратып чашчыгъын,
Бияры сызып ийди.
Ол, барып, жерге тийди.

Юй аллында бойнакъны –
Ит болсада, къоркъакъны,
Алдады, ариу айтып,
Эски сюекни атып.
Ол къатына келгенлей,
Сюекге ийилгенлей,
Сермеп жарлы бойнакъны –
Ит болса да, къоркъакъны,
Къуйругъуна къонгуроу
Тагъып, жибергенди ол.
Кючюкчюг а алынып,
Къонгуроуу къагъылып,
Жюреги женгил уруп,
Турду сахиник болуп...

Не этейик Ахматха? –
Бойсунмайды бир затха,
Хылилерин кьоймайды,
Аладан бир тоймайды...

Айыучукьну анасы,
Жиляп турса баласы,
Эштип, тѣзюп туралмаз,
Алай болса, унамаз.
Топ-топ этип келир да,
Кереклисин берир да,
Ахматчыкьны жилятыр,
Аппасын а – уялтыр.

Гинжичикни анасы,
Жиляп турса баласы, 300
Туруп турмаз тюкенде,
Келир да ма бир кюнде,
Ахматчыкьны сопакьлар,
Балачыгьын ийнакьлар.
«Энди тийсенг балама...» –
Деп, урушур Ахматха.

Бойнакьчыгь а, бойнакьчыкь,
Болмаса да кьоркьакьчыкь,
Кьорууламаз Ахматны –
Серленген, сиркиу затны!
Жаякьчыгьын жаламаз,
Аллына да кьарамаз,
Кьуйрукьчугьун булгьамаз,
Аягьында чулгьанмаз...

Хыли этген игимиди?
Жашчыкьгьа тийишлимиди?
Айшатха да соругьуз,
Сайхатха да соругьуз,
Ой, теркирек болугьуз! –
Ахматчыкьгьа тиймесинле,
Бу ишлерин билмесинле!

ЖАУУНДАН КЬОРКЬГЬАН ТЮЛКЮЧЮК

– Жауун мени излейди:
«Кьайдаса сен? Чыкь!» – дейди.
Кьоремисе, келгенди,

Къанжал таудан эннгенди, –
Деп жарсыйды тюлключюк,
Ма кып-кызыл тюключюк,
Жухчугъу уа - жютючюк.

Анасы уа кюледи –
Ол ойнаргъа сюеди:
– Сени кьоркъакъ сунар да,
Бютюн да бек кьуяр да,
Жетип жаяу жолчукъда,
Жетип Темрез кьолчукъда,
Этиучюсюча этип –
Башдан аякъ жибитип,
Къачып кетер таулагъа!
Хорлатма сен жаууннга!

Кёремисе, кьоянчыкъ –
Хар неден да кьоркъгъанчыкъ –
Жауун бла шуёхду.
Букъгъан адети жокъду,
Чабып, кюлюп турады,
Къулакъларын жууады,
Кокаларын жууады,
Какаларын жууады.
Кьоркъмайды ол жауундан,
Чиммакъчыкъды ма андан.

Бугъуп турма, балам, чыкъ!
Ма чыкъгъанды агъазчыкъ.
Таш юсюнде сюелип,
Къулакъларын чюелтип,
Тынгылайды жаууннга,
Къачып, букъмай дорбуннга,
Сол жаякъчыгъын жуууп,
Онг жаякъчыгъын жуууп,
Турады кёкге къарап,
Тейри кылычны сакълап.
Кьоркъмайды ол жауундан,
Жигитчикди да – андан.

Бугъуп турма, балам, чыкъ,
Болма, жаным, кьоркъакъчыкъ,
Болма, балам, кирличик,
Къошт баласы тенгличик.
Жуу жаякъчыкъларынгы,

Жуу кзулакчыкларынгы,
Кзызыл сыртчыгынгы жуу,
Кзчюклеринги да жуу,
Алай...
Кзуйругунгу этме суу!

Быллай ариучукъ кайда,
Быллай кылынчыкъ кайда,
Быллай тюкчюк кайда
Агызчыкда, коянда?!
Не таза да болсунла,
Не кеп да жуунсунла,
Сенича ариучукъла
Ала кайдан болсунла?!

Тюйме, жауун, юй башын,
Кборкмайды сенден жашым!
Терезе сайын кырап,
Турма баламы марап.
Ол кборкыкчык туююлдю,
Ол бек этгюр тюкчюдю!
Жууар кзулакчыкларынгы,
Жууар жаякчыкларынгы,
Сыртчыгынгы иш да жууар,
Жухчугун иш да жууар,
Кзуйрукчугун а... аяр!

КЮЧЮКЧЮК БЛА КЪОЗУЧУКЪ

Ачезни кючюгюн
Ма хар ким да таныйды.
Аны кыанга юйчюгю
Боялып, сап-сарыды.

Ачей аны тергерге,
Санаргъа да юйретип,
Сюдюргенди тийреге,
Итлеге юлгю этип.

«Ненча жыл болду манга?» –
Деп сорса Ачезчик,
«Хап-хап-хап... жети санга!» –
Деп юреди маскечик.

400

«Ненча алдым бюгюн мен?» –
Къууанып келсе школдан,
Кючюгю уа: «Хап-хап, – дер, –
Бешди бюгюн сен алгъан!»

Азамат да суюди
Аллай кючюгю болса,
Насыплы боллукъ эди,
Ма ол умуту толса.

Алай ит къайда анга?! –
Аппа къозу бергенди:
«Жарар эсе, бир затха
Юйрет муну!» – дегенди.

«Охо!» – деп, Азаматчыкъ
Ийнандырды аппасын,
Айталмаса да ачыкъ, –
Къозу неге жарасын?

«Хап-хап!» – дечи сен », – десенг,
«Мэ-мэ!» – дейди къозучукъ.
«Бир, эки...» – деп юйретсенг,
Ангыламайды очукъ.

Кючюкчюкге ушагъан
Жангыз бир затчыгъы бар:
Азаматны узакъдан
Кёрсе, аллына чабар.

Къуйрукъчугъу къалтырай,
Къарап тохтар кёзюне,
Сыртчыгъын да сылата,
Къулакъ бура сёзюне.

Къозучукъ Азаматны
Жангыз кесин къоймайды,
Къайры барса да барып,
Азаматсыз болмайды.

Тёрт шуёхчукъ да бирге
Жууунургъа келселе,
Кючюк угъай демейди,
«Кирчи суугъа!» – деселе.

Къозучугъ а, къозучукъ
Кирирге унамайды:
«Мэ, – дейди, – къозулагъа
Жууунган ушамайды!»

Къоншу кыызчыкъ Шамкыызчыкъ –
Сюеди да ойнаргъа, –
Турур орамгъа чыгып,
Шуёхлагъа къараргъа.

Шамкыызчыкъ таякъ атса,
Кючюк алып келеди,
Не башха жумуш айтса,
Хар айтханын этеди.

Къозучукъ Шамкыызчыкъны
Бармакъчыгъын эмеди.
Анга къарап, кыызчыкъны
Кюллюкчюгю келеди.

Быллай къозу алыргъа
Ачемез да сюеди.
Аппа, къарап алагъа,
Мыйыкъ тюпден кюледи.

ЖУУАШ

Узакъ элде жашагъан,
Къаймакъ бушто ашагъан
Барды бир сейир жашчыкъ,
Атчыгъы уа – Жууашчыкъ.

Атына кёре жашчыкъ
Болса эди жууашчыкъ,
Сюер эдик биз аны,
Сыйлар эдик биз аны.

Аллай болса уа, айхай! –
Ол болгъан жерде – хахай!
Ол болгъан жерде – хыли!
Ким кюрешсе да тыйып.

Алай бла Жууашчыкъ,
Хычыуун таулу жашчыкъ

Жарсытады аммасын,
Уялтады аннясын.

Аппаны уа – айтмай кьой...
Кишиге да салмай бой,
Жууаш алай жашайды,
Кюнюн былай башлайды:

Итге атып киштикни,
Абзыратды итчикни,
– Ит болуб а сен! – деди. –
Ананг да кьоркьакь эди! –

Киштик минди терекге.
Кьыйын болуб жетерге,
Атды да Жууаш таякь,
Сындырды юч-тёрт бутакь!

Сора таш алып атды.
Аппа, тёзалмай, айтды:
– Файгьамбар аны сыйлап
Тургьанындан эт хыйсап.

Тийме, жашым киштикге,
Сен эриш эслилеге.
Отун жар, малгьа кьара,
Арбазда жукьгьа жара...–

Унамайды Жууашчыкь –
Болса жумушчу жашчыкь,
Ары-бери кьууарла...
Жашла да не сунарла?!

Алай бла жашчыкьгьа –
Хыличи Жууашчыкьгьа –
Ушамайды деп аты,
Хар ким да болду кьаты.

500

Элден элге бардыла,
Ат излей айландыла,
Бермеди атын киши,
Жокьду деп иги иши.

– Керек тьойюлдю анга
Биздеча ат атаргьа!

Ушамайды ол бизге,
Аллай жокъ элибизде! –

Деп, къууанып къалдыла,
Болмай Жууаш жанлыла.
Къыраллагъа айланып,
Къайтдыла... кърлай къалып.

Тюшонде уа Жууашха
Келдиле, жагъалаша,
Сарыуекле, чабышып,
Даулашып, каукалашып.

Келдиле да, жашчыкъгъа,
Ма бизни Жууашчыкъгъа,
Бири айтды: «Жашчыкъ, сен
Былай хыличи эсенг,

Меникичик бол да къал,
Бу къагъытха къол да сал.
Алып кетейим сени,
Къууандырып бийчеми!»

«Андан эсе меники
Болсанг, бютюнда иги!
Ма бу жети жашым да,
Ма бу къарындашым да –

Барыбыз да биргелей
Жашарбыз сен суйгенлей!
Биз да, хыли этгенде,
Хорлатмайбыз... жетгеннге!» –

Деп, экинчи сарыуек,
Къыжылдатды тиш-сюек,
Терс къарады бирине –
Ол биринчи келгеннге.

Жиляй билмеген Жууаш,
Къоркъа билмеген Жууаш
Жиляргъа аздан къалды.
Сора... ання сѣз алды:

– Угъай! – деди, – Берирге?!
Къалай берирем сизге

Жашчыгъымы – Жууашны –
Жашаууму кьууанчын?!!

Энди ол хыли этмез,
Сормайын, узакъ кетмез.
Кишиучукъну макъыртмаз,
Итге атып, ачитмаз.

Эчкини сюрюп келип,
Пластмасс хобуста берип,
«Ашармы?» – деп, сынамаз,
Кишини да кыйнамаз.

«Суу ичирип кел мынга!» –
Деп, кьоншусу Асланнга
Чыбыкъ атын тутдуруп,
Аны да ат сундуруп,

Ызындан кюлюп турмаз,
Бир деп бип чыпчыкъ урмаз.
Бу сизнича сунмагъыз –
Хыличи деп турмагъыз!

Ушамайды бу сизге!
Не тюшдю эсигизге?!
Къалай жашар бу анда –
Ол сиз тургъан батмакъда?!

Къайдан келдигиз бери?!
Кетигиз мындан кери!
Бермейме Жууашымы –
Мени къартлыкъ жышымы!» –

Къаргъа бутакъгъа кьонду,
Аны да болуп онгу,
Ол болушлукъ изледи:
«Чабыгъыз бери!» – деди.

Итчик да хап-хуп этди,
Киштик да чабып жетди:
«Тиймегиз, – деп, – жашчыкъгъа,
Ма бизни Жууашчыкъгъа!»

Улакъчыкъ да макъырды,
Болушлукъгъа чакъырды.

Чабып чыккыды анасы,
Макъыргъанлай баласы:

«Неди бу? – деп урушду. –
Ким башлады урушну?
Къоркъмаймысыз мюйюзден?! –
Къачыгъыз юйюгюзге!

Жууашчыкыгъа тиймегиз!
Сиз, сарыуек эсегиз,
Туругъуз жеригизде!
Не барды мында сизге?!»

Сарыуекле, чабышып,
Даулашып, каукалашып,
Эчкиден, итден къоркъуп,
Къачдыла, чабып, жортуп.

Къууанып анга, Жууаш,
Атына ушап, жууаш
Болду, эс-къылыкъ алды,
Ма бизни бла къалды!

ЭСЛИ ЖЮЖЕКЧИК НЕДА НАРТЮХ 600

Жюжекчик, чаба кетип,
Жюжекчик, къозгъай кетип,
Сары ташчыкъ тапханды –
Алтын ташчыкъ тапханды!
Анасына чапханды.

– Къабама да, жуталмайма,
Кесими уа тыялмайма,
Бу сары таш къатыдан.
Болурму, – деп, – алтындан?! –
Чабып жетди къатына.

Тауукъчугъ а баласын,
Шагъат этип атасын,
Махтагъанды къанкъылдап,
Эслилигин ангылап,
Нартюх бюртюкге къарап:

– Ко-ко-ко-ко-ко-ко-ко!

Аша кызыл мороко!
Билип жыйганма санга,
Суююп жыйганма санга,
Ушайса да атанга! –

Деди тауукъ сюзюлюп,
Къанатын булгъап, кюлюп.
Хораз таба кыуулду,
Ары-бери бурулду,
Бютюн да бек кыбулду:

– Кёресе да, атасы,
Игилени баласы
Тапханын юйге ташыр,
Энчи этмейин ашын.
Эслиди кичи жашынг!

Хораз мудах туююлду –
Бютюн аны кюнюдю:
– Былай махтанып сени
Кёрмеген эдим, Тейри!
Этдим, жохарым, сейир.

Бала деген жюз тюрлю! –
Деди да, хораз кюлду.
Жохар тауукъ уялды,
Къанкылдауун тыялды.
Сора былай айталды:

– Балам, ма бу затчыкыны,
Ма бу алтын ташчыкыны,
Къабып кыойгандан эсе,
Къабып жойгандан эсе,
Жерге басдыр, сен эсли.

Жюжекчик алай этди,
Кыылыгы ариу эди –
Айтханын ата-ана
Салмай эди болжалгъа.
Махтау аллай балагъа!

Балачык алай этди –
Терек бахчагъа кетди.
Къазды анда чунгурчукъ,
Тапды да, кыапды кыуртчукъ,

Тойду сары жюу-жюучукъ.

Ашап тойгъандан сора,
Солуп къопхандан сора,
Ариу сары ташчыгъын,
Ариу алтын ташчыгъын
Салып, жапды башчыгъын.

Хар кюн сайын жюжекчик –
Жюу-жюучугъун этгенчик,
Келип турду алайгъа,
Къарап турду алайгъа –
Киши тиймесин ургъа!

Бир кюн чабып келсе уа,
Бир кюн келип кёрсе уа,
Тюз да ма ол жерчикде,
Ма ол мишегенчикде –
Бир жашил ёсгенчикле...

Атасы да къууанды,
Анасы да къууанды,
Мал, къанатлы да тыя,
Челек бла суу къуя,
Алай эте турдула.

Нартюх бийик ёседи,
Нартюх ариу ёседи,
Ол кюн таба созулуп,
Жюжекчиг а къозулуп,
Сынып кетерик сунуп...

Нартюх бишип жетгенде,
Къаты бюртюк этгенде,
Къачны ариу кюнюнде
Жохар тауукъ сюзюле,
Къууанч этди юйюнде.

Хораз кесин къыйнады –
Боза этип сыйлады
Баппушланы, гураны,
Къазны эм тауукъланы –
Ариу кёрюп аланы,
Къонакъ этип аланы.

Гура гур-гур этеди,
Къынгырына кетеди.
Тепсегени алайды!
Бойнакъ кюлюп къарайды:
«Тойгъа бу да жарайды!»

Алайды къууанч барыу!
Сынайдыла кюч-къарыу,
Хораз жыйын, ёч болуп,
Кётенлери беш болуп,
Нартюх бозадан тоюп. 700

Тауукъла уа, тауукъла,
Къарайдыла зауукъгъа,
Ко-ко-ко деп къанкъылдай,
Тауукъ жырларын жырлай,
Ариу балаларыны
Сары башларын сылай.

ГЫЛЛЫУЧАДА УЧХАН ЖАШЧЫКЪ

Танг атхынчынга къобуп,
Гыллыучасына къонуп,
Омар, къууанчлы болуп,
Жырлайды, ой, жырлайды.
Ахмат а тынгылайды,
Ол аны ангылайды.

Ма тюнене аппабыз,
Жокъду деп гыллыучабыз,
Тилеп къоймайбыз да биз,
Алып узун аркъанын,
Терекге тагъып аны,
Этди бу гыллыучаны.

Ма быллай гылыучаны –
Тюз да кюннге учханны,
Тюз да айгъа учханны...
Омар гитчечикди да,
Алай гиртчичикди да,
Юйде кичичикди да,
Ма учады биринчи.
Аны кезиую – энчи.

Омар бийик учады,
Къанатлыгъа ушайды,
Кёзю иш да къамайды,
Жырлайды ол, кюледи.
Ол бийикни сюеди.
Къара, кюннге жетеди!
Ма, бусагъат... тиеди!

Аны жырчыгъын эштип,
Къууанып, алгъыш этип,
Тау башдан бери энип,
Келеди акъ булутчукъ,
Бурмабашчыкъ, ариучукъ,
Бийикден къараучукъ.

Аязчыгъ а булутха,
Кёлкъалдысын унута,
Ариу айта, къубулта:
– Берлакъ тур, жаным, – дейди. –
Какасын жетдиреди! –
Жашчыкъ, эштип, кюледи.

Къалай ахырлыкъды деп,
Къалай жарыкъчыкъды деп,
Жашчыкъ жигитчикди деп,
Кюледи кюн кеси да.
Жерни ариу неси да –
Гыллыуча, иеси да...

Жашчыкъ ариу жырлайды.
Бийик таула, къырла да, –
Хар не да тынгылайды.
Ол жырчыкъда – булутчукъ,
Сары тайчыкъ, гылыучукъ,
Солууунгу тыйыучу,
Тёгерекни жыйыучу,
Бийик элтген гыллыуча...
Жашчыкъ турады уча.

КЪОЯНЧЫКЪ

Эртте-эртте бир элде,
Агъачлы, тешлю жерде
Туугъанды бир къоянчыкъ –

Жиляуукъ, сиркиу затчыкъ –
Ышармагъан, кюлмеген,
Тынчайыргъа суймеген,
Аначыгъын кыйнагъан,
Тохтамайын жилягъан.

Аначыгъы, кьууанып,
Жашчыгъын кьолгъа алып,
Кёзчюклерине къарап,
Къулакъчыкъларын сылап,
Ариу айтады анга –
Къычырыкъдан кьыргъаннга,
Жиляп, сарнап тургъаннга,
Ма бюгече туугъаннга.

Аммачыгъы, шош барып,
Кюбюрюнден чыгъарып,
Дарий журунчукъ алып,
Алгъыш айтып, жыр тагъып,
Туудукъчугъун бёлейди:
«Тынчай, балачыкъ! – дейди.
Къылыкъ этип турма, кьой.
Ёссенг, этерикме той!»

Ол а, суймей жукъларгъа,
Суйюп сютчюк уртларгъа,
Аны айтып кьоялмай,
Башха затдан тоялмай,
Суймей быхы ашаргъа,
Къоян кибик жашаргъа,
Жиляйды кюн эм кече,
Къолдан кьолгъа терк кёче.

Кирпи алма келтирди:
«Ашармы? Кёрсюн!» – деди.
Сылап-сыйпап бердиле,
«Шо бир къапсын!» – деди.
Къоян суймейди алма,
Аны ашады амма.
Кирпиге: «Сау бол!» – деди,
Алмачыкъ татлы эди!

800

Къоянчыгъ а жиляйды –
Тишлерими кыйнайды? –
Ал тишлери – бир уллу.

Ол ала бла тууду!
Амма жырна биширди,
Аны отдан тюшюрдю...
Чёпледиле таууукъла,
Батып уллу зауукъгъа.

Жаны ауруп къояннга,
Къурлай келмейин анга,
Тюлкю жюжек урлады,
Келди, болуп саугъалы.
Аны къолуна алып,
Жюжекчикге къууанып,
Къоянчыкъ да тирилди,
Кёзюн ачды, керилди.

Болса да сакъ къоянчыкъ,
Жюжекчиги – мудахчыкъ.
Ол анасын излейди,
Чакъырады, кел дейди.
Жюу-жюу хахай этеди,
Аны хораз эштеди.
Кикиригин кызартып,
Чабады ол, жан атып.

Бир бирине бермей ал,
Къанатларын къакъгъанлай,
Тауукъ бла мор хораз,
Тюлкюден да къоркъмай аз,
Чабып бери жетдиле,
Ах, не къууанч этдиле! –
Жюжекчикни тапдыла,
Анга ариу айтдыла.

Анасы гурт-гурт деди,
Атасы къуртчукъ берди.
Жюжекчиг а, жюжекчик –
Аланы излегенчик,
Анасына кысылды,
Жилягъаны басылды.
Кирпилдеди, жарыды,
Чёплей-чёплей тарыны.

Айыу кертме келтирди,
«Ма муну аша!» - деди.
Къоян, къабып кёрдю да,

Шагъат болуп бёрю да,
Жюрексинип жилиды,
Аначыгъын кыйнады.
Ма бир кёп жагъын этди.
Бёрю жаратмай кетди.

Къабан чирко келтирди.
«Татлыды! Аша!» – деди.
Чирко суймейди къоян –
Сейирди андан тойгъан! –
Жалан да бир къапды да,
Сора жерге атды да,
Биягъы хахай этди.
Къабан ёпкелеп кетди.

Эрлен чёплеучюк берди.
«Ма, мынга юйрен!» – деди.
Ууучу бла кыйду,
«Ашар», – деп, сакълап турду.
Алай жарлыды къоян –
Хырез тишлери болгъан!
Тохтармы чёплеу тишде?! –
Къарачы сен бу ишге!

Бизни къолан бузоучукъ –
Бир жыл толмагъан, очукъ –
Къаракёзчюк, ариучукъ,
Суююп ичиучю сютчюк
Отлай эди алайда –
Къоян туугъан талада.
Хахай-тухайны эштип,
Чапды, гузаба этип:

«Сютчюк беригиз мынга –
Бу гитче къоянчыкыгъа.
Андан тойса ол, уртлап,
Сау кече турур жукълап.
Аммачыгъын кыйнамаз,
Жюрексинип жилимаз!
Мен анамдан тилейим,
Сюттячыкъ келтирейим!

Бизни гитче къоянчыкъ –
Ол тюнене туугъанчыкъ
Жилимаз эсе энди –

Ийнек сютчюк бергенди.
Илияс – бешикчигин,
Кишиу а – тешикчигин
Уллу тешик къалачдан.
Ол да игиди ачдан!

Бахчабызда тахтада
Къызарсала быхыла,
Ёсюп, уллу болсала,
Хобустала толсала,
Къоян балачыкъгъа мен
Элтирикме сау четен.
Жиляуукъчукъ къууаныр,
Сора менден уялыр.

ГЕБЕНЕКЛЕ ЖОМАГЪЫ

Эртте, эртте, бек эртте 900
Гебенекле элинде
Ма бир аламат жерде
Жашай эди, дейдиле,
Бир къолан гебенекчик.

Ол къолан гебенекчик
Ашамай эди этчик,
Сюймей эди жёрмечик,
Неда жылы катлетчик.
Сюймей эди, дейдиле.

Аны гюллю къаласы,
Эки-юч да баласы,
Къатынчыгъы, анасы,
Сора бир къарт атасы
Бар эдиле, дейдиле.

Ма ол уча да кете,
Таугъа, тюзге да жете,
Бал юлюшле келтире,
Бал татыуун билдире,
Алай турду, дейдиле.

Тангдан тюшлеге дери,
Тюшден ингирге дери,
Къап-къарангыгъа дери
Ол гюл бал жыя эди,

Жыя эди, дейдиле.

Къатыны уа къатыны –
Жангызчыгъы, алтыны,
Сукъландыра дуньяны,
Ёсдюрдю балаларын,
Ой, ёсдюрдю, дейдиле.

Юйде жумушха къарай,
Чыккыр балланы санай,
Сары чачларын тарай,
Аны аллына къарай
Жашай эди, дейдиле.

Бир жол гюлге къонду да,
Ашап-ичип тойду да,
Башха затны къойду да,
Къысха жыйып бойнун да,
Жукълап къалды дейдиле,
Ма ол къолан гебенек.

Уча келип, тюшюнде,
Ма бир гюлге тюшгенде,
Киргенди да тюкеннге,
Сабийлени ючюне,
Къууандырыр ючюннге,
Китап алып келгенди,
Ой, келгенди, дейдиле.

Ол китапда жомакъда –
Ариу кызла, омакъла,
Жигит жашла, къоркъакъла,
Гюлле – сарыла, акъла –
Ма хар не да бар эди,
Ой, бар эди, дейдиле.

Чёпден гыллыуча этип,
Уча, ойнай да кетип,
Зауукъ этип, ох этип,
Къайтып, ынныгъа жетип,
Жомакъ тилей эдиле
Туудукълары, дейдиле.

Ол а, тапкагъа барып,
Жомакъ китапны алып,

Уллу кёзлюкле салып,
Сора ышарып, жарып,
Жомагъын башлай эди,
Башлай эди, дейдиле.

«Эртте, эртте, бек эртте
Гебенекле элинде
Ма бир аламат жерде
Жашай эди дейдиле
Бир кьолан гебенекчик...»

«Ол мен эдим!» – деп, гитче,
Билмей кесин жюрюте,
Бирин, башхасын тюрте,
Бары бла да тьююше,
Тура эди, дейдиле.

Бара кетип, жомакьда
Тюбеселе кьоркьакьгьа,
Гитче, бурулуп артха,
«Мен тьююлме!» – деп, хахай
Эте эди, дейдиле.

Ол гебенек баласы,
Кьууандырып ыннасын,
Разы этип анасын,
Ёхтем этип атасын,
Кьучакьлап кьарт атасын,
Учуп кетди, дейдиле,
Ой да, кетди, дейдиле,
Кюннге жетди, дейдиле.

Аты жомакьгьа кире,
Бизге да салам ие,
Жетип, кюн кёзге тие,
Гюллю жыйрыкьла кие,
Ой, учады, дейдиле,
Ол жигит гебенекчик.

АТЛАРЫ

Жукьларгьа унамагьан кьоянчыкь
Тауукь юйюр
Уммочукь Сары Тюзде

Не этейик Ахматха?
Жауундан кьоркьгъан тюлкючюк
Кючюкчюк бла кьозучукъ
Жууаш
Эсли жюжекчик неда нартюх
Гыллыучада учхан жашчыкъ
Къоянчыкъ
Гебенекле жомагъы
Нухнгу юсюнден жомакъ
Сенгирчгеде кьонакьда
Жамийни гинжилери

Ийнарла

Сени барлыгъынг алай татлыды,
Мен ариу тюшге киргенлей.
Насып тангы уа алай атады,
Сен суююнчюлюк ийгенлей!

Чомарт къадарым, санга тюбетип,
Мени насыплы этгенди,
Сени, мени да бир юйлю этип,
Алгъышын айта кетгенди.

Санга тюбедим мен, кьууанч эте,
Сау ёмюр излеп тургъанча,
Мен андан бери алай сунама,
Сен мени ючюн туугъанча!

Ариу айтханынг, манга аталып,
Кюнню кёзлерин кюлдюре!
Жанны, жүрекни бирден къаматып,
Сени ма алай суюдюре!

Мен сени алай суюгенме, жаным,
Чеплеу баш кюнню суюгенча!
Сау кюнню аны ызындан барып,
Ол суюмекликден куюгенча!

Кече араны жарытхан айгъа
Мен сенден хапар айтама.
Ол эрип кетсе уа танг атаргъа,

Жангыдан **жерге** кьайтама!

Мен, санга атап, ийнар тагъама,
Эрттен аязы кьатласын,
Узакъ болгъанда мен сенден, жаным,
Сени биргенге атласын.

Сюймеклик оту алай жанады,
Ёмюрге жетип турлукъча.
Жаным, гюл болуп, чагъып барады,
Къышымы жазгъа бурлукъча.

Мен сени алай сюйгенме дейме,
Къанатлы кёкню сюйгенча,
Къууанч жарыгъын жууукъ келтирип,
Аны жүрекге ийгенча!

Тейри эшиги ачылсын, жаным,
Санга игилик тилерге,
**Бизни арбазгъа жолланы танып,
Айтдынг келечи иерге.**

**Ингир алагъа батарыкъ кюнню
Къалсын жылыуу биргенге,
Манга къошулуп ма ол да сюйдю
Санга ийнарла этерге.**

**Ол сен келиучю асфальт а жолну
Жарыкъ этеди кюмюш ай.
Саламла бере, арыды къолум,
Ненча къыш ётдю, ненча жай?!**

Жюрегим излей ариу сёзюнгю,
Аллынга къарап турама.
Жел кюйдюрсе да эки кёзюмю,
Сени танырыкъ сунама.

Кериуан жулдуз жарыкъ къарайды,
Мен сени алдан кёрюрча,
Къадар бизни уа алай марайды –
Биз тансыкълыкъдан ёлюрча.

Ариу сёзюнг а дарман болады
Жанымы кюйден сакъларгъа,
Этген тилегинг женгил толады,

Унутуп кьойма кьатларгьа.

Сени барлыгьынг алай татлыды,
Ачы кьапдырмаз бир кюнде,
Келген тангым а алай атады,
Сени келтире юлгюге.

Сени юсюнгден сагьыш этеме,
Бир мудах бола, бир – жарыкь.
Кёкге узалып, Гьаршха жетерем,
Болсанг а биргеме барлыкь.

**Сени дуния кьыйнамаз ючюн,
Сюеме тилек этерге.
Тилеклерими таркьаймаз кючю
Болур ёмюрге жетерге.**

Бурмабаш тауда жауун жауады,
Кюнлюм этегин ийнакьлай,
Сенсиз жүрегим тели болады,
Алынга чыгьып, жол сакьлай.

Атынгы суйюп айтама, жаным,
Турады ариу эштиле.
Бир башха кьызыны жүреги тартып,
Жарсыса, анга: «Кечди!» – де. 20

Кенг дунияда бир кёп жол барды.
Кьайсыды жууукь элтирик?
Жол жингирикде жаным кьалгьанды –
Чакьырып, сени келтирлик.

Кюнлюм бетинде гюлле жыяма,
Санга такьыя этерге.
**Кеси кесими кючден тыяма,
Ызынгдан чабып жетерге.**

**Чырмаула чыгьып , келалмай кьалсанг,
Уллу Аллахдан тилерме,
Насыбым тутуп , бир белги алсам,
Тойгьа кийимле тигерме.**

**Ах, Бухарадан келген жаулугьум -
Ариу чачакьлы гыранча,
Сени суйгенден кетди саулугьум,**

Не эдинг былай кыйнарча?!

**Кыйналамамы, кыйналмаймамы -
Аны ким билсин менича?
Сенсиз жашауум кьуралмайды да,
Кыйда табайым сенича?**

**Бели баунг а кююш илгикли,
Ариу галстугунг бойнунгда.
Сюйдюм этерге санга игилик,
Келинчик болуп тоюнгда!**

**Болуп келинчик, жабыу артында
Бугьуп турлукьма юйюнде,
Беш да Тау эли алгышларында
Бизни айтырча юлгюге.**

**Негер кызыларым ийнанмайдыла
Сюймеклик оту дегеннге.
Ала менича алданмайдыла
Лакьырда эте келгеннге.**

**Сени кьатынга ауазым, кюле,
Айтмаз сезлерин кьатлайды.
Киеу болурса сен бизни юйге
Деп, жаным аны сакьлайды.**

**Кирип келсенг а сен бизни юйге,
Чабып чыгьарма аллынга,
Тонунгу тагып кьабыргьа чюйге,
Кьонакь кьангала салыргьа. 30**

**Ариу гёбелек, кьолума кьонуп,
Накьыш кьанатын кьагьады,
Сен мени дуния азапдан кьору,
Жюрегим кюйюп барады.**

**Кюйюп баргьан а - мени жюрегим,
Жыры, кюйю да кьатышхан,
Ах, ойнайдыла кьыз негерлерим,
Атынгы сала алгышша!**

**Жашырын сезюнг, жанымы жонуп,
Мени жукьусуз этгенди,
Ма бир бек ариу кьууумдан толуп,**

Сюйюнчю болуп жетгенди.

Сени жулдузунг жана болурму
Деп, дайым кёкге къарайма.
Экибиз этген тилек толурму? –
Мен кюнле, айла санайма.

Татлыдан татлы болуп барады
Этген антынгы хар сёзю.
Мени жүрегим чакъгъан талады,
Анга къарайды кюн кёзю.

Сен айтхан сёзден согъулгъан болур,
Жанымы бийлей, бу къууанч.
Мудах кюнюмде ол мени къорур,
Анга Тейри эшигин ач.

Ариу къарамынг кюнден толуду –
Къанатлы этди жанымы.
Къатыма келсенг, узат къолунгу,
Келеди насып танырым.

Жүрегим бир бек къаты урады,
Адам сагъынса атынгы.
Сени хапарынг келип турады,
Букъдурма менден затынгы.

Жомакъмы айтдынг, таурухму айтдынг –
Сёзюнг ушайды алагъа.
Келсенг а бирде узакъдан къайтып,
Кел, манга кёп ариу айта.

Бир кюн батады, бир танг атады,
Кете билмейсе эсимден.
Ол сен айланнган жол а къайдады? –
Айта кетсенг а кесиме. 40

«Бир «алай» дейсе, бир «былай» дейсе», –
Деп, санга тырман этеме.
Ол бизге келген акъ насып эсе,
Аны бла бирге кетеме.

Сюймеклик, дейле, жанып турса да,
Кюйюб кетмейди деп кери.
Аны ызындан боран къууса да,

Жолун жарытыр деп Тейри.

Менде кьюуанчдан артыкъ болурму
Алтын кюнню уа жарыгъы?
Ол, тауда тохтап, алай солуйду,
Келип ызынгдан барлыгъы.

Бир бек татлыды сени кьарамынг,
Тоя билмейди кёз андан.
Жырла тагъады, санга таралып,
Асламы ариу кызладан.

Ары кетсем да, бери келсем да,
Сюймеклик мени иймейди.
Жюрегим кьозуп, неле десем да,
Насып жаныма тиймейди.

Санга атаргъа сёзле излейме,
Кьарамым бара алгъада –
Манга ийнанмай, кеси тизеди
Санга аталгъан ийнарла.

Шахар орамгъа чыкъсам а, дайым
Биргеме болсанг сюеме.
Керти насыпны хур бетин танып,
Мен кьюуанч чачакъ тюеме.

Сюйюп барама сени кьатынгда,
Адамла кьарай ызымдан.
Билмейме кьалай дерге атынга,
Сюймеклик сезим кызыудан.

**Атлагъанынгдан танийма десем,
Сейир этесе сен манга.**
Уятып кьаппа-кьара кечени,
Хапар айтама мен анга.

Тюшюмде кёрюп, чыкъсам эрттеннге,
Кьанатлы болуп, кьюуана.
Манга бир адам айып этерми,
Менде насыпха сукълана? 50

Балхам кибикди ариу кьарамынг,
Кьарыу алама мен андан.
Санга тансыгъым этген жараны

Ол кетереди арадан.

Сени юсюнгден хапар айтсала,
Билдирип кьояды бетим.
Ариу атынг а, кьызыл нюр сала,
Уялтып кьойгъан - адети.

Эрттен сайын а кьарылгъач жыйын
Бизни арбазгъа кьонады,
Мен санга этген жашырын жырны
Ариу макъамын согъады.

Кюнню таягъы таула башындан
Ма бизни юйню марайды.
Ол, келе-келип, менден жашырын
Сени кезюнге кьарайды.

Кюннге, айгъа да бола гурушха,
Сени аллынга барама,
Сюймеклик ючюн дуня урушла
Болгъанды деп, ийнанама.

Насып тауундан бийик жокъ дейле,
Аны башына чыгъалсанг.
Сени юсюнгден сагъыш этеме,
Жаным кьыйналып, кеп кьалсанг.

Аллынга кьарап турсам а, жаным,
Сен келмей кьаллыкъ туююлсе,
Керти насыпны жарыгъын танып,
Мени жашатхан кюнюмсе.

Дуня дегенинг аллай бир кенгди,
Насып, бушуу да сыйына,
Тансыкьлыгъым а тюз анга тенгди,
Саным, жаным да кьыйыла.

Жюрегиме жол ызлагъандыла
Сен манга айтхан сёзлеринг,
Этген умутум толуп барады,
Кьарап тургъанлай кёзлерим.

Сени кезюнге ариу кёрюне,
Гюлханий болуп кьалсам мен,
Жанынг, эсинг да саулай бёлюне,

Чорбатха кьоннган ариу кёгюрчюн
Учуп келгенди узакъдан.
Ол сенден хапар айтханы ючюн,
Чёплерми, тюйчюк узатсам?

Терезе кёзде ызы кьалгъанды
Къызаргъан кюнню жолуну.
Мен арыгъанма кесим баргъандан,
Жиберме энди кьолуму.

Булбул бир ариу жырлайды жайда,
Кюн таякълагъа кьууана.
Бизде насыпдан уллу уа кьайда? –
Тюшюрме анга ауана.

Кьонгуроу кибик, зынгырдайдыла
Кече букьдургъан тасхала.
Бизни бла бирге тынгылайдыла
Жарыкъ жулдузла алагъа.

Ай жарыгъандан юлюш этеди
Кьууанчлы жазны аязы,
Аны бла бирге бери жетеди
Насып келтирген ауазынг.

Жулдуз, шыбырдап, хапар айтады,
Акьбаш таулары кюлдюре,
Айтсанг а, жаным, билдинг кьайдан да
Былай кесинги сюдюре?

Кимни да бийик умуту болуп,
Сюймеклик алай жетеди.
Санга тиерге бир ёчдю кьолум,
Дайым да алай этеди.

Желни тауушу ачы туююлдю,
Сен болсанг мени кьатымда,
Тепмез кьалам а – жарыкъ юйюмдю,
Жомакъ да, жыр да айтыла.

Жюрегимде уа кьууанч жашайды,
Жарыгъы жете узакъгъа.
Аны кюн сайын сёзюнг жасайды,

Насып юлюшюн узата.

Ариу ауазынг жарыкъ жырланы
Айтыргъа артыкъ сюеди,
Марал жаууну, айта сырларын,
Терезе кёзню тюеди. 70

Санга учунуп тургъан жанымы
Къолума алып, барама.
Аны жарыгъы, кенгден танылып,
Мени эсгертир сунама.

Жарсыуум сейир унутулады,
Сени кёзюнге къарасам,
Келген тангым а бир терк атады,
Сени бла бирге атласам.

Мени жүрегим дыгъыл этеди,
Айтханынг тюше эсеме.
Насып жолу уа узакъ элтеди,
Ма сукъландыра кесиме.

Келечи этип, кюнлюмню жайын
Сени аллынга иеме.
Мен сени хар бир кёргеним сайын
Насып жулдузгъа тиеме.

Сюймеклик отун сынагъан адам
Къоркъады, дейле, кюерге.
Анга кюч-къарыу береди, баям,
Аллахым къаты сюерге.

Кюнден болгъаннга ушайды къолунг –
Жылы, жумушакъ тиеди.
Сени бла бирге болгъанда жолум,
Жаным акъ жыйрыкъ киеди.

Жарыкъ орамда айланадыла
Бизнича жарыкъ адамла.
Аланы Аллах сайлагъанды да,
Насып бергенди алагъа.

Сен манга жүзюк алгъанса, жаным,
Накъут-налмасдан ташлары.
Бизде насыпны жарыгъын танып,

Кёпле къашыйла башларын.

Насып юлюшлю болгъанбыз бирге,
Кюл этмей бизни элия.
Жазыу этгенди биз экибизге
Аллах, ишлегиз деп уя.

Сюйгенлени уа, жолларын кесип,
Къыйнай болурла аманла.
Сен, менден болуп иги да эсли,
Хорлатма, жаным, алагъа. 80

Жазыу болмаса, киши болушмаз
Экеуге бирге болургъа.
Салгъан къыйынынг болмаз ючюн тас,
Къойчу къатынгда солургъа.

Жыргъа салыннган ариу атынг а
Ариу кёрюнюп, айтыла,
Кирип келеди жангы антыма,
Жюрек къыллагъа къатыла.

**Мёлекле учхан бийикле кенгди,
Аллах береди къанатла.
Сюймеклик сёзю сууапха тенгди,
Аны сен къайтып бир къатла.**

Насып эрттени бир бек татлыды!
Сёзюнгю кюннге ушатдым.
Умут таууну жолу **ташлыды,**
Манга къолунгу узатхын.

Къара булутдан чыгып келген ай
Бютюн да жарыкъ болады.
Сен манга суююп къарагъанынглай,
Этген тилегим толады.

Жулдуз жарытхан ариу кечени
Жомакъмы этди бу сезим?
Алай суюгенме, ой жаным, сени,
Туруп болалмай ма кесим.

Тейри къылычны нюрю жайылып,
Дуния болду бир ариу.
Этген жырымда атынг айтылып,

Ма ол да берди кюч-къарыу.

Дарман кибикди татлы къарамынг,
Жюрек къабына ма андан.
Жаным, дайым да анга алданып,
Барып турады ызынгдан.

Марал жауунда жуууннган кюнюм
Дуния кёзюн къаматды.
Сени, мени да ол бирча суююп,
Алгыш сёзлерин шош айтды.

Булбул жырындан женгил учады
Къанатла берген къууанчым.
Ол дайым санга ушап турады,
Анга жюрекде тёр ачдым. 90

Шош ушагыма кирип келеди,
Къайда болсанг да, сёзлеринг.
Эсим, жаным да биргенгедиле,
Биргенгедиле кёзлерим.

Жюрекни, дейле, барды мураты –
Бир энчи насып табаргъа.
Саулай дуняны бери къаратып,
Ие болгъанма мен анга.

Акь таугъа чыгып бара турама,
Насып этекге илинип.
Сени саугъагъа берген сунама
Аллах, Жаннетге кийирип.

Санга ийнаныу – эки къанатым,
Сындырмай жаша аланы.
Насып бла бирге атынгы айтып,
Барама жашау жолланы.

Насып шаудандан суююп ичерге,
Умут жолуна къайтама,
Жулдуз жырладан толу кечеге
Сени юсюнгден айтама.

Толмаз тилег а болмайды, дейле,
Ичги сёзюмю къатлайым,
Аллах а къуру къоймайды, дейле,

Сени биргенге атлайым.

Сууукъ кышымы бурдунг да жайгъа,
Кёгюмю булут жапмайды.
Айтып турлукъма кюннге эм айгъа:
Сюйген сүйгенин атмайды.

Бютюнда ариу болургъа сүйюп,
Къарылгъач тюгюн артады.
Сен мен айтханнга къояса кюлюп:
Жаным жолунга жатады.

Жарыкъ жырыма ушайды атынг,
Къууанып жаша ёмюрге.
Сенден букъдургъан жокъду бир затым,
Ийгенме тасха тёрюне.

Сюймеклигими ариу къаласы
Бийикден бийик ёседи.
Насып тенгизни жарыкъ жагъасы
Бериден-бери кёчеди. 100

Жюрек къоннган а жашил таланы
Жомагъы, жыры – ариула.
Мен анда гюлле жыя баргъанлы,
Къайла, тюзле жарыйла.

Уллу сезим а сайлап келеди,
Тасхалы болуп атламы.
Аны чакъыргъан жюрекми эди? –
Бизге тюшгенди къатланып.

Сюймеклик, дейле, дуня къууанчы,
Сыйынмай къалды акъылгъа.
Уллу насыпха эшикле ачсанг,
Жанынга балхам жагъыла.

Балли береги, сабыр чайкъала,
Экибиз таба къарайды,
Кече келсе уа, кёкдеги айгъа
Ол кёргенлерин санайды.

Ол сен жашагъан орамны бети
Ариу кёрюнюп жаныма,
Мен, жырла тагъа, назмула эте,

Сёзюмю атайма санга.

Жырын айтады жаннет чыпчыгы
Сени юсюнгден танг ала.
Ол жыр а, учуп, жерден ычхынып,
Кетип барады таулагъа.

Кюнню жарыгы, анга кьарасам,
Бир бек кьаматад кёзлени,
Жюрек тасхамы санга атасам,
Жомакыгъа ушай сёзлерим.

«Мен сени алай сюеме!» – десем,
Ётюрюк айтхан сунаса.
Санга тансыкыдан, ашыгып келсем,
Эшикни сакылап тураса.

Жауун тюбюнде чарсха кетеди
Ажашып учхан кёгюрчюн.
Ол да Аллахдан тилек этеди
Экибиз бир болур ючюн.

Ариу кьарамынг, жанны берирча,
Татлыдан оза татлысы.
Узакъ элтеди, анда кёрюрча
Насыпны жети кьатысын. 110

Шауданнга жулдуз тюшген болурму? –
Турады, бети кьалтырай.
Умутларыбыз керти толурму? –
Жетгенди, дейле, тилек ай.

Харбыз ийисли, хууан ийисли
Кьыркьар айыны хауасы.
Сен менден болдунг минг кере эсли,
Жаба суймеклик жарасын.

Манга узакъдан гюллю жаулукъла
Алып келгенсе сауыгъа,
Айтханынг ушап ариу жомакыгъа,
Тейри кьылычха таулада.

**Мыйыкъларынгы тюклерин санап,
Алай ариучукъ тарайса.
Кьызла турсала жолунгу марап,**

Ышарып, кюлюп къарайса.

**Сени сыйырыр умут этселе
Тийре кызылары, унамам.
Боллукъ тоюму кюню жетгенде,
Келирлеми деп, сурамам.**

Саугъа этерге устаса, жаным.
«Халалды!» – деп да айтдырдынг.
Мени жүрегим барады жанып,
Сен аны отха алдырдынг.

**Озгъан жайыбыз ариу гюлменди
Жайып кетгенди таулагъа.
Ол бизни керти, ачыкъ суйгенден,
Этеди аллай саугъала.**

Ой, кьоншу жашчыкъ сакълап турады,
Ашырайым деп ингирде.
Жүрегим алай женгил урады,
Сен керек эдинг келирге.

Эрттеним умут этдире атды,
Сен болгъан кибик къатымда.
Кечеги ай да жукъларгъа жатды,
Тынгылай кетип атынга.

Кече сайын да, хар кюн сайын да,
Атынгы айта, булжуйма.
Башханы атын шо анча айтсам,
Эртте этерем хуржуннга. 120

Тереземи уа ары жанында
Балли тереги чагъады.
Сени кёрюрге суйген къарамым
Жолда аллынга чабады.

Ах, жауун жаууп, къарла да тюшюп,
Сууукъ болгъанды эрттенлик.
Суймеклик деген бир бек кючлюдю,
Сен былай узакъ кетгенли.

Ой, анам алгъан бийик чурукъла,
Жолда къалдыла, ашалып.
Тюшген эсе да кьыртчин сууукъла,

Сакълап турама, таш салып.

Китап сурайма, газет излейме,
Сени юсюнгден жазылгъан.
Санга уа, дейле, бир азды, дейле,
Ой, сёлеширге базыннган.

Юсюндеги уа ой, акъ кёлегинг,
Итиу урулгъан, сыйдамчыкъ.
Мени кёрюрге келеме десенг,
Ол бек ариуун кийип, чыкъ.

Къолунгда тутхан салкъынлыгъынг а,
Жауун жиберип, къыйнамаз.
Сени бу буруш акъыллыгъынга,
Айтсам да, киши ийнанмаз.

Кёкде булутла алай баралла,
Бир акъ къууанчдан толгъанча.
Сени кёргенле алай суналла,
Бир сюер тюгюнг болгъанча.

Сюер тюгюнг а болмагъанлай а –
Неден суйгенме мен сени?!
Негер къызларым, ах, къоймайдыла:
Мудах этсенг а сен мени.

Мудах болуб а, неден болама? -
Неках жюзюгюнг къолумда.
Уллу Аллахха бошлап къойгъанма,
Ол айтхан болсун жолумда.

Сюесе дейле, кюесе дейле,
Къойгъанса дейле жол ызла,
Къобузну жилиу этдиредиле,
Ах, сени суйген хур къызла. 130

Къобузлары уа алай жилияды,
Атынгы айта, сытыла.
Тойгъа келгенле ийнанмайдыла,
Ой, сенде болгъан гынттыгъа.

Суйгенинг манга белгилиди да,
Узакъдан къарап, кюлеме.
Омакъ кийинип келгенинги уа

Башхала кёрсе, суюме.

Сени уа манга суюмеклигинги
Къайдан да билип къойдула?
Хар ким жүрекде туюмчеклерин
Къаты этдиле, сойдула.

Суюмеклик деген, суюмеклик деген
Ол жомакъ болуп, къайтады.
Хар бизни юйге ажашып келген
Сени атынгы айтады.

Ачый тургъан а жүрек жарамы
Сени къарамынг этер сау.
Бизни арабыз узакъ болгъанлы,
Мудах болгъанды Минги тау.

Минги тауну уа ары жанында
Жашайды, дейле, эбизе.
Кертисин айтсам, хайран болгъанма,
Бу суюмекликни тиргизе.

Китапла дейле, китапла дейле,
Алада акъыл къайнайды.
Мени суюгеним Беш да Тау элде
Хар болмачыны сайлайды.

Мен а, сайласам, ах, сайларыкъма
Сенден игини, жигитни.
Сизни табада айланырыкъма,
Къаты эт, жаным, киритни.

Ол сен шахардан урлап келгенни
Ариуму болур чырайы?
Эштгенде сени той этгенинги,
Жюрегим кючден чыдады.

Жанымдан суюген нёгер кызларым,
Ах, билмейдиле тасхамы.
Ары атласам, бери атласам,
Кёз кёрмей аякъ басханны. 140

Кюн тау башындан, масхара этип,
Къарайды бизни жанына.
Ах, ненча барсыз, заманы жетип,

Къоркъгъанла къатын алыргъа?

Хапар этгенде, нёгер кызыларым
Санап чыкъдыла тийрени.
Ах, ненча кызыны суусабы кысыды,
Сен Чегет элге келгенли?

Ма жюрюйдюле тизгин а туруп
Сиз тийредеги кезлеуге.
Бир бек татлыды дейдиле сууу,
Дарман болады экеуге.

Суююп турсам да, сансыз этсем да,
Къайсы тюз болгъаны – тасха.
Сени уа, жашчыкъ, къоюп кетсем да,
Жууушдурлукъду терк башха.

Къобузчу кызычыкъ алдапмы къойду,
Жашланы, сайлап, ариуун?
Ол, алай этип, кёплени жойду.
Жетерми сени къарыуунг?

Ой, бармакълары къобузчу кызыны
Женгил учады къобузда.
Анга къозугъан жашланы ызы
Жете келеди отузгъа.

Къаллыкъса, болуп отуз биринчи,
Мен аны сормай билеме.
Ол затчыгъынг а эсден кетгинчи,
Жангыдан мени тилеме.

Ах, тилесенг а, барып къаллыкъма
Къобузчу кызыгъа ачыугъа.
Тойгъа «Армани» костюм аллыкъма,
Эм да «Романо» чурукъла.

Ах, сагъатымы кюнден къурама,
Санга тансыгъым чексизден.
Аллына къарап, сакълап турама,
Келир деп келечи сизден.

Санга туберге ашыгъып келсем,
Кёзлеринг кёзюр ойнайла.
Сени биргеме алып кетмесем,

Нёгер кызыларым кьоймайла. 150

Нальчик шахарны ариу жашлары,
Бири бирине эрише,
Тыш кыраллы уа машиналаны
Чапдырадыла чаришге.

Ой, аланы уа барысындан да
Мен сени сайлап алгъанма.
Къарап турлукъма дайым ызынгдан,
Лакъырда этсенг кызлагъа.

Акъ жыйрыгъымы, сен алгъанса да,
Кюн сайын сыйлап киеме.
Ах, къарамымы эсеме салсам,
Бютюнда къаты сюеме.

Сени уа, дейле, сюелле дейле
Беш да Тау элни кызылары.
Керти да алай кюе эселе,
Нек жокъду тютюн ызлары?

Нечик кыйынды сени сюерге –
Не затла барды эсингде?
Термилгенлени санга тюберге,
Жууукъ кьоймайса кесинге.

Сени кёргеним, кёрмей тургъаным –
Экиси бирча татыусуз.
Насыбы кьайда Аллах ургъанны? –
Атлам этмейди сатыусуз.

Ары да дейле, бери да дейле
Къарайды мени сюегеним.
«Ах, кьайсы кыызгъа жетер ол?» – дейле,
Къалай чыдасын жүрегим?

Бахсан жанында гара суулагъа
Толгъан ай тюшюп къарайды.
Сенича насып айда туугъанны
Бир кёп ариу кызы марайды.

Сен да – бир ёхтем, мен да – гынттылы,
Къалай жашарбыз биз бирге?
Алгъадан окъу сезде айтылып,

Кёз тийдирмейик тийреге.

Ах, насып кьоллу болуп кьалгъанма,
Анга ийнанып болмайма.
Лотерей кьытып, сени алгъанма,
Бу насыбымдан тоймайма. 160.

